

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

LITURGIKA

(odgovori na vprašanja)

Pripravila: Alan Tedeško in Janez Jeromen

LJUBLJANA, JUNIJ 2003

1. Etimološka razlaga »liturgije« (grki, latinci, LXX, NZ/Apd 13, 2, cerkveni očetje, Vzhod) in poskusi definicije (Geuranger, Beauduin, Casel, Ušeničnik, Pij XII – MD 20) s poudarkom na B7.

Beseda liturgija izhaja iz grške besede leitourgi/a (*leitōs*-javen, *e*/*rga*/zomai-delati) in pomeni vsako javno službo. V grškem svetu je to zavzemalo vse, kar se je v javnosti dogajalo (igre, kot so komedije in tragedije, vojaščina, srečanja), tudi religioznega značaja. *Kar pri liturgiji delamo, ne smemo nič skrivati, ampak se mora to opravljati, da se dobro vidi in sliši.* V latinščini je takšno dejanje dobilo več imen: *officium, servitus, misterium*. Starejši pisci in cerkveni očetje so tako poimenovali posamezna bogoslužna opravila. Sčasoma pa se uveljavi grški izraz in njegov pomen se osredotoči na bogoslužje (opravljanje cerkvene službe).

Prevajalci Septuaginte (LXX) so npr. ob prevajanju hebrejskega Svetega pisma v grščino uporabljali besedo *liturgija* za tiste hebrejske pojme, ki opisujejo samo bogoslužna dejanja, tako poganska kot judovska, pa tudi duhovniško službo.

V **Novi zavezi** je beseda *liturgija* uporabljena kar 15x, vendar samo 1x označuje konkretno obredno dejanje in sicer v Apd 13, 2 ko pravi: "Ko so opravljali Gospodovo službo, jim je Duh govoril...". Tu ima *liturgija* naslednji pomen:

- duhovniška služba v templju (Lk 1,23: "in ko so se dopolnili dnevi njegove službe"...)
- javna skrb za uboge;
- skrb za oznanjevanje evangelija;
- bogočastje Cerkve (Apd 13,2: ko so opravljali službo Gospoda in se postili, jim je Sveti Duh govoril).

Cerkveni očetje: so za posamezna liturgična opravila uporabljali različne izraze, celoto pa so imenovali: *officium divinum, misterium divinum, munus*. Šele s pojavom humanizma začnejo uporabljati latinizirano grško besedo *liturgia*.

V **vzhodni Cerkvi** pomeni *liturgija* samo Evharistijo (primer: liturgija sv. Janeza Zlatoustega, ker jo je on sam sestavil, in liturgija sv. Bazilija Velikega). Isti pomen najdemo tudi v spisu Didache (15,1): "Izberi si škofe in diakone, ... tudi oni opravljajo pri vas nalogo *leitourgian* (kar pomeni evharistično slavlje). Izraz je prisoten od začetka krščanstva, za razliko od zahodne Cerkve, kjer šele v dobi humanizma začnejo tu in tam uporabljati latinizirano ime "liturgia". Praktično pa so jo vse do 19. stoletja prevajali z besedo *misterium, officia divina, celebritas sancta, opus divinum, munus, ...*).

Pred II. vatikanskim koncilom je bila liturgija bolj stvar duhovščine, zato se je sčasoma pojavila potreba po natančnejši definiciji. Iskanje odgovora se je začelo z **liturgičnim gibanjem**, ki si zada nalogo opredeliti liturgijo in jo ponovno približati ljudstvu. Le-to se začne v 19. stoletju in je odgovor na gibanje v Cerkvi.

Benediktinski opat *Prosper Guéranger* (1805-1877) pravi, da je liturgija **molitev (celotne) Cerkve**. Tukaj ne gre zgolj za duhovniško stvar; opat je hotel preseči mnenje, ki pravi, da je zgolj posameznikov odnos do Boga dovolj, in skuša utemeljiti pomen občestvene molitve ter poudari, da je ta nad osebno molitvijo.

Njegov naslednik *Lambert Beauduin* (1873-1953) pravi, da ni dovolj, da ima liturgijo zgolj za molitev Cerkve (za občestveno molitev), ampak gre tu tudi za neko obredno dejanje: liturgija je **bogočastje Cerkve**.

Nemški liturgik *Odo Casel* (1886-1948) definira liturgijo kot **obredno dejanje Kristusovega odrešenjskega dela; to je dejanje Kristusa in Cerkve**. Prvi liturg je tu Kristus, ki deluje po duhovniku v moči zakramenta sv. reda, natančneje povedano pa to dejanje izvršujeta Kristus in občestvo Cerkve. Pri liturgiji gre predvsem za bogočastje, ki ga upravlja Kristus in Cerkev.

France Ušeničnik pravi v svoji Katoliški liturgiki: **“liturgija so sveta, javna opravila, ki z njimi mašniki kot služabniki Jezusa Kristusa in zastopniki sv. Cerkve opravljajo bogočastje na način, da Boga časte in posvečujejo ljudi”**. Ali na kratko: *liturgija je javna božja služba Cerkve*.

Papež Pij XII. je leta 1947 v okrožnici **Mediator Dei** zapisal: *“Sveta liturgija je javno bogočastje, ki ga daje naš Odrešenik, glava Cerkve, nebeškemu Očetu, in ki ga družba Kristusovih vernikov skazuje svojemu ustanovitelju in po njem nebeškemu Očetu”* ali na kratko: **je celotno javno bogočastje Kristusovega skrivnostnega telesa**; to je Glave in njegovih udov (Md 20).

Konstitucija o svetem bogoslužju ne da nobene definicije o liturgiji, ampak govori o njej na splošno. 7. člen B nam podaja le nekaj smernic, kaj naj bi liturgija bila:

- izvrševanje duhovniške službe Jezusa Kristusa;
- bogoslužje je v prvi vrsti namenjeno za posvečevanje ljudi;
- primarni liturg je Kristus in Cerkev;
- po učinkovitosti je liturgija nad vsemi dejanji.

“Po pravici velja bogoslužje za izvrševanje duhovniške službe Jezusa Kristusa; vidna znamenja v bogoslužju označujejo in vsako na svoj način povzroča posvečenje človeka in tako skrivnostno telo Jezusa Kristusa, namreč glava in udje, izvršuje celotno javno bogoslužje. Zato je vsako bogoslužno opravilo kot dejanje Kristusa duhovnika in njegovega telesa, ki je Cerkev, na najodličnejši način sveto dejanje; učinkovitosti tega dejanja v istem redu in v isti stopnji ne doseže nobeno drugo cerkveno dejanje” (B 7).

2. Narava krščanskega bogočastja (anamnezis, zikkaron – 5 Mz 26, 12-18; subjekt krščanskega bogočastja; Jezusov odnos do judovskega bogočastja; eshatološka dimenzija bogočastja).

1. Liturgični spomin!

Imenujemo ga *zikkaron*, *anamnesis* ali *memoriale*. To ni nikoli preprost psihološki spomin, ampak spomin, ki **ponavzočuje in razodeva božjo prisotnost**. Ta spomin je dobro prikazan v 5 Mz 26, 16-19: **“Danes ti Gospod, tvoj Bog, zapoveduje, da izpolnjuj te zakone in odloke; vestno jih torej izpolnjuj z vsem srcem in vso dušo! Gospoda si danes pripravil k izjavi, da bo tvoj Bog... In Gospod je danes pripravil tebe k izjavi, da boš ljudstvo njegove osebne lastnine...”**

V središču je torej *zaveza med Bogom in človekom*. Ta kratek odlomek se nanaša na liturgično dejanje (zavezo) dveh, ki razodevata svobodo, hotenje in življenje v dvoje (Jaz bom tvoj Bog in ti moje ljudstvo).

- *danés*: pomeni ta trenutek in presega prostor in čas. Gre za aktualizacijo ali posedanjenje odrešenjskega dogodka, in prav v tem je bistvo liturgičnega dejanja, ki se nanaša na zavezo z Bogom in ljudstvom. Ponavlja se liturgični spomin, v katerega je zaobsežena preteklost, sedanjost in tudi prihodnost, dogodek tukaj in zdaj (*hic et nunc*).

- *ti zapovedujem*: zapoved se ne nanaša zgolj na ljudstvo, ampak na vsakega posameznika, ki se nikoli ne izgubi. Gre za nekaj osebnega in občestvenega, prvenstvo ima osebni odnos, kajti brez tega ni občestva. Sklepanje zaveze v odnosu Bog - jaz, konkretna oseba, ki je sestavni del občestva.

Ta danes ali hic et nunc – hodie je zelo dobro viden tudi v molitvi sv. Tomaža Akvinskega: “O sveta večerja, v kateri **prejemamo** Kristusa, **obhajamo spomin njegovega trpljenja**, duša se nam napolnjuje z milostjo in nam daje **poroštvo** (zagotovilo) **prihodnje slave**”.

- prejemamo, obhajamo; gre za sedaj, ki je v središču – sedanjost
- spomin njegovega trpljenja – preteklost
- poroštvo prihodnje slave – prihodnost

Liturgični spomin vsebuje vse tri vidike, ki so združeni v '**sedaj**', in le iz tega zornega kota je moč v liturgiji videti posedanjenje. *Bistvo vsakega zakramenta je prav v tem, da prikliče pred oči neko preteklost, ki jo živimo v sedanjosti.*

2. Subjekt krščanskega bogočastja

Bogoslužje je dejanje **celotnega Kristusa**: tistih, ki ga obhajajo onkraj znamenj, v nebeškem bogoslužju in nas, ki ga obhajamo zakramentalno. Bogoslužje torej ni neko zasebno dejanje, ampak opravilo Cerkev, ki je 'zakrament edinosti', sveto ljudstvo ali občestvo krščenih, ki so s *prerojenjem in z maziljenjem s Svetim Duhom posvečeni za duhovniško stavbo in za sveto duhovništvo, da bi z vsemi dejanji krščanskega človeka darovali duhovne daritve* (C 10). Pri obhajanju zakramentov opravlja bogoslužje celotno občestvo, vsak v skladu s svojo vlogo, toda v 'edinosti Duha', ki deluje v vseh. Zato *vsak bodisi delivec, bodisi vernik ko opravlja svojo službo, dela samo tisto in vse tisto, kar mu gre po naravi (službi) in po liturgičnih pravilih* (B 28).

3. Jezusov odnos do judovskega bogočastja

V evangelijih zasledimo dva temeljna Jezusova odnosa do judovskega bogočastja, in sicer:

- **pozitivni odnos** do judovske obrednosti, po eni strani jo sprejema:
 - obiskoval je sinagoge in tempelj (prim. Mr 11,11);
 - obhajal praznike (prim. Jn 7,10);
 - plačeval tempeljski davek (Mt 17, 24-27);
 - spoštoval službo velikega duhovnika; ozdravljenega gobavca pošlje duhovnikom, da jim daruje za očiščenje (prim. Mr 1,44).
- **negativni odnos** do judovskega bogočastja:
 - pove, da je treba nekaj več kot samo daritev: “pojdite in se poučite, kaj pomenijo besede: usmiljenja hočem in ne žrtve” (Mt 9,13a; Oz 6,6), “...ljubiti njega iz vsega srca, z vsem umevanjem in z vso močjo ter ljubiti bližnjega kakor samega sebe je več kakor vse žgalne daritve in žrtve (Mr 12,33)”.
 - graja obredno čistost ali nečistost (umivanje rok), saj se je to delalo zgolj - zaradi obredja, zunanosti (Mr 7).
 - izžene prodajalce iz templja (Mr 11,17: Učil je in jim rekel: »Ali ni pisano: moja hiša naj se imenuje hiša molitve za vse narode, vi pa ste iz nje naredili razbojniško jamo«) in graja izkrivljeno bogoslužje ter hinavščino.
 - Jezus je s cestnarji in grešniki ter graja farizejski odnos (Mt 9, 10- 13).

Iz vsega tega vidimo, da Jezus, po zgledu prerokov, nastopa predvsem proti hinavščini, ki je združena z obredi in bogočastjem, ne pa proti bogočastju kot takšnemu. Z njegovo osebnostjo je že prisotno božje kraljestvo, saj je On pravi tempelj, kraj, kjer se srečujeta Bog in človek. Zato Kristus ne postavlja v prvo vrsto obredov, saj niso obredi tisti, ki bi človeka odreševali, ampak je človek odrešen samo na način v kolikor sprejema življenje od Boga in ga Vanj uvršča.

4. Eshatološka dimenzija bogoslužja

Ta dimenzija bogočastja je izražena v biblični terminologiji takole. Izaija nam govori o **novi reči** (Iz 48,6), o **novem nebu** in **novi zemlji** (Iz 65,17) o **novem stvarjenju** (Iz 45, 1213); Jeremija o **novi zavezi** (Jer 31,31). Gre za povezanost zemeljskega bogoslužja z nebeško Cerkvijo. "Pri zemeljskem bogoslužju vnaprej okušamo tisto nebeško, ki se obhaja v svetem mestu Jeruzalemu, h kateremu romamo in kjer na Božji desnici sedi Kristus, služabnik svetišča in pravega šotora. Z vso množico nebeške vojske pojemo hvalospev Gospodu..." (B 8). V skrivnosti liturgičnega obhajanja se krepi naša poklicanost za večnost. Gre za večnost, ki se oblikuje dan za dnem z mnogimi sedanjimi trenutki. Naše bogoslužje je dogajanje v sedaj, torej obhajanje med **'že'** in **'še ne'**; je most med prvim in drugim (pričakovanim) Kristusovim prihodom ali paruzijo.

- **Kristusova navzočnost:**

- V EVHARISTIJI pod podobo kruha in vina. Ta zakrament se dviga nad druge zakramente in vsi drugi zakramenti so naravnani na evharistijo. V evharističnem zakramentu je resnično stvarno in bistveno navzoče telo našega odrešenika Jezusa Kristusa. Kristus je ves navzoč pod vsako podobo. Pavel VI. v Misterium fidei pravi da je Jezusova navzočnost v evharistiji resnična, ne po izključitvi, da so druge navzočnosti bile manj resnične ampak po odličnosti, ker je ta navzočnost substancialna (stalna, dokler so znamenja).
- V OSTALIH ZAKRAMENTIH
- V DUHOVNIKOVI OSEBI
- V BOŽJI BESEDI samo med oznanjevanjem
- KADAR CERKEV MOLI IN POJE

3. Zgodovina liturgije

Doba improvizacije (1.-3. stoletje)

V Svetem pismu ni nobenega sistematičnega opisa obredov, kar pa ne pomeni da ni pravih poudarkov in srečevanj prvih kristjanov. Prve krščanske obredne navade so oblikovali apostoli na temelju judovske obredne prakse in Jezusovih naročil. O tem beremo že v Apostolskih delih, pa tudi v Pavlovih pismih je precej liturgičnih drobcev: molitev v skupnosti, lomljenje kruha, krščevanje, birmovanje, maziljenje bolnikov, polaganje rok (ordinacija), tedenski ritem Gospodovega dne pa tudi letno ponavljanje pashe je že izpričano. Poznejši pisni dokumenti že omenjajo obrede: Didache; Apologija mučenca Justina že omenja vse dele maše (besedno bogoslužje, prošnje vernikov, evharistijo...); Hipolitovo izročilo nam prinaša tudi *drugo evharistično molitev*; Tertuljan veliko govori o krstu; Ciril Jeruzalemski pa v mistagoških katehezah razlaga sam pomen obredov.

Improvizacija se kaže v:

- *molitvenih obrazcih ad hoc*: uporabljali so Sveto pismo kot prvo bogoslužno knjigo (za podlago), vse ostalo pa je sestavljal celebrant sam. Vsak apostol (in nasledniki) je to delal na svoj način, vendar to ni pomenilo needinosti.
- *izbiri svetopisemskih besedil*: nikjer ni bilo nič določeno katera besedila. Brali so po zgledu sinagoge, zato so bile glavne sestavine obredov enake: branje SZ, nato pisem apostolov in evangelijev, psalmov niso imeli posebej med berili, ker je bilo celotno bogoslužje prepleteno s petjem psalmov; peli so tudi nove pesmi (nekaj jih je v Pavlovih pismih, med najstarejšimi sta tudi Te Deum in Slava); molitev očenaša trikrat dnevno, preprosta veroizpoved.
- *liturgičnem prostoru*: to so sprva zasebne hiše, za judovske kristjane tudi shodnice, nato zidajo tudi že posebne stavbe (Dura Europos okr. 202).

Doba nastajanja liturgičnih obrazcev (4.-7. stoletje)

Leta 313 izide milanski edikt, ki govori o svobodi veroizpovedi in s tem je krščanstvo priznana verska skupnost, leta 321 postane nedelja obvezni dan počitka, leta 380 pa so prepovedani vsi poganski kulti. Oblika bogoslužja se močno spremeni (množice, voditelji niso več take osebnosti). Nastopil je čas zapisovanja, prepisovanja in ustalitve liturgičnih obrazcev (med seboj si jih tudi posojajo). Tako nastanejo razne zbirke lističev – **libeli** (sinode opozarjajo, naj se prepisuje le pravoverna besedila), ki so jih vezali v eno knjigo in ji dali ime **zakramentarij** (najstarejši se imenuje po Leonu Velikem, oz. Veronski zakramentarij, potem Gelazijev, Gregorijev...). Patriarhalna središča to usmerjajo in nadzorujejo: njihova prvotno lokalna liturgija postaja liturgija celotne pokrajine. Za naše kraje sta bila pomembna oglejski in salzburški obred. Glavni ustvarjalci liturgičnih besedil so bili cerkveni očetje, škofje in papeži: Leon Veliki, Gelazij I., Gregor Veliki, Ambrož; na V pa: Bazilij Veliki, Janez Zlatousti, Ciril Jeruzalemski. V njihovih spisih je ohranjen opis tedanje liturgije.

Na širjenje liturgičnih običajev in besedil so močno vplivali tudi begunci, ki so s seboj prinašali liturgijo domačega kraja. Vira za spoznavanje liturgike pa sta tudi arheologija in potopisi romarjev. Njihova doživetja so povzročala presajanje liturgičnih navad.

Nastanek in razdelitev obredov

a.) Vzhodni obredi:

1. ALEKSANDRIJSKI OBRED je liturgija sv. Marka v grškem jeziku ➤ EGIPT – koptski lit. jezik in obred - koptski pravoslavci (monofiziti) - koptski katoličani (lit. sv. Cirila Aleksandrijskega, ki je skoraj dobesedni prevod lit. sv. Marka, ima pa tudi prvine sv. Bazilija velikega in sv. Gregorja Nazianškega; razlikuje se v anaforah (evh. molitvah)). ➤ ETIOPIJA – etiopski lit. jezik in obred (podobno kptschemu, le da ima kar 15 anafor). 2. JERUZALEMSKI OBRED je liturgija sv. Jakoba v grškem in hebrejskem lit. jeziku (tudi aramejskem) ➤ ETIOPIJA (etiopski lit. jezik in obred) imenovan tudi etiopski obred. ➤ delno tudi v ANTIOHIJI (opisuje jo španska romarica Egeja (Eterija, Silvija).	3. ANTIOHIJSKI OBRED - SIRSKI a.) Vzhodnosirski (od 15. stol. združeni z Rimom in imenovani Kaldejci) ➤ SIRIJA (kat. Kaldejci; nest. Asirci; monof. Jakobiti) ➤ IRAN ➤ CIPER ➤ INDIJA (malabarski obred) b.) Zahodnosirski obredi (grška lit. sv. Jakoba iz Jeruzalema v sirskega jeziku, ima štirideset anafor). ➤ JAKOBITSKI (škof Jakob Baradai iz Edesse – 1578 - monofizit). ➤ MARONITSKI (Libanon, od leta 1216 združeni z Rimom; po samostanu sv. Marona v gorah). ➤ MALANKARSKI (Indija) - združeni z Rimom ➤ MALABARCI so sirske-kaldejskega obreda (kristjani sv. Tomaža in se delijo na jakobitske in katoliške malankarce) ➤ ARMENSKI (Armenija) – iz 1. stoletja, ok. leta 300 se odločijo za državno religijo; v 5. stoletju pa se preoblikuje iz antiohijskih in carigrajskih prvin. ➤ BIZANTINSKI OBRED: a) vse slovanske pravoslavne Cerkve (lit. sv. Bazilija, v 9. stol. jo spodrine lit. sv. Janeza Zlatoustega, ki je krajša; je v gr. in slovan. jez., kasneje pa v narodnih). b) unijati - Ukrajinci ali grko-katoličani
--	--

b.) Zahodni obredi

1. RIMSKI OBRED: najstarejši v grščini in kasneje v latinskem jeziku.

2. SEVERNOAFRIŠKA LITURGIJA: poznana le iz spisov sv. Avgušтина, v latinščini.

3. MOZARABSKI ALI VIZIGOTSKI ALI ŠPANSKI OBRED: je obred prvih 10. stoletij v Španiji, ki se je tako kot rimski, oblikoval že v poapostolski dobi, zato mu je bil v začetku tudi zelo podoben. Sčasoma je dobival svoje svetopisemske odlomke, prošnje in molitve in se tako postopno oblikoval. Potem, ko ga je papež Gregor VII. ukinil, se je obred ohranil le pri tistih kristjanih, ki so bili pod muslimansko oblastjo (711 so podjarmili del Španije in kristjane poimenovali mozarabe – tiste, ki žive med muslimani in sprejmejo arabske običaje). Ko je leta 1085 Alfonz V. prevzel oblast nad Kastiljo, so obred zopet želeli ukiniti, a tega mozarabi niso sprejeli. Po dogovoru so ga ohranili v šestih župnijah v okolici Toleda; v katedrali in novonastalih župnijah pa so uvedli rimski obred. Število pripadnikov se je manjšalo, tako da se je obred ohranil le v kapeli poleg stolnice. Z II. vaticanskim koncilom je prišlo tudi do obnove tega obreda in leta 1992 je celo papež obhajal mašo po mozarabskem obredu. Shema je enaka kot pri rimskem obredu: besedno bogoslužje, evharistična molitev, obhajilni obred. Posebnosti: *maša se po uvodni pesmi ne začne s križem, ampak s Slavo. Sledi glavna prošnja, duhovnikov pozdrav ljudstvu in besedno bogoslužje. Velika posebnost so molitve in obredi med besednim bogoslužjem in anaforo – evharistično molitvijo (slovesne prošnje, molitve, obred miru, ki vsebuje tri prošnje za mir, povabilo k pozdravu in daljšo pesem z odgovori), kar se zaključi s spravo. Pred darovanjem je pozdrav miru. Pri evharistični molitvi kruh razlomijo na 9 delov, prvih 7 razporedi v obliki križa. Vsak delček ponazarja eno od skrivnosti Kristusovega odrešenjskega dela (učlovečenje, rojstvo, obrezovanje, prikazovanje, trpljenje, smrt, vstajenje; slava in kraljevanje). Šele po obredu lomljenja kruha je očenaš (moli le voditelj), molitev za mir, pomešanje koščka kruha in vina, nato pa blagoslov vernikov, še pred obhajilom. Povzdigovanja ne poznajo. Sledi obhajilo: najprej se obhaja duhovnik, nato pa obhaja ljudstvo s posvečenim kruhom, diakon pa z vinom. Med obhajilom je pesem, po njem pa sklepna molitev in odslovitev.*

4. MILANSKI ALI AMBROZIJSKI OBRED: začetnik je sveti Ambrož (maševal je vedno proti poldnevu, le v postu proti večeru), obhajajo ga v Milanu in okolici. Danes ni velikih razlik, ker je že zelo romaniziran. Posebnosti: *najprej je pozdrav, nato pa pokropitev z blagoslovljeno vodo v spomin krsta, šele nato kesanje. Slava, prošnja. Pri besednem bogoslužju tudi bralec prosi mašnika za blagoslov. Pri prošnjah vsi klečijo. Pred darovanjem je pozdrav miru. Prinašalce darov duhovnik blagoslovi, nato je izpoved vere. Evharistične molitve so prevzeli po II. vaticanskem koncilu. Pri vzkliku Skrivnost vere vselej molijo reši nas... (mi smo prevzeli vzklik od njih). Spremenjena je tudi doksologija (po Kristusu...). Po lomljenju kruha sledi očenaš, tik pred obedom (tudi v rimski liturgiji je bilo tako, vendar je to v 7. stoletju spremenil Gregor Veliki); na koncu je pozdrav miru.*

5. OGLEJSKI OBRED: danes ni več v rabi, od rimskega se le malo loči. Imel je veliko sekvenc (pesmi slednic). Posebnosti: *ni začetnih molitev, psalma, očitne izpovedi Confiteor, drugačna razporeditev evangelijskih odlomkov, v kanonu dodana krajša molitev nad kruhom, spremembe tudi v obhajilnem obredu, na Marijine praznike je diakon zapel trop (razširitev vzklika): namesto Ite, missa est, je zapel Ite benedicti ed electi in viam pacis. Ta obred se je izgubil, ker niso več tiskali misala. Krstni obred in poslednje maziljenje poteka enako. Obred zakona je krajši: pred poroko gresta oba k spovedi, na začetku obreda ju duhovnik vpraša po imenu, nato ju okliče in čaka na zadržke (šteje do 3), nato nadaljuje obred (rimski obred pa je imel oklice pred poroko). Oglejski obred predvideva blagoslov dveh prstanov (rimski obred le enega – nevestinega), sklenjeni desnici je ovil s štolo v obliki križa, ju pokropil. Po poroki je maša in po obhajilu blagoslovi; na koncu še obred miru – pacis osculum (poljubi se knjigo), danes pa si dajemo roke v pozdrav. Veliko teh obrednikov je bilo še za časa Hrena.*

6. GALIKANSKI OBRED: v Franciji

7. KELTSKI OBRED: na Škotskem in Irskem

Cerkveni razkol – Fotij 867, Kerularij 1054

Ni nastal iz verskih, ampak političnih razlogov. V drugi polovici 9. stoletja nov položaj: patriarh Fotij in papež Nikolaj I. kot predstavnika dveh nasprotujočih si svetov. Fotij je pisal papežu Nikolaju I., da različnost ne razdvaja, ko pa mu je odrekel pokorščino, ga je papež izobčil. *Ozadje:* patriarh Ignacij zaradi političnih razlogov odstopi in njegov naslednik Fotij skliče sinodo v Carigradu leta 861 zaradi ikonoklastov. Udeležijo se je tudi papeževi legati. Na tej sinodi razglasijo Ignacija za odstavljenega. Papež Nikolaj I. skliče sinodo v Lateranu in odstavi Fotija ter povrne pravice Ignaciju. Pojavi se še bolgarsko vprašanje, ko bolgarski kralj zahteva od Carigrada neodvisno Cerkev s svojim patriarhom na čelu. Carigrad nima posluha, zato se obrnejo na Rim in dobijo frankovske duhovnike... V takih razmerah Fotij 867 skliče sinodo in izobči papeža Nikolaja I. ter zavrže Filioque...

Fotij zahodni cerkvi očita 5 zmot, ki se tičejo obrednih stvari, v ozadju pa je seveda »politika« oz. napetost med Rimom in Carigradom že od 4. stoletja dalje:

- filioque – del nicejsko-carigrajske veroizpovedi: ki izhaja iz Očeta **in Sina**
- post v soboto
- uživanje sira in mleka v postu
- celibat duhovnikov
- birma samo škof ne tudi duhovniki

Zadeve med V in Z se umirjajo do 11. stoletja oz. do patriarha Kerularija in kardinala Humberta de Silva Candida. V tem času sta se oba dela krščanstva oddaljevala in odtujevala. V ozadju te ločitve je bila politika, predvsem papežev primat. Povod, da je carigrajski patriarh Kerularij napadel zahodno Cerkev, pa je bil, da je papež poslal čete proti Normanom v južni Italiji, na področje, ki je spadalo pod carigrajski patriarhat. Kerularij je dokončno razglasil razkol leta 1054 in Rim obtožil krivoverstva zaradi razlogov, ki jih navaja že Fotij ter še zaradi:

- rabe nekvašenega kruha pri evharistiji
- uporabe belega vina
- krščenca samo enkrat potopijo
- opuščanja aleluje v postnem času
- si brijejo brade...

Vzhodne obredne razlike: krščujejo s 3-kratnim potapljanjem, birmo deli duhovnik, evharistija je kvašen kruh (v začetku smo vsi imeli kvašen kruh), celotna anafora je posvetilna molitev (pri nas samo posvetilne besede), Sveti Duh izhaja iz Očeta **po** Sinu; + ureditvene težave.

4. Zgodovina liturgije: 8.-12. stoletje

To je obdobje romanizacije obredja. Zbirajo liturgične knjige (posamezne molitve in obredne določbe in vse, kar je molil voditelj), prve se imenujejo zakramentariji (Leonov – Veronski).

Zakramentarij je liturgična knjiga, ki prinaša evhološka besedila (besedila, ki so ključna nekemu obredu) ne le za evharistijo (predstojniške molitve), ampak tudi za vse ostale zakramente in nekatere zakramentale.

Rimski so (7.-8. stoletje):

- *Veronski ali Leonov:* po civilnem letu, del do aprila je izgubljen, ni besedil za vse nedelje; veliko je hvalospevov;
- *Gelazijev:* ima tri dele (cerkveno leto, svetniki, dostavki), prvi z zapisanim rimskim kanonom – anaforo, ki je današnja prva evharistična molitev, takrat pa je bila to edina;
- *Gregorjev:* obstaja več inačic.

V vseh treh so poleg mašnih molitev tudi molitve pri podeljevanju zakramentov uvajanja in posvečevanju duhovnikov!

Lekcionar se razvije zraven Svetega pisma. Nastanek: škof je pred mašo določil, od kod do kod naj se bere iz Svetega pisma, kar so začeli označevati. Kasneje so si izpisovali začetke in konce v posebno knjižico in je nastal zvezek **capitularia comes**, ki je v bistvu seznam svetopisemskih besedil. Pozneje pa so vnašali cele odseke besedil in sta se oblikovala **epistolar** za berila in **evangeliar** za evangelije (danes imamo dve berili in psalm).

Antifonarij je bil posebna knjiga za psalme, ki je najprej vseboval tako speve za mašo (antifone oz. psalme), kakor tudi za molitveno bogoslužje (brevir), kasneje pa so ga razdelili v dve knjigi. Za molitveno bogoslužje se še naprej imenuje **antifonarij** (antifone za oficij, brevir) in za mašo pa nastane **gradual** (antifone za mašo: proprium in ordinarium missæ, psalmov ne smemo pozabiti!).

Ordo missæ je knjiga v kateri strnejo opis poteka bogoslužja, oz. obredov (npr. *Ordo Romanus I.* je prvi zapis rimskega mašnega obreda, kar je v bistvu slovesna papeževa maša).

Ob tem pa nastanejo še prve cerkvenopravne zbirke in **razlage svetih opravil** (9.st.):

1. Amalarij iz Metzja, razlaga **alegorično** (način prevladala do II. vatikanskega koncila); Slomšek tudi tako razlaga: mašnik na začetku maše stopi k prvi stopnici pred oltarjem = Jezus kleči na Oljski gori; mašnik poljubi oltar in gre na levo stran = Kristusa s poljubom izdanega zvežejo in peljejo k sodbi...; alegorično razlaga tudi liturgične predmete (oltarni prti spominjajo na povoje, kelih predstavlja grob, patena je simbol kamna...).
2. Florus iz Lyona pa razlaga **stvarno**, kot del življenja (*danes samo stvarno*).

Frankovski prispevek – romanizacija

Od škofije do škofije pa je zaradi različnih vplivov vladala velika različnost. Papeži in vladarji želijo več enotnosti v liturgiji kot znamenje verske (in politične) enotnosti. Karel Veliki (+814) vidi v liturgiji državno moč in enotnost in želi poenotiti liturgijo v vsej frankovski državi (škofje naj se ravnavajo po rimskih običajih, po načelu: en obred – ena država), zato leta 780 prosi papeža za zakramentar, ki bi ga uveljavil v vsej državi (romanizacija). Hadrijanovemu zakramentarju so na Karlovem dvoru v Aachnu dodali galikanske prvine in molitve, ker ni imel vseh evholoških besedil (papež namreč ni obhajal vseh praznikov z ljudstvom), seveda v latinščini. Skupek rimskega in frankovskega gradiva so poimenovali po Gregorju Velikem (Gregorijev zakramentar). Podobno so obogatili rimski pontifikal, tako je nastal rimsko-germanski pontifikal. V 10. stol. so bili papeži v takem pomanjkanju, da so prosili v Nemčijo, naj jim pošljejo liturgične knjige. Z Otonom I. je tako dobil Rim s frankovskimi elementi obogateno »rimsko« liturgijo.

Gregor VII. (1073-1085)

si je prizadeval za poenotenje bogoslužja in utrditev papeževega vpliva na življenje celotne Cerkve. Rimsko liturgijo je postavil za edini vzor (ostale ukinil, izjema je le meniška liturgija). »Iz Cerkve je želel napraviti samostan«.

Gregorjeva reforma je želela:

1. *Utrditi moč papeštva*: rimski obred je jamstvo pravovernosti (mozarabski obred je takoj prepovedan), odpraviti vse germanske dodatke, povsod naj se obhaja godove svetih papežev. Pri evharistični molitvi naj se omenja samo papež, samo papežem se lahko poljublja noge. Pred posvetitvijo v škofa mora kandidat obljubiti še pokorščino.
2. *Vrniti se k staremu redu*: pojavljajo se težnje po brevirju (skrajšani molitvi), zato zahteva celotno molitveno bogoslužje. V Rimu je post vedno v petek in soboto, ki so jo kasneje črtali, zato spet vrne post v soboto in ker se je postni čas skrajšal spet uvede predpostne nedelje (tri), ki ostanejo do II. vatikanskega koncila. Duhovniki so edini dejavniki v bogoslužju; prezbiterij so ločili z obhajilno mizo, s tem pa kler od ljudstva.

3. *Vzgoja vernikov*: vzgoja k odgovornemu krščanskemu življenju in poglobitvi krščanskega življenja. Redno obiskovanje nedeljske Božje službe zagotovi državno službo. Začnejo se votivne maše, ki imajo vsak dan posebni liturgični poudarek (-pon.: sv. Trojica; -tor.: angeli; -sre.: sv. Jožef; -čet.: Sveti Duh; -pet.: sv. Križ; -sob.: Marija) in gregorijanske maše (33 dni maša za rajnega).

5. Zgodovina liturgije: 13. stoletje do II. vatikanskega koncila

Doba ustalitve liturgičnih obrazcev 13.-16. stoletje

V 13. stoletju je bila doba ustvarjanja in zbiranja končana. Rimska liturgija je s cesarsko pomočjo postala liturgija vse Evrope, čeprav liturgične knjige po škofijah še vedno niso povsem enake (zaradi prepisovanja...). To je tudi obdobje mlajših redov in dominikancev.

Beraški redovi so imeli centralno vodstvo, ki je predpisalo iste liturgične priročnike za vse svoje člane, tako so širili enotno liturgijo. Ti redovi namreč niso vezani na določeno podkrajino, pa tudi ko so se sestali so morali obhajati v enotnem stilu. **Manjši redovi** so prevzeli **liturgijo rimske kurije** (*liturgija sanctae romanae ecclesiae*); **dominikanci** pa so širili **pariški in lyonski** obred.

K poenotenju liturgije je pripomogel tudi **enoten jezik**, ki je že od 4. stoletja dalje bila latinščina. Romanski jeziki se oddaljili od latinščine, germanski niso niti podobni, tako je postajala liturgija nerazumljiva, zato uvajajo različne pobožnosti, maša pa ostaja brez sodelovanja ljudstva. Prej je bila **evharistija** vsakdanja hrana, na prehodu iz 12. v 13. stoletje pa postaja predmet **češčenja** Boga. Dominikanci so uvajali razne **kretnje**, **liturgične barve**, kar je bilo bolj skrivnostno, pa tudi bolj zanimivo, ko ljudje niso razumeli latinskih molitev. Kleriška liturgija je le še vse bolj kleriška, zato so bralci, pevci ipd. nepotrebni. Dovolj je le še ena knjiga – **missale plenum**, v kateri je vse potrebno (lekcionar, antifonar in ordo – rubrike). Podobno je pri **brevirju**: vse je v eni knjigi, da ga je lahko vsakdo molil zase brez petja in ga brez težav nosil na potovanjih (redovniki revni + radi potovali in pridigali).

Nastanejo **novi godovi in prazniki**, prejetje **obhajila** postane redkost, uvedejo izpostavitve med obhajilom, ukinejo obhajilo na roko in pod obema podobama. Novi redovi so iz homilij naredili dolge kateheze.

Slaba izobrazba duhovnikov povzroči **mnoge nepravilnosti** (pretirano češčenje relikvij, reševanje pokojnikov iz vic z mašami, ki so postale *bi- in tri-facciate*), tako da so za V. lateranski cerkveni zbor pripravljeni predlogi za liturgične izboljšave, a žal brez učinka.

Lutrova reforma da velik poudarek na branju božje besede in sodelovanju laikov s petjem v domačem jeziku.

Tridentinski koncil (1545-63)

Liturgijo so oropali mnogih obredov in pobožnosti. Trident je poskušal najprej prenoviti bogoslužje in taki poskusi so bili že pred koncilom: »treba je **odpraviti zlorabe**, ne pa kar same maše, kot je storil Luther«. Predlogov za uvedbo domačega jezika v bogoslužje in obhajila pod obema podobama (kot pri protestantih) niso uzakonili. Na zadnji seji izročili papežu predlog in izvedbo enotnega misala in brevirja. Zmagala je torej težnja, naj bo liturgija papeževa domena, papež naj jo ureja za vse enako. Zmagal **centralizem** proti krajevnemu urejanju liturgije. Papežu so to pristojnost izročili škofje sami. Tridentinski koncil je stvari samo še zaostрил, bil je pristranski, v obrambo cerkve; nastopi obdobje **rubricizma** (žal brez duha). **Anatema sit**, kdor bi si upal misliti na narodni jezik.

Nove liturgične knjige (1565-1614)

Komisije so iz knjig izločile vse, kar je bilo dodanega v zadnjih 5. stoletjih; prišli so do »čistega« rimskega izročila (v resnici pa rimsko-frankovskega – glej 4. vprašanje). Natančno so popisali, kaj opravlja škof, kaj duhovnik, kaj nižji služabnik. Gre torej za prenovu liturgičnih knjig, ne pa za prenovu bogoslužja. Tako je obveljalo do II. vatikanskega koncila. Leta 1523 izide *Liber sacerdotalis* (prenovljeno bogoslužje zakramentov), leta 1535 pa prenovljen *brevir* kardinala Quignoneza, vendar ta prenova ni sprejeta. Trident da oblast papežu, da sam prenove liturgične knjige, in tako je tudi začel izdajati prenovljene liturgične knjige:

- 1565 *Rimski katekizem*;
- 1568 *Breviarium Romanum*, Rimski brevir (Pij V.);
- 1570 *Missale Romanum*, Rimski misal (Pij V.), ta je obvezen za vse cerkve, razen za tiste, ki imajo vsaj 200 let svoje liturgične knjige (čez 400 let izide novi Rimski misal, ki ga izda Pavel VI. leta 1970);
- 1582 *Gregorijanski koledar*; Gregor XIII. je reformiral julijanski koledar (s 4. so preskočili na 15. oktober, ko se praznuje sv. Terezija Avilska, ki se je prej 5. oktobra);
- 1584 *Martirologium romanum*, izide prenovljen rimski martirologij (Gregor XIII.);
- 1588 Sikst V. ustanovil *kongregacijo svetih obredov*, ki je prva centralna oblast v zgodovini, ki naj nadzoruje izdajanje misala in brevirja ter pripravlja nove knjige;
- 1595 *Pontificale romanum*; rimski pontifikal, to je škofovski obrednik (Klemen VII.);
- 1600 *Caeremoniale episcoporum*, kjer so opisi škofovih obhajanj;
- 1614 *Rituale romanum*; obrednik za duhovnike vsi zakramenti razen maše in zakramentali; je zadnja liturgična knjiga tridentinske prenove, ki ni bila obvezna za vse, ampak je vzorec za druge obrednike.

Voisne je leta 1661 prevedel mašo v francosčino in tudi ostale knjige, zato ga je papež Aleksander VII. obsodil (papež nasprotnik galikanizma, dovolil pa je npr. kitajske obrede).

Liturgična znanost je v 18. stoletju (janzenizem, galikanizem) uspevala v Franciji in Italiji. Raziskovalnici (redovni in svetni duhovniki) so objavljali stare rokopise kot vire za razumevanje tedanjega bogoslužja. Njihovo delo je podpiral papež Benedikt XIV., ki je pripravljati tudi reforme, a jih ni izpeljal. V različnih jezikih so **objavljali prevode liturgičnih knjig**, zlasti misala in brevirja vsaj v izvlečkih, da bi **ljudje lahko sledili latinskim obredom**. Izhajale so tudi **razlage svetih opravil**, ki so bile dostopne tudi Slovencem. Leta 1783 je izšla prva slovenska liturgična knjižica Jerneja Boštjančiča o krstu in birmi. Zanimanje za liturgijo je šlo vzporedno z zanimanjem za Sveto pismo.

Pistojska sinoda 1786 razpravlja o potrebnih spremembah, vendar ni sprejeta, čeprav jo je podprl vladar. Zavest o prenovi liturgije:

- potreba po dejavnem sodelovanju občestva;
- odprava pretiranega češčenja relikvij, privatnih maš;
- poglobiti se v liturgične molitve;
- obhajilo naj bo s posvečenimi hostijami iste maše;
- za obnovo brevirja (berila o mučencih so bila izmišljena);
- naj se zredčijo devetdnevnice;
- naj se uvede v liturgijo domači jezik;
- glavno naj bo farno občestvo, ne pa posamezne skupine.

Liturgično gibanje na Slovenskem

Kmalu po tridentinskem koncilu se začnejo razprave med strokovnjaki, da je liturgija zadeva celotnega ljudstva in ne samo duhovnika, kajti po krstu smo vsi v trojni službi. Začeli so se spraševati, kako je bilo v začetku in tako se je sredi 19. stoletja pojavilo liturgično gibanje, čigar posledica je bila liturgična prenova na II. vatikanskem koncilu. Posebej pomembno za Slovence je liturgično gibanje v Nemčiji z Romanom Guardinijem in s samostanom Maria Laach ter v Avstriji, kjer je deloval p. Pius Parsch. Vse kar je Parsch izdal so prevedli v slovenščino in dali ljudem v roke; oblikujejo se liturgični krožki. Prvi uporabi izraz ljudska liturgija in leta 1925 izda liturgični koledar, da bi kristjani živeli liturgično leto. Uvede štiri procesije med mašo:

1. procesija k oltarju; maša začne, ko vstopi v cerkev procesija z mašnikom, z vstopnim spevom oz. primerno liturgično pesmijo, ki je povezana s časom. Obvezna je za praznike, priporočena pa v nedeljo.

2. procesija za evangelij z evangeliarjem; po evangeliju knjigo odložimo na primerno mesto. Obvezna je za nedelje in praznike, drugače pa priporočena.

3. procesija za darovanje; darove naj bi prinesli ljudje po cerkvi gor k oltarju.

4. procesija za obhajilo; redna oblika obhajila v procesiji – se postavimo v vrsto.

Liturgična gibanja je posebej ovrednotil papež Pij XII. V okrožnici **Mediator Dei**, kjer pravi, da je to mimohod Sv. Duha v Cerkvi; zato naj se v vsaki škofiji ustanovi svet za liturgijo.

Za liturgično gibanje na Slovenskem lahko postavimo več datumov. **Širše gledano**, glede na **cilje: občestvenost, narodni jezik v bogoslužju, obhajilo med mašo, vzgoja bogoslužnih sodelavcev, pospeševanje ljudskega petja, liturgična vzgoja za vernike...**, lahko rečemo, da smo ga imeli že za časa **Slomška** (prevaja liturgične molitvenike; sestavi dva obrednika, ki poleg prevoda prinašata tudi razlago obredov in nove molitve; pospešuje občestveno obhajanje zakramentov; povabi ljudi h krstu; uvede zvonjenje za poroke; uvede slovensko božjo besedo pri zakramentih) in **Wolfa** (1844 Obrednik, ki ima precej stvari v slovenščini in je most med latinskim in slovenskim obrednikom). Značilna je evharistična usmerjenost.

V ožjem smislu, pod vidikom: *liturgičnega slovstva, prakse in pripomočkov*, pa lahko liturgično gibanje razdelimo na tri obdobja:

- 1. obdobje do leta 1925;** v tem času so predvsem cistercijani, kartuzijani, frančiškani in jezuiti začeli **liturgično obhajati bogoslužje**. Bolj razgibano je po I. svetovni vojni, ko so spirituali v bogoslovju tudi profesorji na teološki fakulteti in budijo liturgični čut. Ljudje rabijo molitvenike in začnejo izhajati (Pot k Bogu 1907; ? 1911). Leta 1925 začno izhajati mladinska glasila *Križ*, *Križ na gori*, *Rast*, ki prinašajo liturgične članke in nas seznanjajo s svetom.
- 2. obdobje po letu 1929;** v *Križu* izidejo strokovni članki različnih avtorjev. Leta 1930 izide prva uradna slovenska liturgična knjiga: *Slovesni obhod na praznik Svetega Rešnjega telesa in krvi* (za lavantinsko in ljubljansko škofijo). Leta 1932 izide prevod Rimskega obrednika (Jeglič je zanj dobil dovoljenje od Benedikta XV. že leta 1921 in je bilo to prvo dovoljenje na svetu za prevod v naroden jezik). Poljudne izdaje pripravlja zlasti Karel Jaš. Leta 1933 izide *Ušeničnikova Liturgika* (ponatis 1945), ki je bila dolgo učbenik; in ***Ročni obrednik***. Leta 1935 Jaklič in Vrečar izdata *Liturgiko*, ki je namenjena srednješolcem. Leta 1938 stiški cistercijani (p. Metod Turnšek) ustanovijo *strokovno liturgično knjižnico*. Leta 1941 ugasnejo *Božji vrelci* (cisterca), izide pa Zakonik ljubljanske nadškofije, ki ima posebno poglavje *Liturgična prenova*. Leta 1943 je uzakonjena splošna raba zborne maše. 1944 Turnšek in Kurent prevedeta ***Misal***, a ne za liturgično rabo, ampak kot molitvenik za vzgojo ljudi.
- 3. obdobje po II. svetovni vojni;** leta 1952 izide ciklostilna izdaja *Mediator Dei* (ker ni papirja in denarja). Izhajata dva lista za vernike: ***Oznanilo*** (1945-52 v Ljubljani) in ***Verski list*** (1946-50 v Mariboru), sicer pa ponatiskujejo molitvenike. Uvajajo se liturgični dekanijski in župnijski sestanki in tečaji. Gibanje je povezano s študenti in mladino. Veliko so izdali bogoslovci: leta 1956 predelana zborna maša; 1960-69 razni obredniki in molitveniki. Veliko je v slovenščino prevajal **Karel Jaš**.

Zborna maša

Vključeno vse ljudstvo, ki je določene mašne dele recitiralo z mašnikom. Duhovnik obhaja vse latinsko (evangelij tudi v slovenščini), bralec pa iz knjige bere sproten prevod in ljudstvo mu odgovarja. To je **oblika soobhajanja** maše.

Liturgija sv. Urbana

Karel Jaš se je navdušil za liturgično gibanje pri Parschu, ki je bil velik pobudnik evropskega gibanja. Jaš je bil kaplan pri sv. Urbanu pri Ptuj, kjer je začel izdajati **Besedila za ljudsko liturgijo**, ki so postala znana pod imenom "liturgija Sv. Urbana". So pomemben kamenček v mozaiku slovenskega liturgičnega gibanja. Odigrala so pomembno vlogo pri uvajanju ljudi, zlasti mlajših generacij, v aktivno sodelovanje pri bogoslužju. Bile so pripomoček duhovnikom in katehetom pri liturgični vzgoji in dopolnilo uradnih liturgičnih knjig.

Besedila za ljudsko liturgijo obsegajo naslednje knjižice:

- *Sveta maša prvoobhajancev (1932)*: besedilo predvideva delitev vlog. Molitve vodi molivec, ki otroke uvaja v posamezne molitve. Po pridigi je obnovitev krstnih obljub.
- *Sveta maša šolske mladine (1932)*: vsebuje skupne molitve, petje, zgradbo svete maše, kasneje so dodali še razlago maše, določene opombe in na koncu koralno mašo.
- *Krst in krstna obnova (1933)*: namen je seznaniti vernike s krstnim obredom in buditi krstno zavest. Vsebuje krstno obnovo v obliki zborne molitve in petja ter kratek pregled krstnega obreda. Rubrike razlagajo obred in pojasnjujejo nekatera znamenja. Obred ima štiri dele: katehumenat; izvolitev in razsvetljenje; delitev krsta; po krstu.
- *Trpljenje Gospodovo in Križev pot (1936)*: **pasijonska pobožnost** (pesem Daj mi, Jezus... in trije psalmi o trpljenju. Sledijo štiri evangelijska poročila o trpljenju, ki imajo naznačeno delitev vlog). **Križev pot** iz liturgičnih besedil in Svetega pisma, uvod pa je kitica pesmi O pridite stvari (poje se med procesijo).
- *Molite mašo (1935)*: naslov je povzet po besedah Pija X., ki je ljudi vabil, naj »mašo molijo«, ne pa, da pri maši molijo. Namen je poudariti pomen maše in sodelovanja vernikov pri njej.
- *Cerkvene molitve pri bolnikih*: verjetno ni nikoli izšlo v tiskani obliki, izšel pa je listič *Stopil bom k božjemu oltarju (1934)*: v tem lističu prinaša bolj zapleteno zgradbo svete maše: prvemu delu (molitvena in bralna božja služba) doda še **pripravo** (ki je bila prej sestavni del prvega dela); na koncu drugega (priprava darov in daritev ter daritveni obed) pa **odpustitev** (prej se je zgradba končala z obhajilom). V *Sveti maši šolske mladine* je razlikoval darovanje, spremenjenje in obhajilo; tu pa pripravo daritve, daritev in daritveni obed kot tri glavne dele.

Liturgični listki in drugi pripomočki: gre za listke, ki so imeli na eni strani sliko liturgičnega predmeta, na drugi pa pojasnilo: kakšen mora biti, kako se rabi, kaj pomeni itd.

Molitve za strežnike: naj bi Jaš priredil z namenom, da bi se lahko ministranti dobro pripravili na mašo in se po njej Bogu zahvalili.

Evharistični katekizem, Evharistični delovni listi: Jašev katekizem obsega vprašanja in odgovore, ima pa dva dela: O Najsvetejšem zakramentu in O udeležbi pri mašni daritvi.

Birmski delovni list: vsebuje navodila birmancem in dvanajst lekcij, ki so pojasnjene s preprosto risbo, besedilom za premislek, navodilom in molitvijo.

Molitvena ura za kvatre: je takorekoč kvatrní oficij, sestavljen iz treh nočnic, za skupno pobožnost.

Božja služba v prošnjih dneh: s pomočjo tega dela bi lahko verniki s petjem in liturgičnimi molitvami dejavno sodelovali pri pobožnosti prošnjih dni.

Božične jutranjice in Sveta pomlad: gre za prevod božičnih jutranjic s katerim je Slovencem odkril veličino božičnega svetonočnega bogoslužja in zvezek *Sveta pomlad*, ki obsega prevod dnevnih postnih maš.

6. Slovansko bogoslužje: nastanek, najstarejši obliki, potrditev (Hadrijan II. in Janez VIII.), staroslovanski jezik (glagolica – cirilica), zgodovinski razvoj slovanskega bogoslužja in glagolice; navzočnost in pomen slovanskega bogoslužja pri nas.

Nastanek in razlogi vnovičnega uvajanja slovanskega bogoslužja

Kako in kje je nastalo slovansko bogoslužje, nam zgovorno pove pismo grškega cesarja knezu Rastislavu, kjer beremo: *“Bog...je sedaj v naših časih razodel črke vašega jezika, česar prej ni bilo, ampak samo v prvih krščanskih časih, da bi bili tudi vi prišteti k velikim narodom, ki slave Boga v svojem jeziku. Zatorej smo ti poslali pobožnega in pravovernega moža (Cirila), zelo izobraženega v knjigah, in filozofa, kateremu je Bog razodel črke vašega jezika...”* Glagolica je nastala iz gorečnosti svetih bratov po enakopravnosti, da bi mogli tudi Slovani slaviti Boga v svojem jeziku. Da je Ciril iznašel črkopis ali glagolico, potrjuje tudi-legenda, ki pravi, da se je Bog razodel Cirilu in ga razsvetlil, da je sestavil črke in začel prevajati nedeljske evangelije. Njegovi učenci so se pozneje sklicevali, da so staroslovanske črke božjega izvora in so zato bolj svete kakor grške in latinske, ki so poganske. S slovanskim bogoslužjem so krščanski Slovani postali steber katoliške vesoljnosti, cerkvene sprave in edinosti, ki so jo ravno takrat začeli rušiti Bizantinci.

Pogost razlog glagoljašev in privržencev vnovičnega uvajanja glagolice in slovanskega bogoslužja je bilo razumevanje glagolice kot edine relikvije sv. Cirila in Metoda. Obstajajo pa še tehtnejši razlogi: -ideja o zedinjenju z Vzhodnimi Cerkvami; -uvedba slovanskega bogoslužja naj bi izbrisala spomine na tuje nasilje in krivice ter bi tako koristila veri. Pri tem pa je potrebno paziti, da se zato ne bodo razburjali narodi, ki nimajo narodnega bogoslužja.

Najstarejši obliki slovanskega bogoslužja

Ohranilo se je v dveh obredih: v vzhodnem (grškem ali bizantinskem - liturgija sv. Janeza Zlatoustega) in v rimskem obredu. Ker je bil Ciril duhovnik grškega obreda, je gotovo najprej prevedel in obhajal sv. mašo grškega obreda. Ker pa je vedel, da bo na Moravskem in v Panoniji moral upoštevati rimski obred, je nato na Moravskem ali vsaj pred odhodom v Panonijo in Rim prevedel v slovanski jezik tudi rimski obred svete maše. To potrjuje tudi dejstvo, da se v Rimu ni mogel držati grškega, ampak le rimskega obreda.

Ustanovitev slovanskega bogoslužja je za tedanje dobo nekaj nenavadnega in izvirnega, neke vrste vrnitev k prvim krščanskim stoletjem, kakor beremo tudi v pismu grškega cesarja Rastislavu: *...česar prej ni bilo, temveč samo v prvih krščanskih časih...* Te besede so jasno postavljene proti nemškim duhovnikom na Moravskem, ki so že okoli leta 865 ugovarjali svetima bratoma, češ da je Bog za bogoslužje izbral samo tri jezike: hebrejskega, grškega in latinskega in so trdili, da je to bogoslužje krivoversko. Ciril se je branil in prosil Boga, naj pogubi trijezično krivoverstvo. Poudarjal je, da smo pred Bogom vsi enaki, Bog vsem pošilja dež in veleva svojemu soncu, da sije vsem. *Sveta brata sta prevajala bogoslužne knjige z namenom, da bi ljudstvo moglo razumeti in dejavno sodelovati pri bogoslužju.*

Potrditev slovanskega bogoslužja

Leta 867 sta prišla sveta brata v Rim na povabilo papeža Nikolaja I., sprejel pa ju je Hadrijan II. S seboj sta prinesla relikvije sv. Klemenca, ki sta jih odkrila na Krimu. Prosila sta za odobritev slovanskega bogoslužja in ustanovitev samostojne slovanske cerkvene province. Papež je slovesno potrdil slovanske bogoslužne knjige v cerkvi Marije Snežne, kjer so nad njim tudi peli sveto liturgijo, o čemer priča tudi papeževo pismo iz leta 869. (V Hadrijanovi poslanici slovanskim knezom Rastislavu, Svetopolku in Koclju leta 867 s katero je dovolil slovansko bogoslužje, Metoda pa pooblastil za apostolsko delovanje med slovani, beremo: *“Metod ... je prevedel svete knjige v vaš jezik ... samo pri maši prej berite berilo in evangelij latinsko, potem slovansko. ... Če pa kdo ... začne zavajati, sramoteč knjige vašega jezika, naj bo izobčen ...”*). Istega leta je Ciril umrl, Metod pa se je vrnil v Panonijo kot panonskomoravski nadškof in papežev legat, toda nemški škofje so ga vrgli v ječo in tožili v Rim, da ni pravoveren. Moral je na zagovor k Janezu VIII., kjer je s svojo pravovernostjo dosegel ponovno potrditev slovanskega bogoslužja.

Odpor nemških škofov pa se je nadaljeval, tako da so sledile še prepovedi (Štefan V., 885) in ponovne odobritve (Inocenc IV., 1248); Leon XIII. je celo ukazal tiskati glagolski misal v Rimu leta 1881, ter izdal različne odloke, da se uredi glagolsko bogoslužje.

Staroslovanski liturgični jezik sad molitve

Staroslovanski bogoslužni jezik je dragocena svetniška dediščina in svetinja, sad goreče molitve in božjega razsvetljenja. Prva slovanska pisava je glagolica, ki se je začela šele v 10. stoletju zaradi svoje težavnosti pisati s cirilico. In medtem ko so cirilico prevzeli predvsem pravoslavni narodi, se je glagolica ohranila med Hrvati in delno tudi pri nas. Svojo dovršenost je Staroslovanski jezik dosegel po zaslugi Konstantina, ki je formalno dovršenost grške kulture združil s kipečo mladostno močjo slovanskega jezika. Jezik je genialno delo, saj v 9. stoletju ni bil noben kulturni jezik tako precizno fonetično zapisan; bogat je tudi po besednih oblikah in ima uglajen slog. Danes se manjša poznavanje glagolice, pri nekaterih narodih se že prepisuje glagolske spomenike v cirilico, za nas pa je dobrodošla transkripcija v latinske črke, kajti cilj ni jezik, ampak obhajanje skrivnosti.

Razvoj in navzočnost slovanskega bogoslužja in glagolice skozi stoletja

Najstarejša glagolska liturgična besedila rimskega obreda so **Kijevski listi**, ki po svoji vsebini izvirajo iz 9. stoletja, medtem ko je rokopis ohranjen iz 11. stoletja. Na listih je zapisanih 10 mašnih besedil, po tedanji navadi še brez beril, 7 jih je s hvalospevom. Gre za maše v čast sv. Klemenca in sv. Felicite, 6 delavniških maš, ena za mučence in ena "o vseh nebeških močeh". Nekoliko mlajši spomenik sta dva **Dunajska lista** iz 12. stoletja, na katerih so ohranjeni deli treh mašnih besedil v čast apostolom, na enem pa je tudi del berila.

Vse poznejše glagolske liturgične knjige so iz 14. stoletja. Mednje spada tudi najstarejši **hrvatsko-glagolski rokopisni misal**, ki je ohranjen v vatikanski knjižnici z oznako »Ilir. 4«. V Rim naj bi bil prenesen iz Omišlja na Krku in na podlagi liturgičnih godov se da preračunati, naj bi bil spisan med letoma 1317 in 1323. Stalni del svete maše naj bi se do črke natančno ujemal s prvotnimi slovanskimi bogoslužnimi knjigami, kakor sta jih sestavila sv. Ciril in Metod. Glagolsko bogoslužje se je ohranjalo predvsem na Hrvaškem, posebej pa se je razširilo zanimanje po ukazu Leona XIII. leta 1881, naj se napravi glagolski misal, ki je tudi izšel v Rimu leta 1883 in ponovno 1905. Leta 1898 (ponovno 1906) papež potrdi pravico glagolskega bogoslužja, toda le tam, kjer se vsaj 30 let že obhaja glagolsko bogoslužje, ne pa tudi latinskim cerkvam. Po II. vatikanskem koncilu pa je uvedba domačih jezikov zadala hud udarec tudi glagolskemu bogoslužju.

Navzočnost in pomen slovanskega bogoslužja pri nas

Glagolsko bogoslužje ni bilo med Slovenci nikoli splošno v navadi, ampak le v nekaterih krajih, kjer so bili glagolski duhovniki. To so navadno bili begunci pred turškimi vpadi, predvsem v 15. stoletju in so prišli v Belo krajino, slovensko Istro, in celo v Trst, na Kras, v Vipavo in med Beneške Slovence. V teh krajih se je ohranilo več glagolskih zapisov in v kamen vklesanih napisov iz 15., 16., in 17. stoletja. Posebej važen dokument o glagolici pri nas pa je **Ljubljanski glagolski brevir iz leta 1444**. Gre za prevod latinskega brevirja in prinaša oficij v čast sv. Cirilu in Metodu na dan 14. februarja.

Da so bili glagoljaši pri nas predvsem Hrvatje, priča tudi Trubar, ko pravi, da se slovenščina piše v latinici, hrvaščina pa s hrvaškimi črkami. O glagolici in uporabi glagolskega misala pri bogoslužju v mnogih župnijah na Kranjskem poroča tudi Valvazor v svoji *Slavi vojvodine Kranjske* leta 1689, medtem ko o glagolici na Primorskem poroča koprski škof Pavel Naldini leta 1700, ki zapiše v svojem *Cerkvenem krajepisu*, da se v vsej pokrajini kot tudi v koprski škofiji uporabljata latinski in ilirski jezik. Tretjeredniki, ki jih Naldini enači z glagoljaši, so v Kopru glagoljali do leta 1806, ko je bil njihov samostan ukinjen, medtem ko so se na podeželju obdržali vse do leta 1830. Za ohranitev glagolskega bogoslužja je bilo ustanovljeno »Ilirsko semenišče« leta 1710, ki je neprekinjeno delovalo do leta 1830.

Za Štajersko vemo, da se je ohranil glagolski napis v Sevnici, da je Jurij iz Brežic, kanonik v Toursu, po smrti (v letu 1416) zapustil lepo zbirko knjig, pisanih v glagolici; da je Friderik II. celjski svojo ustanovo v Štrigovi poklonil glagoljašem in še; da so imele Griže pri Celju v letih 1580-1631 župnika Slivarja, glagoljaša iz tržaške škofije. V ptujski podružnični cerkvi sv. Ožbalta zunaj mestnega obzidja je bila leta 1607 ob nedeljah in praznikih Božja služba tudi v starocerkvenoslovanskem jeziku v rimskem obredu (kaplan Pulisanij iz Dalmacije). Glagolica naj bi bila med Slovenci v 9. stoletju vsaj toliko živa kakor med Hrvati. Nato je bila vsaj nekako do 17. stoletja stalno navzoča v osrednjem delu Slovenije, na Primorskem pa vse do 19. stoletja. *Kljub manj zaznavni navzočnosti slovanskega bogoslužja je bilo češčenje sv. Cirila in Metoda zelo razširjeno in priljubljeno.*

7. Zgodovina liturgije: liturgična prenova II. vatikanskega Cerkvenega zbora – pripravljalna komisija, prva konstitucija /1963/ in nove liturgične knjige. Posebnost novih liturgičnih knjig.

Papež Janez XXIII. je leta 1959 napovedal sklic koncila, za katerega je povedal, da bodo tam obravnavali tudi večje spremembe v bogoslužju. Kot pripravo na koncil so škofje in katoliške univerze vsega sveta poslale svoje predloge; znani liturgični strokovnjaki so na zborovanjih pripravljalne komisije (1960-62) pripravili za škofo besedilo konstitucije o bogoslužju. Na koncilu je kot prva na vrsto prišla razprava o liturgiji; na drugem zasedanju, že pod papežem Pavlom VI., je bila razprava končana, na podlagi glasovanj in spreminjevalnih predlogov je bila 4. decembra 1963 sprejeta konstitucija o svetem bogoslužju (le štirje so glasovali proti).

Konstitucija je razdeljena na predgovor in sedem poglavij:

Predgovor: bogoslužje v odnosu do Kristusovega odrešenjskega dela; velja predvsem za rimski obred in prizna odličnost drugih obredov.

1. poglavje: splošna načela: prenova bogoslužja, bistvo bogoslužja je Kristusova navzočnost; udeležba ljudstva; pobožnosti; liturgična vzgoja; občestveni značaj; vloga laikov; prilagoditve obredov; uporaba domačega jezika; liturgična skrb škofij.

2. poglavje: evharistija: potreba po prenovi svete maše – aktivnejše sodelovanje; velik poudarek na Božji Besedi; pridiga je sestavni del slovesnega bogoslužja; obhajilo pod obema podobama; somaševanje.

3. poglavje: drugi zakramenti in zakramentali: pastoralna vrednost; prilagoditve.

4. poglavje: molitveno bogoslužje: to ni le molitev duhovnika, ampak molitev Cerkve.

5. poglavje: bogoslužno leto: poudarek na nedelji; bogoslužne dobe.

6. poglavje: cerkvena glasba: dostojanstvenost, jezik, vzgoja, instrumenti, ljudsko petje.

7. poglavje: umetnost in oprema: skrb za svete podobe.

Pomen konstitucije je v tem, da je patristična in biblična, da gleda na Cerkev kot na božje ljudstvo, v katerem so nosilci služb določeni za služenje, da je v bogoslužju prvi Kristus, da je nujno sodelovanje vseh udeležencev in je zato lahko v domačem jeziku, da na svet gleda pozitivno. Veljavnost je izrecno omejena na rimski obred, čeprav je vplivala preko te meje.

Papež Pavel VI. je sklenil takoj izvajati posamezne določbe koncila in je zato ustanovil Svet za izvajanje konstitucije (1964), ki je v določeni povezavi s kongregacijo svetih obredov pripravil in izdal prva navodila za izvajanje konstitucije (1964, 1967) in prvečasne preurejene liturgične knjige in posamezne obrede. Navodilo o prevajanju liturgičnih knjig (1969) je bilo v pomoč škofovskim konferencam, na katerih je slonela odgovornost za izdajanje knjig v domačih jezikih.

Izidi liturgičnih knjig po II. vatikanskem koncilu:

	Časovna razpredelnica izdaj liturgičnih knjig	Editio typica	Slovenski prevod
1.	Prve štiri evharistične molitve	1968	1969
2.	Posvetitev diakona, mašnika in škofa	1968	1979
3.	Sveti zakon – poroka	1969	1970
4.	Krščevanje otrok	1969	1970
5.	Krščanski pogreb	1969	1970
6.	Red svete maše	1966	1966
7.	Rimski misal – Interpretatio slovenica	1970	1975
8.	Berila in evangeliji	1969	1969 (poskus); 1970
9.	Bogoslužni koledar	1969	1970
10.	Redobne zaobljube	1970	1976
11.	Posvetitev devic	1970	1976
12.	Posvetitev opata in opatinje	1970	še ni
13.	Blagoslov krstnega in bolniškega olja, posvetitev krizme	1970	1979
14.	Molitveno bogoslužje	1970	1972-78
15.	Sveta birma	1971	1972
16.	Uvajanje odraslih v krščanstvo	1972	1978
17.	Bolniško maziljenje in pastirska skrb za bolnike	1972	1974
18.	Postavitev v službo bralcev in mašnih pomočnikov; posvetitev diakona, mašnika in škofa	1972	1979
19.	Sveto obhajilo in češčenje evh. skrivnosti izven maše	1973	1975
20.	Sveta pokora. Obred sprave	1973	1976
21.	Evharistične molitve za maše z otroki	1974	1975
22.	Evharistične molitve za spravo I in II ter za Cerkev	1974	1982
23.	Spokorniška opravila	1974	1976
24.	Posvetitev cerkve in oltarja	1977	1979
25.	Blagoslovi	1984	1989
26.	Škofovski ceremonial	1984	še ni
27.	Zbirka maš v čast Blaženi Devici Mariji	1986	1988

Posebnost novih liturgičnih knjig

Nove liturgične knjige so *prilagodljive konkretnemu občestvu*, ne samo glede domačega jezika, ki ga dopuščajo, ampak tudi v tem, da *vsebujejo variante v besedilih* in v načinu obredov in v *možnosti svobodnega dodajanja posameznih sestavin* (namesto rubrik prevladujejo razlage). Pomembno vlogo v njih ima tudi Božja Beseda, ki jo zdaj udeleženci slišijo in razumejo. Omogočeno je sodelovanje ljudstva na različne načine, tudi s petjem, ki ni več okras, ampak spet sestavni del vsakega obreda, kajti občestveno obhajanje ima prednost pred posamičnim.

Pri nas so jugoslovanski škofje sklenili takoj leta 1964 uvesti domači jezik v največji dovoljeni meri (zakramenti, razen evharistije so bili prevedeni že pred koncilom), kar je bilo še razširjeno leta 1967.

Delo so vodili liturgični sveti, za knjige je skrbel Medškofijski liturgični svet, ustanovijo revijo **Cerkev v sedanjem svetu** in obnovijo **Cerkvenega glasbenika**. Izdajanje knjig se začne leta 1969 z obredniki, višek doseže 1975 z Misalom. Molitveno bogoslužje je izšlo leta 1977. Slovenski škofje so postali neodvisna liturgična oblast že leta 1965.

8. Liturgični jezik: (posebnosti slovanskih narodov – Janez VIII.: *Industriae tuae* leta 880, Gregor VII., Tridentinski koncil; dovoljenje uporabe domačega jezika leta 1920/21 (Benedikt XV.) – prevod obrednika; pripravljalna komisija II. vatikanskega cerkvenega zbora; konstitucija o bogoslužju št. 36, 54, 63 in 101).

Prvotni liturgični jezik je hebrejski in aramejski. Nato je grški (prva tri stoletja tudi v Rimu) in latinski v severni Afriki; v Egiptu je koptski jezik, na vzhodu pa sirski in staroslovanski. Sveta brata Ciril in Metod začeta uporabljati domači slovanski jezik. Prevedla sta liturgijo Janeza Zlatoustega, kasneje pa tudi rimski obred – Gregorjev zakramentarij. Leta 880 je papež

Janez VIII. v pismu Svetopolku slovesno potrdil slovansko bogoslužje rekoč: »*Tvoji prizadevnosti (industriae tuae) naznanjamo ... Bog želi, da ga vsi ljudje slavijo v vseh jezikih ... ne nasprotuje zdravi veri v slovanskem jeziku peti ... isti, ki je naredil tri poglavitne jezike, je tudi slovanskega, ... vendar prej naj se bere evangelij latinsko, potem pa slovansko*«. A že čez pet let zaradi pritiska nemških škofov papež Štefan V. to dovoljenje umakne in vse večjo veljavo dobiva latinski jezik. Protestanti zopet želijo domač jezik.

Na **tridentinskem koncilu** škofoje priznajo, da bi bil domač jezik silno koristen, vendar da ne bi stvari profanizirali in v skrbi za svete skrivnosti in varovanja pravovernosti raje ostanejo pri latinskem jeziku. Duhovniki pa naj ljudem razlagajo v domačem jeziku. Izjeme so kljub temu bile: petje v domačem jeziku, evangelij se bere tudi slovensko, glagolica v Istri, Dalmaciji, na Cresu ... Leta 1881 da Leon XIII. tiskati glagolski misal v Rimu.

Leta 1920/21 so dana izjemna dovoljenja nekaterim slovanskim narodom (Slovenci, Hrvati, Čehi in Slovaki) za uporabo domačega jezika, zaradi izjemnih zaslug sv. Cirila in Metoda (papež Benedikt XV.) za prevod Rimskega obrednika, beril in evangelijev.

Pripravljalna komisija II. vatikanskega koncila je v osnutku pripravila člen, naj o uporabi domačega jezika odločajo škofovske konference, kar pa ni bilo sprejeto, češ da latinščina mora ostati. Na koncu je dano načelno dovoljenje škofovskim konferencam za uporabo domačega jezika predvsem pri tistih delih bogoslužja, ki so »namenjeni ljudstvu«.

V konstituciji o svetem bogoslužju to podajajo naslednji členi (izvlečki):

- 36 Ohranja naj se latinščina, dovoljen pa je domač jezik, če je za ljudi zelo koristen** predvsem berila, opozorila, nekatere molitve in pesmi. O uporabi domačega jezika odloča pristojna pokrajinska cerkvena oblast, sklepe pa potrdi apostolski sedež.
- 54 Domači jezik je primeren, če je pri maši udeleženo ljudstvo,** predvsem za **berila in prošnje** za vse potrebe, lahko pa je tudi v večji meri po določenih členu 36.
- 63 Domači jezik se sme uporabljati tudi pri delitvi **zakramentov**,** da so v večjo korist ljudem. Pristojna pokrajinska cerkvena oblast naj čimprej pripravi prilagojene obrednike, da jih potrdi apostolski sedež.
- 101 Kleriki naj molijo **oficij** v latinščini,** razen če je to velika ovira, da bi oficij dobro opravili. Dolžnost oficija je opravljena, če je prevod v domač jezik odobren.

9. Govorica liturgičnih znamenj (syn-ballo); znamenja v odnosu do človekovega telesa in drugih stvari; naravna – konvencionalna – simbolična/mešana; liturgična/Kristus – Cerkev.

Simbol izhaja iz grške besede *syn-ballein* in pomeni skupaj spojiti. Človek je odvisen od znamenj in simbolov, saj zaznava svet s pomočjo čutil. To človekovo odvisnost od znamenj in simbolov pa upošteva tudi Bog. *Znamenje mora biti tako, da ne potrebuje razlage*. V liturgiji so znamenja izraz notranjega duhovnega dogajanja, sprejemanja milosti. Ker smo ljudje telesno – duhovna bitja, potrebujemo za sodelovanje tudi telesa in njihove čute, s katerimi izražamo svojega duha.

Znamenja so lahko **naravna** (npr. dim je naravno znamenje ognja, voda očiščenja, jok žalosti), **dogovorjena** (konvencionalna; npr. priklon je znamenje spoštovanja, črke in prometni znaki) in **mešana/simbolna**, ki povedo več kot se vidi (npr. dvig zastave, voda je pri krstu znamenje novega življenja in očiščenja grehov ...). **Liturgična znamenja** so simbolna, saj kažejo na skrivnost Kristusa in Cerkve (oltar – žrtvenik in Gospodova miza).

Nekatera znamenja je določil Kristus, nekatera je izbrala že prva Cerkev (apostoli; verjetno iz judovske obredne dediščine), večina njih je ostala nespremenjena, ohranila so se tudi v različnih vzhodnih obredih. **Zunanje znamenje postane razumljivo šele z besedo**, ki spremlja to znamenje: polaganje rok je npr. lahko del krstnega, birmanskega obreda, ali bolniškega maziljenja. **Znamenja v bogoslužju niso izbrana samovoljno**, ne glede na njihov naravni pomen. Znamenje mora biti **čimbolj blizu resničnosti**, sicer se lahko sprevrže v zunanost, navado. Kolikor bolj je znamenje **preprosto**, toliko bližja sta si liturgični in naravni pomen. Med njimi so tudi splošno človeška, ki jih poznajo tudi civilna obredja, mnogo je bibličnih.

Obredi naj odsevajo plemenito preprostost, naj bodo kratki in jasni, naj se izogibajo nepotrebne ponavljanja, naj bodo prilagojeni sposobnosti vernikov in naj na splošno ne potrebujejo veliko razlage (B 33).

Liturgična znamenja delimo na:

1. Znamenja v zvezi s telesom; konstitucija o bogoslužju našteva dejanja, kretnje in držo telesa kot izraz občestvenosti, edinosti in dejavnega sodelovanja vseh udeležencev liturgije (B30). Med temi znamenji so nekatera splošno človeška, druga pa biblična ali krščanska:

- Drža telesa je nekaj statičnega:* stanje, klečanje, sedenje, sklonjena drža, prostracija (ležanje na tleh), molitvena drža rok. Tudi tihoto bi lahko šteli med drže telesa.
- Kretnje so nekaj dinamičnega:* **a) molitvene kretnje:** dviganje, razprostiranje, polaganje, sklepanje, umivanje rok, pokrižanje, trkanje na prsi, dviganje oči; **b) izrazi spoštovanja:** poklek, priklon, liturgični poljub, pokaditev, pokropitev, tudi hoja.
- Dejanja so sestavljena iz kretenj in drže telesa:* procesije, prinašanje darov, prihajanje k obhajilu, maziljenje, sveti obed, pokopavanje, polaganje relikvij pod oltar.

2. Naravne stvari v liturgiji; med znamenja prištevamo tudi stvari (snovi), ki jih potrebujemo za zakramente kot **materijo zakramentov:** kruh, vino, vodo, olje; druge uporabljamo pri svetih opravilih kot luč (sveče), kadilo, sol, pepel. Nimamo jih vedno samo iz potrebe, ampak tudi zaradi simbolike, kot znamenja; nekatere so vedno in povsod, druge se lahko spreminjajo.

3. Predmeti za bogoslužje; za bogoslužje potrebujemo različne posode: kelih, pateno, ciborij, monštranco, posode za sv. olja, vrčke za vodo in vino, kadilnico. Ker ti posegajo v cerkveno umetnost, lahko rečemo, da sodijo med liturgična znamenja, čeprav so uporabni predmeti.

4. Liturgična obleka; sodi med predmete za bogoslužje, posebej pa tudi med znamenja, ker z njo razodevamo različnost služb. V prvih stoletjih obleka še ni bila različna od civilne, v 12. stoletju se stvari začnejo spreminjati iz obleke nastane »parament«, oz. ornament (škofova mitra, rokavice, prstan, liturgične barve blagoslov plaščev...).

5. Liturgični prostor

a.) Cerkev in njeni pomembnejši prostori; tudi cerkev (dom božjega ljudstva) kot prostor sodi med znamenja, ker nam trajno označuje, da se tam zbira božje ljudstvo k bogoslužju. **Sveti prostor** mora biti tako urejen, da razodeva podobo zbranega občestva (RMu 257). **Oltar** je središče cerkve, navzoča daritev križa pod zakramentalnimi znamenji, je tudi Gospodova miza, h kateri je povabljen božje ljudstvo (RMu 250). **Tabernakelj** mora biti postavljen v cerkvah na najbolj imenitnem kraju in z največjo častjo (Misterium fidei, Pavel VI.). Odličnost, nameščenost in varnost evharističnega tabernaklja (B 128) morajo omogočati čaščenje Gospoda, ki je resnično navzoč v najsvetejšem oltarnem zakramentu. **Sveta krizma** (mira) se po izročilu shranjuje na zavarovanem kraju svetišča in ji gre vsa spoštljivost. **Sedež** (katedra) škofa ali duhovnika mora označevati njegovo službo, po kateri predseduje svetemu zboru ter vodi bogoslužje (RMu 271). **Ambon** potrebuje v cerkvi poseben prostor, kjer se oznanja in kamor se sama od sebe obrača pozornost vernikov (RMu 272).

Razporeditev prostora v cerkvi mora vernikom omogočati dejavno udeležbo pri obredih (RMu 273).

b.) Svete podobe (ikone); k opreми cerkve sodijo tudi svete podobe: križi, kipi, slike. Poskrbeti je treba, da ji ne bo preveč ali celo nič in da bodo primerno razporejene (B 125). Svete podobe so predvsem znamenja svetih oseb, ki jih predstavljajo, sicer bi zašli v malikovanje. Predstavljajo tudi dogodke v času Jezusovega bivanja na zemlji ter nas opominjajo na poslednje reči! Vsa znamenja obhajanja bogoslužja so v neki zvezi s Kristusom: tudi svete podobe božje Matere in svetnikov. Sveti Janez Damaščan je zapisal, da lepota in barva svetih podob spodbujajo njegovo molitev. Zrenje svetih ikon združeno s premišljevanjem božje besede in petjem liturgičnih pesmi spada v sozvočje znamenj opravila, da bi se skrivnost, ki jo obhajamo, vtisnila v spomin srca in se nato izrazila v novem življenju vernikov.

c.) Pokopališče; tudi pokopališče je liturgični prostor, ki naj bi bil blagoslovljen. Med pogrebom blagoslovljamo vsak grob posebej; redno naj bi bil na pokopališču tudi blagoslovljen križ, ki razodeva krščansko upanje na vstajenje s Kristusom.

6. Petje in jezik kot znamenje; petje je znamenje veselega srca. Pri bogoslužju ne smemo gledati na petje kot nekakšen okrasek, ampak na tisto, kar izvira iz globine duše, ki moli in hvali Boga ter v polnosti razodeva občestveni značaj krščanskega bogoslužja (MBu 270). Glasba podpira in krepi različne vrste evangeljskega oznanila, izraz vere, prošnje, zahvalo. Pomembna vloga petja in glasbe sploh je, da ustvarja vzdušje prazničnosti, veselja nad odrešenostjo. Vloga jezika v bogoslužju je povezovanje udeležencev v celoto, v sveti zbor. Največji povezovalni učinek doseže domača beseda, zato velja, da je samo domača beseda znamenje notranje pritrditve.

10. Pravna urejenost bogoslužja; zakonodajalec v liturgiji (B22, ZCP 838); običajno pravo v liturgiji (običaji), v čem je ustvarjalnost v bogoslužju? Kaj pomeni predsedovati bogoslužju? Vloga voditelja bogoslužja?

Skozi zgodovino se je bogoslužje razvijalo policentrično: vsaka skupnost je imela **svojo obliko** bogoslužja, ki pa so imela **isto vsebino**. Cerkev je postavljala določene oblike, ki so bile enotne za celo cerkev, čeprav se je vmešavala tudi država. Prva poenotenja so se začela pri redovnikih, ker so hoteli imeti enotno bogoslužje; kasneje pa se je enotnost širila po državni (karolinška država, jožefinizem) in škofijski strani, ker so bili večkrat škofje tudi iz vrst menihov. Po tridentinskem cerkvenem zboru je papež želel v zahodni Cerkvi enotno bogoslužje, na vzhodu pa so ostali bolj samostojni.

Sedanja ureditev je uzakonjena:

- z liturgičnimi knjigami: *za liturgijo so v prvi vrsti zakon liturgične knjige*;
- s konstitucijo o svetem bogoslužju (B), ki daje bolj splošna navodila;
- z raznimi navodili za izvajanje konstitucije;
- z navodili in odloki krajevnih Cerkev;
- z ZCP, v kanonih od 843 do 1253; ki liturgijo v določenih segmentih le jasneje opredeli:
 - neka norma je v bogoslužju potrebna iz vidika pravovernosti in vidika edinosti; Bogoslužje je nekaj ustvarjalnega na območju določenih navodil.
 - s prenovo obredov še nismo dosegli prenove bogoslužja (še danes ti obredi ne nagovorijo ljudi);
 - v liturgiki ne smemo razumeti bogoslužja kot spontanega delovanja v cerkvi, npr. nekaterih improvizacij, sprememb obredov...

Zakonik cerkvenega prava na splošno ne določa obredov, po katerih se je pri liturgičnih opravilih treba ravnati; zato ohranijo doslej veljavni liturgični zakoni svojo moč, razen če kateri izmed njih nasprotuje kanonom zakonika (ZCP, kan. 2).

Zakonodajalec v liturgiji (B 22; ZCP 838)

B 22: Bogoslužje ureja samo cerkvena oblast: **apostolski sedež** (vsa Cerkev oz. Kongregacija za bogoslužje in disciplino zakramentov ter Kongregacija za nauk vere (od leta 1988)), **škof** (v svoji škofiji), **škofovski zbori** (konference v pokrajinah). Škof (po C 27) ima lastno, redno in neposredno oblast (po starem ZCP-ju je bila zakonodajna liturgična oblast le apostolski sedež, škof pa je pazil, da so se predpisi v bogoslužju izpolnjevali).

ZCP 838: *Samo cerkvena oblast sme urejati sveto bogoslužje; to oblast ima apostolski sedež in v skladu s pravno določbo krajevni škof.*

Apostolski sedež ima oblast urejati bogoslužje, skrbi za nove liturgične knjige, potrjuje vse prevode v tuje (domače) jezike, skrbijo, da se liturgična pravila povsod izpolnjujejo.

Krajevni škof lahko s pravnimi določili prilagaja bogoslužje (območno pravo), je voditelj skupnosti, jo spodbuja in varuje celotno bogoslužno življenje. Skrbi tudi, da so ljudske pobožnosti v skladu s pravili, podaja razne smernice.

Škofovske konference pripravljajo prevode knjig, ki jih potem potrdi Rim (obrednikov za pobožnosti ni potrebno potrjevati). Skrbijo tudi za območno pravo, tako da izdajajo posamezne smernice za določeno pokrajino ali škofijo. Že v dobi improvizacije so ob vsej različnosti vsi delali zelo podobno, zato moramo postaviti nek red in pravo. To je prvi storil tridentinski koncil, vendar ni zajel vsega (glasba, svetniki..).

Za oblikovanje liturgije so naslednja merila:

- naj bo v skladu z Jezusovim naročilom, ki ga poznamo iz življenja Cerkve v preteklosti (opravlja se v Jezusovem imenu);
- je uradno bogoslužje Cerkve, ne zasebno (ne smemo ustvarjati nič povsem novega);
- vsako bogoslužje naj bo razpoznavno kot bogoslužje;
- vedno naj se upošteva občestveni vidik. *Pri bogoslužnih opravilih naj vsak, bodisi delavec bodisi vernik, ko opravlja svojo službo, dela samo tisto in vse tisto, kar mu gre po naravi stvari in po liturgičnih pravilih (B 28).*
- ustaljenost reda spodbuja pozornost udeležencev, ker poznajo potek;
- sestavine bogoslužja naj bodo usklajene med seboj (pesem je pesem, berilo je berilo);
- oznanjena božja beseda ne sme biti vsakokrat drugačna (uporablja naj se enoten liturgični prevod);
- red varuje vernike pred samovoljo voditelja;
- zakonodajalec v Cerkvi je cerkvena oblast (B 22);
- nihče, čeprav je duhovnik, ne sme po svoji volji v bogoslužju ničesar dodajati, izpuščati ali spreminjati (B 22).

Razlogi za ustvarjalnost pri oblikovanju obredov:

- Kristus nas je osvobodil službe črki;
- opravljajo ga ljudje, zato mora biti prilagojeno;
- vsako občestvo zmore le nekaj, ne pa vsega;
- povod za obred določa vsebino in obliko;
- spremembe in prilagoditve spodbujajo potrebno pozornost;
- B 19 poudarja pomen liturgične vzgoje.

Ustvarjalnost v bogoslužju

Izvirna ustvarjalnost je tista, ki je **notranja in s tem svojstvena** vsakemu obhajanju, torej je liturgija ustvarjalna že po svoji naravi, ker daje nova izkustva.

Ustvarjalnost se ne kaže le v spreminjanju; glavno je, da v oznanjevanje božje besede vtisnemo vedno **novega duha** (ustvarimo ozračje, v katerem je beseda živa in učinkovita). Ustvarjalnost se mora kazati v skupnem obhajanju. Te ustvarjalnosti nam ne more podati noben obrednik, ampak se to ustvarja le v skupnosti, ki edina lahko ustvari notranjega duha. Prav je, da težimo k različnosti (nova besedila), vendar je treba najprej uporabiti že obstoječe. Besedila morajo biti sprejeta, razumljiva. V liturgijo ne smemo vnašati kateregakoli besedila, ampak samo tisto, kar bo sledilo božjim navdihom.

Današnje liturgične knjige imajo namesto rubrik razlage, ki nas seznanjajo s smotri in cilji obhajanja. Večkrat je zapisano »*z naslednjimi ali podobnimi besedami*« – ki pa morajo biti skrbno pripravljene, vedno boljše od predloga. Obred se lahko prilagaja tistim, ki ga obhajajo (otroci, mladina, invalidi ...). *Vedno je treba najprej poznati smoter obreda, šele nato pa razmišljati, kako ga doseči.*

Voditi bogoslužni zbor pomeni:

- *izvrševanje Kristusovega poslanstva:* zato voditelj ne stoji le na vzvišenem mestu, ampak tudi pred ljudmi, ki jih vodi v skrivnosti obhajanja. On predvsem **ustvarja občestvo**, pri tem pa ni mesta za avtoritativnost (gre namreč za učiteljsko službo). Prav tako ni mesta za subjektivnost (»mislim, da je tako ...«) – pridiga se tisto, kar želi povedati evangelij. **Duhovnik mora posredovati Boga.**
- *milost in božji dar, delovanje v moči Svetega Duha:* Jezusove navzočnosti ne le sam doživlja, ampak jo mora tudi **posredovati drugim** (uvod v Rimski misal: »Duhovnikov način vedenja ... mora ljudem oznanjati živo Kristusovo navzočnost ... Služba predsedovati je dobesedno služenje, ki pa mora biti spoštljivo in ponižno.« Rim 12,8: »Predstojnika naj odlikuje vestnost«).

Predsedovati bogoslužnemu zboru pomeni:

- *izražati, da je Gospod navzoč sredi svojega ljudstva, ki ga zbira:* ne le v duhovnikovi osebi, ampak sredi ljudstva – kadar Cerkev moli in poje. Duhovnik naj se ne poisti z verniki, ker bi s tem izbrisal znamenje, da je glava tega zbora Kristus. Kristus je namreč prvi liturg, duhovnik pa je zakrament – znamenje (govorica o navzočnosti Kristusa) in orodje.

Vsak duhovnik se mora *veseliti služenja* (II. evharistična molitev: »zahvaljujemo se ti, da smemo biti tu pred teboj in ti služiti«).

V bogoslužju se je potrebno vprašati po vzročnosti obhajanja:

- a) vedeti moram zakaj in komu govorim?
- b) kako govorim in kako obhajam?
- c) v katerem imenu to opravljam?

Če si na to odgovorim, se zavedam, da predsedovati bogoslužnemu zboru **ni dejanje improvizacije** in da tudi oznanjevanje božje besede ni dejanje improvizacije. Zato pa je potrebno *spirituali unctio* (duhovno olje) oz. potrebna je **priprava**. Ta je lahko:

- *daljna*; zaobjema vse naše življenje, vzgojo in duhovnikovo življenje kot tako
- *bližnja*; je priprava na srečanje z božjo besedo in pred oznanjevanjem

Duhovnik mora najprej posedovati, kar želi povedati, oznaniti (*li Signore sia con voi, naj bo z vami*; kar želim dati moram imeti).

Pomembno je, da nismo le izvajalci bogoslužja, ampak da ga tudi obhajamo.

Običajno pravo v liturgiji (običaji):

Krajeno občestvo ima pravico do liturgičnih posebnosti, ki jim da veljavo običajno pravo. Običaji so vezani na čas, kraj, kulturo in način pastorage.

Običaj dobi moč zakona (prim. ZCP 23-28), če:

- je sam na sebi dober in pameten;
- ni v nasprotju z naravnim ali božjim zakonom;
- biti mora zakonito zastaran (vsaj 30 let);
- odobriti ga mora cerkvena oblast.

Običaj mora zagotoviti neko resnično dobroto ali preprečiti dejansko škodo. Treba ga je pretehtati, za kar je pristojen škof.

11. Duhovni vidik in zgodovinski razvoj Molitvenega bogoslužja (posamezne molitvene ure; Katedralna in meniška molitev; Frančiškovski brevir; brevir sv. Križa - Quignonez; brevir Pija V /1568/); Molitveno bogoslužje po 2. VCZ: razdelitev, sestavine. O čem govori apostolska konstitucija Pavlja VI. Laudis canticum; splošna ureditev molitvenega bogoslužja (o čem govori?); kako združujemo molitvene ure z mašo ali med seboj?

Molitveno bogoslužje ali brevir je javna in skupna molitev Božjega ljudstva, ki se prišteva v prve dolžnosti Cerkve. Gre za **službo** (officium) in za **javno** zadevo. Osrednja misel v tem bogoslužju je Bog. Apostolska dela večkrat pričajo, da je krščanska skupnost bila enodušna v molitvi.

Glavne značilnosti:

1. je občestvena molitev;
2. posvečuje ves dan;
3. je svetopisemska molitev;
4. ni vezana ne na kraj ne na položaj vernikov.

Molitveno bogoslužje je:

1. hvalospev Bogu, ki posvečuje celoten tek dneva in noči;
2. glas Kristusove neveste Cerkve, ki ogovarja svojega ženina;
3. molitev Kristusa in celega njegovega telesa k Očetu; četudi mi molimo gre za Kristusov hvalospev očetu, ker je celotno Kristusovo življenje ena sama molitev in ta molitev vključuje človeško občestvo. Kar je Kristus delal (celotno njegovo življenje je molitev) dela tudi Cerkev, ki to nadaljuje. V Očenašu nam je dal vzor, kako naj molimo. Sv. Avguštin razlaga, kako Kristus moli: »Kristus moli za nas, v nas, mi ga molimo kot svojega Boga«. Kristus moli kot veliki duhovnik za nas, kot glava v nas in mi ga molimo kot svojega Boga (Avguštin).

Prvi kristjani so se zbirali ob določenih urah in tako posvečevali ves dan; npr.: zadnja ura dneva, ko se prižigajo luči, ali pa prva ura, ko se dani. Pozneje so skupni molitvi posvečevali še druge ure dneva. **Cerkveni očetje** to vidijo že v Apostolskih delih, kjer piše, da so se učenci sestali tretjo uro dneva. Peter, apostol je okrog šeste ure šel na teraso, da bi molil. Peter in Janez hodijo v tempelj za deveto molitveno uro. Okrog polnoči sta Pavel in Sila molila in pela Bogu hvalnice.

Dan so razdelili na 12 ur dneva in 12 ur noči:

Prva dnevna ura je ob 6h, tretja ob 9h, šesta ob 12h in deveta ob 15h.

Prva nočna ura je ob 18h, tretje ure ni (kar se tiče molitve), šesta je opolnoči in deveta se imenuje »čas petelinjega petja« (okrog 4h).

O tem, kako naj kristjani molijo, piše že Hipolit Rimski: molijo naj, ko se zbudijo in si umijejo roke. Molijo naj ob 3. (spomin trpljenja), 6. (spomin smrti) in 9. uri (ko sta pritekli kri in voda). Molijo naj tudi pred počitkom, proti polnoči pa vstani, si umij roke in moli. Ob petelinjem petju, ko vstaneš, moli (takrat so Judje zatajili Kristusa).

V prvi krščanski skupnosti ni bila dolžnost škofa, da moli brevir, ampak da občestvo moli brevir. Občestvo je bilo zbrano okrog škofa, on pa je bil dolžan molit kot del občestva. Zato do 9. st. ni predpisa, ki bi govoril o zasebni molitvi brevirja. Razlog so tudi knjige, ki so bile velike in dragocene. Šele z brevirjem se pojavi zasebna molitev.

Časovna razdelitev se pojavi šele s sv. Benediktom in njegovo regulo. S tem so okrog leta 530 jasno ločene dnevne in nočne molitve, oz. skupek molitev. Razdelil je na:

- nočne: tri *nocturne* s tremi psalmi in tremi berili; *prva, druga* in *tretja nokturna*
- dnevne: *matutin, prima, tertia, sexta, nona hora* in *vesperae*, slednje so imenovali tudi *lucernarium* (molitev za prižiganje luči).

Katedralna in meniška molitev

V zgodovini sta se razvila dva tipa molitvenega bogoslužja:

- **katedralna molitev** se je vršila v katedralah (stolnicah). Zbirali so se verniki pred delom in po delu, zato je poudarek na hvalnicah in večernicah.
- **meniško molitev** so menihi opravljali redno podnevi in ponoči, zato je bila še enkrat daljša. Ta molitev se je veliko bolj uveljavila. Ker je ta molitev bila v *latinščini* in s *koralnim* petjem, ljudstvo ni moglo sodelovati. Menihi so dodajali tudi oficije za rajne, za svetnike, Marijo ...

To je vodilo v novo ureditev praznikov:

- *officium duplex*: če je bila nedelja ali praznik so molili nedeljske in svetniške psalme;
- *officium semiduplex*: dodatne so le hvalnice, večernice so posebne;
- *officium simplex*: navadno molitveno bogoslužje;

Uvedli so še:

- *martirologij* (svetnik dneva),
- *nekrologij* (seznam umrlih bratov) in
- *completorium* (ki je osebna molitev, a se moli v skupnosti).

V 8. stoletju je Amalarij iz Metza (predstavnik alegorične razlage bogoslužja) še posebej poudarjal, da mora vsaka skupnost opraviti bogoslužje skupaj. **V 10. stoletju** predpišejo, da kadar se kdo ne udeleži skupne molitve, mora oficij opraviti sam. **V 12. stoletju** papež Inocenc III. dovoli, da duhovniki na župnijah in na papeževem dvoru molijo manj kot menihi in duhovniki v bazilikah, ker so pastoralno bolj zasedeni od menihov. Drugi vzrok pa je, da so bile knjige dragocene. Skrajšana molitev dobi ime brevir, uvede ga papež Nikolaj III. leta 1277 in to je prva reforma, ki je omogočila zasebno molitev.

Frančiškovski brevir

Beraški redovi so krajšali molitve, zato da so rabili manj papirja in je bilo ceneje. Sam Frančišek je krajšal tako, da je molil večkrat na dan, a manj molitev (določi 55 očenašev kot nadomestilo). Skrajšano molitveno bogoslužje je papež Nikolaj III. uvedel v vse rimske cerkve. V njem je bila samo antifona in začetna vrstica psalma, ostalo so menihi molili na pamet. Ta brevir je v bistvu bil radikalna reforma, ker je omogočil zasebno obhajanje. Sledile so še druge reforme; vedno so bila problem v berilih hagiografska besedila (življenje svetnikov), ki so bile v bolj ali manj izmišljene legende. Te so začele reforme nadomeščati s SP besedili.

Brevir sv. Križa - Quignonez

Kardinal s. *Crucis* Frančišek Quignonez je poskrbel, da ne bi bila molitev predolga. Zato je leta 1535 razporedil psalme tako, da se zvrstijo v enem tednu (prej so se venem dnevu). Odstranil je neugodovinske vsebine hagiografov, matutin je imel le eno nokturno. Reforma se je uveljavila samo v Nemčiji in Avstriji, leta 1558 pa je papež ta brevir prepovedal. Trident je skrb za prenovo brevirja poveril papežu.

Brevir papeža Pija V.

Nastal je leta 1568 po naročilu tridentinskega koncila in postal obvezen za vse, ki vsaj 200 let niso imeli svojega lastnega brevirja. Gre za popravljeni Frančiškov brevir (popravljeni hagiografi, prazniki razdeljeni na *maiores* in *minores* (praznik in god)). Namenjen je bil *izključno klerikom*. Način molitve so natančno predpisovale **rubrike**.

Papež Pij X. je leta 1914 še skrajšal brevir (posebno nedeljski oficij, ki je bil znatno daljši od svetniškega, zato so ob nedeljah molili svetniškega). Vsi psalmi so prišli na vrsto v enem tednu. **Pij XII.** pa je leta 1945 poskušal reformirati predvsem latinski prevod, ki pa ni bil sprejet z navdušenjem.

Molitveno bogoslužje po II. vatikanskem cerkvenem zboru

Drugi vatikanski cerkveni zbor si je tudi prizadeval prenoviti molitveno bogoslužje: to naj ne bo več le kleriška molitev, ampak naj spet postane *molitev vse Cerkve*. Zopet ga skrajša, vse **psalme razporedi v štiri tedne** in **dodajo prošnje vernikov**. Poudarek je na pevskih vsebinah, berila so skrbno izbrana, mnoga so tudi novejša (iz cerkvenih dokumentov). Ure so na novo razdeljene. **Glavne so hvalnice in večernice**, ki sta dva tečaja dneva in se morata moliti v duhu (B 89). Tudi glede molitve, naj bi se držali pravega časa (B 94). Molitveno bogoslužje je vir in hrana za osebno molitev, kjer gre za posvečevanje ljudi in čiščenje Boga.

Razdelitev Bogoslužnega branja

1. **Ura bogoslužnega branja** (nekoč so jo molili ob 2. uri zjutraj, ali pred polnočjo);
2. **Hvalnice** (sv. Benedikt določil, da se molijo ob zori, ko se dani);
3. **Dnevna molitvena ura** (dopoldanska, opoldanska in popoldanska; kontemplativni redovi molijo vse tri, ostali pa eno);
4. **Večernice** (vesperae, lucernarium);
5. **Sklepna molitvena ura** - *completorium* - molitev pred spanjem.

Sestavine molitvenega bogoslužja

1. Pevske sestavine:

- a) Psalmi – spodbujajo čustva, dvigajo duha k Bogu, v stiski tolažijo, se zahvaljujemo;
- b) Pesmi – povzdignejo molitev na raven hvalnic;
- c) Odpevi (antifone) – posredujejo osrednjo misel;
- d) Spevi po berilu – so odgovor na prebrano berilo.

2. Bralne sestavine:

- a) Biblična berila (koncil je predvidel dvoletni krog);
- b) Patristična berila – pridige cerkvenih očetov;
- c) Hagiografska besedila – življenjepisi svetnikov;
- d) Berila iz koncilskih odlokov.

3. Molitvene sestavine:

- a) Prošnje pri hvalnicah (posvetimo dan) in večernicah (za ljudi in za različne potrebe);
- b) Očenaš;
- c) Sklepna prošnja;
- d) Križ, blagoslov;
- e) Trenutki tišine.

Laudis canticum (Pavel VI.): je apostolska konstitucija, ki uvaja molitveno bogoslužje, prenovljeno po naročilu II. vatikanskega koncila.

Konstitucija prinaša nova navodila:

1. Črta se prva molitvena ura (*hora prima*), katero so doslej molili ponoči.
2. Najpomembnejše so hvalnice in večernice.
3. Ura bogoslužnega branja ima še značaj nočne ure, lahko pa jo opravimo kadarkoli.
4. Od tretje, šeste in devete molitvene ure se moli le ena, imenuje se dnevna molitvena ura, ki je lahko dopoldanska, opoldanska ali popoldanska.
5. Ukinjen je tedenski psalterij in uveden štiri tedenski razpored psalmov.
6. Sprejet je nov latinski prevod.
7. Opuščeni so nekateri manj primerni psalmi.
8. Pri hvalnicah je berilo SZ, pri večernicah pa iz NZ.
9. Uporaba prenovljenega molitvenega bogoslužja je obvezna.

Splošna ureditev molitvenega bogoslužja

- *Molitveno bogoslužje* naj opravlja celotno občestvo ob pravem času in pri tem naj dejavno sodeluje.
- *Škofje in duhovniki* naj vsak dan opravijo celotno molitveno bogoslužje, hvalnice in večernice lahko izpuste le iz važnega vzroka.
- *Skupnost*, ki jo veže kor, naj vsak dan opravi celotno molitveno bogoslužje v koru.
- Opravilo se redno začne s **povabilom** (Ps 66, 99 ali 23). Ta psalm naj se bere na responsorialni način, pred hvalnicami ali uro bogoslužnega branja.
- **Ura bogoslužnega branja** je premišljevalna molitev božje besede. Molimo jo lahko kadarkoli, tudi v nočnih urah prejšnjega dneva ali pa po večernicah za naslednji dan.
- **Hvalnice** so za posvetitev jutra (Gospodovo vstajenje, veselje). Bogu posvetim prve vzgibe duha in srca. Jutranje veselje, da mi je Bog blizu.
- **Čas dnevnih ur** je povezan z dogodki Gospodovega trpljenja in se moli čez dan.
- **Večernice** so zahvala za vse, kar smo prejeli in prav storili. So spomin daritve na križu in izražajo prehod iz smrti v življenje (krščansko upanje). Svetuje se, da je po berilu kratka homilija ali nagovor.
- **Sklepnice** so molitev s pogledom na Jezusa, ki bo nenadoma prišel. Izražajo zaupanje v božje usmiljenje in imajo še marijansko molitev.

Združevanje z mašo:

Samó uro bogoslužnega branja ni dovoljeno združevati z mašo, ostalo pa lahko.

1. Na začetku je vstopni spev ali pesem iz hvalnic oz. večernic.
2. Sledi križ in mašnikov pozdrav ali vzklik *O Bog, ozri se name in me poslušaj; Gospod pridi in mi pomagaj* (odpade eden ali drugi uvodni pozdrav).
3. Nato so psalmi hvalnic ali večernic do berila. Kesanje odpade, lahko je *Gospod, usmili se*. (Slava), glavna prošnja.
4. Berila (od maše).
5. Prošnje so med tednom iz brevirja, ob nedeljah in praznikih pa od maše.
6. Po obhajilu je evangeljski hvalospev.

Še bolje je, če imamo vse po maši, po prošnji po obhajilu. Začnemo s psalmi. Izpustijo se spevi, prošnje in takoj gremo k hvalospevu. Za tem pride sklepna molitev in blagoslov.

Pri večernicah je diakon oblečen v albo in štolo (dalmatiko), duhovnik pa ima večernični plašč. Poljub oltarja na začetku je obvezen, na koncu pa je dan na razpolago. Med hvalospevom se lahko pokadi oltar, nato pa še duhovnika in ljudstvo.

12. Teologija bogoslužja: etimološki vidik (primerjaj C 11; M 9,2; 39,1; Š 30,2; D 2,4; 6,5; 14,2); teologija bogočastja predkrščanske dobe; teologija bogoslužja pri cerkvenih očetih; Liturgija časti Boga: kakšna je podoba Boga Očeta, Sina in Svetega Duha v bogoslužju, eklezijski vidik bogoslužja, liturgija kot zaklad vere.

Liturgija je vezana na dejanja, medtem ko je teologija nauk o Bogu. Liturgija ohranja teologijo – vsako obredno dejanje je po naravi naravnano na dialog z Bogom. Že etimološko se razlikujeta.

S teološkega vidika je liturgija:

- vir in vrhunec vsega krščanskega življenja (C11);
- središče in vrhunec zakramentov (M 9,2);
- središče in vrhunec vsega krščanskega občestva (Š 30,2);
- središče in korenina vsega duhovnikovega življenja (D 14,2);
- spolnitev duhovniške službe (D 2,4);
- spolnitev Cerkve (M 39,1);
- korenina in tečaj vsakega krščanskega občestva (D 6,5).

Odnos teologija – liturgija v poganskih bogočastjih

Že v predkrščanski dobi poznamo teološka bogočastja – povezovala so liturgijo in teologijo. Obstajali so duhovniki, ki so nauk o bogu izražali z različnimi obredi. O tem nam govorita Tertulijan in Avguštin, ki navajata Varroneja (Varona); ta je poznal trojno teologijo, ki je vezana na liturgijo:

1. *Mitična teologija*, ki predstavlja teologijo v pesniški obliki.
2. *Teologija filozofov*, ki ugotavlja, kaj naj bi bila božanstva sama na sebi in kakšen odnos naj bi imela do bogoslužja.
3. *Politična ali civilna teologija*, ki jo morajo poznati v mestih za določanje bogov in kako jih je treba častiti in kdo je za to pristojen.

V krščanstvu teologija ohranja bogočastni vidik: nauk o Bogu je hkrati govor o Bogu, ki se uporablja tudi v liturgiji. **Liturgija je teologija v simbolno-obrednem dejanju.** Če liturgija izgubi to simbolno-obredno dejanje, ni več liturgija. Zato moramo reči, da je **liturgija prva teologija**, ker je prvi trenutek, v katerem vernik izpove svojo vero. *Je prvi konkretni teološki jezik Cerkve*, ki je postal temelj vsem nadaljnjim teološkim razmišljanjem.

Teologija bogoslužja pri cerkvenih očetih

Teologija prvih cerkvenih očetov je porojena in ohranjena v liturgiji. Najprej je to razlaga vsebine vere, ki so jo izpovedali v liturgiji. Iz teološke molitve in življenja je bila porojena teologija kot premišljevanje v molitvi. *Liturgija je prvi in vesplošni preizkus pravovernosti vere* (lex orandi lex credendi).

Liturgija časti Boga:

Liturgija najprej časti Boga (latrevtična opravila) in posvečuje ljudi (soterična opravila). Po II. vatikanskem koncilu je bolj v ospredju posvečevanje ljudi (posledica pa je češčenje Boga), prej pa je bilo ravno obratno.

Podoba Boga je v liturgiji predstavljena na različne načine, z različnimi vzdevki, ker podobe Boga Očeta ne moremo predstaviti z navadnimi izrazi. Spoznanja Boga smo deležni ob praznikih in različnih dobah cerkvenega leta. Osvobaja nas pogankega, zgolj človeškega gledanja na Boga. Pot do spoznavanja Boga in njegovega delovanja je spominjanje njegovih čudovitih del (mirabilia Dei). Najprej nam to podobo predstavljajo evhološke molitve.

Kristus je srednik med Bogom in nami (vse prošnje se obračajo nanj). Učlovečeni Sin uči pravo češčenje svojega očeta. V liturgiji se obračamo na Očeta po Kristusu, v ljudskih pobožnostih pa se obračamo tudi naravnost na Kristusa kot Gospoda (Kyrios). Kristusovo delovanje nam postaja blizu z obhajanjem cerkvenega leta, kjer je v ospredju ponavzočevanje Kristusovih odrešenjskih skrivnosti.

Svetega Duha liturgija ne omenja ločeno od Očeta in Sina, njegov delež pa je posebej poudarjen v velikonočnem času (Apd). V zakramentih je njegovo delovanje izraženo zlasti v posvetilnih molitvah (epikleza, blagoslov olj), blagoslovnih besedah in molitvah. Epikleza je navzoča tudi pri vsaki evharistični daritvi: nad darovi in nad ljudstvom.

Eklezialni vidik bogoslužja:

Pij XII.: *Kristusova Cerkev je po svoji glavni nalogi občestvo, ki opravlja bogoslužje; božje ljudstvo, ki se zbira, da časti Boga* (ne le duhovnik). To predstavljajo tudi različne svetopisemske podobe: Cerkev je **ljudstvo duhovnikov**. Prenova II. vcz: *Bogoslužna opravila niso zasebna dejanja nekega duhovnika, ampak dejanje Cerkve. Že narava bogoslužja zahteva, da ljudstvo obhaja polno in zavestno*. Pavel VI. govori o dejavnem, zavestnem in občestvenem sodelovanju pri liturgiji. Duhovnik naj ne opravlja tistih stvari, ki so namenjene ljudstvu.

- *Cerkev je Kristusova nevesta*: Pri Kristusu in v liturgiji je **podoba neveste** povezana s podobami svatbe, na katero so vsi povabljeni (pred obhajilom: *Blagor povabljenim na Jagnjetovo gostijo!*) Najbolj je ta podoba vidna pri poroki, pri posvetitvi devic in redovnih zaobljubah, ko beremo Razodetje.
- *Cerkev je nebeški Jeruzalem*: V Razodetju se nahaja tudi podoba **nebeškega Jeruzalema**, ki je tudi podoba Cerkve. Sveti Urban pravi, da je liturgija vnaprejšnji okus nebeškega bogoslužja.
- *Cerkev je Kristusovo skrivnostno telo*: zato je edini sacerdos Kristus, duhovnik pa je le celebrant, voditelj obreda. Cerkev nadaljuje duhovniško službo Jezusa Kristusa prav z liturgijo, kjer vsak dejavno sodeluje.

Liturgija kot zaklad vere

Bogoslužje je eden izmed virov teologije, glavno sredstvo rednega cerkvenega učiteljstva. Ni samo učenje resnic, ampak hkrati tudi pouk o življenju po veri in hkrati tudi navajanje k temu življenju. Že v najstarejših časih je bila liturgija zanesljiva priča apostolskega izročila, obenem pa je izpoved vere bogoslužnega zbora.

13. Liturgična duhovnost (judovska, krščanska; načela liturgične duhovnosti)

Liturgija se je skozi čas stalno spreminjala. Viri so zakramentariji, razprave cerkvenih očetov, mistagoške pridige, po tridentu so svetniki gradili svoje življenje na liturgični duhovnosti. Pomembno je, da vstopimo v duha liturgije, v živo obhajanje. To obhajanje je potrebno sprejemati kot posedanjenje Kristusove skrivnosti. Liturgična duhovnost se kaže v zakramentih, obhajanjih, berilih, pridigah...

V začetku krščanstva še ne moremo govoriti o liturgični, ampak o krščanski duhovnosti. Po eni strani je to življenje v Kristusu, po drugi pa življenje po Svetem Duhu. Liturgična duhovnost je tudi sinonim za krščansko življenje, ki vsebuje občestveni, po drugi strani pa osebni vidik. Za antiko je značilno, da so kristjani dali glavni poudarek notranjemu odnosu do bogoslužja, manj pa zunanjemu obredju.

Krščanska duhovnost ima svoje **korenine v judovski duhovnosti** – kontinuiteta, kjer gledamo na preteklost v luči Kristusa, tako je tudi krščanska duhovnost nadaljevanje v smislu dopolnitve in izpolnitve stare zaveze. Judovska duhovnost je osredotočena na zavezo (zaveza je obredno izražanje odnosa med Bogom in ljudstvom); po drugi strani pa temelji na bogoslužju, bodisi v templjih ali sinagogah. Ob tem imamo razne molitve, ki so hrana duhovnosti (18 blagoslovov, ki so ena sam hvalnica Bogu+šema Izrael, kadiš, kiduš, tedenska in letna bogoslužja, judovski prazniki). Ta duhovnost se je preveč osredotočila na obredja in preroki so to grajali (prim. Oz 6,6: »Da, dobroto hočem in ne klavne daritve, spoznanja Boga bolj, kakor žgalne daritve«).

Krščanska duhovnost je sad templja (bogoslužje) in sinagoge (božje besede). *Bogoslužje* in *beseda* najdeta v krščanski duhovnosti svojo dopolnitev in realizacijo; **središče** in **glavni liturg** pa je Kristus, ki je hkrati duhovnik in hrana. Liturgična obhajanja so samo nadaljevanje Božje navzočnosti in odrešenja; je nenehno obhajanje Kristusove skrivnosti v času. S Kristusom postane tudi občestvo božji tempelj; pomembno ni le obhajanje, ampak soobhajanje. V srednjem veku je prišlo do nerazumevanja liturgije, zaradi latinščine; zato se začnejo ljudje zatekati k raznim pobožnostim, tako da je duhovnost le posredno temeljila na liturgiji.

Načela liturgične duhovnosti:

Liturgična duhovnost je popolna uresničitev krščanskega življenja; to pa je ko človek prežema življenje z zakramenti, da bi napredoval v svetosti. To se uresničuje v teku cerkvenega leta v neprestani molitvi in vsakdanjih dejanjih življenja.

Liturgična duhovnost je:

1. obstaja in temelji na splošni **krščanski duhovnosti** in na **liturgičnih dejanjih**. Pij X. (1903): je prvenstveni in nepogrešljiv vir krščanskega duha. Pij XII. (1947) v Md: bogoslužje je najučinkovitejše sredstvo za doseg svetosti.
2. **Cerkvi lastna**; ni duhovnost v Cerkvi, ampak je duhovnost Cerkve. Ni le človeško delo, ampak Božje in človeško (molijo ga lastne molitve).
3. duhovnost, ki ni le za neko skupino, ampak **za vse**, ki so prerojeni v vodi in Svetem Duhu (vsi smo poklicani k svetosti).
4. duhovnost, ki je **nad drugimi** duhovnostmi; se uveljavlja za vse v vsakem kraju in v vsakem času, ker je objektivna duhovnost. Brez nje ni Cerkve.
5. **kristocentrična** – Kristus je središče; je uresničitev zgodovinskega odrešenja, ki jo posedanjajo obredi; je nenehni verbum caro factum est (evharistična skrivnost).

6. **velikonočna duhovnost**; jedro vsakega liturgičnega obhajanja je mysterium pashale, ki je trpeči, vstali in poveljani Kristus. Vsaka maša je velikonočna skrivnost in pri krstu se to tudi posebej poudarja.
7. **biblična duhovnost** – Bog nam govori po Sinu (Heb); v liturgiji oživi mrtva črka
8. je **zakramentalna duhovnost**; neposreden bivanjski vstop v Kristusovo skrivnost. Preko zakramentov se uresniči, da Bog biva v nas na poseben način. Liturgične duhovnosti brez obhajanja zakramentov ni.
9. **ciklična duhovnost**; obstajajo le Kristusove skrivnosti, ki se obhajajo ciklično v teku cerkvenega leta; obhajanja pa so vedno nova, nič se ne ponavlja, ampak se vedno srečamo s Kristusom na novo.

14. Liturgično petje: pomen gregorijanskega petja, duhovni in liturgični pomen posameznih glasbenih sestavin svete maše (proprij in ordinarij maše)?

Petje pri bogoslužju je uzakonil sam Odrešenik: »s psalmi, hvalnicami in duhovnimi pesmimi v svojih srcih hvaležno prepevajte Bogu« (1 Kol 3,16). Glasba je nujni sestavni del svete maše: »...cerkveno petje tvori nujno in neločljivo sestavino slovesnega bogoslužja« (B112). Maša ni s petjem, ampak je peta maša! Ne pojemo pri maši, ampak pojemo mašo! »Cerkvena glasba lepše **izraža molitev**, spodbuja k **ubranosti duš** in svete obrede obdaja z **večjo slovesnostjo**« (B112). Namen cerkvene glasbe je **božja čast** in **posvečenje vernikov**. Cerkvena glasba mora biti po *značaju sveta*, po *obliki umetniška* in *splošna*.

V konstituciji o svetem bogoslužju beremo:

- cerkveno petje je integralni del slovesnega bogoslužja;
- člani pevskega zbora in sam bogoslužni zbor opravlja pravo liturgično službo;
- pevski zbor pomaga k dejavnejšemu sodelovanju celotnega občestva;
- dovoljena so raznovrstna glasbila, vendar le tista, ki spodbujajo pobožnost vernikov.

Cerkvena pesem naj se razlaga kot amen ljudstva, ki naj vse poveže v eno samo obhajanje. Pravo liturgično petje mora na dnu pevčeve duše ustvarjati navzočnost Boga, da lahko ponovi besede sv. Pavla: »ne živim več jaz, ampak Kristus živi v meni«.

CD 94,41 daje prvo mesto gregorijanskemu petju, obenem pa ne izključuje tudi ostalih oblik. *Gregorijanski koral* je uradno liturgično petje zahodne katoliške Cerkve. Je najbolj vzvišeno enoglasno petje z globoko duhovno vsebino. Temelj koralnega petja ni melodija, ampak meditacija, molitev. Najprej je bila vsebina in **vsebina je bila sad molitve**, to je tudi glavni temelj smernice za ustvarjanje (ne pa sad trenutnega navdiha). *Navodilo za izvajanje konstitucije* postavlja gregorijansko petje samo kot vzor za ustvarjanje: ustvarjalce spodbuja naj bi se ob ustvarjanju pesmi najprej potopili v molitev, šele nato prisluhnili glasu in prelili te občutke v pesmi z vsebino, kakor tudi melodijo. Papeži so vedno poudarjali odličnost gregorijanskega korala in tudi konstitucija nam priča o tem.

Koral poznajo že v starojudovski glasbi, kjer je izraz molitve; s širjenjem krščanstva na zahod pa nastanejo tudi nove melodije. V novi zavezi je večkrat omenjeno, da so prepevali pesmi. Papež Klemen I. naroča naj vsi pojejo »kakor iz enih ust«. Že sama melodija hoče človeka odtrgati od časnih stvari in ga pripraviti za večne. Po letu 313 pride do velikega razmaha in nastane tudi veliko slabega, zato da papež Gregor Veliki zbrati vse dotedanje speve. Slabe je zavrnil, dobre pa ohranil in jih tudi zbral v prvi liturgični knjigi *Antifonarius centum*, kjer so spevi za nedelje in praznike. Določil je tudi stalne mašne dele, to sta **proprium in ordinarium missæ**. Po koncilu se je ohranil Ordinarium Missæ, Proprium pa so zamenjale pesmi.

Proprium in ordinarium missæ:

<i>Proprium Missæ</i> – spevi lastni bogoslužju: so tiste pevske sestavine ali deli maše, ki imajo svoja lastna besedila glede na obhajanje (vezani na določen liturgični čas in obhajanje) in so spremenljivi .	<i>Ordinarium Missæ</i> – stalni bogoslužni spevi: so tisti deli maše ali pevske sestavine maše, ki so nespremenljivi .
❖ <u>Introitus</u> (vstopni spev); ❖ <u>Responsorium Graduale</u> (stopniški spev); ❖ <u>Tractus</u> (nadaljevalni spev); ❖ <u>Sequentia</u> (pesem slednica); ❖ <u>Alleluia</u> (vzklik veselja); ❖ <u>Offertorium</u> (darovanjski spev); ❖ <u>Communio</u> (obhajilni spev).	❖ <u>Kyrie</u> (Gospod, usmili se); ❖ <u>Gloria</u> (Slava); ❖ <u>Credo</u> (Vera); ❖ <u>Sanctus</u> (Svet); ❖ <u>Benedictus</u> (Blagoslovljen); ❖ <u>Agnus Dei</u> (Jagnje božje); ❖ <u>Ite missa est</u> (Pojdite...).

▪ *Proprium Missæ*

Introitus: danes je to pesem, v misalu pa spev, ki se lahko poje ali med delavniki tudi prebere. Namen tega speva je, da poveže vernika in občestvo v eno in ustvarja tako duhovno ozračje, ki omogoča vernike prepeljati od tuzemskih skrbi v obhajanje mašnih skrivnosti. Ta spev poje zbor, ljudstvo ali solist. V zgodovini je bil to psalm.

Responsorium graduale: že v prvem stoletju so po berilu brali psalm, ki so ga imenovali responsorium (odpev). Graduale se imenuje, ker ga je pel solist na *stopnici-gradusu*. Sčasoma se je odpev razvlekel in so začeli opuščati kitice, tako da so ostale samo dolge antifone. Namen tega speva je pretrgati branje, kajti sledenje več beril bi bilo pretežko za razumevanje in samo bogoslužje, tako pa so s psalmom vnesli večjo razgibanost in različnost v brano božjo besedo. Vsebina teh spevov je čaščenje, zahvala, zaupanje, vzpodbuditi krepост, odgovor na prebrano božjo besedo . . .

Traktus: je psalm, ki ga je pel solist; je brez prekinitve (Gradual se nadaljuje v Traktusu) in nima odpeva. Gre za vrstico spokorniškega značaja (post, advent) in so jo peli pri mašah s spokornim značajem, pri katerih se ne poje Alleluje.

Sequentia: je pesnitev, ki so jo prilagodili melodiji aleluje in navadno opeva veličino praznika. **Pesem slednica** (pred alelujo) je obvezna za *Veliko noč* (Victimae pashali laudes); za *Binkošti* (Veni Sancte Spiritus); na izbiro pa na praznik *Svetega Rešnjega Telesa* (Lauda Sion Salvatorem) in na praznik *Žalostne Matere Božje* (Stabat mater); včasih so pri mašah za pokojne peli Dies Irae.

Alleluia: Ha-lel pomeni slavite Gospoda, ki ima lastno besedilo glede na praznik. Njen namen je, da nas uvaja v evangelij in obenem je vzklik veselja Gospodu, ki prihaja k nam v besedah evangelija. To je tudi neke vrste velikonočna hvalnica, zato jo pojemo tudi pri mašah za rajne. Sama narava speva zahteva, da med petjem vstanemo in tako pokažemo dolžno spoštovanje.

Offertorium: pesem je nastala zgolj iz praktičnih razlogov, da bi preglasila ropot pri prinašanju darov in kakšen pogovor. Že v gregorijanskem času so prepevali tudi Marijine slavospeve in psalme z odpevom ne glede na vsebino. Psalm kasneje opustijo in ostane samo spev. Danes se na tem mestu poje darovanjska pesem, ki ima tudi bogato vsebino in govori o našem darovanju.

Communio: navadno se je prepeval psalm 34 (*Slavil bom Gospoda ... okusite in spoznajte, kako dober je Gospod...*). Ta spev je vedno evharistične narave, ki naj duhovno zedini obhajance. Vzklik naj bi izražal veselje in zahvalo nad srečanjem s Kristusom. Vedno naj bo pri obhajilu evharistična pesem; pesem liturgičnega časa lahko dodamo za njo, nikoli pa prej. V misalu je tudi obhajilni spev in tega mora duhovnik prebrati po svojem obhajilu in preden gre obhajati ljudstvo.

▪ *Ordinarium Missæ*

Kyrie: pomeni Gospoda, Boga, Jahveja. To je klic po usmiljenju, hkrati pa tudi veroizpoved. To je litanjski vzklik, ki so ga v različnih krajih in različnih cerkvah različno vzklikali (Kopti 100-krat). V času Gregorja Velikega zasledimo zapis: »*a clericis dicitur, a popullo responsitur*«, kar pomeni, da so ga molili izmenjaje (diakon je molil prošnje vernikov, ljudstvo pa je vzklikalo Gospod usmili se). V 9. stoletju se je veliko število prošenj ustalilo na 9 (3x3 – s tem, da so srednjim dali odgovor Kristus, usmili se). Tako je ostalo do II. vatikanskega koncila, ko so zreducirali na 3-krat z odgovorom.

Gloria: to so besede betlehemskih angelov (Lk 2,14), ki poudarjajo to, kar maša je: hvala in zahvala. V 4. stoletju so jo na vzhodu peli kot jutranjo pesem, kar razodeva, da se je slava nebeškega očeta razodela v Kristusu. Struktura: -po uvodu je hvalospev nebeškemu Očetu; -hvalospev Kristusu, ki nam prinaša odrešenje; -poudarek, da pot k Očetu pelje prek Kristusa s svetim Duhom; -trinitarni vzklik. Pesem se v liturgiji pojavi šele v 6. stoletju, ko so jo recitirali na začetku maše (v mozarabskem obredu je še danes tako). Kasneje je bila rezervirana samo za pontifikalne maše, ker jo je lahko intoniral le papež, kasneje so jo smeli intonirati tudi škofje, še kasneje tudi duhovniki. Slavo molimo ali pojemo ob nedeljah in praznikih, razen v adventu in postu. Ni je dovoljeno nadomeščati z neliturgičnimi besedili.

Credo: je lahko zapet ali recitiran ali zmoljen na dialoški način. Že v začetkih ga najdemo v krstni liturgiji. V začetku so jo vedno peli v preprostem napevu. Dokončno jo je v liturgijo uvedel Benedikt VIII. leta 1014. Predpisana je za nedelje in slovesne praznike.

Sanctus: je pesem angelov, slovesen vzklik. Včasih so jo prepevali duhovniki skupaj z ljudstvom. Besedilo je starozavezno Iz 6. Trikrat svet pomeni absolutno božjo svetost. Drugi del je iz Psalma 117, ki je zadonel na cvetno nedeljo.

Agnus Dei: *confractorium* – pesem pri lomljenju kruha. Prvotno je povezano z lomljenjem kruha, ki je dalo ime celi maši (do 8. stoletja so lomili hlebe kruha in so vzklik ponavljali tako dolgo, dokler je trajalo lomljenje kruha). Ko so v 9. – 10. stoletju kvašen kruh zamenjali z nekvašenim – hostijami, se je zreduciralo lomljenje in tudi ponavljanje vzklikov se je skrčilo. Po zadnji reformi imamo 3 vzklike jagnje božje, dodana pa je bila tudi prošnja za mir. Njegov namen je, da odpre naša srca za tisto razpoloženje, ki bo vredno sprejeti Jezusa. Vzklik prihaja iz Jn 1,29 in je izpoved vere (»glejte, božje jagnje, ki odjemlje grehe sveta).

Ite missa est: po starem rimskem običaju, ki ima vojaški smisel za red je na koncu zborovanja vstal predsedujoči in razglasil konec, torej pojdite. To pride tudi v mašo, ki jo sklene voditelj ali diakon. Ni bila predvidena pesem, ki smo jo dodali na koncu. Srednji vek je ta vzklik pospremil z radostnim vzklikom, naj bodo poslani v svet z mirom. Sedaj, ko smo obhajani smo poslani.

15. Vsebina različnih imen za sveto mašo; struktura in pomen pashalne večerje; postavitve evharistije Mr, Mt, Lk, 1 Kor (kdaj, kako)? Mašni obred v prvih stoletjih: Apostoli, Didache 9.10.14; sv. Justin; Tertulijan; Hipolit Rimski – posebnosti njegove anafore.

Različna imena za sveto mašo:

- *Sveta maša* (misa, missio – poslanstvo), ker se bogoslužje, v katerem se izvrši skrivnost odrešenja, konča z besedami, ki povedo, da so verniki poslani, da bi v vsakdanjem življenju izpolnjevali Božjo voljo.
- *Evharistija* (Lk 22,19; 1 Kor 11,24; Didache X.): dejanje zahvale Bogu (gratiarum actio). Besedi *eucharistein* in *eulogein* (Mt 26,26; Mr 14,22) spominjata na judovske blagoslove, ki razglašajo (predvsem med obedom) božja dela (stvarjenje, odrešenje in posvečenje).
- *Lomljenje kruha* (factio panis): ta obred, lasten judovskemu obredu, je uporabljal Jezus, ko je kot mizni starešina blagoslovil in razdelil kruh predvsem pri zadnji večerji. Po tej kretnji ga učenci spoznajo po njegovem vstajenju in s tem izrazom prvi kristjani označujejo svoje evharistične shode. Izraža edinost vseh, ki prejmejo razlomljeni kruh in tako postanejo eno Kristusovo telo.
- *Gospodova večerja* (cena Domini; 1 Kor 11,20), ker gre za obed, ki ga je Gospod imel s svojimi učenci na večer pred svojim trpljenjem in za anticipacijo jagnjetove poročne gostije v nebeškem Jeruzalemu.
- *Evharistični zbor/shod* (synaxis): obhajanje evharistije se odvija v zbranem občestvu vernikov, ki je vidni izraz Cerkve.
- *Memoriale*: spomin Gospodovega življenja in vstajenja (liturgični spomin; spominjanje odrešenjskega dogodka, ki se posedanja (zikkaron) danes (5 Mz 26,18) in je poroštvo večnosti). Gre za ponavzročanje preteklosti v sedanjosti.
- *Sveta daritev*: ne samo moja daritev, ampak daritev Kristusa in Cerkve, ker ponavzročuje edino daritev Kristusa Odrešenika in vključuje daritev Cerkve; ali tudi sveta mašna daritev, hvalna daritev (Heb 13,15), duhovna daritev, čista in sveta daritev, ker dovršuje in presega vse daritve stare zaveze.
- *Sveta in Božja služba/liturgija*, ker ima vse bogoslužje Cerkve svoje središče in svoj najbolj zgoščen izraz v obhajanju tega zakramenta.
- *Obhajilo/communio* (tudi *unio*) - (pride od duhovnikove hoje od enega do drugega obhajanca v cerkvi sami ali zunaj, ko hodi k bolnikom)¹ ker se po tem zakramentu združujemo s Kristusom, ki nas napravlja deležne svojega telesa in krvi (*najsvetejšega* – ta *hagia/sancta*), da bi iz nas naredil eno samo telo (*unio*) – občestvo svetih, kar je prvi pomen izraza v apostolski veroizpovedi.
- *Najsvetejši zakrament*, ker je to zakrament vseh zakramentov.

Struktura in pomen pashalne večerje:

Jezus je pri zadnji večerji naročil apostolom samo: »To delajte v moj spomin.« Kaj je tisti »to« lahko razumemo le, če poznamo judovsko velikonočno večerjo, pri kateri je Jezus dal to naročilo. Velikonočna večerja je bila spominski obredni obed (memorial), pri katerem so Boga hvalili in se mu zahvaljevali (evharistija), ko so se spominjali rešitve iz Egipta in uživali darovano jagnje.

Pasha – zahvala za prve pridelke; darovali so prvi ječmenov snop, Bogu v zahvalo – poljedelci. Nomadi pa so darovali enoletno jagnje in podmazali podboje pri vratih, da bi odganjala hude duhove ter za zdravje pri drobnici. Judje so to prevzeli.

¹ Gre tudi za ob-hod, kjer se vsakdo sam odloči, da bo pristopil k obhajilu. Vsakdo slovesno izrazi svojo voljo.

Pasha je okrog leta 1200 pred Kristusom dobila novo vsebino – odrešenjski dogodek (exodus). Vsako leto so se tega dogodka spominjali (posedanjanje); upanje, da bo ponoči prišel mesija, zato je zanj pripravljeno mesto ob hišnem gospodarju (prazen talar).

Jezus da pashi zopet novo vsebino – evharistija: **on daruje, se daruje in se nam daje.**

Pashalna večerja

	<i>Struktura pashalne večerje</i>	<i>maše</i>	<i>čase</i>	<i>predstojniške molitve</i>
a)	predjed	začetni obred	posvetilna čaša	GP
b)	besedno bogoslužje	besedno bogoslužje	čaša radosti	ND
c)	večerja	evharistično bogoslužje	čaša blagoslova	EM
d)	sklepni del zahvale	sklepni obred	čaša odrešenja	PO

Ad a) Si umijejo roke. Predjed, posvetilna čaša. Gospodar moli posebno molitev s katero posveti praznovanje. Rdeče vino (do $\frac{1}{3}$ vode). Izpijejo prvo čašo in si umijejo roke. Nato se prinese na mizo predjed: grenka zelišča in razne omake, nato kruh – opresniki (glejte, to je kruh stiske), nato še ostala jedila. Nato se začne:

Ad b) Nalivanje druge čaše – čaše radosti. Izpijejo jo šele po besednem bogoslužju. Otroci sprašujejo gospodarja in on odgovarja kaj se danes spominjamo, zakaj jagnje, zakaj grenka zelišča. Nato je prebral 5 Mz 26 – povzema celotno zgodovino Izraelcev v egiptovski sužnosti. Po tem nagovoru gospodar dvigne čašo radosti, zmoli molitev, položi na mizo in se začne 1. del hallel – psalmi 113 in 114 z alelujo. Izpijejo čašo, kratka molitev in blagoslov.

Ad c) glavna jed – umivanje rok, pogovor po mili volji, po večerji pa sklepni del:

Ad d) zahvalna molitev za jed. Izpijejo 3. čašo in nalijejo 4. Še prej 2. del hallel (psalm 116). Po čaši odrešenja gospodar zmoli še eno molitev in skupaj ostanejo do polnoči.

Po četrti čaši Jezus vzame in posveti še kruh in vino katerega kot jud ni bil dolžan jesti in piti. Svojo zahvalo Bogu Očetu je Jezus vključil v to večerjo, kakor je mogoče razbrati iz poročil pri sinoptikih: Mt 26,26-28; Mr 14,22-24; Lk 22, 19-20 in pri Pavlu: 1 Kor 11, 23-25. Vsi poročajo, da je bilo to pri večerji (po sončnem zahodu), da je vzel kruh in kelih (pripravljanje darov), omenjajo blagoslovno oziroma zahvalno molitev (evharistična molitev), lomljenje kruha, ki ga je dal učencem (obhajilo), oziroma izročitev keliha z vinom, da iz njega pijejo, in da naj to delajo v njegov spomin. Osrednje besede kažejo na posamezne dele maše.

Mašni obred v prvih stoletjih:

Apostoli so obhajali »Gospodov spomin« še v povezavi z obedom, vendar ne več samo z velikonočnim, niti ne v četrtek ali petek, kakor bi pričakovali kot spomin Jezusovega trpljenja, ampak v nedeljo (Apd 20,7), ki je postala spomin Jezusovega vstajenja. Zaradi neredov pri obedih (1 Kor 11,20 sl.) so verjetno zelo kmalu prenesli evharistijo na jutro. To je bilo tudi lažje zaradi takratnega delavnika. Plinij je leta 112 pisal pismo cesarju Trajanu, kjer ga sprašuje, kako kako naj ravna s kristjani, ki se zbirajo po sončnem zahodu in pojejo hvalnico Kristusu, ki naj bi bil Bog.

Didache je prvi dokument, ki opisuje evharistijo – gre za judovsko molitev, ki je prilagojena krščanstvu (9. in 10. poglavje).² V 14. poglavju že vidimo, da so praznovali na Gospodov dan (lomljenje kruha, zahvala, obžalovanje grehov, čista daritev).³

² Didache 9: *Kar zadeva zahvalo, se zahvaljajte takole. Najprej pri čaši: Zahvaljujemo se ti, naš Oče, za sveto vinsko trto Davida, tvojega služabnika, ki si nam jo dal spoznati po Jezusu, svojemu služabniku ...*

Didache 10: *Ko ste se nasitili, se zahvaljajte takole: Zahvaljujemo se ti, sveti Oče, za tvoje sveto ime, ki si mu dal prebivati v naših srcih, in za spoznanje, vero in nesmrtnost, ki si nam jo razodel po Jezusu, tvojemu služabniku ...*

Sv. Justin (ok. 150) je bil prvi, ki je v I. apologiji cesarju kristjanom v zagovor popisal evharistijo in to v dveh oblikah: po krščenju (ko se začne s prinašanjem darov, ker je besedno bogoslužje vključeno v krstno) in ob nedeljah (ko je vključeno branje božje besede).

Po tej kopeli torej peljemo tistega človeka, ki je prišel do trdnega prepričanja in se nam je pridružil, k »bratom«, na kraj, kjer so zbrani, da bi vneto skupaj molili zase, za tistega, ki je bil razsvetljen in za vse druge vsepovsod, da bi spoznali, kaj je resničnega in bili tudi v delih dobri člani občestva in bi se držali zapovedanega, da bi dosegli večno odrešenje. Ko nehamo moliti, se pozdravimo med seboj s poljubom. Nato se prinese predstojniku kruh bratov in kelih z vodo in vinom. On to sprejme in naslovi hvalo in slavo na Očeta veseljstva po imenu Sina in Svetega Duha in se dolgo zahvaljuje, da nas je spoznal za vredne teh darov. Ko konča molitve in zahvalo, mu vse navzoče ljudstvo pritrdi rekoč: Amen. ... Ko se predstojnik zahvali ..., dajo tisti, ki se pri nas imenujejo diakoni, vsakemu od prisotnih zaužiti kruh zahvale, vino in vodo ter to odnesejo tudi tistim, ki niso navzoči.

Po krstu ali besednem bogoslužju je skupna molitev (prošnje), poljub miru, prinesli so kruh in vino, predstojnik je opravil zahvalno molitev, kateri ljudstvo pritrdi z *Amen*. Posvečene darove so prejeli navzoči, po diakonih pa so jih poslali tistim, ki niso mogli sami priti. Omenil je, da se zbirajo v nedeljo, ker je to dan stvarjenja in vstajenja.

Na dan, imenovan dan Sonca, se na istem kraju zberejo vsi, ki prebivajo po mestih ali na kmetih; berejo se spomini apostolov ali spisi prerokov, kolikor dopušča čas. Ko bralec neha, predstojnik z nagovorom opominja in spodbuja vse, ki smo navzoči, naj posnemamo te čudovite reči. Nato vsi hkrati vstanemo in molimo. Ko nehamo moliti, prinese, kakor sem prej povedal, kruh, vino in vodo ...

Tertulijan (konec 2. stoletja) v različnih spisih omenja, da se zbirajo zjutraj, da se obhajajo na tešče in po postu. Evharistijo omenja v zvezi s krstom in birmo kot enotni obred uvajanja.

Hipolit Rimski (začetek 3. stoletje) prinaša evharistično molitev, ki je bila napisana za zgled, kako naj jo voditelj oblikuje (glej list). Njegova anafora ima kristološki hvalospev, ki govori o Jezusovem tuzemskem odrešenjskem delu, s katerim je Očetu pripravil sveto ljudstvo. V hvalospevu še ni vzklika Svet, ker se je ta pojavil šele v 4. stoletju v *Serafinovem evhologiju*. Manjka epikleza nad darovi. Posvetilne besede so s poudarkom na trpljenju. Anamneza in daritev sta eno – povezuje Cerkev s Kristusom, ki daruje v kruhu in kelihu samega sebe. Sledi epikleza nad verniki. Manjkajo spomini živih in rajnih. Doksologija v obliki zahvale Očetu, po sredništvu Jezusa Kristusa s poudarkom na delovanju Svetega Duha v Cerkvi.

Hipolit omenja še obhajilo na tešče, samo krščenim in ga prejemajo pod obema podobama.

16. Viri in razvoj rimskega mašnega obreda (zakramentariji; ordo Romanus I./papeževa maša/lekcionariji/comes/antifonariji); Dejavno sodelovanje v prvih stoletjih (Egerija) Mašni obred v srednjem veku – posebnosti, razlage in novosti; doprinos beraških redov; kopičenje maš; napake in odpor Lutra;

Zakramentariji so prve liturgične knjige. Gre za zbirke evhologičnih (predstojniških) molitev, zato na V rečejo temu evhologij. Tam najdemo tudi vzklik Svet, ki so ga prinesli iz Z liturgije.

Leonov (Veronski) zakramentar je najstarejši: iz 7. stoletja, vendar besedila izvirajo iz 4. in 5. stoletja. **Vsebina:** *collecta* (GP), *secreta* (ND), *praefacio* (hvalospev; ta zakramentar jih prinaša kar 267), *postcommunio* (PO), *super populum* (blagoslovna molitev nad ljudstvom).

Zakramentar ne prinaša reda svete maše, ker manjka ves postni čas z veliko nočjo (razdeljen je po civilnem letu in del do aprila je izgubljen). V njem so besedila za tiste nedelje in praznike, ko je imel papež bogoslužje, zato je verjetno zbirka *libellov* (lističev, ki so jih prepisovali od papeževih maš). Je *liturgična knjiga molitev rimskih papežev in prezbitrov*.

³ Didache 14: *Na Gospodov dan se zberite, lomite kruh in se zahvaljujte. Pri tem najprej priznajte svoje prestopke, da bo vaša daritev čista. In kdorkoli se prepira s svojim bližnjim, naj se vam ne pridruži, dokler ni dosegel sprave, da bi vaša daritev ne bila onečaščena ...*

Didache 15 omenja škofe in diakone.

Gelazijev zakramentar iz 6. stoletja je nekoliko mlajši, v sedanji obliki ga poznamo iz galikanskega prepisa iz 8. stoletja. Ima mašne molitve za več maš kot Veronski, ker je bil namenjen za rimske prezbiterske cerkve. Razdeljen je v tri knjige: *cerkveno leto*, *svetniki*, *dostavki*. Ima prvič omenjen rimski kanon (ta anafora je danes I. evharistična molitev; takrat je bila edina) in prinaša 54 hvalospevov, zreducirani na najpomembnejše praznike.

Gregorijev zakramentar: obstaja več različic, končno obliko dobi po izpopolnitvah na frankovskem dvoru. Temelj zanj je osebni zakramentar Gregorja Velikega in ker ni popoln (gre samo za papeževe maše, ki nimajo vseh praznikov), ga dopolnijo s Padovanskim in Hadrijanovim (ki vsebuje tudi frankovske molitve). To je prva celovita liturgična knjiga, lepo urejena in preprosta. Svetniki so razporejeni po liturgičnem letu. Nekateri drugače (tridentinski in salzburški) naj bi bile predloga za najstarejši prevod v *cerkvenoslovanski jezik*, ki se je v drobcih ohranil v t.i. *Kijevskih listih*.

V vseh teh zakramentarijih so, razen mašnih molitev, tudi molitve za podeljevanje zakramentov uvajanja in posvečevanja duhovnikov.

Ordo je drugi vir za rimski mašni obred. V njem so zbrana navodila za obhajanje bogoslužja (maševanje) in opisi poteka obredov (rubrike)⁴. **Ordo Romanus I.**, je sredi 8. stoletja prvi zapisani rimski mašni obred. Gre za opis slovesne papeževe maše pri Sveti Mariji Veliki in ta opis razodeva bogat in zapleten potek bogoslužja, ki ima več etap:

1. pripravljalni del: 1. v zakristiji; 2. slovesni sprejem papeža pri vhodu, 3. slovesno oblačenje in seznanjanje z bogoslužjem (vse podrobnosti kdo ima kaj, papež je v vlogi ceremonjerja, vse on določa).

2. uvodni obredi: 1. zamotan vstopni obred spremlja petje *vstopnega speva*, ki ga poje zbor (takrat se mora papež seznaniti s *sancta*). Ta *sancta* (od prejšnje maše posvečeni kruh) se je dalo v kelih, namesto sveže posvečenih hostij in s tem se poudari, da so vse naše maše ena sama maša. Od tiste maše posvečene hostije pa so ponesli prezbitarji na svoje štacione in s tem poudarili povezanost z rimskim škofom. 2. ko je papež pri oltarju; pojejo *Kyrie*, papež zapoje *Gloria*, pozdravi ljudstvo s *Pax vobis* in zmoli prošnjo.

3. besedno bogoslužje: sede poslušajo subdiakona, ki bere berilo, pevci pa pojejo spev po berilu. Diakon vzame evangeliar z oltarja, ga slovesno nese na ambon in bere evangelijski.

4. darovanjski obred: po besednem bogoslužju pripravijo oltar, papež in drugi sprejemajo darove od ljudstva, si umije roke, ves čas poje zbor psalm za darovanje. Papež zmoli tiho prošnjo (nad darovi) *secreta*.

5. evharistična daritev: po secreti preide v glasni uvod za *evharistično molitev* s *hvalospevom* in petjem *Sanctus*. Za lomljenje kruha sodeluje več diakonov, posvečeni kruh od prejšnje maše dene papež v kelih, košček od te maše pa pusti za prihodnjo (poudarja enost maše). Pred lomljenjem si vsi izmenjajo poljub miru, med lomljenjem kruha pa pojejo *Agnus Dei*. Papež se obhaja pri sedežu, nato obhaja odličnike, drugi pa vernike. Med obhajanjem pojejo psalm za obhajilo, ki ga nehajo prav tako kot druge speve na papežev ukaz. Pri sedežu si papež umije roke, pri oltarju zmoli prošnjo po obhajilu. Diakon reče *Ite missa est*, vsi odgovorijo *Deo gratias*.

Rimski papežev mašni obred je poznal veliko premikanja, ki ga je spremljalo petje, veliko sodelavcev pri oltarju in zelo malo sodelovanja ljudstva.

Lekcionar: prvi lekcionar je bilo Sveto pismo. Brali so zaporedno in škof je dal znamenje, kdaj naj bralec neha (ali pa je pred mašo določil, od kod do kod naj se bere iz Svetega pisma). Kasneje so začeli to označevati, nato so v posebno knjižico izpisali le mesta, kaj naj se bere ob posameznih dnevih (*capitulariua*, drugje so jim rekli *comes* – spremljevalec, ker je bila to knjiga, ki so jo nosili s seboj). Pozneje so izpisovali celotna besedila (*lekcionar*), iz katerega sta nastala knjiga beril (*epistolar*) in knjiga evangelijskih (*evangelistar*). Najstarejši rimski je *würzburgski comes*, napisan okoli leta 730. Vsebuje šest maš, ki jih je obhajal papež za božič (vigilija, polnočnica, zorna, dnevna, opoldanska in večerna) z odlomki za svetniške praznike. *Alquinov comes* (*lekcionar*) je podoben würzburgskemu in vsebuje tri berila (2 berili + evangelijski). *Urbachski comes* iz okrog leta 800 vsebuje seznam beril bizantinskega mašnega obreda (tudi trije odlomki). Zelo star razpored beril bizantinskega mašnega obreda vsebuje tudi glagolski *Asemanijev evangelistar* iz Vatikanske knjižnice, pisan v 11. stoletju.

⁴ **Navodila** so razlaga smotrov bogoslužja in kako ta smoter doseči in imajo duhovne, liturgične in teološke poudarke. **V rubrikah** pa gre za juridični vidik, zgolj zato kako obred poteka.

Antifonarij vsebuje pevske mašne sestavine, ima zbrane antifone (psalmi/spevi za mašo in molitveno bogoslužje). Ščasoma (okrog 9. stoletja) nastaneta 2 knjigi: *antifonarij* (antifone za oficij/brevir) in *graduale* (antifone za mašo: proprium in ordinarium).

Dejavno sodelovanje v prvih stoletjih: Na oblikovanje velikonočnih obredov v rimski in drugih liturgijah je najbolj vplivalo jeruzalemsko bogoslužje, ki ga je v svojem dnevniku opisala španska romarka Eterija/Egerija ali Silvija (najstarejši opis liturgije velikega tedna). Zbirali so se v bogoslužnem zboru, bogoslužja so bila zjutraj in zvečer. Menihi in posvečene device so hodili pred ljudstvom in peli molitve in psalme. Otroci delajo velik hrup, ko vzklikajo Kyrie eleison. Bralci so vzklikali naprej, kaj bodo brali. Brali so odlomke vezane na liturgično dejanje in to času in kraju primerno božjo besedo. Škof pridiga, prevajajo ga simultano (v sirščino, ki je tedaj glavni jezik). Ljudstvo hiti k obhajilu. Diakoni so vodili razne molitve in na koncu po oznanilih odslovijo vernike. Skupaj praznujejo ljudje vseh slojev. Maša je dejanje ljudstva in ne le klerikov. Gre za zgled dejavnega sodelovanja pri bogoslužju; res imajo veliko služb, vendar je tudi ljudstvo dejavno sodelovalo.

Mašni obred v srednjem veku: Prizadevajo si za poenotenje bogoslužja, tako frankovski vladar, kot rimska cerkev, ki izpostavi rimski obred kot temelj pravovernosti in poenotenja. Frankovski škofje so po navodilu **Karla Velikega** sprejeli rimski obred (zakon iz leta 789). To je že pred njim naročil kralj **Pipin**, ko je prepovedal galikanski obred zaradi miru s papežem in Cerkvijo. S sprejetjem rimskega, Gregorijeva zakramentarja se po vsej Evropi razširijo liturgična besedila in obred, ki so do danes ostali jedro Rimskega misala.

Prispevek frankovske miselnosti v 9. stoletju pomeni *razlaganje liturgičnih besedil* in obredov na *dva načina*: **stvarnega**, katerega je glavni predstavnik bil lyonski **diakon Florus** (+ ok. 860) (sveča - Kristus) in bolj priljubljenega **alegoričnega** z glavnim avtorjem **škofom Amalarijem** iz Metza (+ ok. 850) (sveča - gorečnost kristjanov). Frankovska varianta rimskih mašnih knjig se je okoli leta 1000 vrnila v Rim. Maša postaje vedno bolj stvar klerikov. Dodajajo apologije, prošnje za notranje očiščenje, spokornega značaja.

Vladarji so celo začeli ukazovati liturgične spremembe (veroizpoved).

Posebnosti srednjeveškega obreda:

1. Ustvarjalnost v bogoslužnem petju; psalmodije se razvlečejo v antifone brez vrstic.
2. Zaradi dolgih koralnih melodij uvedejo razne apologije (obtožba za očiščenje grehov, pristopne molitve ...).
3. Nove molitve, ki spremljajo oblačenje liturgičnega oblačila (prvotno so se oblačili v tišini, pa tudi med umivanjem rok ni bilo molitev).
4. Leta 794 Karel Veliki, Alquin in Pavlin Oglejski uvedejo carigrajsko veroizpoved s *filioque*, ki ga ni v grškem izvirniku. V Rimu uvedejo šele leta 1014.
5. Nekvašen kruh pri evharistiji (pride od Armencev) v spomin na zadnjo večerjo. V 10./11. stoletju postane pravilo za vso zahodno Cerkev.
6. V drugi polovici 9. stoletja se kanon moli potihem (*secreta*).
7. Obvezno obhajilo na jezik najprej za bolnike, nato za vse.

Novosti in razlage

Ta čas prinese *več kretenj* v prej mirno zadržanje mašnika: *pokleki*, *prekriževanje darov*, *povzdigovanje spremenjenih darov* so *novosti* (kleriška drama – maša za oči). Še dolgo so stari obredi živeli istočasno z novimi: somaševanje, obhajilo pod obema podobama (še v času sv. Tomaža Akvinskega). Kasneje ukinejo obhajilo iz keliha zaradi možnosti okužbe in razlitja, zaradi poudarjanja človeške grešnosti in svetosti zakramenta **obhajilo upada** (dovolj je duhovnikovo obhajilo za vse). Zato uvedejo **povzdigovanje** in različne evharistične pobožnosti. Pobožnosti povzročijo **razlaganje obredov** (*expositiones missae*).

Cerkev se začne močnejše **deliti na ladjo in prezbiterij** (obhajilna ograja za prejemanje obhajila kleče). Petje tudi postane zahtevno in ljudstvo zmeraj manj razume obrede. *Maševanje je še bilo avtonomno po škofijah in samostanih*, kar dokazujejo različni rokopisi. "*Privatna maša*" - novost v 11. oz. 12. st.; samostani še obhajajo skupno (konventno) mašo. Duhovniki začnejo maševati vsak sam zase, tudi hkrati pri več *stranskih oltarjih*, ki jih v tej dobi začnejo postavljati (kopičenje maš). Za tako mašo brez sodelavcev so v 11. st. sestavili *missale plenum*, v kateremu so bile poleg molitev tudi berila in spevi (epistular in evangeliar).

Doprinos beraških redov: v 13. stoletju (dominikanci – *pariško-lyonski obred*, frančki *rimski obred*, karmeličani – *jeruzalemski obred*) razširjajo enotni obred in ga tudi poenostavljajo. Uvedejo razne kretnje (široko razprostiranje rok, poklekovanje, priklanjanje, poljubljanje, križanje) in načine obhajanja, kar je kmalu postalo pravi spektakel za oči. Dominikanci uvedejo liturgične barve, kar dela liturgijo še bolj skrivnostno. V 12. stoletju v Rimu nastane nov mašni obred *lateranski ordo*; predpisano je, da mašnik istočasno s pevci tudi sam prebere speve, prav tako berila, ko jih prebira subdiakon.

Frančiškani so sprejeli preprosti rimski obred, v skladu s svojo usmeritvijo, zato je njihov misal "*po navadah rimske kurije*" (*Missale secundum usum romanae curiae*) kmalu postal najbolj razširjena mašna knjiga (po pojavi tiska se tiskajo liturgične knjige). Papež Nikolaj III. ga leta 1277 uzakoni in ga poimenuje: *Ordo missalis secundum consuetudinem Romanae Curiae*, izšel pa je v tiskani obliki leta 1474 v Milanu. Tudi prvi tiskani glagolski misal je izšel: *Misal po zakonu rimskega dvora* (1483) in ta ostane v veljavi vse do II. vatikanskega koncila, vsebuje hkrati privatno (vse duhovnik dela sam) in slovesno mašo. *Frančiškovi bratje so izpeljali in po vsem svetu razširili misal za mašnika ki je pri mašnem obredu brez sodelavcev, in ne glede na to ali je maša z ljudstvom, ali brez.*

Maša za mašnika, ki mašuje samo s strežnikom: sprejeta na generalnemu kapitlju leta **1243**, pod generalom **Haymo**. Po prvih besedah ga imenujemo: **Ordo "indutus planeta"**- ko mašnik oblači mašni plašč. Ta obred je bil v uporabi do koncilskih reform. Maša se začne pred oltarnimi stopnicami, ko mašnik menjaje s strežnikom moli pristopne molitve s kesanjem. Nato mašnik s poljubom počasti oltar in tiho moli. Na desni strani oltarja iz knjige bere *vstopni spev (introitus)* in *Kyrie*. Sredi oltarja moli *Gloria*, nato poljubi oltar, se obrne k ljudem in jih pozdravi: *Dominus vobiscum*. Na desni moli glavno prošnjo (*collecta*), berilo in spev po berilu (*gradual*). Pred evangelijem na sredi tiho moli, bere pa ga na levi strani oltarja. Sredi oltarja je nato vera (*Credo*), spet poljub in pozdrav ljudstva, nato tiho bere spev pri darovanju (*ofertorij*) ...

Kopičenje maš; napake in odpor Lutra: število privatnih maš se je v srednjem veku množilo, ker je zaupanje v mašno daritev zelo poraslo zaradi nauka o mašnih sadovih: z maševanjem izprosimo duhovne dobrine, odpustek kazni rajnim. Če je kdo daroval Cerkvi posest, si je zagotovil vsako leto določeno število maš; tako nastanejo *mašne ustanove (Stiftungsmesse)*. Pojavijo se *mašni stipendiji*, darovi za vzdrževanje mašnikov in cerkva.

Duhovniki so temu prilagodili maše, da so lahko maševali večkrat na dan: *missa sicca* je t.i. suha maša, ki je brez posvetitve darov. Mašo so obhajali večkrat na dan, a le enkrat posvetili darove. *Missa bifaciata* ima dva obrazca, prvo mašo molijo od začetka do konca, drugo pa od darovanja do konca, torej ima dvakrat posvetitev, celo *missa trifaciata* se pojavi, kjer so še kaj izpustili. *Glavna jim je bila intencija*. Duhovnik je maševal, ljudje pa so lahko medtem molili in peli v domačem jeziku, ker niso nič razumeli. Povabljeni so bili, da ob duhovnikovih kretnjah razmišljajo o Kristusovem trpljenju. Čiščenje relikvij je bilo tako izpostavljeno, da je bilo že vraževersko. *Vse napake, odpustki in ostalo (petirano čiščenje evharistije) je navedlo Lutra, da je katoliško mašo zavrgel kot praznoverje in malikovanje.*

17. Trubarjeva Cerkovna ordnunga 1564: katere zakramente obravnava; struktura svete maše oz. Večerje Kristusove (od str. 111 B dalje).

Cerkovna ordnunga (Tübingen 1564, München 1973):

1. **Krst:** najprej kratek nagovor, evangelijski, razlaga o krstu otroka, molitev za otroka (molijo vsi), očenaš, nagovor botrom, veroizpoved, krst z oblivanjem, molitev o potrditvi Svetega Duha (brez maziljenja), molitev (vsi), opozorilo botrom o njihovih dolžnostih, Aronov blagoslov. Trubar opozarja, da v smrtni nevarnosti moramo krstiti otroka, zato morajo babice poznati obred. Ženske krščujejo le, če ni moškega; če otrok ozdravi, ga je treba prinesiti v cerkev k dopolnilnim obredom.
2. **Pokora:** Trubar spoved še šteje za zakrament. Poudarja, da je prava pokora evangelijska (sam se odprem Bogu in se spokorim). Govori o očitni spovedi, vendar lahko duhovnik da absolucijo tudi zasebno.
3. **Sveta maša:** večerja Kristusova ali »stara, prava maša«. Najprej je napisana razlaga za predstojnike, sledi red svete maše. Nato je prošnja in molitev, ponovitev Jezusovih besed ustanovitve, očenaš, Jagnje božje, obhajilo (telo in kri), molitev po obhajilu, Aronov blagoslov.
4. **Sveti zakon:** oklici in poroka.
5. O obiskovanju in troštanju **bolnikov:** ni maziljenja, le obhajilo.

Oblika bogoslužja po cerkovni ordnungi:

A.) Besedno bogoslužje	
Razlaga in navodila za predstojnike: <i>Kokv se ima ta vezherniza dershati</i> (str. 111)	
Prva oblika – v soboto ali nedeljo popoldan ob dveh ali treh:	Druga oblika – tisti, ki želijo obhajati mašo zjutraj ob sedmih:
- šolarji pojejo pesem, - vzklik »O Bog pridi na pomoč...« - zbor poje vstopni spev liturgičnega časa »Antifono de tempore« - Psalm – prvi zbor poje latinski verz, drugi zbor nemški ali slovenski verz. Vsakokrat naj bo drugi psalm, če pa je psalm kratek, pa naj se pojata dva. - Pridiga, pri kateri se prebere najprej eno poglavje iz Stare, nato pa še iz Nove zaveze, in sicer v slovenščini ali nemščini. - Otroci odgovarjajo na vprašanja iz katekizma in molijo - Sledi pesem (Hymnus), nato pa Magnificat v latinščini ali slovenščini. - collecta liturgičnega časa v slovenščini - blagoslov	- šolarji pojejo v latinščini: Introitum de tempore, Kirieleison, Et in terra in lepo krščansko prozo - vsi verniki pojejo v slovenščini: psalm, duhovno pesem ali odlomek iz katekizma ter Pridi k nam Sveti Duh. - pridiga - litanjske molitve za vse stanove, nadloge in potrebe, - opozorilo na almoshno – <i>pobiranje darov</i> - blagoslov in pesem
B.) Evharistično bogoslužje: <i>Od te vezherie Cristvseve, tv ie od te stare prave mashe</i>	
- molitev: <i>Ena proshna inv molytov pred teim obhaylom</i> - gre za prošnjo za vredno prejemanje sv. Rešnjega Telesa in Krvi - ponovitev Jezusovih besed pri zadnji večerji: <i>Nash Gospud inu ohranenik Jesus Cristus uti nozhy ukateri ie on sratan bil...</i> - očenaš: <i>Ozha nash ...</i> - jagnje božje: <i>O ti Iagne Boshye</i> - obhajilo pod obema podobama: <i>Vsami inu jei tu Tellu Cristuseuu, kateru ie sa tuio volo danu uto Smert, Tu tebe poterdi inu obari uti veri htimu vezhnimu lebnu, Amen. Ysami inu py to kry Cristuseuo ...</i> - molitev po obhajilu (dve): <i>Sahvalene inu proshna sa teim Obhailom</i> - Aronov blagoslov, nato pa še dva druga.	

Lahko obhajamo samo a. ali a. in b.

18. Svojestvenost in obveznost mašnega obreda tridentinskega misala (1570), različnost obhajanja svete maše, mašni obred po misalu Pavla VI.: svojevrstnost in pomen misala, obveznost, maša brez diakona in maša z diakonom; kdaj in zakaj med mašo stojimo, sedimo ali klečimo? Kdaj se priklonimo z malim in kdaj z globokim priklonom? Primerjaj rimski misal RMu 2000.

Koncilski očetje so se borili za obnovitev pravovernosti in se zavzemali za latinski jezik:

- koncil ne prepoveduje domačega jezika, vendar se ni zdel primeren (ni anatema sit);
- ker je iz želje po odpravi praznoverij in utrditve pravovernosti ostal latinski jezik, dovolijo razlage maše v domačem jeziku (duhovnik sam ali kdo drug razlaga dejanja in tisto kar mašnik moli v latinščini). Še posebej naj se božjo službo razlaga ob nedeljah in praznikih;
- latinščine ne odpravijo, tudi zaradi reformatorjev, da jim ne bi dali prav.

Prenove se je lotil že Pij IV., misal pa je izšel šele za časa Pija V. leta 1570, na podlagi tridentinskega koncila: *Missale romanum ex decreti ss. concilii tridentini*.

Posebnosti misala Pija V.: je 1570 leta uzakonil v bistvu srednjeveški frančiškanski misal iz leta 1243, čeprav v promulgacijskem dokumentu (buli) govori, da je posebna komisija preiskala zgodovinske vire z namenom, da bi odstranili dodatke. Res so **odstranili različne pozno-srednjeveške dodatke**, tudi veliko nerimskega gradiva, npr. sekvence in nekaj tihih apologij. Mašni obred, ki je bil temelj različnih oblik maševanja, je **privatna maša** (maša s strežnikom; somaševanje je možno zgolj teoretično). Ljudstvo je pasivno in moli (odgovarja le strežnik), **celo obhajilo vernikov je iz maše izločeno** (nastane poseben obred), seveda je ves obred **v latinščini**. Ukinjeni so mnogi svetniški prazniki, votivne maše pa imajo manjši poudarek. Podobno je s sekvencami, ki so nastale iz aleluj (ostale so le še: *Victimae paschali laudes*, *Veni Creator Spiritus*, *Lauda Sion Salvatorem*, *Stabat Mater*, *Dies Irae*). Črtane so mnoge apologije, novi misal ima *rubrike*, ki točno določajo kretnje in premikanje. Misal je obvezen za vso zahodno Cerkev (razen za tiste, ki imajo svoj misal že 200 let: *ambrozijanski*, *mozarabski* in *oglejski obred*). Tako preide na rimski misal tudi oglejska pokrajina in z njo naše župnije, čeprav to ni šlo hitro: še v 17. stoletju je npr. Hrenov lekcionar (1613) navajal berila in evangelije po oglejskem razporedu, šele Schonlebnov (1672) je urejen po rimskem.

Namen misala je, da **utrdi stalnost (enotnost)** v bogoslužju in **prepreči** praznoverne ali vsaj dvoumne verske običaje. Želel je vsaj v semeniščih ustvariti neke vrste elito za širjenje vere, zato so ga tudi popravljali, prilagajali in poučevali v vzgojnih ustanovah. Ponatisnjen je bil še v letih: 1604, 1634 in nazadnje leta 1914 z manjšimi prilagoditvami.

Srednjeveški elementi, ki so prišli v ordo missae:

1. *Priprava na mašo*; molitve pri oblačenju z alegoričnim pomenom.
2. *Introitus* izgubi psalm, zaradi kratkosti se ponavlja.
3. *Confiteor* se je molil pri oficiju ali zakramentalni spovedi.
4. *Maša se začne* s križem pred stopnicami, sledijo razne molitve (Sodi me, Gospod – očitna spoved/kesanje), poljub oltarja z relikvijami.
5. *Besedno bogoslužje*: dva ambona (južni berilni in severni evangeljski).
6. *Aleluja* z nesvetopisemsko vrstico.
7. *Pridiga* s prižnice, moralna razlaga božje besede.
8. *Slednice*: ostane jih le pet.
9. *Kanon* se moli tiho, dodani so spomini svetnikov.
10. *Pozdrav miru* le za duhovnike; *pacifikal* (13. stol.) za poljubljanje (namesto bližnjih).
11. *Obhajajo* se le duhovniki, dodan je obred obhajila za bolnike na domu; za vernike je po maši posebno obhajilno bogoslužje.
12. *Zahvala*: dodan je še evangelij, Janezov prolog, kot hvalnica/zahvala.

Posebnosti maš po tridentinskem misalu:

- ***Tiha maša (missa lecta)***: kadar mašnik bere mašne molitve, tudi če ljudje vmes glasno molijo ali pojejo različne pesmi, usklajene z mašnim obredom. Ne potrebuje pa nikogar.
- ***Peta maša (missa cantata)***: mašnik poje, kar je določeno za petje (prošnje, hvalospev, očenaš, tudi berilo in evangelij), pevci pa latinsko pojejo mašne speve, ki pa jih mora tiho kljub temu moliti tudi mašnik. V nemških in naših deželah je bil običaj, da so pevci peli pesmi v domačem jeziku, mašnik pa svoje dele latinsko.
- ***Slovesna maša (missa sollemnis, maša z leviti)***: je glede petja ista kot peta maša, vendar pri tej maši sodeluje še asistenca. Mašnik tiho bere berila, ki jih pojeta ali bereta diakon in sub-diakon.
- ***Pontifikalna maša (missa pontificalis)***: je edina ohranila nekaj starih značilnosti sodelovanja z ljudstvom – besedno bogoslužje je pri sedežu in ambonu, daritveni del pri oltarju. Nujna je asistenca. Škof tiho bere, kar drugi berejo ali pojejo. Opisana je v *ceremoniale episcoporum*.
- ***Papeževa maša (missa papalis)***: ohrani največ starih značilnosti.
- ***Maša za rajne (rekvijem)*** je samo nekoliko drugačna tudi v stalnih besedilih.
- ***Somaševanje (concelebratio)***: je mišljeno pri mašniškem in škofovskem posvečenju, vendar obredno ni toliko vidno. Novoposvečeni mašniki so bili kot verniki, več posebnosti je pri škofovskem posvečenju.

V času liturgičnega gibanja so poskušali tiho (latinsko) mašo približati ljudstvu, da so verniki s strežnikom odgovarjali mašniku in glasno molili stalne mašne speve – recitirana maša. Kongregacija svetih obredov leta 1922 to prepove, ker naj bi motilo mašnika, kasneje navodilo o glasbi Pija XII. leta 1958 dokončno prekine dotedanje gledanje in ukine privatne maše. Odslej je maša le tiha ali peta, navzoči pa sodelujejo. V praksi sicer ni pravega učinka, ker papež ni ukinil latinščine.

Mašni obred po misalu Pavla VI.

Pripravlja se vrsto let in izide šele 1970 (Editio Typica), med tem časom so bile objavljene nekatere spremembe. Drugič je izšel leta 1975 in istega leta tudi v slovenščini, čeprav je že leta 1965 bil preveden red svete maše, na listih za vstavljanje. Leta 2002 je izšla že tretja tipična izdaja (v latinščini), ki ima svoj opis v splošni ureditvi rimskega misala iz leta 2000.

Osnovna oblika je maša z ljudstvom! Župnijska maša, konventna maša, maša redovne skupnosti in škofova maša so samo slovesnejše oblike istega mašnega obreda. *Mašo deli na maše z diakonom in maše brez diakona.* Maša brez ljudstva je izjemna oblika, kjer sodeluje samo strežnik. Obred somaševanja je posebna oblika. *Novi misal je priča nespremenjene vere, kar dokazujejo mašna besedila, ki jih je Cerkev zbirala in izbrala. Lex orandi, lex credendi. Maša je daritev, stvarna Kristusova navzočnost.*

Potek prenovljenega mašnega obreda

a) ***začetni obred (RMu 24)***: vstopni pozdrav, skupno kesanje, Gospod usmili se, Slava in glavna prošnja in vse kar je pred besednim bogoslužjem ima pripravljalni značaj. Namen je, da zbrani verniki postanejo občestvo in se pripravijo na poslušanje božje besede in vredno obhajanje evharistije. Za vstopni spev je lahko pesem ali pristop v tišini.

b) ***besedno bogoslužje (RMu33)***: glavni del besednega bogoslužja je branje Svetega pisma in spevi med berili; pridiga vera in prošnje za vse potrebe pa ga dopolnjujejo. V branju, ki ga potem homilija razlaga, namreč Bog govori svojemu ljudstvu, Kristus sam pa je po svoji besedi navzoč med verniki. Vzorec za mašno besedno bogoslužje je sinagogalno bogoslužje.

Liturgična obnova je predlagala reformo besednega bogoslužja, ki jo je kasneje koncil uzakonil. Izvedejo triletni krog za nedelje in praznike, dveletni za navadne delavnike ter trojno branje ob prazniških dnevih.

c.) *evharistično bogoslužje (RMu 48)*: duhovnik dela isto, kar je Kristus naredil pri zadnji večerji ter svojim učencem izročil naj delajo v njegov spomin. Celotno obhajanje evharističnega bogoslužja je urejeno tako, da ustreza Kristusovim besedam in dejanjem.

V pripravi darov prinesemo na oltar kruh in vino z vodo, obe prvini, ki ju je Kristus vzel v roke. V evharistični molitvi (anafori) se zahvalimo Bogu za celotno delo odrešenja, darovi pa postanejo v epiklezi Kristusovo telo in njegova kri. V obhajilnem obredu lomljenje kruha razodeva edinost vernikov, v obhajilu pa verniki prejmejo Gospodovo telo in njegovo kri na isti način kakor apostoli iz Kristusovih rok.

č) *sklepni obred (RMu57)* sestavljajo naslednji deli:

- *Mašnikov pozdrav in blagoslov*, ki ga ob nekaterih dnevih in priložnostih lahko obogatimo z molitvijo nad ljudstvom ali z drugim slovesnejšim besedilom.
- *Odslovitev* s katero odslovimo sveti zbor, da se vrne vsak v svoje vsakdanje življenje in z dobrimi deli hvali in slavi Boga.

Ves sklepni obred po prenovljenem mašnem obredu odpade, kadar je takoj po maši drugo liturgično opravilo (pogreb, procesija, daljše češčenje).

Stoja pri maši: v prvih stoletjih je bila stoja osnovna drža pri bogoslužju, tako za vernike kot za voditelja. Vzravnana pokončna drža je naravno znamenje spoštovanja in kraljevega dostojanstva. Stoje sprejemamo gosta, gre za odprtost. Tako stojimo pri bogoslužju pred Gospodom v notranji spoštljivosti, zbranosti za poslušanje in sprejemanje. Stoja pri bogoslužju je tudi znamenje odrešenih božjih otrok, deležni smo dostojanstva vstalega – drža molitve. Pri prošnjah vernikov ljudstvo stoji opravlja svoje duhovništvo, duhovniki pa stoji med ljudstvom in pred Bogom. Pri evharistični daritvi stojimo v znamenje veselega pričakovanja Jezusa Kristusa. V SP zasledimo, da je Salomon molil stoje; Jezus je v sinagogi vstal in bral; množica v razodetju stoji pred prestolom in jagnjetom; v Lk 18,11 Jezus obsoja farizeje, ki molijo stoje, ker ne izražajo notranje drže.

Pri vsaki maši naj bi stali *takoj na začetku*, ko gre duhovnik k oltarju, s tem ga pozdravimo. Stojimo *med kesanjem*, ko pred bogom in drug pred drugim priznavamo svojo grešnost. Ponovno stojimo *med petjem aleluje in branjem evangelija* v znamenje spoštovanja Gospodove besede in pripravljenosti njenega izpolnjevanja v vsakdanjem življenju. Ob nedeljah in praznikih *stoji izpovedujemo vero*. Stojimo tudi *pri prošnjah vernikov* (verniki molijo, duhovnik stoji, ker je posrednik med Bogom in ljudstvom).

Ponovno vstanemo *pri hvalospevu*, saj se začne vrhunec svetega opravila – evharistija. Vstanemo spet za molitev *Očenaš in stojimo do obhajila*, ki ga prejmemo tudi stoje. *Za prošnjo po obhajilu* spet vstanemo. Stoji prejmemo tudi *blagoslov* in tako spremljamo duhovnikov odhod v zakristijo. Doma že diši goveja juhca.

Sedenje pri maši: sedenje, kot telesna drža, je znamenje oblasti in poučevanja. Jezus v govoru na gori sedi. Jezus vojakom na veliki četrtek reče: »*Dan na dan sem sedel v templju in učil pa me niste prijeli*«. Sedenje je tudi drža, ki olajšuje zbrano poslušanje. Sede poslušamo Božjo besedo (berila) in njeno razlago. Sedimo tudi med pripravljanjem darov, ker lahko premišljujemo pridigo. Sedimo lahko tudi med sveto tihoto po obhajilu.

Klečanje pri maši: klečanje na kolenih je drža, ki izraža globoko češčenje, zbranost in molitev. Zato običajno klečimo pri češčenju evharistije. Tudi Jezus je na Oljski gori padel na kolena in molil. Klečanje je bilo včasih omejeno le na dneve spokornosti v adventu in postu in pri nekaterih molitvah, v vzhodnem bogoslužju pa klečanje sploh ni bilo nikdar bogoslužna drža. Klečanje pomeni spokorno držo. Pri maši klečimo pri spremenjenju, kjer izražamo našo združitev s Kristusom. Klečanje izraža tisto tiho in popolno vdanost, ki jo je pokazal naš Gospod, ki je sam sebe izničil in bil pokoren očetu do smrti na križu.

Prikloni pri maši: priklon je znamenje medsebojnega spoštovanja. Najbolj poln vsebine je seveda človekov priklon Bogu in zaradi Boga osebam in predmetom, ki služijo Bogu. Priklon je zelo pogosta kretnja v vzhodnem bogoslužju. V bogoslužju sta dve vrsti priklona: z glavo in z gornjim delom telesa.

- **Rahli:** z glavo se duhovnik prikloni, kadar pri bogoslužju imenuje vse tri Božje osebe skupaj, pri imenih Jezusa, Marije in svetnika, ki tisti dan goduje.
- **Srednji:** vsi se priklonimo, ko molimo vero pri besedah: *in se je utelesil po svetem duhu iz Marije device in postal človek*, ko počastimo sveto Rešnje telo in kri pri povzdigovanju, ko duhovnik poklekne, kadar med povzdigovanjem stojimo. Duhovnik pri spremenjenju. *S telesom ali glavo se vsi priklonimo oltarju, če tam ni tabernaklja z Najsvetejšim, škofu, osebi ali stvari pred pokaditvijo in po njej.*
- **Globoki:** duhovnik (diakon) se globoko prikloni pri molitvah: *Vsemogočni Bog, očisti mi srce*, pred branjem evangelija, pri pripravljanju darov in v rimskem kanonu pri besedah *Vsemogočni Bog, ponižno te prosimo*. Enak priklon naredi diakon, ko prosi blagoslova, preden oznanja evangelij. Duhovnik se tudi nekoliko prikloni, ko pri spremenjenju izgovarja Gospodove besede.

19. Pomen začetnih obredov svete maše (priprava, vstoni spev/intoritus, vstop, poljub, pokaditev, križ, pozdrav, uvod v mašo, uvod v kesanje, različni načini kesanja, Kyrie /izvor, svetopisemske omembe, hvala in tožba, naslovljenec, podoba Boga v očeh prositelja/, vključevanje Molitvenega bogoslužja v mašo; Pomen in struktura slave in glavne prošnje).

Za mašo pripravimo:

- **oltar:** pregnemo s prtom, ki naj bo vedno bel. Lahko je okrašen, a to ne sme zakrivati ničesar. V postnem času, ne smemo krasiti s cvetjem. Na oltarju je lahko le misal in manj opazen mikrofoni. Na začetku je lahko še evangeliar, ki se vrne nazaj na ambon.
- **mizico:** kelih, korporal, purifikatorij, patena, pala, ciborij, vrčki in lavabo.
- **Zakristijo:** bogoslužne obleke, kadilnica in čolniček, križ, sveče. *Duhovnik in sodelavci naj se v zakristiji pripravljajo v tišini in molitvi.*

Začetni obredi: Vstop, pozdrav, skupno kesanje, Gospod usmili se, Slava in Glavna prošnja; vse kar je pred besednim bogoslužjem, ima začetni in pripravljalni značaj. Namen teh obredov je, da bi verniki, ki so se zbrali, postali občestvo in da bi se pravilno uglasili za poslušanje božje besede ter vredno obhajanje evharistije (RMu 46). V zgodovini so zato uvedli razne priprave: v 4. stoletju so na začetku pred mašo molili; v 5. stoletju apologije, ki so molitve spokorniškega značaja, oz. prošnja za odpustanje grehov in očiščenje srca; molitve ob oltarnih stopnicah (Ps 49-uvaja očitno spoved); procesija; molitev molitvenega bogoslužja; tihota (še danes).

Introitus je spev, ki spremlja mašnika in strežnike k oltarju. Namen tega speva je, da poveže vernika in občestvo ter ustvarja duhovno ozračje, ki nas iz vsakdanjega prestavi v duhovno. Ta spev poje zbor, zbor in ljudstvo ali samo ljudstvo. V zgodovini je bil to psalm z odpevom (slavilni, prosilni ...). Če za vstop ni petja, naj antifono, ki je v misalu, berejo ali verniki ali nekateri izmed njih ali bralec ali, če ni druge možnosti, po pozdravu mašnik sam.

S poljubom oltarja duhovnik počasti oltar. Duhovnikov poljub oltarja je naš skupni pozdrav Kristusu, ki bo za vse opravil Bogu všečno daritev. Prav zato je duhovnikov poljub oltarja več kot samo pozdrav. Je znamenje in zaveza, ki nas združuje s Kristusom in med seboj. V poljub oltarja položi duhovnik svoje in naše življenje.

Pokaditev: Mašnik po poljubu oltarja pokadi oltar in križ, saj je to znamenje Bogu dolžnega spoštovanja. Kadilo, ki se dviga, je podoba naše molitve, povzdigovanje duha k Bogu in duhovnega očiščenja. Pokaditev je znamenje Božje bližine.

Križ pomeni najobičajnejše znamenje srečanja z Bogom. Veliki ali latinski križ je križ od čela do prsi, in od leve do desne rame. S tem križem, ki velja za bolj slovesnega, naj bi vedno začenjali najslovesnejše opravilo – evharistično daritev.

Mašnik s **pozdravom** zbranemu občestvu nakaže, da je Gospod navzoč. Ta pozdrav ter odgovor ljudstva razodevata skrivnost zbrane Cerkve.

Uvod v mašo Po pozdravu ljudstva lahko duhovnik ali laik z nekaj besedami uvede vernike v mašo dneva. Uvod mora izražati:

- veselje, da smo se zbrali;
- božjo navzočnost;
- prazničnost (liturgični čas, praznik, izredna priložnost...).

Z uvodom v kesanje mašnik povabi k skupnemu kesanju, ki obsega splošno spoved celotnega občestva in mašnikovo odvezo. Vsebuje:

- kratko opozorilo na našo grešnost (glede na uvod);
- gre za priznanje človeške nevrednosti pred tem kar obhajamo pri evharistiji;
- izpoved pred Bogom in drugimi, da smo grešniki (pred koncilom je bil le za mašnika in strežnika).

Ima več **obrazcev**:

- splošni (skupna izpoved vseh);
- dialogsko kesanje (vzkliki h Kristusu; vzkliki, vezani na liturgični čas);
- obred kropljenja (spomin na krst, vodilo k pokori in spreobrnjenju).

Kyrie: izvira iz poganskih bogočastij; ljudje so zjutraj na strehah vzklikali *Kyrie eleison* bogu nepremagljivega sonca. V Svetem pismu pomeni *Kyrie* Jahveja/Gospoda. Mt 8,29 učenci s *Kyrie* zbudijo Jezusa – v prvi vrsti to izraža vero (veroizpoved), pa tudi hvalo božjemu usmiljenju. Radostni vzklik epifanije je žal prešel v spokorni ton, gre pa za veselje nad odrešenjem. Vzklik je ostanek litanij (dialogskih vzklikov) na začetku maše. Vse do papeža Gelazija so s *Kyrie eleison* verniki odgovarjali na prošnje, ki so jih peli duhovniki. Po skupnem kesanju naj bo vedno *Gospod usmili se* (če ga še ni bilo).

Združevanje Molitvenega bogoslužja z mašo⁵:

- Na začetku je vstopni spev ali pesem iz hvalnic oz. večernic.
- Sledi križ in mašnikov pozdrav ali vzklik *O Bog*. (odpade eden ali drugi pozdrav).
- Nato so psalmi hvalnic ali večernic do berila. Kesanje odpade, lahko je *Gospod, usmili se*. (Slava), Glavna prošnja.
- Berila (od maše).
- Prošnje so med tednom iz brevirja, ob nedeljah in praznikih pa od maše.
- Po obhajilu je evangeljski hvalospev.

Še bolje je, če imamo vse po maši, po prošnji po obhajilu. Začnemo s psalmi. Izpustijo se spevi, prošnje in takoj gremo k hvalospevu. Za tem pride sklepna molitev in blagoslov.

Pri večernicah je diakon oblečen v albo in štolo (dalmatiko), duhovnik pa ima večernični plašč. Poljub oltarja na začetku je obvezen, na koncu pa je dan na razpolago. Med hvalospevom se lahko pokadi oltar, nato pa še duhovnika in ljudstvo.

⁵ Samo uro bogoslužnega branja ni dovoljeno združevati z mašo, ostalo pa lahko.

Slava je prastara in častitljiva hvalnica, s katero Cerkev, zbrana v Svetem Duhu, slavi in prosi Boga Očeta in Jagnje. Prvotno je bila to ljudska jutranja pesem, šele v 6. stoletju v *Liber Pontificalis* papež določi, da so jo recitali pri božični maši. Do 11. stoletja jo je smel intonirati le papež, kasneje škofje. Danes jo poje celoten zbor vernikov, ali pa ljudstvo menjaje se s pevskim zborom, ali zbor sam. Če je ne pojemo, jo molimo, skupaj ali menjaje. Pojemo ali molimo jo ob nedeljah, ob slovesnih praznikih in praznikih ter ob posebnih slovesnejših opravilih. Ker ni vezana na obred jo opuščamo med adventom in postom. Slava (Glorija) je angelski hvalospev ob Kristusovem rojstvu, ki se nadaljuje z vzkliki Bogu Očetu, Kristusu Jagnjetu (Iz 53,7) – tri izpovedi vere (3-krat ti) in delovanju Svetega Duha (trinitarični sklep).

Glavne mašne prošnje sv. Avguštin še ni poznal; začel je z besednim bogoslužjem. Uvedel jo je Leon Veliki. Je skupna, zborna prošnja. Izraz je najprej pomenil skupno srečanje na kraju, od koder so med petjem litanij odšli k maši. Verjetno pomeni prošnjo, s katero je duhovnik povzel in zaključil prošnje ljudstva. Misal Pija V. to imenuje *oratio*. Danes je na veliko soboto *collecta* po vsakem berilu in psalmu (ostanek občestvenosti), vezana na berilo.

Zgradba:

- *Povabilo*: ker je to prva mašnikova molitev pred zbranim občestvom, si zagotovi soglasje s povabilom: *Molimo* (oremus). Mašnik s tem povabi ljudstvo k molitvi.
- *Tihota*: vsi z mašnikom vred nekaj časa molčijo; tako se zavedo, da stojijo pred Bogom, in se v srcu morejo spomniti svojih želja.
- *Glavna prošnja*: mašnik nato moli glavno prošnjo: *nagovor* (vedno Bogu Očetu z različnimi vzdevki), nato *razlaga motiva*, *zakaj molimo*, nato *prošnja* v ožjem smislu.
- *Trinitarični sklep* je vedno »po Kristusu« z omembo Svetega Duha. Duhovnik tu govori v imenu občestva Bogu.
- *Odgovor ljudstva*: ljudstvo sprejme molitev za svojo z *Amen*.

20. Struktura in pomen besednega bogoslužja; vzorec v sinagogi; izbor beril (kdaj jih smemo zamenjati z drugimi besedili), posebnosti novega lektionarja, načini branja, značilni začetki odlomkov, pomen in namen psalma in traktata, pesmi slednice in aleluje.

Besedno bogoslužje ni priprava na evharistično, ampak je sestavni del bogoslužja. Včasih so ta del maše imenovali *missa catechumenorum*, ker so bili tu navzoči tudi katehumeni, nato so morali zapustiti cerkev in se je začela *missa fidelium*. Pred koncilom je bilo to povsem ločeno. Po koncilu pa je postalo integralni del svete maše.

Glavni deli so:

- *branje beril*;
- *spev med berili*;
- *evangelij*;
- *pridiga ali homilija*;
- *veroizpoved in*
- *prošnje*.

Gre za dejanja, ko Bog govori svojemu ljudstvu, razodeva skrivnost odrešenja in zveličanja, podarja duhovno hrano. Kristus sam je po svoji besedi navzoč med verniki. Evangelij so Kristusova usta; v nebesih sedi, vendar ne neha govoriti na zemlji. Božjo besedo ljudstvo sprejme za svojo s pesmijo in ji pritrdi z izpovedjo vere; nahranjeno z božjo besedo v prošnjah moli za potrebe celotne cerkve in za blagor vsega sveta.

Sinagogalno bogoslužje v soboto je vzorec za mašno besedno bogoslužje. Vsako soboto dopoldne so brali postavo in preroke. Nekdo je prebrano razložil. Pred branjem so molili 18 blagoslovov, po branju pa blagoslovno molitev.

Izbor beril: SP besedila *ne smemo nikoli zamenjati* z drugimi besedili. V zgodovini so brali le dva odlomka: *iz pisem in evangelij*. Ambrož in Avguštin pa omenjajo tri odlomke in to spet uvede II. vatikanski koncil. Ob nedeljah in praznikih imamo tri odlomke iz Svetega pisma (na vzhodu jih berejo več 4-6 beril). Na splošno je dvojje beril in evangelij, le na velikonočno soboto beremo 7 odlomkov iz SZ ter 2 iz NZ (berilo iz pisem + evangelij). Prvotno so brali zaporedno iz ene knjige, danes pa beremo z vmesnimi izpušcanji; sestavljanje beril iz več odlomkov je bilo znano že v srednjem veku. *Izbira:* prvo berilo je iz SZ in se nanaša na evangelij, drugo berilo iz NZ pa je za določeno obdobje. Mašno opravilo ne sme biti nikoli brez SP odlomkov in spevov; evangelij je vrhunec in ne kakšno hagiografsko besedilo. Evangelij lahko po potrebi pojemo, vendar to ne sme zamegliti pomena besedila. Beremo od ambona in ne od oltarja.

Novi lekcionar prinaša za vsak dan posebej svoja besedila:

- a) *za nedelje* so berila in evangeliji razdeljeni na triletni krog: Leto A, Leto B in Leto C;
- b) *za delavnike* so berila razdeljena na dvoletni krog: Leto I in Leto II, evangelij pa ostaja vsako leto isti;
- c) *za praznike* je trojno branje po letih: A, B in C;
- d) *lekcionar za praznike in godove svetnikov*, ki prinaša lastna berila in evangelije;
- e) *lekcionar za različne priložnosti*; ostali zakramenti in zakramentali imajo določeno božjo besedo. Vsak odlomek ima dodane uvodne besede.

Načini branja in značilni začetki odlomkov: naslovi se ne berejo, ker niso del SP besedila. Odlomki beril in evangelijev imajo posebne začetke, ki so vzeti iz SP knjig (*Tisti čas, V tistih dneh, Predragi, Bratje in sestre...*) in so jih dodali povsod. Teh začetkov ni nujno prebrati. Poznajo jih vse liturgije in segajo že v apostolsko dobo, ker jih pozna tudi Sveto pismo. V srednjem veku so dodali še pozdrav na začetku in sklepne besede na koncu. Prenovljeno bogoslužje je dodalo še: *Božja beseda* ali *Kristusov evangelij* na koncu. Uvodi (*Berilo iz...*) nas uvedejo v poslušanje odlomka in z njimi začnemo branje odlomka. Jezik branja je redno domač, razen v rimskem obredu, kjer se je ohranjala latinščina in je zato branje postalo ritualno. To obrednost so še stopnjevali s petjem recto tono ali t.i. *cantillatio*, ki želi dati poudarek določenim besedilom. Ob tem so dodajali uvod poslušane božje besede.

Pomen in namen:

- a) **psalm:** gre za božjo besedo in so navdihnjeni. Psalmi so temelj osebnega in občestvenega bogoslužja. Bolj kot druge SP knjige kažejo na razodetje, to je odgovor izvoljenega ljudstva na razodetje. So predvsem molitev Kristusa in Cerkve. *Proprium missæ* so prvotno bili samo psalmi, šele kasneje so dodajali še druge pesmi. Psalma ne smemo zamenjati z ne-SP besedili. Lastno psalmu je, da ga pojemo, če pa ga že ne pojemo, ga moramo recitirati in ne zamenjati z drugo pesmijo. Pojemo ga od ambona in sicer lahko na dva načina; z odpevom ali pa brez odpeva, prednost pa ima psalm z odpevom. Namen tega speva je pretrgati branje, kajti sledenje več beril bi bilo pretežko za razumevanje in samo bogoslužje, tako pa so s psalmom vnesli večjo razgibanost in različnost v brano božjo besedo.
- b) **traktus** je psalm, ki ga je pel solist. Bil je brez prekinitve, navadno kar nadaljevanje stopniškega speva (graduala) in je brez odpeva. Gre za vrstico spokorniškega značaja (post, advent); peli so jo pri mašah s spokorniškim značajem, pri katerih se ni pelo aleluje.

- c) **sequentia** je pesnitev, ki so jo prilagodili melodiji aleluje in tudi danes se pojejo (preberejo) pred alelujo. Opeva veličino in skrivnost praznika. Nastala je iz bogatih napevov za alelujo med procesijo za evangelijsko knjigo, veliko jih je bilo v misalih nerimskega izvora, poznamo jih okoli tisoč. Pijev misal pa jih je ohranil le pet: za *Veliko noč* (Victimae pashali laudes); za *Binkošti* (Veni Sancte Spiritus); na praznik *Svetega Rešnjega Telesa* (Lauda Sion Salvatorem); na praznik *Žalostne Matere Božje* (Stabat mater); pri mašah za pokojne *Dies Irae* (Strašen dan). V novem misalu je zadnja črtana, obvezni pa sta le prvi dve.
- d) **aleluja**: ha-lal pomeni slavite Gospoda in ima lastno besedilo glede na praznik. Je pesem, ki je vezana na posamezen obred: spremlja spreved z evangelijsko knjigo. Njen namen je, da nas uvaja v evangelij in obenem je vzklík veselja Gospodu, ki prihaja k nam v besedah evangelija in govori vsakemu osebno. To je tudi neke vrste velikonočna hvalnica, zato jo pojemo tudi pri mašah za rajne. Sama narava speva zahteva, da med petjem vstanemo in tako pokažemo dolžno spoštovanje. Začne jo pevec ali pevski zbor in enako je z vrstico.

21. Služba bralca in psalmista ter njihova daljna in bližnja priprava, prostor za branje, znamenja spoštovanja evangelijski knjigi? Pridiga (nekoč in danes, prim. RMu 65-66); Izpoved vere (nekoč in danes, prim. RMu 67-68)? Prošnje vernikov (nekoč, ukinitiv in posledice, danes – prim. RMu 69-71).

Bralci opravljajo pravo liturgično službo, zato naj jo opravljajo s pravo pobožnostjo, kot služabniki božje besede (B 29). Služba branja ni predstojniška, ampak strežniška služba, zato naj berila bere bralec, evangelij pa diakon ali drug duhovnik (RMu 59). V evangelijih beremo, da so Jezusu dali brati zvitek preroka Izaija, torej so mu dali pooblastilo za branje. Pri bogoslužju je vsakdo za to pooblaščen in si ne jemlje sam pravice. *Beri zvesto in razločno, da bo beseda delovala v srcih ljudi.* Pred koncilom je bral iz SZ lektor, iz NZ sub-diacon, evangelij pa je bral diakon. Danes je služba bralca služba in ne več nižji red. Če ni bralca, naj se drugi laiki, ki so sposobni za to opravilo, določijo v službo za branje.

Služba psalmista je na novo poudarjena in ovrednotena. SP besedo psalmist omenja le enkrat, vendar večkrat nakazuje, da je ta služba obstajala.

Primerjava Davida in psalmista:

David	Psalmist cerkve
deloval na ravni naroda	deluje na ravni župnijskega občestva (BL)
zlitje veselja in tegobe pred Gospodom =	zlitje veselja in tegobe pred Gospodom
ljudstvo naravnano na Boga preko psalmista	danes novo božje ljudstvo enako
najprej častilec, šele nato ga je Bog poklical	Boga je treba častiti v duhu in resnici (biti darovalec, darovani in darovano obenem), to pomeni razprostrti pred Bogom svoje življenje, se mu dati na razpolago z vsem srcem, vso dušo in vsem življenjem
slavil je Gospoda z razumnostjo	v duhu in resnici se darovati Bogu vsega
Gospod je poiskal moža po svojem srcu, Davida – Gospodov Duh je napolnjeval Davida	v psalmistu mora enako prebivati Božji duh, psalmist mora biti oblikovan po božjem srcu, prosojen, luč in zgled Boga, katerega opeva
David je bil hraber	tudi psalmist mora biti duhovno močan človek, da mu ne bo težko, ko bodo govorili o njem in se bo zoperstavljal nasprotnikom
David je bil božji prerok	psalmist mora biti človek Božjega Duha, duha molitve, voditi mora ljudstvo k Bogu

Za psalmista je potrebno, da ima najprej srce častilca, šele nato da je pevsko nadarjen. Služba psalmista je služba pastirja, ki pase svoje ovce s službo Gospodu. To je služba češčenja Boga in psalmist mora imeti notranji odnos naklonjenosti do liturgije.

Tako za službo bralca, kakor tudi psalmista je potrebna priprava, ki je lahko:

- *daljna*: poznavanje jezika; biblična vzgoja v luči vere (branje Svetega pisma in soočanje z razlagami, komentarji...); liturgična vzgoja (poznavanje bogoslužja in liturgičnih dob); in tehnična (uporaba mikrofонов, tehnike branja, nastopanja...).
- *bližnja*: duhovna (veš kaj bereš, zato prej prebereš) in tehnična (poznavanje prostora in ozvočenja, razumevanje besedila, artikulacija, moč glasu...).

Prostor za branje je posebno stajalo ali ambon, da se dobro vidi in dobro sliši. V začetku je bil *ambon pri obhajilni mizi* (ogradi med prezbiterijem in ladjo, zato se imenuje cancell), sčasoma pa so ga prenesli na sredo cerkve in dvignili na ljudstvo, da bi vsi duhovnika dobro videli in slišali. V srednjem veku so najprej brali *s prižnice*, kasneje pa na *desni strani oltarja*. Danes spet beremo pri *ambonu*, ki je miza božje besede in pri njem se bere le božjo besedo, za ostale stvari pa se lahko postavi še en ambon. Lahko je pogrnen s prtom, tudi z liturgično barvo, biti pa mora trdno postavljen, kar priča o neomajnosti božje besede.

Znamenje spoštovanja evangeljski knjigi: biti mora posebej lepo vezana in okrašena, saj mora razodevati veličino božje besede. Prenašamo jo v procesiji že v začetku maše, samo evangeljska knjiga sme ležati na oltarju; slovesnejša procesija k ambonu med petjem aleluje, s kadečo se kadilnico, med svečami. Ob tem stojimo. Duhovnik pokriža knjigo in sebe, jo pokadi, poslušamo stoje, duhovnik jo na koncu poljubi. Klici Kristusu so v začetku in na koncu, ker verujemo, da on sam govori. Če bere diakon gre po blagoslov k duhovniku. Po prebranem evangeliju nese diakon knjigo škofu, da jo poljubi in z njo blagoslovi ljudstvo.

Pridiga (homilija) je sestavni del slovesnega bogoslužja. Kot razlaga prebrane besede je bila že v sinagogi. V času Pijevega misala je bila le kateheza izven maše (pred mašo ali po maši; če pa med mašo, kakor da se maša prekine: na prižnici, brez mašnega plašča, sveče na oltarju pogasijo). Pridiga je razlaga božje besede, mašnih besedil ali bogoslužja v povezavi z življenjem. Homilijo naj ima mašnik, lahko pa jo zaupa somašniku ali tudi diakonu, nikoli pa laiku. Škof lahko pridiga tudi sede – ex cathedra, kar je znamenje oblasti. Obvezna je ob nedeljah in zapovedanih praznikih, ostale dni pa se priporoča. Primerno je, da se po homiliji še malo zadržimo v tihoti.

Veroizpovedi prvotno v maši ni bilo, razen pri krščevanju. Najprej se je pojavila na vzhodu v začetku 6. stoletja, na zahodu se je uveljavila pri škofovskih mašah, dokončno pa jo je v liturgijo uvedel Benedikt VIII. leta 1014 na zahtevo cesarja Henrika II. ob kronanju, pozneje redno ob nedeljah in nekaterih praznikih; zdaj ob nedeljah in slovesnih praznikih. Po pridigi so katehumeni zapustili cerkev in se je začela maša z veroizpovedjo. Na vzhodu je to redno molitev (ne pesem) ljudstva; ker so jo na zahodu peli, so jo v poznejšem razvoju opremili s številnimi melodijami. V prenovljenem misalu je to opravilo vseh, zato petje le izjemoma. Pri maši molimo nicejsko-carigrajsko veroizpoved, v izjemnih primerih, če dovoli škofovska konferenca, pa apostolsko! Veroizpoved je vedno stvar ljudstva, ne pa zbora.

Prošnje vernikov: že Judje so združevali hvalno in prosilno molitev v vsakodnevni trikratni molitvi *Šemone esre*, kjer je 18 blagoslovov, ki so prošnje (prve tri so hvalnice) Bogu in v katerih so se spominjali čudovitih Božjih del. V NZ nas navaja k prosilni molitvi Kristus, apostoli...; v Vzhodni cerkvi so veliko daljše prošnje – jektenije, na zahodu pa kratke in jasne. Rimska slovesna oblika teh prošenj na začetku maše je znana že iz 3. stoletja dalje in jih je sklenil duhovnik s *collecto*. V 5. stoletju jih papež Gelazij ukine in ostanejo samo še vzkliki *Kyrie eleison*, pred besednim bogoslužjem. V nadomestek pa so se namnožili različni spomini za žive in za mrtve v kanonu. Prenovljeni mašni obred jih je ponovno uvedel leta 1965, zlasti pri mašah z ljudstvom ob nedeljah in praznikih.

Pravila glede prošenj:

- povabilo in sklep je vedno voditeljeva služba, ker on predstavlja Kristusa, naša molitev je Jezusova molitev k Očetu;
- naj bodo naslovljene vedno na istega naslovnika in to na eno Božjo osebo in ne na svetnike;
- naj bodo jasne, kratke in razumljive, okrog 4 do 6; uporabljajo naj se preprosti obrazci, brez moraliziranja;
- vedno naj prošnjam sledi odgovor;
- po novem se sklep moli z razprostrtimi rokami;
- sklepna prošnja se v veže tudi na bogoslužni zbor in sklence molitev, nikakor pa ne sme biti ponavljanje namenov, tudi ne prošnja, še najmanj pa izpraševanja vesti;
- obvezno štiri po vrsti: 1. za Cerkev, 2. za voditelje narodov, 3. za potrebe konkretnega občestva, 4. za posebne namene. Pokojni niso omenjeni, lahko pa jo dodamo.

22. Evharistično bogoslužje: pripravljanje darov (sv. Justin, Avguštin, pomen darovanja, po 11. stol. nove oblike, ustanovne maše, mašni štipendij; darovanjski spev); snov za evharistijo; Pomen obreda pomešanja vode in vina (kakšno vino), umivanja rok, pokaditve kruha in vina, povabila »Orate fratres« in molitve nad darovi »super oblata«?

Justin poroča, da so verniki po skupni molitvi prinesli kruh ter vino in vodo,⁶ omenja pa tudi darove za uboge.⁷ Te darove za potrebe Cerkve so poleg kruha in vina prinašali tako na vzhodu kot v Afriki in Rimu. Zato se je izoblikovalo **dvojno darovanje**: prinašanje in sprejemanje darov nasploh, nato pa slovesno prinašanje za evharistijo odbranih darov. Darove je navadno sprejemal in odbiral diakon.

Avguštin omenja, da je duhovnik medtem molil *prex mystica*.

Pavel pravi, naj ljudstvo daruje tudi v denarju (nabirka za Jeruzalemsko cerkev). Današnje navodilo je, da lahko sprejemamo denar za uboge; postavi naj se na primerno mesto, ne na evharistični oltar.

Duhovni pomen: s kruhom in vinom se človek predstavi Bogu s sadom svojega dela. Tem stvarem se odpovemo – pripadajo Bogu, vsem navzočim in Cerkvi. Kar darujemo, se bo preobraženo vrnilo občestvu (Jezusovo telo in kri). Gre za to, da se odtrgamo od dobrin, priznamo božje veličastvo in se odpremo občestvu. Kruh in vino sta simbol občestva.⁸

Iz tega so se razvili darovi za mašo (mašni štipendiji, ki niso plačilo za mašo, ampak dar duhovniku). Darove polagamo na oltar – le tiste, ki so za evharistijo. Na oltarju je lahko križ in sveče, stojalo za misal in na njem misal – ničesar drugega. Lahko je razlaga darov – (jedrnato in obzirno prebrano). Prvi darovi so darovi za evharistijo, šele kasneje simbolični.

Po 11. stoletju so pri tistih mašah, ki so še bile ob udeležbi ljudstva (pogreb, poroke, romanja), ohranili prinašanje darov v sprevodu, toda vedno bolj je bil to denar. Polagoma je odpadlo tudi to, saj so bile **maše »ustanovljene«** z vnaprejšnjim darom Cerkvi, ali pa so mašniku dali dar za mašo (**mašni štipendij**) tisti, katerih naj bi se mašnik posebej spomnil in jim naklonil tisti del darov, ki jih je Bog prepustil njegovi »delilni« volji. Petje se je zato v rimskem obredu skrčilo samo na antifono, navadno brez vsebinske povezave z daritvijo.

⁶ Prim. 2. vprašanje, drobn tisk.

⁷ Justin, Prva apologija, 67,6: *Vsak, ki mu gre dobro in je voljan, daruje po lastni odločitvi, kolikor hoče. Kar se nabere, se shrani pri predstojniku, in ta pomaga sirotam in vdovam, takim, ki zaradi bolezni ali drugega vzroka živijo v pomanjkanju, jetnikom, prišlekom, ki so tujci; na sploh predstojnik skrbi za vse, ki so v stiski.*

⁸ Didahe 9,4: *Kakor je bil ta kruh, ki ga lomimo, raztresen po gorah in je zgneten postal eden, tako naj se zbere Tvoja Cerkev od koncev zemlje v Tvoje kraljestvo ...*

Snov za evharistijo: Kruh mora biti po izročilu Vesoljne cerkve pšenični in po tradiciji Rimske cerkve pa tudi nekvašen. Vino mora biti iz vinske trte. Od leta 1995 lahko abstinenti s posebnim dovoljenjem mašujejo z nezavretim sokom vinske trte (tak ne more somaševati). Kdor ima težave z glutenom, lahko mašuje s kruhom z malo glutena. Oboje lahko dovoli le škof. Kdor je alkoholik pa ne sme biti posvečen.

Danes darovanje spremljata sprevod in petje (ki naj bi trajalo, dokler niso darovi položeni na oltar). Poje naj izmenjaje pevec-ljudstvo, zbor-ljudstvo ali samo zbor.

Ko duhovnik sprejme darove, jih povzdigne in moli (pred koncilom je imela spokorni značaj in je kazala na povezovanje duhovnika in vseh vernikov): *Hvaljen Bog, Gospod vesolja. Po tvoji dobroti smo prejeli ta kruh, tebi ga prinašamo: sad zemlje in dela človeških rok, naj nam postane kruh življenja*, kar smo prevzeli iz judovske pashe.

Obred pomešanja vode in vina: Justin in Ciprijan poročata o dodajanju vode vinu (danes največ 1/3), kot pri judih. Razlogi so bili praktični, pa tudi teološki (kri in voda). To je simbol zedinjenja vernikov s Kristusom – Kristusovo mistično telo. Vino je simbol božje, voda pa človeške narave (zato so vodo navadno blagoslovili). Današnja molitev ob vlivanju vode v vino je skrajšana, ostaja pa pomen zedinjanja obeh narav: *Po skrivnosti te vode in vina naj bomo deležni božje narave Kristusa, ki je postal deležen naše človeške narave*.

Nato povzdigne tudi kelih in moli *Hvaljen Bog, Gospod vesolja ...* Apologija, ki jo zatem mašnik sklonjen moli, je poenostavljena: *Gospod, sprejmi nas ponižne in skesane, in naj ti ugaja danes naša daritev*. Rimski kanon ima blagoslov darov, epikleza pa je obrnjena (je v apologiji).

Darove pokadimo: to je izraz spoštovanja daritve; pokažemo, kako se daritev dviga k Bogu kakor kadilo. Kadimo tudi oltar – spoštovanje Kristusu, enako tudi duhovnika in ljudstvo, zaradi njihovega krstnega duhovništva.

Do 9. stoletja rimska liturgija ni poznala kajenja zaradi strahu pred podobnostjo s poganskimi obredi (darovanje kadila pri Mitrovem kultu). Pomembno vlogo dobi z misalom Pija V., ki doda apologijo (blagoslov kadila na priprošnjo Mihaela); danes se naredi le znamenje križa nad kadilom. Tudi med kajenjem je bila apologija, prav tako, ko je dal kadilnico diakonu.

Umivanje rok ni bilo nikoli le praktične narave. Začetek je verjetno iz duhovnih razlogov. Simbolični in duhovni pomen je prošnja po notranjem očiščenju. Obvezno (pri vsaki maši) postane z misalom Pija V. Pred koncilom je duhovnik molil Ps 26 in molitev k Sveti Trojici, danes pa samo preprosto apologijo *Izmij, Gospod, mojo krivdo in očisti me grehov*.

Slovesno povabilo **Molite bratje ...** pred molitvijo nad darovi je duhovnikova prošnja ljudstvu, naj tudi oni prosijo za milostni sprejem daritve. Prošnja je srednjeveškega, frankovskega izvora (takrat se je duhovnik obrnil k ljudstvu).

Molitev nad darovi »super oblata«: v bistvu gre za obrede ob polaganju darov na oltar, ki so zelo različni, v Rimu je bila to redno le prošnja nad darovi. Do 7. stoletja je bila ena, pozneje so vključevali v mašo več vidikov, tako je nastalo več prošenj nad darovi, vse do liturgične preнове leta 1969 in danes je spet samo ena prošnja nad darovi. Naslovljena je na Očeta in se konča s krajšim zaključkom *po Kristusu, našem Gospodu* ali *ki živi in kraljuje vekomaj*. Pri prošnji nad darovi ni povabila **»molimo«**, ker je bilo to že daljše povabilo.

Prošnja vsebuje tri vidike:

- razlaga to kar se izvršuje – darovanje;
- željo, da bi Bog z darovi, milostno sprejel tudi nas/našo daritev;
- nakazuje evharistično daritev, ki daje vrednost vsem drugim daritvam.

Poznal jo je že Ambrož. V začetku so jo molili na glas. V Gelazijevem zakramentariju (7. stoletje) ni več molitev nad darovi, ampak samo **secreta**, ker se je molila potihem. V Gregorijevem zakramentariju pa so jo spet spremenili in jo poimenovali: *molitev nad darovi* ali **»oratio super oblata«**.

23. Evharistične molitve: pomen, število, svojstvenost, struktura; razlaga rimskega kanona in četrte evharistične molitve; evharistična molitev za maše z otroki: namen, svojstvenost, uporaba.

Evharistična molitev ali anafora

Pomen: gre za eno samo molitev, ki je središče evharističnega obreda, ker je znamenje vstalega Kristusa in tvori celoto, kjer se različni elementi zlivajo drug v drugega. Nemogoča bi bila osamitev posameznih delov (npr. posvetilne molitve), zato si jo lahko predstavljamo kot simfonijo, kjer se vse zliva v celoto.

Število: najstarejša je Hipolitova molitev, kjer je velik poudarek na darovanju (kristološka, epikleza nad ljudstvom, ne nad darovi,...), vendar njegov vzorec na zahodu ni ostal v rabi. Zahodna cerkev je sprejela molitev iz Gelazijevega zakramentarija - rimski kanon in ta je bila v uporabi vse do leta 1970, ko je izšel novi misal, potem smo dobili še druge. V glavnih sestavinah jo je poznal že sveti Ambrož. Na začetku so jo molili na glas, ker je bila napisana v množini in je zato predvidevala sodelovanje ljudstva, kasneje v 8. in 9. stoletju pa poroča Amalarij iz Metz, da je prevladala navada (pozneje ukaz), da je treba celotni kanon moliti potih, tudi pri mašah, ki se jih udeležuje ljudstvo. Po liturgični prenovi spet molimo na glas.

Svojstvenost: po II. vatikanskem koncilu smo dobili štiri evharistične molitve:

- I. rimski kanon iz Gelazijevega zakramentarija: poudarja **cerkveno razsežnost**; evharistija je dejanje Cerkve, je občestveno dejanje. Po obsegu je najbolj razvejana in nima lastnega hvalospeva.
- II. Hipolitova: je **Kristološka**; poudarek na Kristusovem darovanju. Za razliko od prve, ima ta lasten hvalospev (kar seveda ne preprečuje uporabe drugega hvalospeva).
- III. je nova in je **pneumatološka, oz. epikletična**; poudarek na darovanju, žrtvovanju in delovanju Svetega Duha. Sestavljena je po koncilu iz svetopisemskih in patrističnih navedb. Ima dve epiklezi in nima lastnega hvalospeva, lahko pa jo uporabljamo vedno z vsakim hvalospevom.
- IV. tudi nova: **velika freska zgodovine odrešenja**; od stvarjenja do odrešenja v Kristusu. Zaradi tega ima lasten hvalospev.

Najbolj pregledni sta II. in III., po vzhodnem vzorcu je sestavljena IV., medtem ko ima I. iste sestavine, le da so drugače razporejene.

+2: obstajata še dve **za spravo, spreobrnjenje** in obe imata lasten hvalospev:

1. sprava kot vrnitev k Očetu in ponovna vzpostavitev zaveze z Bogom;
2. osebna sprava z Bogom kot pogoj za sožitje med ljudmi.

+4: **evharistična molitev s štirimi različnimi hvalospevi in prošnjami po povzdigovanju:**

Prenovljeni rimski misal pozna tudi več različnih hvalospevov in vložkov za posebne priložnosti, kar je v skladu s starim rimskim izročilom. Pri mašah za različne potrebe imamo tako še štiri evharistične molitve, vendar so v določenih besedilih enake, razlikujejo pa se v anamnezi in pri prošnjah za potrebe. Zato jih razvrščamo:

- a) za voditelje in sodelavce Cerkve;
- b) za duhovne poklice, laike in zahvala;
- c) evangelizacija in prošnje v preganjanju, stiskah;
- d) prošnja za trpeče in potrebne pomoči.

+3: **evharistične molitve za maše z otroki**, ki so preprostejše po jeziku in dialoškega načina, zaradi večjega sodelovanja in razumevanja.

Vse te molitve so dokaz bogastva in pestrosti.

Splošna zgradba evharistične molitve:

1. **Hvalospev** s poudarkom na povabilu (dialogu)
2. **Vzklik ali pesem: Svet...**
3. **Epikleza** nad **darovi**: klicanje Svetega Duha, trenutek spremenjenja
4. **Besede postavitve**: tisti večer, pred...
5. **Besede posvetitve**: vzemite in jejte od tega vsi...
6. Vzklik z odgovorom ljudstva: *Skrivnost vere...*
7. **Anamneza**: spomin trpljenja, vstajenja...
8. **Darovanje**: Cerkev Očetu daruje Sina
9. **Epikleza**: nad **ljudstvom**
10. **Spomin**: živih in mrtvih
11. **Trinitarični sklep**: je poveličevanje Boga
12. **Odgovor ljudstva: Amen...** je potrditev sklepa.

Rimski kanon: kanon se imenuje, ker se ne spreminja. Nima lastnega hvalospeva⁹, zato ga lahko rabimo vsak dan, oz. za vsako priložnost. Po izvoru sklepamo, da je prva evharistična molitev iz 4. stoletja, dobimo pa jo v Gelazijevem zakramentariju v 6. stoletju. Kljub temu, da nima lastnega hvalospeva jo moramo jemati kot celoto: hvalospev + molitev je v celoti evharistična molitev. Najprej je bila to predvsem zahvalna molitev, ko pa je papež Gelazij ukinil prošnje vernikov je dobila elemente prošenj.

IV. evharistična molitev: kot prva, je tudi ta precej dolga. Sestavil jo je benediktinec [Vagađini] v času koncila.

- je pripoved odrešenjske zgodovine. Človek izvira iz božje veličine in je krona in izpolnitev stvarstva. Njemu je zaupan svet in mu tudi gospoduje, ostaja pa podvržen Bogu, da mu služi;
- spregovori o neodrešenem svetu, o nepokorščini, izgubi prijateljstva in smrti. Odrešenje se začne z božjim iskanjem človeka in doseže središče po povabilu Kristusa ob dopolnitvi časov. Bog pošilja odrešenika: najprej gre za *učlovečenje* po Svetem Duhu, *rojstvo in poslanstvo*: ubogim je oznanjal in višek poslanstva je velikonočna skrivnost: *trpljenje, smrt, vstajenje, vnebovход in binkošti*.

Vsak del se umešča v širšo celoto. Uvod ni samo uvod, ampak slovesni začetek.

Razlaga zgradbe I. in IV. evharistične molitve:

Dialog: vse evharistične molitve imajo **uvod in to je hvalospev**. Hvalospev se **začne z dialogom** ali **povabilom k zahvali**. Duhovnik v imenu ljudstva stopa v molitev; po eni strani je to povabilo »*Gospod z vami...*« najprej povabilo duhovniku samemu, da se zaveda, da je alter Kristus in želi to naprej posredovati, po drugi strani pa gre za dialog z občestvom. Vsi vstopamo v obhajanje skrivnosti in dialog želi to povezati. *Dialog nas dvigne od vsakdanjih skrbi, da vstopimo v središče obhajanja*.

1. Hvalospev: je slovesen začetek evharistične molitve. V prvem kanonu se je začela zgodovina odrešenja v večnosti, iz česar se razvije stvarjenje. Mašnik poudari dolžnost, da hvalimo Boga; na prvem mestu se zahvaljujejo angeli, šele nato človek in prek njega vse stvarstvo. Najprej gre za **hvalospev Bogu, preko katerega se vse ustvarjeno zahvaljuje** za bivanje. Vsak hvalospev izrazi vsebino praznika, ki ga obhajamo. V občestvu skupaj z nebeško cerkvijo pojemo. Tudi pri hvalospevu stojimo, kar je znamenje molitve in zahvale. Med hvalospevom somašniki že stojijo ob oltarju, moli (poje) pa ga samo glavni mašnik in kretnje tudi dela samo glavni mašnik.

⁹ Različni zakramentariji so v zgodovini prinašali različno število hvalospevov: Veronski 267; Gelazijev 54; Gregorijev 13; do zadnje prenove jih je le 15 in danes imamo 42 hvalospevov, na Vzhodu pa samo enega.

2. Vzklik: Svet je vzklik, ki opeva **absolutno božjo svetost**, ki gre samo Bogu in hkrati **pozdravlja Kristusa odrešenika**. Gre za slovesni vzklik iz SZ – Izaijevo videnje, kjer v nebesih serafi neprenehoma to vzklikajo. Izaija to podkrepi in sad te božje svetosti, je slava na zemlji. To je spoj med večnostjo in zgodovinsko prisotnostjo evharistije: *liturgija predstavlja prihod večnega v ta čas, po drugi strani pa je vključevanje naše hvalnice v večno liturgijo pri Bogu*. **Hozana** (Ps 118,25) pomeni: Gospod je/daj rešitev, je prošnja, ki prehaja v hvalnico¹⁰. Tudi **blagoslovljen** je starozavezni vzklik, ki so ga vzklikali nad romarji in tudi Jezusu, ko je prihajal v tempelj. *Nebeški hvalospevi imajo dvojni cilj: zvenijo tistemu, ki sedi na prestolu in jagnjetu (Raz 15,13)*. Svet je zmagoslavna pesem, katero bi morali vedno peti, ker izraža veselje. Združuje cerkev angelov, svetnikov in zemeljsko cerkev, zato ga moli tudi duhovnik.

Prošnje (I. evharistična molitev):

1. *prošnja za blagoslov*: po Kristusu naj Bog sprejme in blagoslovi
2. *prošnja za sadove daritve*: mir in edinost
3. a) *prošnja za voditelje cerkve*: ekleziološki vidik
b) *spomin živih, za katere želi duhovnik posebej moliti*: ta del razodeva, kako cerkev moli za svoje ljudstvo.
c) *spomin nebeške cerkve*: mi molimo skupaj z nebeško cerkvijo; s častitljivo vedno Devico (po Efezu), omenja se tudi njen mož, sveti Jožef (od Janeza XXIII.), sledi 12 apostolov in svetniki.
4. *prošnja za sprejem daritve* in ostale prošnje. Prej je duhovnik položil roke na darove.

Pripoved zgodovine odrešenja (IV. evharistična molitev):

Sveti Oče, slavimo te... človek, ki izvira iz božje veličine; v vseh stvareh naj človek prepozna sledove stvarnika. **Ko je z nepokoršino...** govori o nepokorščini in učinku zla. Odrešenje se začne v trenutku izgube prijateljstva z Bogom. **Sveti Oče, tako si ljubil svet...** kako to nepokorščino ozdravit? Pošlje Sina in Svetega Duha. Veselo oznanilo o odrešenju ubogim. **Prostovoljno je šel v smrt...** kako se to odrešenje izvršuje? Potrebno je trpljenje. Tu je poudarek na Svetem Duhu (binkošti) v moči katerega postajamo eno telo.

3. Epikleza nad darovi: je v pravem pomenu klicanje Svetega Duha v vsaki evharistični molitvi, razen v prvi, kjer imajo besede: *sprejmi in blagoslovi te svete in čiste darove...*, vrednost epikleze. **Prosimo torej, dobri Oče, naj...** gre za klicanje Svetega Duha nad darove, da postanejo telo in kri Jezusa Kristusa. V II. (in III.) evharistični molitvi je še poudarek na Božji svetosti: **Resnični si svet, Gospod, naš Bog, vir vse svetosti...**

4. Besede postavitve so poročilo o zadnji večerji: **Ko je prišla ura...** V prvi evharistični molitvi je to poročilo zelo obogateno. Mašnik ne govori več v imenu Cerkve, ampak v Jezusovem imenu – besede postanejo dejanja pri *besedah posvetitve*.

5. Besede posvetitve so središče in višek mašne daritve. Gre za Jezusove besede: **Vzemite in jejte...**, ki razodevajo oz. povzročijo novo bistvo darovanega kruha in vina; navzočnost Boga! Z vero sprejmemo božje delovanje in ne delovanje duhovnika. Kar je rekel Bog se udejanji; podobno kot pri stvarjenju. Te SP besede so prilagojene; Pavel VI. je namreč določil, da imajo v vseh evharističnih molitvah in vseh prevodih enotno obliko. Od 13. stoletja je te besede spremljal obred povzdigovanja, kar so uvedli dominikanci, vendar je to včasih že prehajalo v magijo. Povzdigovanje je duhovnikovo opozorilo, da lahko sedaj počastimo že prisotnega Jezusa. Nove uredbe uvajajo priklon ljudstva med duhovnikovim poklekovanjem.

¹⁰ Ta vzklik so prepevali, ko so ljudje prihajali v tempelj na štorski praznik (trgatve). Takrat so cel teden prebivali v šotorih in imeli procesije.

6. Vzklik z odgovorom ljudstva: *Skrivnost vere; tvojo smrt oznanjamo...* je kratka veroizpoved. Včasih je bil ta vzklik vrinjen za epiklezo, v 6. stoletju je namreč prišel v posvetilne besede, po II. vatikanskem koncilu pa je postal samostojen vzklik in vabilo ljudstvu, naj počasti Jezusa. Celotna evharistična molitev je naslovljena na Očeta, ta vzklik pa se obrača neposredno na Gospoda Jezusa Kristusa.

7. Anamneza: *Nebeški Oče, zato sedaj obhajamo...* spomin trpljenja in smrti ter izpoved vere v vstajenje, vnebovход in ponovni prihod – Jezusova velikonočna skrivnost.

8. Darovanje: *Darujemo ti njegovo telo in kri...* to je najsvetejše darovanje, ko Cerkev prinaša Očetu samega Sina Jezusa, v spravo. Kakor imamo dve epiklezi, imamo tudi dve darovanji: kruh in vino ter Jezusa.

9. Epikleza nad ljudstvom: *Ozri se na darovano Jagnje...* gre za prošnjo, naj nas združi v eno telo, da postanemo živa daritev v Kristusu.

10. Spomini:

a) **živih: *Spomni se SEDAJ, Gospod, vseh...*** posebej nam razodeva cekveno razsežnost in povezanost z življenjem. Preide k naštevanju različnih vrst oseb, ***...in vse ki te iskreno iščejo***, kaže na tisto božjo navzočnost v tistih, ki ga še niso našli pa hodijo po dobri poti (anonimni kristjani). Tu se kaže velika vloga Cerkve, saj zaobjema ves svet.

b) **rajnih: tisti, ki so zaspali in so udje Cerkve, katerih vero pozna samo Gospod.**

Prošnja za občestvo, ki daruje: *Dobri Oče, nakloni nam...* prošnja za vse nas, da bi dosegli nebeško dediščino. Gre za dokončno razodetje Jezusa Kristusa in njegove slave.

11. Trinitarični sklep: ta končna slava je na poseben način poudarjena s posebnim trinitaričnim sklepom: ***Po Kristusu, s Kristusom in v Kristusu...*** Gre za sklep povzdigovanja darov, ki jih darujemo Bogu. Pomeni slavo Sveti Trojici in zmagoslavno razglasitev Božjega imena, ki pa je hkrati tudi prošnja nad nami oziroma najvišji blagoslov in posvetitev hkrati.

12. Odgovor ljudstva: slovesni ***Amen***, ki sledi je neke vrste pečat, s katerim ljudstvo pritrdi slovesni daritvi in jo napravi za svojo. Pri tem naj duhovnik drži kelih in pateno dvignjeno tako dolgo, dokler ljudstvo ne konča Amen. To je najslovesnejši Amen celotnega bogoslužja.

Evharistične molitve za maše z otroki

Imamo še tri evharistične molitve pri mašah z otroki. So svojstvene in še posebej dialoške, v duhu živega jezika, ki je tudi bolj preprost, a ne otročji. Namenjene pa so boljшему oz. lažjemu razumevanju in tudi dejavnejšemu sodelovanju otrok pri maši. Zaželeno so procesije. Na začetku hvalospeva je običajen dialog. To velja tudi za vzklik ***Svet***, katerega naj bi otroci vedno peli. To besedilo lahko tudi spremenimo (kar pa ne velja pri mašah z odraslimi). Za vzklikom ***Vzemite in jejte*** so besede ***Nato jim je rekel ...***

Pred dialogom med hvalospévom je posebna razlaga. Svetuje se naj bi ne bilo somaševanja, da bi se lahko otroci bolj osredotočili na dejanja glavnega mašnika. V katehezah naj bi velikokrat razlagali liturgijo.

Uporaba: te evharistične molitve se smejo uporabljati samo pri mašah z otroki. Izmed treh molitev naj se izbere tista, ki najboljše ustreza življenjskim razmeram otrok in njihovi starosti: bodisi prva zaradi svoje preprostosti, bodisi druga zaradi večje možnosti sodelovanja, bodisi tretja, ki ima spremenljive odstavke.

Svojstvenost:

- I. evharistična molitev: Dialog** je vedno enak; **hvalospev** je zelo preprost in je razdeljen na štiri dele, ki so hvalnice Bogu. Da bi se otroci lažje navadili peti **Svet**, je razdeljen na tri dele, ki se končajo z vzklikom: **Hozana na višavah**. Te lahko pojemo ali molimo tako, da eden izmed otrok poje ali moli naprej, drugi pa za njim ponavljajo. Tretjokrat, ko je treba peti »Svet, svet, svet« pa lahko pojejo ali molijo vsi skupaj. **Spomini** pred posvetitvijo so izrazito preprosti. Pri posvetitvi vina so novost besede **Nato jim je rekel...**, ki jasno ločijo **posvetilne besede** od Jezusovega naročila, naj se to ponavlja. Ni vzklika **skrivnost vere**, ampak takoj sledi **anamneza**, je pa vzklik po njej: **Jezus je za nas...**, ki je tudi anamnestičen. Po anamnezi se lahko namesto preprostejšega vzklika, ki je predviden v besedilu, poje eden izmed tistih, ki so že določeni in vpeljeni za štiri običajne evharistične molitve.
- II. evharistična molitev:** veliko bolj dialoška. Dialog je enak; **hvalospev** s štirimi enakimi odgovori **Slava ti, rad nas imaš!** Nato celoten vzklik **Svet**. Pred epiklezo je še vzklik **Blagoslovljen ki prihaja v imenu Gospodovem**. **Hozana na višavah**, ki se ponovi. **Besede postavitve** in **posvete** so enake, vendar sta po spremenjenju še dva edinstvena vzklika: **Jezus za nas si umrl**. **Anamneza** je tudi dialoška, po njej pa **Slava in hvala tebi, naš Bog**. V tej evharistični molitvi je 12 odgovorov. Vse te vzklike je treba razumeti kot skupno premišljevanje o evharistični skrivnosti.
- III. evharistična molitev:** v velikonočnem času sta hvalospev in anamneza posebna. Vzklik po anamnezi **Dobri Bog, hvalimo te in se ti zahvaljujemo** se ponovi trikrat na enak način, da bi otroci bolje dojeli hvalni in evharistični značaj celotne molitve. Primerna je za predpubertetno dobo.

24. Pravilnik za maše z otroki (I. poglavje: privajanje otrok na evharistično bogoslužje; II. poglavje: maše z odraslimi, ki se jih udeležujejo tudi otroci; III. poglavje: maše z otroki, ki se jih udeležuje le nekaj odraslih).

Pripravljanje otrok na evharistično bogoslužje

Otroke je treba pripraviti na udeležbo in sodelovanje pri maši. K tej vzgoji spada tudi splošna človeška vzgoja (obnašanje, pozdravljanje, sposobnost poslušanja, znati prositi in odpuščati). Za to naj poskrbijo starši, botri in občestvo, v katerem živijo. Starše s slabotno vero lahko povabimo k sestankom in neevharističnim obredom. Posebno koristne so lahko različne otroške skupnosti (katoliški vrtci, zavodi ...). Pomembno mesto ima kateheza, ki mora posredovati dojemljivost za smisel in pomen maše ter za sodelovanje pri raznih opravilih v zvezi z mašo.

Maše z odraslimi, ki se jih udeležujejo tudi otroci

Pri teh mašah vpliva pričevanje odraslih, pa tudi odrasli doživljajo, kakšen delež imajo otroci v krščanskem občestvu. Otroci, ki se še ne morejo ali se nočejo udeležiti maše, so lahko medtem v varstvu animatorjev v primernem prostoru. Tu imajo lahko posebno besedno bogoslužje s pridigo, pred začetkom evharističnega bogoslužja, pa jih lahko pripeljemo v cerkev, kjer jim lahko zaupamo tudi nekatera opravila (prinašanje darov ...) ali pa jih pripeljemo ob koncu maše, da z občestvom sprejmejo blagoslov.

Maše z otroki, ki se jih udeležuje le nekaj odraslih

Maše z otroki je priporočljivo opraviti ob delavnikih. Udeleži naj se jih tudi nekaj odraslih z namenom, da pomagajo otrokom pri molitvi, v kolikor je to potrebno.

Opravi in službe pri svetem opravi

Pri oblikovanju te maše je treba poskrbeti, da bo vse podpiralo in stopnjevalo sodelovanje (mašnik napove razloge, zakaj se bomo zahvalili Bogu, preden začne dialog pred hvalospevom). Na povabilo duhovnika lahko po evangeliju eden izmed odraslih spregovori otrokom. Pomembno je tudi pospeševanje različnih služb (starejši otroci naj nastopijo npr. kot bralci enega od beril, pevci ...).

Kraj in čas opravi

Prvi prostor je cerkev, lahko pa se uporabi tudi drug primeren prostor. Za opravo moramo izbrati čas, v katerem bodo otroci čim bolj dovzetni za poslušanje božje besede in za obhajanje evharistije. Kadar je številko otrok preveliko, naj se oblikuje več občestev glede na stopnjo verske vzgoje.

Pripravljanje svetega opravi:

Vsaka maša naj bo skrbno pripravljena (osebna priprava, načrt poteka), pri tem se je treba posvetovati s sodelujočimi odraslimi in otroki.

Petje in glasbo je potrebno pospeševati, hkrati pa se je treba ozirati na zmožnosti otrok. Dovoljeno je uporabljati primerna besedila in glasbene inštrumente (pojejo naj vzklike, psalme ...). *Kretnje* morajo biti v skladu s starostjo otrok. Posebno zaželene so procesije, ki ustvarjajo občestvo. *Vidne sestavine* podpirajo molitev in pomagajo, da otroci lažje dojemajo veličastna božja dela (velikonočna sveča, liturgične barve). Otroci lahko tudi sami kaj pripravijo (plakati ...). Namen *tihote* je, da se bodo naučili poglobiti se vase, nekaj časa premišljevali, hvaliti Boga in moliti.

Deli maše:

- *začetni obred*: otroke moramo uglasiti za poslušanje božje besede. Včasih smemo izpustiti enega ali drugega izmed začetnih obredov, vedno pa mora biti vsaj ena uvodna sestavina.
- *branje in razlaganje božje besede*: branje Svetega pisma je glavni del besednega bogoslužja. Ob nedeljah in praznikih smemo iz pastoralnih razlogov imeti le eno berilo, nikoli pa ne smemo opustiti branja evangelija. Če se nam zdijo vsi odlomki pretežki za otroke, lahko izberemo primernejše. Med berili naj se poje vrstice psalmov, ali psalmična pesem, ali aleluja z eno vrstico. Za lažje razumevanje odlomkov imamo lahko uvodna opozorila pred branjem. Otroci lahko tudi zaigrajo odlomek iz Svetega pisma.
- *za izpoved vere* lahko uporabimo klasični ali pa krstni obrazec.
- *predstojniške molitve*: mašnik sme iz Rimskega misala izbrati tiste predstojniške molitve, ki so primernejše za otroke, upoštevati pa mora čas cerkvenega leta. V primeru, da je besedilo pretežko, se lahko besedilo prošelj Rimskega misala prilagodi potrebam otrok, ohraniti pa je treba namen in do neke mere vsebino, izogibati pa se je treba temu, kar je tuje slogu predstojniške molitve (moraliziranju in otročji govorici).
- *obredi pred obhajilom*: po evharistični molitvi naj bo vedno očenaš, lomljenje kruha in povabilo k obhajilu, ker so ti sestavni deli najvažnejši za ureditev tega dela maše.
- *obhajilo in obredi po obhajilu*: kjer je le mogoče, naj bo med obhajilno procesijo otrokom primerno petje. Opozorilo pred sklepnim blagoslovom je pri mašah z otroki zelo pomembno, ker potrebujejo, da z njimi pred odslovitvijo nekoliko ponovimo in na življenje obrnemo, kar so slišali.¹¹

¹¹ Prim.: Pravilnik za maše z otroki.

25. Obhajilni obred: Očenaš, embolizem (prošnja za mir), pozdrav miru, lomljenje kruha, obred pomešanja (*immixtio – fermentum*), Jagnje Božje; obhajilo nekoč in danes; pod obema podobama, večkrat na dan, evharistični post za ostarele in bolnike, obhajilo nekatoliškim vernikom.

Evharistija kot **obed** je bila v zavesti vernikov vedno prisotna že od 1. stoletja dalje, čeprav mnogokrat samo kot obed mašnika. Nekateri deli v tem obredu so zato namenjeni samo mašniku, drugi vsem ljudem, spet drugi so izrazito praktične narave. Sam po sebi je obhajilni obred že sklep celotne maše. V prvih časih ni bilo posebnih obredov priprave; takoj po evharistični molitvi so razlomili kruh in ga razdelili (pa tudi nesli domov bolnim).

Struktura obhajilnega obreda:

- Očenaš;
- embolizem (molitev za mir);
- pozdrav miru;
- lomljenje kruha (*mixtio*);
- Jagnje božje;
- obhajilni spev;
- prošnja po obhajilu.

Očenaš duhovnik ali diakon povabi k molitvi, ki je uvodna pripravljalna molitev pred prejemom obhajila. Je hvalnica Očetu (in ne prošnja) za vsakdanji kruh in kakor molimo pred jedjo, tako molimo tudi pred daritvenim obedom. Znan že v 4. stol. na vzhodu in zahodu, vendar so ga na vzhodu in v starogalikanskem obredu molili vsi, v Afriki in v Rimu je bila to samo mašnikova molitev, ki so jo vse do Gregorja Velikega molili šele po lomljenju kruha. V Španiji so ga molili dialoško: na vsako mašnikovo prošnjo je ljudstvo odgovorilo z Amen. Šele leta 1955 je Pij XII. določil, naj očenaš molijo (latinsko) mašnik in verniki skupaj, z uvedbo domačega jezika je leta 1965 postal skupna molitev vseh.

Embolizem (*embolein* pomeni dodati – to je dodatek očenašu: *Reši nas...*), razvija zadnjo prošnjo očenaša in prosi za mir. Pred koncilom se je duhovnik prekrižal s pateno, jo poljubil in postavil na korporal. Novi embolizem je obogaten z eshatološko mislijo *...ko polni blaženega upanja pričakujemo...* (biti prežet z upanjem po večnosti) in še dopolnjen z vzklikom »*Tvoje je kraljestvo*«, ki ga nekateri rokopisi evangelijev že v 2. stoletju poznajo kot podaljšek očenaša. Nekateri krščanske skupnosti (ponekod tudi katoličani) ga dodajajo očenašu, v tem primeru pa izpade embolizem.

Obred miru in sprave (*pax*) je novost in tudi dodatek očenašu. Lahko je samo mašnikov pozdrav združen s kretnjo rok, ali pa tudi kretnja med udeleženci. Včasih je bil ta obred pred evharistično molitvijo. Justin govori o *osculum pacis*. Srednjeveška praksa je uporabljala tudi poseben *instrumentum pacis* - **pacifikal**, ploščo, ki so jo poljubili namesto bližnje osebe. V Galiji in Španiji so (morda po vzhodnem zgledu) že na tem mestu v škofovi maši blagoslovili tiste, ki niso počakali obhajila. Te *benedictiones pontificales* so v prenovljenem mašnem obredu uporabili za sedanji slovesnejši blagoslov na koncu maše. Danes je ta obred dan na izbiro: če se zdi primerno lahko duhovnik, diakon ali laik povabi k izražanju miru in sprave.

Obred ima tri dele:

- duhovnikova molitev za mir, ki je spomin na Jezusov dar miru apostolom. Že v 11. stoletju kot apologija in tudi danes moli duhovnik v imenu ljudstva;
- duhovnikov pozdrav, ki je Jezusov vstajenski pozdrav: *Gospodov mir bodi...*;
- medsebojna podelitev miru.

Mašnik izrazi mir somašniku, diakonu ali pomočniku (ne pa vsem), to določajo tudi škofovske konference. Krajevna navada je podajanje rok, ostalo v rednih mašah ni dovoljeno.

Lomljenje kruha (*fractio panis*) je spomin na zadnjo večerjo. Obred je imel velik poudarek kot pripravljanje posvečenega kruha za obhajilo, tako na vzhodu (kjer stalno pomešajo obe »podobi« kruha in vina - **immixtum**) kot na zahodu. V zgodnji rimski liturgiji so kruh lomili diakoni nad velikimi patenami. Ponekod je pomembno število koščkov (mozarabi, vzhod). Srednjeveška iznajdba malih hostij je sicer napravila to lomljenje praktično nepotrebno, a je ostalo v prenovljenem obredu tudi zato, ker je znamenje, da smo vsi deležni »enega« kruha. Lomljenje kruha je tudi spomin na križanje, ko je bil Jezus zlomljen in strt za nas.

Immixtio (*pomešanje*) je spustitev koščka posvečene hostije v kelih z vinom. Ta stari običaj poznajo v vseh liturgijah. Nastal je iz praktičnih razlogov. Do 8. stoletja so uporabljali pšenico in opresnike, kasneje pa kvašen kruh. Suh kvašen kruh pa je zelo trd in če to preliješ je mehkeje. Drugi vidik pa je teološka razlaga: da je Kristus eno telo in kri in to je tudi znamenje edinosti Cerkve.

Fermentum: v Rimu je bil obred pomešanja združen z obredom »fermenta«: papež je po diakonih in akolitih drugim (titularne cerkve) prinesel *fermentum*, košček kruha, da so ga dali v kelih. Od prejšnje daritve ali od sosednjega mašnika prinešen (oz. shranjen) košček posvečenega kruha je znamenje, da je tudi današnja daritev ista kot včerajšnja, oziroma tista, ki se obhaja v drugih cerkvah. Obred danes spremljajo podobne besede kot pred koncilom, le da so prej dodajali še: *Ta združitev in posvetitev telesa in krvi...*

Agnus Dei: v 7. stoletju ga zasledimo v rimskem obredu kot petje med lomljenjem kruha, v ambrozijanski literaturi pa najdemo spremenljivi »konfraktorij«. V 11./12. stoletju ko so uvedli male hostije so vzklike omejili na tri, danes pa lahko spet več. Ponekod je temu sledila odslovitve tistih, ki niso šli k obhajilu, na vzhodu pa klic »Sveto svetim« opozarja na premislek pred prejemom obhajila. Pred koncilom so pri mašah za rajne peli: *dona eis requiem*, namesto: *miserere nobis*, iz tega pride današnji: *dona nobis pacem* (podari nam mir).

Obhajilo nekoč in danes: obhajilo mašnika so v srednjeveški težnji po privatni molitvi pospremili s tiho molitvijo, isti namen ima tudi besedilo, ki spremlja zauživanje. Včasih so bile apologije (kot priprava na obhajilo) daljše, sledile so jim krajše, brez izrednega poudarjanja mašnikove nevrednosti. V 10. stoletju se je pojavilo besedilo: **Gospod, nisem vreden** in še danes je to edina apologija. Obhajilo vernikov je bilo prvotno splošno za vse udeležence; ker je bilo evharistično opravilo samo ob nedeljah, so smeli posvečeni kruh vzeti tudi domov za bolnike (Hipolit). Kdor ni pristopil obhajilu, je lahko prej odšel, zato se je obred osamosvojil (v misalu Pija V. ga ni več). S **pomasovljenjem** Cerkve je padla udeležba pri obhajilu, v karolinški dobi je bil ideal nedeljsko obhajilo, kljub že vsakodnevnim maši, IV. lateranski koncil je 1215 uzakonil vsaj letni minimum. Ovira za pogostnejše obhajilo je bilo tudi tedanje poudarjanje Kristusove božje navzočnosti **mysterium tremendum**, kar je na eni strani povzročilo nastanek različnih oblik **evharističnih pobožnosti** (češčenja, praznik SRT, procesije, ljudske pobožnosti) na drugi pa spremembe v drži telesa, ko so začeli prejemati **obhajilo kleče** (11.-16. stoletja) in **pri obhajilni mizi** (prvotno samo ločilna ograja, ki loči vernike v ladji od duhovnikov v prezbiteriju). Prav tako so že v 9. stoletju vpeljevali prejetje hostije na jezik, češ da je roka manj vredna kot jezik. V 18. stoletju se pojavi tudi močan val **janzenizma**, ki poudarja človekovo nevrednost. *Vse starejše oblike je ponovno dovolila prenovljena liturgija.*

Potek obreda po Tridentu: vsi molijo kesanje (*confiteor*); mašnik moli: *usmili se vas...*, sledi splošna odveza, odpuščanje in križ; *glejte to je Jagnje Božje. Telo našega Gospoda Jezusa Kristusa naj varuje tvojo dušo za večno življenje.*

Obhajilo pod obema podobama je bilo prav tako običajno do približno 12. stoletja in to s pitjem iz keliha, s prejemanjem (z žličko) pomešanih obeh podob, kot še zdaj na vzhodu, s srkanjem vina po cevki (Rim pri papeževi maši od 7. stoletja dalje) ali s pomakanjem kruha v vino. Ker so od 15. stoletja dalje zahtevali pravico do »keliha« tudi za laike, predvsem v zvezi s krivimi verami, je Rim sicer včasih dovolil izjemo, splošnega dovoljenja pa ni dal, sploh pa ne, odkar je Tridentinski koncil pojasnil versko prepričanje, da isto milost prejmemo tudi pod eno samo podobo (ves Jezus je navzoč tudi samo v kruhu). Prenovljeni obred dovoljuje način (pitje ali pomakanje) in primere (krst, zaobljube, poroka, izvolitev opata, nove maše, duhovne vaje, poslednja popotnica, manjše skupine), kdaj je možno obhajilo pod obema podobama. Obhajilo samo pod podobo vina je bilo kot izjemna pravica za težko bolne uvedeno leta 1967.

Obhajilo večkrat na dan je za duhovnike že stara praksa, če mašujejo večkrat isti dan, ker se mora pri vsaki maši obhajati vsaj duhovnik, ki mašuje. Za vernike je bilo zaradi popolnejše zakramentalne udeležbe pri maši to dovoljeno (od 1964 dalje) najprej za obredno utemeljene maše (božič, velika noč, veliki četrtek), nato za nedeljske in prazniške maše prejšnji večer in nazadnje za vse maše, ki se jih nekdo udeleži iz kakega posebnega vzroka, čeprav je bil tisti dan že pri »običajni« vsakdanji maši pri obhajilu. Seveda tudi v teh primerih lahko gre samo 2x in ne več. Kanon 917: Kdor je že prejel presveto evharistijo, jo sme prejeti še enkrat isti dan vendar samo med evharističnim opraviлом, ki se ga udeleži v celoti.

Evharistični post za ostarele in bolnike: Zdržek od hrane in alkoholnih pijač je skrajšan na približno četrt ure (sicer eno uro zdržek od vsake trdne hrane in vsake pijače razen vode). To velja za:

1. bolnike v bolnišnicah in na domu, četudi niso postelji;
2. za starejše vernike, ki se zaradi starosti držijo doma ali so v domovih za onemogle;
3. za bolne duhovnike, čeprav niso v postelji in za stare duhovnike, kadar želijo maševati ali prejeti obhajilo;
4. za osebe, ki strežejo bolnikom in starim ter za njihove sorodnike, ki želijo skupaj z njimi prejeti obhajilo, če bi težko držali post celo uro.

??Obhajilo nekatoliškim vernikom:

V smrtni nevarnosti lahko katoliški duhovnik obhaja pravoslavnega vernika in pravoslavni duhovnik katoliškega, če ni druge možnosti. Katoliški vernik lahko pristopi k obhajilu v pravoslavni cerkvi tudi, če dolgo časa nima druge možnosti, da bi se udeležil katoliškega bogoslužja. Mirno pa lahko pristopi k obhajilu v katoliški cerkvi, tudi če je drugega obreda (vsi Zahodni obredi in na Vzhodu grkokatoličani). Pri ostalih nekatoliških skupnostih pa ni mogoče prejeti obhajila in tudi ga ne smemo dati.

26. Delivec obhajila (redni, izredni), obhajilni spev, ablucija, svete posode (prim. RMu 329-334); shranjevanje posvečenih hostij nekoč in danes, prošnja po obhajilu, obhajilo izven maše. Sklepni obred (mašnikov pozdrav, blagoslov in odslovitev), molitve po maši.

Delivec obhajila je razen *mašnika* že iz najstarejših časov tudi *diakon*, in *akolit* (mašni pomočnik). *Laiki kot izredni delivci* so postali splošneje dovoljeni šele leta 1973, to pa le v primeru: zelo velikega števila vernikov; zaradi bolnikov zunaj maše; če je to predstojnica v samostanu. Izredni delivec je lahko vsak laik, ki je postavljen v službo (s strani ordinarija) ali *ad actum*, to je ko mašnik nekoga za enkrat določi in ga blagoslovi. Delivec se mora odlikovati v krščanskem življenju, veri in poštenju. Tisti, ki bi vzbujal začudenje ali godrnjanje pri vernikih nikakor ni primeren in se mu ne sme dati te službe.

Obhajilni spev za spremljanje obhajilnega spreveda in prejemanja obhajila je znan že od 4. stoletja dalje, v Rimu je bilo to predvsem petje psalmov. Ko se je od 10. stoletja dalje število obhajancev zmanjšalo, petje pa postajalo vedno bolj umetno, je od psalmov ostal le še odpev (antifona), ki pa je navadno vzeta iz psalma. *Tihe molitve* so bile po obhajilu (apologije) ponekod v navadi, šele od leta 1967 je mogoče tudi skupno moliti ali peti hvalnice po obhajilu (lahko pa samo Benedictus ali Magnificat), ali ostati v sveti tihoti. Danes lahko ta spev zamenjamo s pesmijo, ki pa je lahko samo **evharistična**. Prejem obhajila nas združuje v eno s Kristusom. Po obhajilu lahko molimo še psalme iz hvalnic ali večernic.

Ablucija je umivanje svetih posod in ima praktični značaj. S čiščenjem svetih posod izražamo *spoštovanje* in hkrati *skrb*, da ne bi ostal kakšen košček hostije ali krvi izpostavljen oskrunjenju. Med tem umivanjem moli duhovnik kratko apologijo. Svete posode pomivamo na desni strani oltarja ali pa pri mizici. Pomijemo jih z vodo in popije tisti, ki pomiva. Pateno vedno očistimo s purifikatorijem in ne s prsti. Jezus je navzoč, dokler je košček razpoznaven kot kruh. Če hostija pade jo spoštljivo poberemo, če kapne vino pa to umijemo in vodo izlijemo v *sakrarij*. Krpo operemo v posebni vodi in tudi tisto vodo odlijemo v sakrarij.

Svete posode morajo biti iz trdnih snovi, nikoli pa iz snovi, ki niso odobrene (lomljive, pokvarljive..., zato keramika ni dovoljena), posode morajo biti dragocene. Čaša ne sme vpijati tekočine in ta naj bo iz enega, ostali del pa iz drugega materiala. Patene naj bodo večje, da se poleg kruha za mašnika, posvečuje še za vernike.

Shranjevanje posvečenih hostij je bilo prvotno običajno samo zaradi potrebe obhajanja bolnikov (na vzhodu je tako še danes), kajti zgodovina pozna celo navado, da so posvečeni kruh, ki je ostal, zažigali ali pokopavali, kajti obhajali so samo s kruhom, ki je bil posvečen pri tisti maši; kar prenovljeni obred spet zelo priporoča. Vina se načeloma ne shranjuje, razen če ga nesemo nekemu bolniku. Hostije moramo hraniti v tabernaklju; Hipolit poroča da so verniki celo domov kruh in so ga imeli za cel teden, ob tem pa opozarja pred mišmi. V apostolski konstituciji iz 4. stoletja beremo, da so hranili hostije v *pastoforijih* (lina ob oltarju ali v zakristiji); v 9. stoletju so hranili v *piksidi* (danes ciborij), že z namenom javnega češečnja; v 11. stoletju so hranili v viseči posodi v obliki *goloba*, ki so ga obesili pod *ciborij* (baldahin), zaradi varstva pred živalmi ali prostostoječi »hišici« na stebrih ali malih vdolbinah v steni cerkve. Shranjevanje ima od 12. stoletja dalje namen tudi omogočiti češčenje svetega Rešnjega telesa. V 13. stoletju pa so že postavljali na oltar pritrjene zaklenjene *omarice*, ki so se vedno bolj večale, dokler se ni mašnik obrnil proč od ljudi. V 14. stoletju so tabernakelj (lat.= šotor) postavljali na oltar med relikviarije ali kipe.

Danes hranimo hostije v tabernakljih. ZCP 934-944:

- sme se hraniti v cerkvah, kjer se **redno** mašuje;
- v cerkvah in kapelah, kjer se **vsaj 2x mesečno** mašuje, da so hostije sveže;
- v škofovi kapeli in drugih cerkvah in kapelah z dovoljenjem krajevnega ordinarija;
- nihče ne sme kar tako nositi najsvetejšega s seboj, razen iz pastoralnih potreb;
- v cerkvah naj bo en sam oltar in en sam tabernakelj, izjema je božji grob;
- pred tabernakljem naj vedno gori sveča (svetilka, ki naj bi bila živi plamen in ne luč);
- med mašnim opraviлом ne sme biti izpostavljeno najsvetejše, ker vsi soobhajamo;
- priporoča, naj bo tabernakelj sicer na oltarju, a v posebni kapeli, lahko pa je izven oltarja, a na zares odličnem mestu, trden, nevlomljiv in neprozoren;
- izpostavlja lahko samo duhovnik in diakon; akolit in izredni delavec pa smeta izpostaviti in pospraviti, toda brez blagoslova.

Prošnja po obhajilu (*postcommunio*) je redni sklep obhajilnega obreda, vendar rimska molitvena praksa pozna le skopo izražene prošnje. *Njihov namen je povezati mašno daritev z življenjem.* Sklep obreda v obliki prošnje in zahvale ima štiri dele:

- a) **povabilo: *Molimo***, vernike zbere k poslušanju;
- b) **tišina**: gre za tiho molitev vernikov;
- c) **prošnja za sadove opravljene daritve**; povezati mašno daritev z življenjem;
- d) **odgovor ljudstva: *Amen***. potrditev prošnje.

Obhajilo izven maše: Vzhodne Cerkve so ohranile nekdanjo splošno navado, da morejo zdravi verniki prejeti obhajilo samo med evharističnim opraviлом, vendar smo iz najstarejše dobe omenili tudi običaj, da so evharistijo prinašali domov, kjer so jo hranili in zauživali. V visokem srednjem veku, ko so doživeli upadanje obhajil, so zlasti nekateri novi redovi začeli pospeševati obhajilo izven maše za zdrave ljudi. Sacerdotale romanum (1523) pozna to kot nekaj splošnega, prav tako novejši obredniki. Zlasti v času, ko so le redki upali ali smeli prejemati obhajilo, so skoraj redno obhajali izven maše, ker so s tem nekako zavarovali maloštevilne obhajance pred večino vernikov, ki so bili sicer pri maši, a brez obhajila. Mašni obred iz leta 1570 niti ni predvideval, da bi bil med mašo kdo pri obhajilu. Odlok Pija X. o pogostnem obhajilu (1905) in prizadevanje liturgičnega gibanja je ponovno pospeševalo prejetje obhajila med mašo, kakor ga kot nekaj običajnega pozna prenovljeni mašni obred. Obrednik govori o odnosu med obhajilom izven maše in daritvijo, vsebuje obredna navodila glede delivca in prejemnika. Kadar je to obhajilo samostojno liturgično opravilo, je treba dodati tudi branje Svetega pisma. Redno ga delimo v cerkvi ali kapeli, kjer je evharistija shranjena, v izrednih primerih in pri bolnikih pa tudi na vsakem drugem kraju. Za bolnike je treba poskrbeti, da bodo mogli večkrat, tudi vsak dan, prejemati obhajilo. Poseben pomen ima sv. popotnica kot verjetno zadnje obhajilo v življenju, zato naj bo več izrednih delivcev.

Sklepni obred:

- a) **mašnikov pozdrav: *Gospod z vami...***, ki je dialoški in zbere vernike k molitvi.
- b) **blagoslov vernikov** so v srednjem veku delili že pred obhajilom. Na koncu maše so odhajajoči mašniki blagoslavljali vernike med sprevodom (škofje še danes). Rimski obred je v postnem času poznal *molitve nad ljudstvom*, v kateri je mašnik klical božji blagoslov nad zbrano ljudstvo in teh 26 molitev ima tudi novi misal. Slovesnejši blagoslov je razdeljen v tri dele in je bolj dialoški; verniki odgovarjajo Amen na posamezne blagoslovne klice. Za manj slovesne priložnosti pa imamo molitev nad ljudstvom, na katero tudi odgovorimo z Amen. Istovrstni blagoslovi so tudi v obrednikih.
- c) **Odslovitev: *Ite missa est...*** je neke vrste odpustni klic. Ta navada odslovitve se navezuje na vojaško disciplino, kjer je predsedujoči z odpustnim klicem razpusil zbor.

Molitve po maši: mašnik se je poslovil od oltarja s poljubom vsaj v galikanski liturgiji. Tam so v 9. stoletju uvedli tudi tiho molitev (apologijo) po maši. Skozi zgodovino so vključevali še razne molitve (Janezov prolog, Pozdravljena Kraljica, Hvalnica treh mladeničev, Ps 150, molitve sv. Tomaža, Bonaventura...), od katerih se je danes ohranila samo še: *Duša Kristusova*. Po maši lahko vse molimo, med mašo pa ne.

Ves sklepni obred odpade, kadar je takoj po maši drugo liturgično opravilo (pogreb, procesija, daljše češčenje).

27. Kaj so zakramenti? Kaj pomeni »sacramentum« v klasičnih jezikih in kaj pri sv. Pavlu Ef 3,9 in Kol 1,26 (kaj pomeni svetstvo, mysterion, sacramentum v zvezi z vojaško službo, prvo tisočletje, sholastika, Lyon 1274, kako obravnava zakramente konstitucija o bogoslužju, Katekizem Katoliške Cerkve)?

Zakramenti so vidna znamenja nevidne resničnosti. Gre za božje delo po Kristusu, izvrševanje božjega dela odrešenja. Zakramente nove zaveze je postavil Kristus in jih je sedem. Sedem zakramentov se dotika vseh obdobj in vseh pomembnih trenutkov kristjanovega življenja: podeljujejo prerojenje in rast, ozdravljenje in poslanstvo za versko življenje kristjanov. Pri tem je določena podobnost med obdobji naravnega življenja in obdobji duhovnega življenja.¹²

Najprej imamo zakramente, šele nato besede zanje.

Klasični jeziki: latinsko ime *sacramentum* ali grško *mysterium* pomeni sveta znamenja, pa tudi verske skrivnosti. V liturgiki obravnavamo le zakramente kot sveta znamenja. V slovenščini uporabljamo kar tujko zakrament, čeprav so v preteklosti skušali najti tudi slovensko besedo za ta pojem. Že Trubar je pisal o *skrivnih svetinjah*, novejši so uporabljali *svete tajne*, *svetotajstvo* ali *svetstvo*, a se noben izraz ni uveljavil.

Sveti Pavel pravi: ... *da vse razsvetlim glede skrivnostnega načrta, ki je bil od vekov skrit v Bogu, stvarniku vsega* (Ef 3,9) *ter skrivnost, ki je bila skrita pred vek in rodovi in se je zdaj razodela njegovim svetim* (Kol 1,26); torej so bili zakramenti zanj skrivnost, izvrševanje načrta odrešenja. NZ ne pozna izraza zakrament, z besedo *skrivnost* pa označuje božji načrt.

V rimskem času je zakrament dejanje posvetitve vojaški službi ali vdanosti vladarju, zato so vojakom vtisnili na telo poseben pečat – *sacramentum militare*, ki je pomenil prisego ali zaobljubo zvestobe nadrejenemu. Tertulijan pravi, da s krstom postanemo Kristusovi vojaki in prejmemo neizbrisen pečat.

V prvem tisočletju so s to besedo označevali tudi druge skrivnosti, zakramnetale..., tako da je bilo več kot 30 zakramentov.

Sholastika: je razlikovala med velikimi in malimi zakramenti (*sacramenta maiora et minora*).

Lyon: po postavitvi teh zakramentov so prišli do števila 7 in na II. lyonskem koncilu leta 1274 so uzakonili uzakonili teh 7 zakramentov, ki so se prej imenovali veliki zakramenti, male zakramente pa so poimenovali zakramentali.

II. vatikanski koncil: *Zakramenti so naravnani na posvečevanje ljudi, na graditev Kristusovega telesa in na božje češčenje; kot znamenja pa imajo tudi nalogo poučevanja. Vero zakramenti ne le predpostavljajo, ampak jo z besedami in rečmi tudi hranijo, krepijo in izražajo – zato se imenujejo zakramenti vere* (B 59). Konstitucija govori o obhajanju evharistične skrivnosti kot o srcu krščanskega življenja in bogočastja; vrhuncu h kateremu teži vse bogočastje in vir iz katerega izhajajo vse milosti. Torej: koncil po vrsti obravnava zakramente: najprej evharistijo, nato ostale zakramente. Zakramentali pa so sveta znamenja, ki posnemajo zakramente; duhovne dobrine po njih prejemo zaradi priprošnje Cerkve. Zakramentali pripravljajo za sprejetje učinka zakramentov.

KKC 1211: razdeli zakramente na 3 skupine: zakramenti uvajanja, služenja in ozdravljanja.

¹² Prim. KKC 1120-1126 (Smolik 73).

28. Zakramenti uvajanja v krščanstvo: Nova zaveza (katehumenat, krst, birma, obhajilo); sv. Justin - I. Apologija /okrog leta 150/ (katehumenat, krst, birma, obhajilo); Hipolit /+235/ (katehumenat, krst, birma, evharistija).

Zakramenti uvajanja v krščanstvo: krst, birma in evharistija. Na koncilu še niso uporabljali izraza »uvajanje v krščanstvo«, v obredniku za krščenje otrok (1969, slov. 1970), pa prvič zasledimo ta izraz. Skozi zgodovino so se obhajali vsak zase, s prenovo bogoslužja pa so v novem obredniku vsi skupaj, tako naj bi na novo dobili svojo notranjo povezavo in vrednost.

O zakramentih uvajanja v Novi zavezi:

Katehumenat: V NZ ni nobene sledi o organizirani pripravi, lahko samo predvidevamo, da so bile kratke priprave. V katehumenat so vključili razna znamenja, ki jih je delal Jezus: tako npr. obred **efeta** (odpri se; Mr 8,22). Ta obred bo pozneje ponovno vključen v krstni obred kot obvezen, ker ponazarja človekovo odprtje za Boga. Jezus je tudi ozdravil slepega, ko se je z zemljo in slino dotaknil njegovih oči. Vse to nakazuje, da je obstajal neke vrste katehumenat.

Krst: V NZ je veliko citatov, kjer vidimo, da je Jezus govoril o krstu. Npr. Nikodemu: »če se kdo ne rodi iz vode in duha, ne more priti v življenje« (Jn 3,5). Apostolska dela omenjajo krst kot vrh spreobrnitvenega dejanja celih skupin. Peter na binkošti spregovori: *Spreobrnite se! Vsak izmed vas naj se da v imenu Jezusa Kristusa krstiti* (Apd 2,38-41). Apostoli torej veliko poudarjajo vero in krst, ne podajajo pa še liturgične formule, ki je v Mt 28,18-19: »V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha«, ampak so krščevali samo v imenu Jezusa Kristusa (prim. Apd 2,38-41). Janez pove, da so krščevali z vodo¹³.

Birma: V NZ imamo besedila, ki govorijo o prejemu Svetega Duha s polaganjem rok, čeprav so bili že prej krščeni (prim: Apd 8,15-17). Birmi je sledil vhod v cerkev in potem obhajilo.

Evharistija: Postavil jo je sam Jezus pri zadnji večerji, v Apd pa beremo: »Bili so stanoviti v nauku apostolov in v občestvu, v lomljenju kruha in v molitvah« (Apd 2,42).

O zakramentih uvajanja v apostolski dobi:

Sveti Justin – I. Apologija (okrog leta 150)

Katehumenat: V 2. stoletju že vidimo, da **Justin** pozna **pripravo na krst** s poučevanjem in postom, temu pa sledi prerojenje v vodi. Značilnosti te priprave:

- potrebno je **verovati** v resnice, ki jih poučuje katehet (ni jasno, ali laik ali duhovnik);
- katehumen mora javno **obljubiti**, da bo živel po zapovedih;
- v tem času se mora **naučiti moliti**;
- naučiti se mora **prosi** Boga za odpuščanje grehov;
- navaditi se mora **postiti**;
- vse **občestvo skupaj s katehumenom moli** in se tudi posti, da daje zgled.

Justin pravi, da morajo kandidati priti k vodi in se 3x umiti: »V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha«. Krst je vedno bil zunaj cerkve, ob studentu ali živi vodi.

Birme Justin ne omenja, samo obhajilo: »... ko je krščen, ga privedemo k drugim vernikom«.

Kdor se je prepričal in veruje, da je resnično, kar učimo in govorimo, ter obljubi, da bo mogel tako živeti, ga poučimo, kako naj moli in s postom prosi Boga, naj odpusti, kar je prej zagrešil. Z njim molimo in se postimo tudi mi. Nato ga povedemo na kraj, kjer je voda, in je prerojen tako, kakor smo se prerodili tudi mi sami. V tej vodi se namreč okopa v imenu Boga, Očeta in Gospodarja vesoljstva, in našega Odrešenika Jezusa Kristusa in Svetega Duha (I. apologija, 61,2-3).

¹³ Osrednji obred krsta – krstiti: gr. *baptizein* pomeni *potopiti, utopiti* v vodo – naznačuje pokop katehumena v Kristusovo smrt, iz katere izide prek vstajenja s Kristusom kot *nova stvar*. Slovenska (in slovanska) beseda krst ni naravnost v zvezi z obredom vode. Verjetno so jo sprejeli misijonarji, ker ta zakrament včlenja v Kristusa. (Brižinski spomeniki - beseda *crezt* pomeni tako Kristusa kot krst.)

Po tej kopeli torej peljemo tistega človeka, ki je prišel do trdnega prepričanja in se nam je pridružil, k t. i. »bratom«, na kraj, kjer so zbrani, da bi vneto skupaj molili zase, za tistega, ki je bil razsvetljen, in za vse druge vsepovsod, da bi spoznali, kar je resničnega, in bili tudi v delih dobri člani občestva in bi se držali zapovedanega, da bi dosegli večno odrešenje. Ko nehamo moliti, se pozdravimo med seboj s poljubom. Nato se prinese predstojniku kruh bratov in kelih z vodo in vinom (I. apologija 65,1-3).

Krst: Obredna navodila za krščevanje najdemo najprej v **Didache** (VII, 1- 4): ... *krstite v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha v živi vodi. Če nimaš žive vode, krsti v kaki drugi vodi, če ni mrzle pa v topli. Če nimaš ne te ne one, izlij vodo na glavo trikrat v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Pred krstom naj se krščenec in krstitelj postita ...*

- kandidate privedejo k živi vodi;
- morajo se umiti v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha (Mt 28,17-19);
- krstitelj in krščenec se pred tem oba postita.

Birma: ni omemb.

Evharistija: je povezana s krstom, saj krščenca po krstu **povedemo med vernike** in tako lahko prvič sodelujejo pri *missi fidelium*. Tudi med evharistično molitvijo so večkrat omenjeni novokrščenci - *illuminati* ali razsvetljeni.

Hipolit (umrl leta 235)

Katehumenat: Govori o organiziranem katehumenatu v času največjih preganjanj v 3. stoletju. Katehumenat ima zelo jasno strukturo: *kateheze* in *bogoslužja*, pozna pa dve vrsti priprave:

- **Daljša priprava (3 leta):** Vodi jo »doktor« – učitelj, ki je lahko tudi laik. Njegove naloga je, da je poučeval in pozneje tudi pričeval, da se je katehumen dobro pripravil. Ta prevzame tudi vlogo garanta za novokrščenca, da je vreden sprejeti krst. V tej daljni pripravi je bil izpit, kjer so izpraševali po službah in poklicu, kako so ti poklici v skladu s krščansko vero in če ni bilo skladno se je moral tudi odpovedati določenemu poklicu, ki ga je prej opravljal (poganski duhovnik, vedeževalec, oskrbnik javne hiše, morilec, vojak ...). Zato je moral narediti izpit: ali opustiti službo ali pa pustiti krščanstvo. Del daljne priprave so bila tudi bogoslužja. Učitelji sami so polagali roke na katehumene in molili zanje, tako smejo še danes moliti laiki zarotilne in blagoslovne molitve nad drugimi laiki.
- **Bližnja priprava (čas pred veliko nočjo):** Takrat še ni oblikovanega posta, danes pa je to postni čas. V tem času so vsak dan imeli shode v cerkvi, kjer so drugi kristjani iz skupnosti molili za katehumene in polagali roke, potem ko so poslušali božjo besedo. Hipolit posebej omenja obrede pred veliko nočjo:
 - na četrtek so se okopali;
 - na petek se spet cel dan postijo;
 - v soboto pa so šli pred škofa, ki je polagal nanje roke. V sobotni noči je sledil tudi preizkus, ko so morali vso noč prečuti v molitvi in ostali verniki so jih poučevali. Krščenci so morali prinesiti s seboj tudi darove za evharistijo in nič drugega.

Krst: Pri vigiliji gredo ob petelinjem petju (okoli 3h) ven k studencu. Najprej je blagoslov vode, nato blagoslov olja. Sledi odpoved hudemu duhu, maziljenje z zarotilnim oljem; 3x vprašanje po veri s 3x potapljanjem, kot spomin na velikonočno skrivnost. Najprej krstijo otroke, potem odrasle moške in potem odrasle ženske (potapljanje); pri krstu pomagajo tudi duhovniki in diakonise (za otroke in žene). Po krstu se oblečejo in gredo v cerkev.

Birma: Škof po krstu položi nanje roke, jih mazili za birmo in jim da poljub miru. Šele nato so lahko molili skupaj z ostalimi verniki.

Evharistija: je krona uvajanja v krščanstvo. Novokrščenec je moral prinesiti dar, pri maši so prinašali kruh in vino ter druge darove (mleko, med in vodo). Po obhajilu so se obhajali še drugič z mlekom in medom, ki so ga delili diakoni. Zakaj tako? Mleko in med je znamenje veselja in spomin na prihod v obljubljeni deželo. V življenju se je potrebno truditi za dobra dela, napredovati v pobožnosti, biti vnet za cerkev, se dobro obnašati ...

29. Zakramenti uvajanja v krščanstvo v srednjem veku: Gelazijev zakramentarij (katehumenat, krst, birma, evharistija).

Katehumenat: Gelazijev zakramentarij prinaša nekaj molitev za krstni obred. Zraven lahko dodamo še patristične vire, ki so v glavnem indirektna kateheza (Ciril Jeruzalemski – mistagoške kateheze; Ambrozij; Krizostom; pismo diakona Janeza Senariju ...).

Po zgledu Hipolita predvideva zakramentar katehumenat v dveh delih:

- **Daljna priprava:** Traja 3 leta, katehumen pa je v to pripravo sprejet s posebnim obredom priprave na katehumenat. Ta obred ni toliko liturgično strukturiran, ampak gre bolj za katehezo, polaganje rok in zarotilne molitve (s pihanjem – efeta). Imamo tudi obredno pokrižanje in obred, ko so mu dali blagoslovljeno sol v usta, na koncu so ga blagoslovili in odslovili.
- **Bližnja priprava:** Je vezana na postni čas, začne pa se z obredom vpisa imena. Sledile so zarotilne molitve, poudarjen je post in kateheza. Spokorni shodi so bili 3., 4. in 5. postno nedeljo. Na te nedelje so bili tudi skrutiniji (preiskovanje srca), ki so jih imeli učitelji (verjetno tudi duhovniki, na 5. postno pa škof). Na 3. postno nedeljo so brali odlomek o *Samarijanki* (Jezus je temelj in vir žive vode); na 4. postno odlomek o *sleporojenem* (Jezus je luč v razsvetljenje poganov); 5. postno pa o *obuditvi Lazarja* (Jezus je vstajenje in življenje). Na 5. postno predvideva Gelazijev zakramentar tudi izročitev veroizpovedi (*traditio symboli*), očenaša in evangelijev. Na veliko soboto zjutraj so slovesno veroizpoved vrnil (i>reditio symboli). To je bila vaja, da bodo ob veliki noči zares sami izpovedali vero; podobno je sledil preizkus očenaša in poznavanja evangelijev. Na veliko soboto so bili še drugi obredi: molili so spet zarotilno molitev in *obred efeta*; maziljenje s krstnim oljem in odpoved hudemu duhu so bili še zadnji obredi priprave.

Krst: Sam krst se deli na dva obreda:

- **predkrstni obred:** razna maziljenja (**efeta:** ušes, nosnic in prsi); danes se mazili samo prsi. To predkrstno maziljenje se opravi s *krstnim* oljem.
- **krstni obred:** blagoslov vode, trikratna potopitev z vprašanji o veri, maziljenje s *krizmo* in podelitev belega oblačila.

OLJA:

- **OC = C = OCat. (*Oleum Catechumenorum*) – krstno olje:** samo za predkrstno maziljenje in v času daljne priprave. Starejše mazilimo na prsih in rokah ali samo na rokah, otroke pa samo na prsih.
- **OCh (*Oleum Chrisma*) – krizma:**
 - *po samem krstu gre za deležnost treh služb:* »da postaneš ud Kristusa duhovnika (moremo in smemo soobhajati), **preroka** (oznanjevanje, duh razločevanja, opozarjana sebe in drugih) in **kralja** (ponosen, da si kristjan) **za večno življenje**«.
 - *pri birmi:* biti deležen darov Svetega Duha;
 - *pri posvetitvah:* mašniško (dlani), škofovsko (na glavi), oltarja, cerkve, zvonov.
- **OI (*Oleum Infirmorum*) bolniško olje:** samo pri bolniku.

Birma: Zakramentarij omenja obred maziljenja s krizmo, ni bilo pa navade, da bi polagali roke na novokrščenca. Ni čisto jasno, ali je to maziljenje del krsta ali je že birma, ker gre za isto olje, verjetno pa gre za birmo, ker so uporabljali drugo formulo.

Okrog leta 500 ni bilo več dolgega katehumenata in so že ločevali birmo od krsta. Birma je prihajala v domeno škofov, krst pa je ostajal stvar duhovnikov. Od 6. stoletja dalje krščujejo predvsem otroke, tako da se čas priprave skrči na nekaj tednov, obredi pa se pomešajo (po II. vcz je to prvi obred za krščevanje). Veroizpoved so izročili botrom; izročitvi vere in očenaša pa so dodali še evangelije (namesto kateheze). To je v bistvu čas priprave staršev na krst otroka. Pri krstu namesto krščencev odgovarjajo njihovi domači. Med simboličnimi obredi po krstu v tej dobi v Rimu poznajo že tudi izročitev belega oblačila, šele v 12. stoletju pa je znana tudi izročitev prižgane sveče. V 14. stoletju izgine krščevanje s potapljanjem, obredi pa so zelo skrčeni; ni več treh vprašanj in potopitve, ampak so vprašanje po veri nadomestili s krstno formulo. V *Galiji in Španiji* so od 9. stoletja krščevali samo otroke. V predpostnem času so naznanili imena vseh, ki bodo krščeni v velikonočni dobi, čeprav je bila navada, da so krščevali tudi izven velikonočnega časa. Koncil leta 585 pravi, da škoda, ker ni več kot dveh ali treh otrok v pashalni noči, kar pomeni, da so stalno krščevali. Težnja je bila, da se zreducira priprava na en teden pred veliko nočjo. Od 9. do 12. stoletja se povsod uvede rimski obred, tudi v Galiji in Španiji. Oblikuje se poseben obred, ki predvideva eno srečanje s starši pred krstom otrok. Pred krstom katehumenov so molili zarotilne molitve, po krstu pa je sledilo obhajanje evharistije kot tako. Če pa je bil prisoten škof so obhajali še birmo. Simbolično so potapljali v vodo dve sveči, kasneje pa eno – velikonočno svečo. Duhovnik pred potopitvijo naredi veliko znamenje križa.

Evharistija: Vedno je tem obredom sledilo obhajilo. Tistim otrokom, ki še niso mogli zaužiti hostije, je duhovnik pomočil prst v vino in dal v usta; večje otroke pa so obhajali.

V 12.-13. stoletju je bil krst takoj po rojstvu, še isti ali takoj naslednji dan, kar je bilo pastoralno modro zaradi velike smrtnosti; odrasle pa so krščevali na veliko ali binkošno soboto. Krst poznajo le še z oblivanjem in ne več s potapljanjem. Ni več nobene priprave. Izključno krščujejo duhovniki, birma pa je kasneje, ko pride škof v vas. Pride do popolne prepovedi obhajanja otrok (tudi z neposvečenimi hostijami), tako se obhajilo prenese na 7. leto, kasneje na 12. ali 13. ali pa še pozneje. Birma je še vedno pred obhajilom, ker je obhajilo vrhunec uvajanja. V 16. in 17. stoletju v Franciji uresničujejo odloke Tridenta: otroke je treba poučevati že s 7. letom, to leto je tudi že primerno za birmo. Začnejo zelo slovesno obhajati prvo obhajilo, ki postane skoraj največji farni praznik. V 18. stoletju se v Franciji uvede običaj, da so otroci birmani šele po obhajilu, ki pa se ne širi. Leta 1910 Pij X. izda odlok o prvem obhajilu, da smejo otroci k obhajilu čimprej; to je s 7. letom, ko otrok razlikuje posvečen kruh od navadnega, to je, ko vzpostavi odnos odgovornosti do stvari.

Alkuinova navodila: Za dobo, ko so prvi naši predniki prejemale krst, je zanimivo pismo Karlovega sodelavca Alkuina s konca 8. stoletja, ki naroča, kako naj duhovniki ravnaajo pri krstu poganov:

Pogan postane najprej katehumen, ko gre h krstu, da se odpove hudemu duhu in vsem njegovim prekletim delom. Nato vanj pihajo, da se s tem pripravi vstop našemu Gospodu Jezusu Kristusu, ko hudič pobegne. Nato ga zarotijo in katehumen prejme sol, da nebeško delovanje očisti gnilobo in nevzdržnost njegovih grehov s soljo modrosti. Nato mu izročijo veroizpoved in opravijo skrutinije, da bi ponovno večkrat preizkusili, ali so po odpovedi satanu svete besede izrečene vere resnično zakoreninjene v njegovem srcu. Dotaknejo se nosu, da bi kristjan ostal trden v sprejeti veri, dokler bo dihal. Tudi prsi mu mazilijo z istim oljem, da bi hudiču zaprl pot z znamenjem križa. Tudi pleča zaznamujejo, da bi bil krščenec zavarovan z vseh strani. Maziljenje prsi in pleč zapečati trdnost vere in vztrajnost v dobrih delih. V imenu Trojice je krščen s trojno potopitvijo. Tako je človek, ki je ustvarjen po podobi Svete Trojice, po klicanju Trojice prenovljen v novo podobo in kdor je zapadel smrti, vstane po milosti v življenje, ko ga tretjič dvignejo iz krstne kopeli. Nato ga oblečejo v belo obleko iz veselja nad prerojenjem, čistostjo življenja in lepoto angelov enakega sijaja. Nato glavo mazilijo s sveto krizmo in jo pokrijejo s skrivnostnim pokrivalom. Nato je okrepljen s telesom in krvjo Gospoda, da je ud tistega telesa, ki je zanj umrl in vstal. Na koncu prejme po polaganju rok najvišjega Duha sedmerovrstne milosti, da bi bil utrjen s Svetim Duhom za pridiganje drugim, ko mu je bilo v krstu milostno podarjeno večno življenje.

Še v Alkuinovih navodilih je bila birma vključena v obrede uvajanja v krščanstvo. Ker pa je zahodna praksa birmo pridrževala izključno škofom, škofije pa so bile zlasti v srednji Evropi velike, in ker so od 12. stoletja dalje splošno zagovarjali, da je otroke potrebno krstiti »čim prej« po rojstvu, kar so lahko delali duhovniki po tedaj že urejenih župnijah, so glede birmo »iznašli« dve rešitvi: ponekod so vse v zadnjem letu krščene otroke prinesli v stolnico v velikonočni osmini, da jih je škof birmal, drugod pa je škof hodil po kmečkih župnijah in birmoval vse, ki so za to zaprosili. Tako so birmali že manjše otroke ali pa starejše. V tem času je pri birmi le še maziljenje s krizmo, polaganje rok pa se je opustilo.

Že Durandus (14. stoletje) je poznal zamenjavo prvotnega poljuba miru z udarcem po licu, kar simbolično razlaga: da si bolje zapomni birmo, da bi vero utrdil in se je ne sramoval. Pretirano spoštovanje do svete krizme je pripeljalo do zavezovanja maziljenega čela s trakom (od tod izraz »vezati birmo«).

Največja zunanja sprememba je bila v 14. stoletju splošna nadomestitev krščenja s potapljanjem s krstom z oblikanjem. Opustili so posamezne stopnje pri obredu krščenja, ki so bile ostanek katehumenata, in so vse obrede s krščenjem vred opravili v enem obredu, ne samo za otroke, tudi za odrasle.

Rimski obrednik je leta 1614 tak skrčen obred uzakonil; tudi odrasli niso več prejeli hkrati s krstom birmo in obhajila, ampak so opravili vsak obred posebej in v različnih življenjskih dobah. Med usmerjevalci protireformne liturgije je treba omeniti sv. Karla Boromejskega, ki je spodbujal postavljanje krstilnic ob cerkvenih vratih, ker je krst vrata v cerkev.

Praksa vzhodne Cerkve bolj poudarja enoto uvajanja v krščanstvo (vsi trije zakramenti so obhajani skupaj).

30. Uvajanje odraslih v krščanstvo – 1972 (slov. 1978): Priprava (predkatehumenat, katehumanat /kateri obredi/, bližnja priprava /kateri obredi/; tri stopnje), obred krsta odraslih.

PREDHODNA NAVODILA:

Obrednik vsebuje predhodna navodila s teološko, liturgično in pastoralno razlago obredov in pravila, kako izvajati obrede (nekdanje rubrike), da bi jih dobro spoznali:

a) Duhovno-teološki vidik:

- zakramenti uvajanja so obhajanje velikonočne skrivnosti v času;
- krst pomeni postati nova stvar, božji posinovljenec, napolnjen po Svetem Duhu, pričevalec za Gospoda;
- zakramentalna povezanost vseh treh zakramentov uvajanja.

b) Opravila in službe pri krščenju:

- v pripravi na krst morajo ob duhovniku in diakonu sodelovati še kateheti in drugi laiki;
- dejavno sodeluje božje ljudstvo; narava bogoslužja zahteva, da se obred obhaja v nedeljo ali praznik, ker je to velik dogodek praznovanja velikonočne skrivnosti;
- naloga botra, ki naj bo vzeta iz krščanskega občestva je, da pomaga pri vključevanju v krščanstvo. Ne zbiramo zgolj zaradi botrstva, ampak da spremlja, poučuje in daje zgled (v Rimu izbirajo botre iz župnijskih skupin, take, ki živijo skladno z naukom).
- Redni delilci zakramenta so škofje, duhovniki in diakoni, izredno pa vsak kristjan (v nevarnosti), takrat naj bo zraven vsaj še ena priča. Laiki krščujejo z vodo in formulo. Potreben je **namen Cerkve + formula**.

c) Materija obreda:

- krstna voda: naravna in čista, tudi posode za vodo v velikonočnem času morajo biti čiste; ostale čase vodo blagoslovimo. Potopitev pomeni skrivnost smrti greha, vstane pa novi človek. Če imamo krstilnico, naj bo blizu prezbiterija, da se zakramenti uvajanja obhajajo skupaj – procesija od krstilnika k oltarju.
- obrednik je združil oznanjevanje in molitve v en obred;
- uvajalni obredi so združeni: krst (začetek), birma (okrepitev) in evharistija (višek);
- upošteva pa glavne sestavine krstnega obreda.

1. poglavje: STRUKTURA UVAJANJA:

Že samo ime obrednika govori ne le o pripravi na zakramente, ampak o pripravi na krščansko življenje, kar pomeni, da ni glavni smoter krst, ampak življenje iz tega. Vsa struktura je povzeta po starodavni navadi: Hipolit, Gelazij ... V konstituciji beremo: »obnoviti je treba katehumenat za odrasle razdeljen na več stopenj ...« (B 64). To je edina redna priprava odraslih v krščanstvo. Sad tega navodila sta dva obrednika: *Uvajanje odraslih v krščanstvo* in *Krst otroka*. Obredi uvajanja so prilagojeni duhovni poti odraslih, ki je zelo različna. Na tej poti razlikujemo razne:

- **DOBE:** predkatehumenat, katehumenat, bližnja priprava, mistagogija.
- **STOPNJE:** vstop v katehumenat, vpis imena, zakramenti uvajanja.

To ni splošna priprava, ampak integralni del zakramentov uvajanja v krščanstvo, kar pomeni, da brez tega ne moremo podeliti zakramentov (razen izredno z dovoljenjem škofa).

PRVA DOBA je doba, ko pripravnik še išče smisel življenja, Cerkev sprašuje o Bogu in se sooča z življenjem Cerkve. Lahko se vrši na osebni ravni (laik – laik ali laik – duhovnik), lahko pa tudi na občestveni (razna srečanja, kot priprava na katehumenat; to je prva evangelizacija, katere sad mora biti že začeta vera). Iz pastoralnih razlogov se mora v cerkvi občasno objaviti vabilo na katehumenat, ali predkatehumenat. Občestvo sprejema vlogo spremljevalca, od koder naj bi izšel spremljevalec (boter). Sprejem je preprost, brez obveznosti in obredov, je izraz pravega namena, ne pa vere; konča se s sprejemom v katehumenat.

DRUGA DOBA s PRVO STOPNJO: Kandidat se odloči za vstop v Cerkev in čuti zametke vere. Kandidat želi prejeti zakramente uvajanja, za kar so nujni vera, volja in izkustvo Boga. Če kdo umre v katehumenatu, sme biti krščansko pokopan.

Prva stopnja se začne z obredom sprejema v katehumenat pred občestvom, kjer naj bodo posebej navzoči spremljevalci. Ta obred se lahko vrši zunaj cerkve, lahko pa tudi v cerkvi:

- začetni pozdrav in nagovor občestvu; občestvo mora pričevati, da bo spremljalo;
- razna vprašanja in prva pritrditev Kristusu, vsak se je sam odločil za Kristusa;
- zarotilne molitve nad katehumeni;
- odpoved poganskemu bogočastju (določijo škofovske konference v duhu pokrajine);
- vrh je zaznamovanje s križem na čelu katehumena: duhovnik, katehet, spremljevalec;
- sledi molitev.

Po tem delu gremo v cerkev in imamo besedno bogoslužje s kratkim uvodom o dostojanstvu božje besede. Sveto pismo prinesejo na stojalo, ga lahko pokadijo in poslušajo odlomke, katerim lahko sledi homilija/kateheza. Temu sledi izročitev evangelijev katehumenom. Nadaljujemo s prošnjami vernikov za katehumene, ki jih ne smejo brati katehumeni. Na koncu je sklepna molitev za katehumene, prošnja za pomoč in odslovitev. Če sledi maša, lahko prisostvujejo, a ne smejo k obhajilu.

V tej drugi dobi, ki traja od obreda sprejema vsaj leto ali več, vse skupaj po 1,5 leta, je čas posvečen (npr. tedenskim) katehezam (predstavitev zgodovine stvarjenja in odrešenja, zakramentov, Cerkve) in raznim (npr. mesečnim) bogoslužjem (opravičilo božje besede, katerim dodajamo razne molitve: blagoslovne, zarotilne in maziljenja), konča pa se na dan vpisa imena v knjigo katehumenov.

Zarotilne molitve: gre za prošnjo, da dobro zmaga nad zlim (poznamo 11 oblik)

Blagoslovne: 9 molitev, pri katerih voditelj bogoslužja tiho položi roko in moli za srčnost, veselje, mir, prošnja za vztrajnost na poti; prošnja, naj Bog bdi nad katehumenom ...

Obojne molitve lahko opravi duhovnik, diakon ali katehet (laik).

Maziljenja: mazilimo z OC, gre za spomin na vojake, ki so jih mazilili za moč; to je tudi prošnja, da dobro zmaga nad zlim in da jih utrdi na poti do prejema zakramentov.

Mazili lahko samo duhovnik ali diakon; to maziljenje se sme opustiti, kar ne velja za obred krsta. Mazilimo na prsih in rokah ali samo rokah.

Druga stopnja: Boter pričuje za katehumena s svojo navzočnostjo pred Kristusom. Obred vpisa se lahko opravi v cerkvi, tako da pokličemo posameznika in ta se z botrom predstavi. Sledijo vprašanja o katehumenih, ki jih voditelj postavlja botrom, ki odgovarjajo. Izjava katehumenov, da želijo prejeti zakramente, in ko to jasno izpovejo, sledi obred vpisa v knjigo katehumenov. Navadno se vpišejo sami in s tem izrazijo slovesno voljo, lahko pa jih vpiše tudi boter, diakon ali mašnik (Gelazij – diakon, Eterija – škof). Sledi razglasitev, da so katehumeni izbrani in bodo ob vigiliji prejeli zakramente. Verniki obljubijo, da bodo za katehumene molili. Lahko sledi maša, pri kateri lahko prisostvujejo, le da ne smejo k obhajilu.

TRETJA DOBA je bližnja priprava in danes sovpada s postnim časom. Gre predvsem za shode spokorniškega značaja, ki očistijo duha in srce; poglobijo pravi namen, se utrdijo v poslušnosti duha in zoper skušnjave. Gre za voljo, da se bodo oklepali Kristusa. Gelazij ima spokorne shode na 3., 4. in 5. postno nedeljo. Berejo se odlomki o *Samarijanki, sleporojenem in o obuditvi Lazarja*. Ti shodi so pomembni zato, da predstavimo Kristusa, ki je *vir in izvir vsega duhovnega življenja, luč sveta ter vstajenje in življenje*. Med delavniki imamo shode izročitve (Avguštin – nedelja; Gelazij – delavnik); gre za izročitev **veroizpovedi** (v tednu po prvem spokornem shodu), da spoznajo in izpovedujejo resnice, ki jih v pashalni noči javno izpovejo (na veliko soboto imajo vajo izpovedi). Avguštin piše, da so izročali na 4. postno nedeljo in pravi: »v 8 dneh boste vrnili, in če se kdo zmoti v besedi, naj se ne zmoti v življenju«; na 5. postno so izročali očenaš, danes pa ga uradno izročijo v tednu med tiho in cvetno nedeljo (po tretjem spokornem shodu), da se naučijo Gospodove molitve.

Na veliko soboto so neobvezni obredi: *reditio simboli*; *efeta* (Mr 7,32-35; Ambrož nadomesti dotik nosnic z dotikom ustnic); vsebinsko je ta obred zelo nagovorljiv in *maziljenje* s krstnim oljem (OC), samo pred krstom, ko prosimo za notranjo moč in vztrajnost.

Tretja stopnja je že prejem zakramentov na koncu duhovne priprave. Krstno bogoslužje lahko imamo na veliko soboto, če pa je izven, mora imeti obred velikonočni značaj. Potek samega obreda:

- **Kratek nagovor** zbranemu občestvu;
- **Litanije vseh svetnikov**; povabilo svetnikov na slovesnost obhajanja zakramentov, da bi skrivnosti, ki jih tam v polnosti okušajo, mi tukaj vsaj delno podoživeli, obenem pa se priporočamo krstnim zavetnikom;
- **Blagoslov krstne vode**, ki je ena sam anamneza zgodovine odrešenja. Epikletični del molitve: naj pride nad vodo moč Svetega Duha; voda nakazuje to, kar naredi Sveti Duh v novokrščencu;
- **Odpoved hudemu duhu**, torej vsemu, kar nasprotuje Bogu (Tertulijan: slečejo se in gredo v krstilnico, kjer se odpovejo);
- **Maziljenje s krstnim oljem** se sme opustiti, sicer pa se mazili otroka na prsih, odrasle pa na dlaneh;
- **Izpoved vere**, kjer duhovnik vpraša botre po imenu;
- **Krst s potapljanjem ali z oblivanjem v imenu Svete Trojice**, kakor se je Jezus potopil v globine smrti in greha, tako tudi novokrščenec umre grehu. Nagota pomeni preizkušnjo, ki jo je treba premagati (C. Jeruzalemski) in pomeni prelom s starim in kaže na novo obleko iz milosti. Kasneje v Siriji krščujejo diakonise, katerim dajo duhovniki roko na glavo, ali pa so držale zaveso, ko so krščevali ženske (5. stoletje);
- **Maziljenje s krizmo**; pomeni trojno deležnost: duhovniško, preroško in kraljevsko; Otroka mazilimo na temenu, če pa sledi birma, to maziljenje odpade;
- **Izročitev prižgane sveče**, katero botri prižgejo ob velikonočni sveči: »Jaz sem luč sveta«. Boter mora sam biti ta luč novokrščencu, ne da mu jo le izroči;
- **Belo oblačilo** je znamenje njihovega dostojanstva (po krajevni navadi).

Če je birma, sledi nagovor, posebna molitev o delovanju Svetega Duha in prošnja, naj pride Sveti Duh tolažnik in podeli darove. Sveti Duh v krščencu potrdi duhovno življenje, ki se je začelo s krstom. *Sledi maša s prošnjami vernikov za novokrščence.*

ČETRТА DOBA: je namenjena mistagogiji oz. poglobljanju skrivnosti, ki so jih že obhajali in traja ves velikonočni čas. To je čas krščanske »prakse« in obogatitve celotnega občestva (zavest pripadnosti). Pri nas traja po navodilih plenarnega zbora najmanj 1,5 leta. Je tudi preizkus resnosti priprave. Z zakramenti uvajanja ni konec priprave, to je samo višek.

2. poglavje: Preprosti obred uvajanja odraslega v krščanstvo (izreden način priprave):

- brez stopenj in naj bi se opravil v velikonočnem času; obred: vprašanje, sprejem v cerkev, sklepna molitev in vabilo.

3. poglavje: Obred uvajanja v smrtni nevarnosti:

- ko je še možno se pripraviti in sprejeti; obred poudarja, da je potrebno ob ozdravitvi obljubiti, da se bo udeležil celotne priprave. Obred lahko opravi duhovnik, diakon ali laik in voda je lahko celo neblagoslovljena. Lahko sledi obhajilo.

4. poglavje: Priprava na obhajilo in birmo odraslih, ki so bili kot otroci krščeni:

- ni obreda kot takega, ampak samo napotki; kateheza po stopnjah skozi cerkveno leto, vrhunec naj bi bila pasha.

5. poglavje: Uvajanje v krščanstvo otrok, ki niso bili krščeni:

- obstajajo posebni obredi in kateheze za otroke veroučne starosti; prehoditi morajo določeno pot (3 leta) in tudi taki naj bi sprejeli zakramente v velikonočni vigilijski.

6. poglavje: nam podaja različna besedila za obrede uvajanja.

Dodatek: Sprejem veljavno krščenih v polno občestvo katoliške Cerkve:

- krščeni v pravoslavni ali evangeličanski cerkvi in so sprejeti v katoliško cerkev. Krsta ne ponavljamo, če je bil veljaven, če pa je dvom, se lahko krsti. Temu lahko sledi birma in obhajilo, seveda pa morajo že prej opraviti spoved. Vpišejo se v knjigo krsta s prejšnjimi podatki.

31. Obredi krsta otrok iz leta 1970 (kateri obredi in razlika med njimi; kdaj naj bo krst; kdo prinese otroka h krstu; vloga, število, pogoji in priprava botrov; potek obreda (sprejem, besedno bogoslužje, krstitev /maziljenje, ponazorilni obredi/ in sklepni del obhajanja).

Leta 1970 smo dobili prenovljeni obred za krščenje otrok. Na začetku so predhodna navodila (iz onrednika za odrasle) in posebna navodila (o samem krščenju otrok), razdeljen je na: sprejem otrok, besedno bogoslužje, krst.

Urejen je kot krščenje: – *razlike med njimi:*

- Več otrok – *je osnovna oblika obreda; slovesnost, sodelovanje občestva, diakona ...*
- Enega otroka – *isto kot za več otrok, samo da je v ednini*
- Veliko otrok (za misijone) – *nekoliko skrajšan obred*
- Obred za katehista – *ni zarotilnih molitev, ni blagoslova vode, ni maziljenja (to je za primer, ko ni duhovnika ali diakona)*
- Obred v smrtni nevarnosti – *navodila, pravilna formula, pravi namen*
- Obred sprejema že krščenega otroka v cerkvi (če je bil krščen v sili) – *dejanje občestva*

Krst naj bo čimprej (danes v prvih treh tednih po rojstvu; ZCP 867), naj bo med velikonočno vigilijo ali v nedeljo, ko je zbrano čim več župnijskega občestva. Otroka prineseta h krstu oče ali mati in tudi med krstom drži otroka oče ali mati. Vloga botrov je, da: predstavljajo krajevno Cerkev, odgovornost za duhovno rast in vzgojo krščencev (glede tega se sme vmešavati v družinske zadeve). Je *sponsor* (tisti, ki se daje), *patrinus* (duhovni oče). Boter je lahko eden (moški **ali** ženska) ali dva (moški **in** ženska).

Pogoji za botra: da je sposoben in voljan, da ima vsaj 16 let, da je katoličan (pravoslavni ali evangeličan je lahko le priča – juridična vloga), da ima že birmo, da živi primerno življenje, da je brez Cerkvene kazni, da ni eden od staršev. Obvezna je priprava botrov, ne samo staršev (ZCP 851).

Potek obreda: Najprej je **sprejem** pri cerkvenih vratih in povabilo, naj stopijo v cerkev. Nato je **pozdravni govor**, sledi vprašanje po imenu otrok: *Kdor zmaga, bo tako oblečen v bela oblačila. Njegovega imena ne bom izbrisal iz knjige življenja, ampak ga bom priznal pred svojim Očetom in pred njegovimi angeli* (Raz 3,5.). **Ime** naj ne bo profano ali tuje Cerkvi.

Vprašanje: *Kaj želite od božje Cerkve?* izraža voljo staršev in zavest, za kaj prosijo. Sledi **pokrižanje** otrok (duhovnik, starši in botri; izraz veroizpovedi in pripadnosti Bogu) in procesija h krstnemu kamnu (medtem se poje psalm ali primerna pesem). Nato je **besedno bogoslužje** – berilo berejo izredni bralci – botri, priče (v nedeljo lahko eno berilo izberemo, ostala pa so nedeljska). **Homilija** poveže branje in zakrament, svetnika, življenje in razlago obreda. **Prošnje** lahko molijo svojci. Krajše **litanije vseh svetnikov** + **zavetniki novokrščencev** + **zavetnik župnije**. Nato je **zarotilna molitev**: ... *očisti te otroke madeža izvirnega greha in jih napravi za božje svetišče ...*; **maziljenje** krščenca na prsih s krstnim oljem: *Naj te utrdi moč Kristusa odrešenika ...* (pri nas obvezno).

Blagoslov vode (razen v velikonočnem času, ko je voda še od vigilijske). Voda je konstitutivni element krsta. Novi obrednik pozna tri oblike blagoslova vode, daljša je trodelna: **a)** anamneza zgodovine duha in vode, **b)** Jezusovo naročilo krščevanja in **c)** epikleza nad vodo, da od Svetega Duha prejme milost prerojenja. V ožjem smislu je epikleza še na koncu, ko se duhovnik z roko dotakne vode. Sledi **odpoved hudemu duhu** in **izpoved vere** (ki se lahko prilagodi; starši izpovejo v svojem (spomin) in otrokovem imenu), nato pa samo dejanje krsta.

Smisel krsta otrok: Bog ljubi otroka, preden mu ta lahko vrača; vrednost zakramenta ni odvisna le od nas, saj je milost; Cerkev ga želi čim prej vključiti v svoj zaklad duhovnih dobrin; starši so prvi odgovorni za otrokovo življenje po veri. Duhovnik dvakrat vpraša (pri sprejemu: *Kaj želite od božje Cerkve ...* in pri samem krstu: *Hočete torej...*), kaj želijo starši in botri od svete Cerkve (odgovornost njihove veroizpovedi, v tej veri je krščen).

- **Krst v imenu Svete Trojice** je osrednji del. Obstajajo še vedno trije načini (potapljanje, oblivanje ali poškopitev), vendar obrednik daje prednost krstu s potapljanjem, ker gre za velikonočno skrivnost smrti in vstajenja (otrok stopa v smrt iz katere se rodi prerojen). Krst naj vidi vse občestvo (če se pri krstnem kamnu ne vidi, je bolje pri oltarju); anamneza je spomin na odrešenje iz Egipta, iz greha; prerojenje v vodi na vesoljni potop, Jordanske vode. Krsti sam Jezus.
- **Maziljenje s sveto krizmo** kaže na Kristusa (maziljeni). Kakor olje pronica v telo, tako naj Sveti duh prešinja življenje otroka. S tem dejanjem postane kristjan (maziljen s Svetim Duhom); olje je le zunanji izraz notranjega maziljenja. Mazili se na temenu glave v tišini po molitvi, ki omenja tri službe: *Vsemogočni Bog, Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, te je rešil greha, te prerodil iz vode in Svetega Duha in te pridružil svojemu ljudstvu. On naj te mazili z oljem odrešenja, da postaneš ud Kristusa, duhovnika, preroka in kralja za večno življenje* (prim. 1 Pt 2,9). V krizmi je balzam, ker morajo kristjani okrog sebe širiti prijeten vonj po Kristusu, kar pomeni oznanjati Kristusa z življenjem (prim. 2 Kor 2,15).
- **Belo oblačilo** se nanaša na množico blaženih iz Raz 7,14 in gre za svatovsko oblačilo, potrebno za svatbo v božjem kraljestvu. To naj bo položeno tako, da je vidno vsem navzočim. *Laktancij* leta 300 opisuje: »množica novokrščencev je prihajala iz krstilnice in se blestela v belih oblačilih...«; *Ambrož*: »da bi bilo vsem vidno, da si slekel ogrinjalo nečistosti in oblekel belo oblačilo«; *C. Jeruzalemski*: »s tem ko ste slekli stare obleke, se morate vedno kazati bele«. Danes nas na to spominja še bela nedelja, ko so ob koncu velikonočne osmine novokrščenci odložili bela oblačila.

- **Izročitev prižgane sveče:** duhovnik vzame v roke velikonočno svečo ali se je vsaj dotakne in reče: *Sprejmite Kristusovo luč.* (Velikonočna sveča je simbol vstalega Kristusa in naj bi bila ob krstnem kamnu.) Svečo prižge oče ali boter, nato duhovnik nadaljuje: *Starši in botri, ohranite luč, ki vam je zaupana, da bodo vaši otroci v Kristusovi varno hodili kot otroci luči ...* tako otrokova sveča sprejema simboliko: *Jaz sem luč sveta.* Svečo ugasnemo pred darovanjem.
- **Obred efeta** je dan na razpolago; dotik ušes in ust s palcem (morda samo roko na otroka).
- **Sklep:** po izročitvi prižgane sveče se svetuje slovesen sprevod od krstilnika k oltarju s prižgano krstno svečo. Ta procesija predvideva sodelovanje celotnega občestva s primerno (krstno) pesmijo. Nato duhovnik povabi k molitvi očenaša, kot pritrnitev lastnemu krstu.
- **Blagoslov** matere, očeta in botrov in celotne skupnosti. Vsi so poklicani, da v moči blagoslova živijo krstno milost.

Včasih so po krstu šli k Marijinemu oltarju in posvetili otroka Mariji. Obrednik predvideva še končno pesem, ki naj bo velikonočna ali vezana na krst.

Redna delilca sta škof in duhovnik, v latinski Cerkvi tudi diakon, v sili pa vsak človek, tudi če ni krščen – potreben je le namen, da hoče storiti to, kar dela Cerkev, ko krščuje in da uporabi trinitarni obrazec.

32. Obred svete birme za otroke iz leta 1971 (slov. 1972): Apostolska konstitucija »Delež Božje narave«, Predhodna navodila

V Novi zavezi ni jasnega odlomka, ki bi nakazoval, da je Jezus ustanovil birmo. Imamo pa odlomke, ki jih imamo za temelj zakramenta: Apd 8,14 in 19,1-7. Odlomka govorita o **polaganju rok** in **prihodu Svetega Duha**. V 3. stoletju se srečamo z delitvijo obhajanja krsta in birme, kajti škof ni mogel vedno krščevati množic. Za škofa so se ohranili pokrstni obredi in ti sestavljajo birmo: *polaganje rok, maziljenje s krizmo, križ in poljub (pozdrav) miru*. To je točno to, kar imamo še danes. Te obrede so različno imenovali: *consignatio* ali *configuratio*, oboje pa pomeni **potrditev**. Na pokrajinskem koncilu v Kölnu v 13. stoletju jasno določijo, da se birma po 7. letu, kar tudi potrdi Tridentinski koncil.

Konstitucija – »Delež božje narave«:

Danes imamo za obrede podeljevanja birme dva obrednika: *Sveta birma* (za otroke) (1970, slov. 71) in *Uvajanje odraslih v krščanstvo* (za odrasle) (1972, slov. 78). Obrednik *Svet birma* ima tudi konstitucijo, ki ga uvaja: *Divinae consortium naturae* ali *Delež božje narave*. Papež v njej pove, da je namen prenove zakramenta, da se kaže v bolj tesni zvezi z drugima dvema zakramentoma uvajanja. Predstavi *svetopisemske temelje krsta in birme* in *zgodovinski pregled birmovanja*, kjer poudari, da so v zgodovini rabili različne obrede, ki so vedno pomenili podeljevanje Svetega Duha (maziljenje, polaganje rok, zaznamovanje). Naniza tudi vrsto **izjav koncilov**, ki poudarjajo polaganje rok in maziljenje s sveto krizmo. Ob tem zgodovinskem pregledu imamo tudi **doktrinalni nauk**: zakrament se podeljuje s **polaganjem rok, maziljenjem** in besedami: **»I..., sprejmi potrditev – Dar Svetega Duha.«**

Konstitutivni element, da je birma veljavna, je *maziljenje s sveto krizmo* (to je konstitutivno samo še pri bolniškem maziljenju; za krst voda, za ordinacijo pa polaganje rok); pri krstu in svetem redu pa je dopolnilni element. Konstitucija poudarja povezanost med krstom in birmo. Birma je neizbrisno znamenje, zato se ne more prejeti večkrat. Obred polaganja rok z molitvijo ne spada k bistvu zakramenta, moramo pa ga imeti v veliki časti.

Sledijo navodila:

I. Nagovor o dostojanstvenosti in pomenu birme:

Krščeni nadaljuje pot uvajanja v krščanstvo po zakramentu birme, kjer prejmejo Svetega duha, ki ga je Gospod na binkošti poslal svojim apostolom, s tem postanejo verniki na popolnejši način podobni Kristusu in se utrdijo v moči, da bodo pričevali za Kristusa, tako se jim vtisne neizbrisno znamenje, Gospodov pečat in zato birme ni mogoče ponovno prejeti. Odraščajoči postanejo sedaj sami odgovorni za svojo vero.

II. Opravila in službe pri birmi:

Za pripravo krščenih na birmo je odgovorno predvsem božje ljudstvo, duhovniki pa jih morajo na polni način uvesti v krščanstvo in z vso skrbnostjo pripraviti na birmo. Odrasle katehumene, ki prejmejo birmo takoj po krstu podpira krščansko občestvo, za otrokovo uvajanje v zakramentalno življenje pa so dolžni skrbeti starši. Ta naloga se na zunaj kaže v tem, da se tudi sami dejavno udeležujejo zakramentalnega opravila in s tem dajejo zgled.

Poskrbeti je treba, da birma dobi slovesen in prazničen značaj, zato zberemo vse kandidate k skupni birmi in povabimo vse božje ljudstvo. Po običaju naj ima vsak birmanec botra, ki ga bo pripeljal k birmi. Zaradi sedanjih pastoralnih razmer je dobro, da je krstni boter, če je na voljo tudi birmanski boter, lahko pa si birmanec izbere posebnega botra; možno je tudi, da starši sami peljejo otroke k birmi. Dušni pastirji pa bodo poskrbeli, da bo boter duhovno primeren za to službo, saj mora izpolnjevati pogoje: biti mora dovolj star (16 let); naj bo član katoliške Cerkve, ki ima vse zakramente; ne sme imeti cerkvene kazni.

Prvotni delilec zakramenta birme je škof, da je očitneje nakazana zveza s prvo podelitvijo Svetega duha na binkoštni praznik, pravico do birmovanja pa imajo tudi:

- Apostolski administrator, ki ni škof, samosvoj prelat ali opat, apostolski vikar in apostolski prefekt, kapitularni vikar, vsi v svojih mejah in dokler traja njihova služba.
- Duhovnik, ki po svoji zakonito podeljeni službi krsti odraslega ali otroka v veroučni dobi, ali že veljavno krščenega odraslega sprejme v polno občestvo Cerkve.
- V smrtni nevarnosti, če je težko priti do škofa ali če je ta zakonito zadržan, naslednji: župniki in župniški vikarji; če so ti odsotni, njihovi kaplani; duhovniki, ki vodijo pravilno ustanovljene posebne župnije, župnijski upravitelji, vikarji namestniki in vikarji pomočniki. Če so vsi zgoraj naštetih odsotni, sme birmati vsak duhovnik, da le ni zapadel cenzuri ali kanonični kazni.

Ob resnični potrebi in iz posebnega vzroka, si sme birmovalec, kakor tudi izredni birmovalec, postavljen po adultu apostolskega sedeža ali po pravu, privzeti za birmovanje druge duhovnike.

33. Obred svete birme za otroke iz leta 1971 (slov. 1972): Predstavitev, Besedno bogoslužje, Izpoved vere, Molitev nad birmanci s polaganjem rok; Podelitev zakramenta /formula, znamenje, maziljenje in njen pomen, pozdrav miru/.

III. Obred zakramenta birme

Zakrament svete birme se podeljuje z maziljenjem s sv. krizmo na čelu med položitvijo roke in z besedami: »**Sprejmi potrditev – Dar Svetega duha.**« Polaganje rok ob molitvi »Vsemogočni Bog« se sicer ne zahteva za veljavnost zakramenta, vendar je zelo pomembno za popolnost obreda in za globlje razumevanje zakramenta. Ves obred ima dvojen pomen. Ko škof in duhovniki, ki sobirmujejo, polagajo roke nad birmance, je v tem vidna svetopisemska kretnja, s katero kličemo dar Svetega Duha na način, ki je krščanskemu ljudstvu najbolj razumljiv. Maziljenje s krizmo in besede, ki maziljenje spremljajo, pa naznačujejo učinke daru Svetega Duha. Sveto krizmo posveti škof med mašo, ki je v ta namen na veliki četrtek.

Odrasli katehumeni in tisti otroci, ki jih krstimo v veroučni dobi, naj redno takoj po krstu prejmejo obhajilo in tudi birmo. Treba pa je tudi poskrbeti, da v primeru smrtne nevarnosti ali ob drugih težjih okoliščinah otroci prejmejo birmo ob primernem času, lahko tudi preden so prišli k pameti, da ne bodo oropani milosti zakramenta.

Za prejem birmo se zahteva: **a)** da je birmanec krščen; **b)** dovolj star, imeti mora vsaj 7 let; **c)** če je pri pameti, da je v stanju posvečujoče milosti (opravi spoved); **d)** primerno poučen in zmožen obnoviti krstne obljube.

Priprava odraslega krščanskega človeka na birmo včasih sovpada s pripravo na poroko; zato se je pri odraslih treba držati ustrezno prilagojenih tistih načel, ki so v škofijah v navadi.

Kdaj naj se obhaja: Vedno med mašo, da se toliko bolj nakaže zveza birmo s celotnim obhajanjem uvajanja v krščanstvo, ki ima svoj vrh v prejemu evharistije. Če je brez maše, je potrebno pred tem besedno bogoslužje (ob primerih, ko birmanci še niso bili pri obhajilu in ne bodo ob tej priložnosti prejeli prvega obhajila), ki je vir mnogovrstnega delovanja Svetega Duha v Cerkvi in vsakem krščencu in birmancu. Primerno je, da birmovalec tudi sam mašuje, če pa mašuje drug mašnik, je primerno, da škof vodi besedno bogoslužje, pri čemer opravi vse tisto, kar sicer naredi mašnik, na koncu maše pa podeli blagoslov.

Imena birmovalca, birmancev, staršev in botrov, dan in kraj birmo naj župnik vpiše v posebno knjigo, razen tega pa je treba po določilu prava prejem birmo vpisati tudi v krstno knjigo.

IV. V birmanskem obredu možne prilagoditve

Škofovske konference lahko prilagodi besedila: primerna pesem, ki izraža glavne sestavine; odpoved hudemu duhu; besedilo za obnovev krstnih obljub. Sprememba načina pozdrava miru in tudi zunanje kretnje (birmovalec položi roko na ramo: »**Mir s teboj!**«, ali rokovanje).

V. Kaj je treba pripraviti za birmo

Za delitev zakramenta birmo je potrebno pripraviti: Sveta oblačila, ki so predpisana za mašo, albe in štole, birmovalec pa mora biti v večerničnem plašču, če je birma izven maše. Potrebno je pripraviti še sedež za škofa in za duhovnike, ki mu pomagajo birmovati, posodico s sv. krizmo, obrednik, vse potrebno za sv. mašo in obhajilo, vse za umivanje rok po maziljenju birmancev.

OBRED SVETE BIRME

Besedno bogoslužje je konstitutivni element obhajanja zakramenta svete birmo. Vloga besednega bogoslužja je, da razloži samo zakramentalno dejanje. Če je obred birmo med mašo, opravimo besedno bogoslužje po predpisih (Vstopni spev in GP je v obredniku). Berila lahko delno ali v celoti vzamemo od dnevne maše ali pa izmed tistih, ki so na koncu obrednika. Pri berilih naj sodelujejo tudi birmanci.

Predstavitve birmancev: Po evangeliju škof sede in sledi predstavitev birmancev, kar ustvarja družinsko vzdušje. Navadno predstavlja župnik, lahko pa tudi diakon, katehet ali drug laik. Vsak naj bi se predstavil pred škofom, zato je dobro, da sedijo skupaj.

Homilija: Sledi pozdrav birmovalcu in šele nato ima škof kratko homilijo, pri kateri ob razlagi beril uvede birmance, njihove botre in starše in vse zbrane vernike v globlje razumevanje zakramenta birmo in naloge pričevanja, ki jo s tem dobijo.

Izpoved vere (obnovev krstnih obljub):

Nato škof sprašuje birmance, ki stojijo pred njim in skupaj odgovarjajo. Formula ima trojno odpoved hudemu duhu in birmanci odgovorijo: »**Se odpovem**« (pri krstu je več vprašanj odpovedi, tukaj pa je vse združeno v eno), nato pa štiri vprašanja glede izpovedi vere, na katera odgovorijo z »**Verujem**« (tri vprašanja so o Sveti Trojici (Oče, Sin, Sveti Duh) – pri tretjem je aktualizacija: *ki ga boste danes prejeli*, četrto pa o Cerkvi). Po četrtem odgovoru »**verujem**« škof zaključi: »**To je naša vera. To je vera Cerkve. To ponosno izpovedujemo v Jezusu Kristusu, našem Gospodu.**« Vera je nekaj osebnega, zato vsakdo odgovarja zase, na koncu pa vse občestvo odgovori z »**Amen**« in s tem ljudstvo pritrdi veri birmancev.

Molitev nad birmanci s polaganjem rok:

Škof s sklenjenimi rokami naredi birmancem uvod (novo!), ki ima dva poudarka: da so že krščeni in da naj se nanje razlije Sveti Duh.

Škof stoje in s sklenjenim rokami obrnjen k ljudem pravi (novi uvod):

**Predragi, prosimo vsemogočnega Boga Očeta,
naj nad te svoje posinovljene otroke,
ki so bili pri krstu prerojeni za večno življenje,
dobrotno razlije svojega Duha,
ki naj jih potrdi z obiljem svojih darov
in jih po svojem maziljenju naredi še bolj podobne
božjemu Sinu Kristusu.**

Nato iztegne nadnje roke in moli (epikleza; stara molitev že iz zakramentarjev), naj Jezus razlije nanje istega Svetega Duha, katerega sadove omenja Iz 11,2: *Na njem bo počival Gospodov duh: duh modrosti* (da človek odkriva božje norme) *in razumnosti* (da pride preko razuma do spoznanj), *duh svéta* (da zna svetovati) *in moči, duh spoznanja ...*

Duhovniki, ki si jih kdaj glavni birmovalec (škof, ...) privzame za birmovanje, naj skupno z njim molče držijo razprostrte roke nad vsemi birmanci. Samo škof pa moli:

**Vsemogočni Bog, Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa,
té svoje služabnike si pri krstu prerodil
iz vode in Svetega Duha
in jih rešil greha.
Pošlji jim Svetega Duha Tolažnika;
podéli jim duha modrosti in umnosti,
duha svéta in moči,
duha vednosti in pobožnosti;
napolni jih z duhom božjega strahú.
Po Kristusu, našem Gospodu.
Amen.**

V središču je epikleza, klicanje Svetega Duha, po katerem bo birmanec priličen Kristusu – ta molitev se izvršuje med polaganjem rok. Obred polaganja rok se sicer ne zahteva za veljavnost zakramenta, ker ni konstitutiven, vendar pa ga Pavel VI. v svoji konstituciji posebej poudarja. Polaganje rok so uporabljali pri investituri (umeščanju) v službo. Aron nad ljudstvom, Jozue na Manasejem ... kar pomeni blagoslov. Jasno pa je, da je to polaganje rok pred maziljenjem različno od polaganja roke pri maziljenju načelu.

Podelitev zakramenta:

Zakrament sv. birme se podeljuje z maziljenjem s sveto krizmo na čelu med položitvijo roke in s formulo: »**I..., sprejmi potrditev – Dar Svetega Duha**«.

Birmanec odgovori: »**Amen**«.

Škof seže v roko ali pa jo položi roko na ramo birmanca in reče: »**Mir s teboj**«.

Birmanec odgovori: »**In s tvojim duhom**«.

RAZLAGA PODELITVE ZAKRAMENTA:

Formula je vzeta iz bizantinskega obreda iz 5. stoletja. Gre za novozavežno terminologijo: *sprejmi...* – potrditev je duhovna obreza, ki je predvsem notranje znamenje, oz. pečat. Kristjan je s tem pečatom zaznamovan v globini svoje biti z darom Svetega Duha. Ko škof in duhovniki, ki sobirmujejo, polagajo roke nad birmance, je v tem vidna svetopisemska kretnja, s katero kličemo dar Svetega Duha na način, ki je krščanskemu ljudstvu najbolj razumljiv.

Maziljenje: Včasih so bili maziljeni kralji, preroki in duhovniki, kar je znamenje na čelu; v NZ pa smo zavezani samo na posvetitev po Svetem Duhu. Maziljenje izraža poslanstvo. To olje je povezano z dišavami in se nanaša na Pavlove besede: *Hvala Bógu..., ki po nas razširja po vseh krajih blag vonj njegovega spoznanja. Za Boga smo namreč blag Kristusov vonj, tako med tistimi, ki so na poti rešitve, kakor med tistimi, ki so na poti pogubljenja* (2 Kor 2,14-15). Maziljenje s krizmo pa naznačuje učinke darú Svetega Duha.

Znamenje: Krščeni, ki je po škofovi roki zaznamovan z dišečim oljem, prejme neizbrisno znamenje, Gospodov pečat, hkrati z darom Svetega Duha, ki ga na popolnejši način naredi podobnejšega Kristusu in mu podeli milost, da bo širil »prijeten vonj« med ljudmi. Križ, ki ga naredi škof s sveto krizmo na čelu ima tudi pomen varstva in služenja Kristusu, predvsem pa je neizrekljivo, eshatološko znamenje zaznamovanih: *In slišal sem število zaznamovanih, sto štiriinštirideset tisoč zaznamovanih iz vseh rodov Izraelovih sinov* (Raz 7,4). Včasih so je boter zavezal čelo s posebnim trakom, je naredil krono.

Pozdrav miru: je Kristusov velikonočni pozdrav apostolom in ta pozdrav spremlja poljub miru s strani škofa. Včasih je to spremljal majhen udarec, da bi si birmo dobro zapomnil, kakor pravi škof Durandus v 13. stoletju.

Sledijo prošnje za vse potrebe, ki jih lahko bere duhovnik ali pomočnik (rubrika), čeprav je to stvar vernikov.

Če je birma z mašo, sledi evharistično bogoslužje (če je primerno, se birmanci obhajajo pod obema podoboma) in **blagoslov ali prošnja nad ljudstvom**.

Če je birma brez maše sledi **molitev očenaša** in potem **blagoslov ali prošnja nad ljudstvom**.

34. Zakrament ozdravljenja – Sveta pokora (različna imena in njih pomen), biblične osnove: Stara zaveza (dva načina), Nova zaveza /Jn 20, 21-23/, Zgodovinski razvoj obreda: I-VI stol.; VII-XI stol; obrednik iz leta 1614.

Sveta pokora, sveto bolniško maziljenje (zakrament ozdravljenja v ožjem pomenu izraza) in sveta evharistija kot popotnica sestavljajo zakramente, ki dovršujejo naše romanje in pripravljajo na domovino.

Različna imena za sveto pokoro in njihov pomen (KKC 1423-1424):

- **Zakrament spreobrnjenja**, ker zakramentalno uresničuje Jezusov klic k spreobrnjenju, dejanje vrnitve k Očetu, od katerega se je človek oddaljil z grehom;
- **Zakrament pokore**, ker posvečuje osebno in cerkvenostno naravnost spreobrnjenja, kesanja in zadoščevanja kristjana – grešnika;
- **Zakrament spovedi**, ker je priznanje, izpoved grehov pred duhovnikom bistvena prvina tega zakramenta. V globokem pomenu je ta zakrament tudi izpoved v pomenu hvaležnega priznavanja in hvaljenja božje svetosti in božjega usmiljenja do grešnega človeka.
- **Zakrament odpuščanja**, ker Bog z zakramentalno duhovnikovo odvezo podeljuje spokorniku *odpuščanje in mir*.
- **Zakrament sprave**, ker podeljuje grešniku ljubezen Boga, ki daje spravo: »Spravite se z Bogom« (2Kor 5,20). Kdor živi iz usmiljenja božje ljubezni, je pripravljen odgovoriti na Gospodov klic: »Pojdi in se prej spravi z bratom« (Mt 5,24).

Biblične osnove zakramenta:

Pomen greha so ljudje razumeli kot razdiranje zaveze z Bogom, ki ponuja svoje prijateljstvo. Človek ne želi biti odvisen od Boga in se mu upre, Bog pa ga ne zapusti in ga vedno znova vabi k sodelovanju. V SZ imamo različne prošnje in daritve za odpuščanje grehov. Obred velikega spravnega dneva (jom kippur), ki je opisan v 3 Mz 27, je dan, ko je smel veliki duhovnik stopiti v presveto in darovati kadilo, nato pa je daroval enega kozliča za sebe in enega kozla za grehe ljudstva. Na enega pa je naložil grehe ljudstva in ga poslal v puščavo.

Različni načini spreobrnjenja v SZ:

SZ pozna dva načina: »trda roka« (Mojzes za grešnike naroča smrt) in razne oblike pokore.

A) SKUPNA SPOVED:

- **Vpitje k Bogu:** »Tedad so Izraelovi sinovi *klicali h Gospodu* in rekli: Grešili smo proti tebi. Zapustili smo svojega Boga in služili Báalom ... Stori z nami povsem, kakor je dobro v tvojih očeh! Toda prosimo te, reši nas ta dan!« (Sod 10, 10-15).
- **Jom kippur:** »Deseti dan tega sedmega meseca pa je spravi dan; *imejte sveti shod, pokorite svoje duše* in darujte ognjeno daritev Gospodu! Na isti dan ne opravljajte nobenega dela, kajti to je spravi dan, da se za vas opravi sprava pred Gospodom, vašim Bogom! *Kajti vsak, ki se ta dan ne spokori, naj bo iztrebljen izmed svojega ljudstva*« (3 Mz 23, 27-29). Mojzes naroča smrt za grešnike.
- **Post, spanje na tleh:** David se je pregrešil zoper 9. zapoved z Urijevo ženo, to mu prerok Natan očita, zato mu bo umrl sin Urijeve žene. David pa se zato *posti, spi na tleh*. Ko otrok umre, gre David molit v Gospodovo hišo, doma pa je potem normalno jedel in pil (prim. 2 Sam 16).
- V Jonovi knjigi beremo, da so se Ninivljani spokorili in si *deli raševino okoli ledij ter se posuli s pepelom po glavi* in Gospodu je bilo žal zaradi groznje, ki jo je izrekel.
- **Jok** je tudi zelo značilen za staro zavezo: »Ko je Gospodov angel govoril te besede vsem Izraelovim sinovom, je ljudstvo *povzdignilo svoj glas in so jokali*« (Sod 2,4).

B) POSAMIČNA SPOVED:

- SZ pozna tudi posamično **izpoved grehov**, npr.: »Kdor prikriva svoje grehe, nima sreče, kdor pa se jih obtoži in jih opusti, doseže usmiljenje« (Prig 28, 13).
- **Molitev:** Mojzes moli za ljudstvo, ko se je to pregrešilo z zlatim teletom (2 Mz 32).
- David se pregreši zoper Gospoda z ljudskim štetjem. Bog mu nakloni možnost, da izbira nadlogo, David izbere kugo. Bogu postane žal za vse hudo, zato ukaže **zgraditi oltar in darovati žgalno daritev**. David to izpolni (prim. 2 Sam 24).
- Janez Krstnik **oznanja pokoro in vabi h krstu spreobrnjenja v Jordanu**.

V NZ se Jezus predstavi kot tisti, ki osvobaja človeka in ima oblast odpuščati grehe (prim. Mr 2,10). On je tisti zakrament, po katerem se moremo spraviti z Bogom. Svoji Cerkvi je izročil oblast zavezovanja in razvezovanja: *Dal ti bom ključne nebeškega kraljestva; in kar koli boš zavezal na zemlji, bo zavezano v nebesih; in kar koli boš razvezal na zemlji, bo razvezano v nebesih* (Mt 16,19). Apostolom je naročil naj tudi oni odpuščajo grehe: *Tedad jim je Jezus spet rekel: »Mir vam bodi! Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam.« In ko je to izrekel, je dihnil vanje in jim dejal: »Prejmite Svetega Duha! Katerim grehe odpustite, so jim odpuščeni; katerim jih zadržite, so jim zadržani* (Jn 20,21-23).

Zgodovinski razvoj obreda od I. do VI. stoletja:

Že v prvih krščanskih skupnostih so izločili grešnika, da bi se spametoval in se skesal. Za težke grehe (odpad, apostazija, prešuštvo) so zahtevali javno pokoro, ki je lahko trajala tudi več let; Gelazij npr. predvideva za uboj 7 let kazni in 3 leta posta ob kruhu in vodi. Na Zahodu so zagovarjali samo enkratno priložnost te pokore, na Vzhodu pa se je lahko tudi ponovila. Tertulijan piše, da se spokorniki ponižujejo, ležijo v raševini na pepelu, jokajo, se postijo, poklekujejo pred duhovniki (božja navzočnost), prosijo bližnje, naj molijo zanje. Ta javna oblika spovedi ima tri stopnje:

- javno priznanje in izpoved grehov pred škofom ali duhovnikom;
- vstop v red spokornikov in sprejem pokore (dobra dela, zdržek, post...);
- sprava na veliki četrtek, molitev škofa nad spokornikom in odveza.

Na Vzhodu je bil običaj spovedi laikov; ljudje so čutili, da se morajo spovedati in so se spovedovali drug drugemu in si tudi nalagali pokore, ki so veljale za odpuščanje. Imeli pa so tudi javno pokoro z različnimi stopnjami:

- najprej so šli v red jokajočih;
- nato v red poslušajočih, ki so hodili k duhovnikom poslušat božjo besedo in homilijo;
- nato v red klečečih, ki so klečali na javnih mestih;
- nato v red stoječih, ki so se lahko že tudi javno kazali.

V 4. stoletju so nastopile težave s tako obliko spovedi in so zaradi zlorabe in pohujšanja to odpravili. Javna pokora ostane, toda brez teh stopenj. Na vzhodu je odveza prosilna, v latinski Cerkvi pa je v Jezusovem imenu deklarativna.

V 7. st. je določeno, da se je javna pokora začela na pepelnico. Po letih pokore so bili sprejeti v občestvo med prvo mašo na veliki četrtek. Vstop v red pokore je škof razglasil javno (takrat so s spokorniki jokali tudi duhovniki – če trpi en ud, trpimo vsi), prav tako je bil javen ponoven sprejem s polaganjem rok.

Zgodovinski razvoj obreda od VII. do XI. stoletja:

V srednjem veku so irski menihi prinesli nove načine pokore: **osebna spoved pred duhovnikom**. Najprej je spokornik prišel k duhovniku in ta mu je naložil pokoro in šele ko jo je opravil (zasebno), je dobil odvezo; kasneje pa se je poenostavilo: imamo privatno spoved s takojšnjo odvezo in kasnejšo pokoro. Predvidena je možnost ponovitve. Za pomoč pri odmerjanju pokore so naredili seznam grehov s tarifami pokore (eden je v Gelazijevem zakramentarju, ki je zelo strog že za laike; duhovnike pa so kar izgnali za določeno število let).

Na 4. lateranskem koncilu je določeno, da je potrebno iti k spovedi vsaj enkrat na leto; to pravilo uzakoni rimski obrednik iz leta 1614. Prevzame pa tudi obliko posamične spovedi s takojšnjo odvezo in poznejšo pokoro. Za odvezo položi duhovnik desnico na spovedanca (ostanek nalaganja pokore).

35. Novi obrednik – 1973: predhodna navodila/teološki poudarki sprave, vloga skupnosti, delivec, kraj, čas, liturgična obleka/, trije različni obredi; spokorna opravila.

Novi obrednik želi povečati občestveni značaj.

Predhodna navodila: Novi obrednik predstavi skrivnost sprave v zgodovini odrešenja, ko je Bog v Kristusu svet spravljal s seboj; tudi sam Jezus je sprejemal grešnike in jih ozdravljaj; na binkošti je oznanjen krst v odpuščanje grehov. Kratko predstavi spravo spokornikov v zgodovini Cerkve, ki je sveta pa tudi grešna, zato je vedno znova in znova potrebna očiščevanja.

Vloga skupnosti: Celotna cerkev je poklicana, ne le da z oznanjevanjem sprave kliče k pokori, ampak da za grešnike tudi prosi in spokorniku pomaga, da bi svoje grehe spoznal in jih priznal. Tako postane orodje spokornikove spreobrnitve in odveze po službi.

Delivec zakramenta: Govori o delivcu zakramenta, ki je škof oz. vsak duhovnik, ki ima pravico odvezovati – v smrtni nevarnosti pa lahko podeli odvezo tudi tak, ki nima pravice spovedovati. Duhovnik naj bo vedno pripravljen na spoved in naj moli k Svetemu Duhu, da bo prejel razsvetljenje in ljubezen. Priprava na spoved velja za oba, spokornika in duhovnika. Sprejem spokornika naj bo z bratsko ljubeznijo in pozdravom: *Hvaljen Jezus*. Križ naj bi naredila oba, ker skupno začneta liturgično opravilo. Spovedna molčečnost velja dosledno in absolutno. Veže tudi morebitne prevajalce ali tiste, ki so karkoli slišali.

Kraj: Zakrament pokore opravljamo na kraju, kakor je to določeno po cerkvenih zakonih: *Pravi prostor je cerkev ali kapela, izven spovednice le izjemoma; mreža po želji spovedanca*. (prim. ZCP kan. 964).

Čas: Spravo spokornikov lahko opravimo v vsakem času in ob vsakem dnevu. Primerno je, da verniki vedo, kdaj je duhovnik na razpolago. Spoved naj bi bila izven evharističnega bogoslužja. Svetovani so spokorni shodi v postu in adventu.

Liturgična obleka: O njej obrednik ne govori. Liturgična obleka za zakramente je štola. Treba se je držati določb škofovske konference.

Trije obredi:

1. Obred sprave posameznih spokornikov: To je osnovna oblika zakramenta. Red obhajanja:

- *Priprava* – za spovedanca in duhovnika. Duhovnik naj moli k Svetemu Duhu za razsvetljenje in ljubezen.
- *Pozdrav* – prejem spokornika z bratsko ljubeznijo; ga pozdravi s »Hvaljen Jezus!«
- *Znamenje križa* – oba, ker skupno začneta liturgično opravilo.
- *Življenjske okoliščine* – spokornik jih razloži (čas zadnje spovedi, starost, stan ...).
- *Branje božje besede* je tu predvideno, dejansko pa se ne zgodi. Duhovnik naj vključi vsaj kratke evangeljske navedke ali vzklike/izreke in s tem uvede spokornika.
- *Priznanje grehov* je osrednje dejanje spokornika. Pomembno je, da naj se škoda popravi.
- *Pokora* – obrednik pove, naj bodo pokore različne (molitev, odpoved, dobra dela bližnjemu ...). Vedno naj bi bilo neko povračilo.
- *Kesanje* je integralni del samega obreda in ga ne opuščamo.
- *Odveza* – podeli naj se po molitvi kesanja. Duhovnik stegne desnico ali obe roki nad spovedanca in moli besede odveze. Teološki poudarki: gre za zakrament usmiljenja; spokornikova sprava izhaja iz Očetovega usmiljenja; povezanost med spokornikovo spravo in velikonočno skrivnostjo (trinitarično); delovanje Svetega Duha; dejanje se izvrši po službi Cerkve po duhovniku.
»Bog, oče usmiljenja, ki je s smrtjo in vstajenjem svojega Sina svet spravil s seboj in poslal Svetega Duha v odpuščanje grehov, naj ti po službi Cerkve podeli oproščenje in mir. In jaz te odvežem tvojih grehov v imenu Očeta in Sina + in Svetega Duha.«
- *Sklepna zahvalna molitev in odslovitev:* »Zahvaljujmo se Gospodu, ker je dober. – Vekomaj traja njegova dobrot. – Gospod ti je odpustil grehe, pojdi v miru. – Bogu hvala.«

Iz pastoralnih razlogov se lahko obred skrajša. Nikoli se ne sme izpustiti: **povabila h kesanju in kesanja, odveze in odslovitve**. V smrtni nevarnosti so lahko samo sklepne besede odveze.

2. Obred sprave več spokornikov s posamično spovedjo in odvezo: Globlje izraža cerkvenostno razsežnost obhajanja pokore. Ta obred je nanovo v obredniku, čeprav je obstajal že prej (Slomšek: učitelji pripravijo otroke v šoli, nato gredo v cerkev k spovedi). Občestvo skupaj posluša Božjo besedo, se ob njej prenavlja in se sprašuje o napakah. Glavno je, da se začuti, da greh ni le moje dejanje ampak dejanje s katerim je prizadeta oz. ranjena vsa Cerkev. *Potek:* Najprej je pesem, pozdrav, molitev (GP, oracija ...), besedno bogoslužje, homilija (na podlagi Božje besede ali spraševanje vesti), tihota, obred sprave, skupaj zmolimo kesanje, spokorne prošnje, očenaš, posamična spoved, skupna zahvala, blagoslov, odslovitev.

Ta obred naj bi imeli ob posebnih priložnostih (post, advent, prazniki; skupine).

3. Obred sprave več spokornikov s splošno spovedjo in splošno odvezo: je izredna oblika (edini redni način je posamezna spoved). Izredne pastoralne okoliščine: veliko število penitentov (misijonske dežele), smrtna nevarnost ... Potrebno je dovoljenje ordinarija.

Pogoj za tako spoved je: *dobra priprava; dolžnost, da se zavedam, da moram vse težke grehe povedati pri naslednji spovedi.*

Potek: Božja beseda, homilija z opozorilom, naj se dobro pripravijo, naložitev splošne pokore za vse, povabilo spokornikom, naj pokažejo, da želijo prejeti odvezo (pokleknejo, vstanejo, pridejo naprej ...), kesanje, pesem, očenaš, molitev duhovnika, odveza, zahvala, blagoslov in odslovitev.

4. Spokorna opravila (shodi): gre predvsem za zavest spokornosti, razmišljanje o grehu in nujnosti spovedi in s tem možnost za dobro oblikovanje vesti. Glavni namen spokornih shodov je spreobrnjenje; to ni zakrament spovedi ali njeno nadomestilo. *Potek:* pesem, berila, homilija, prošnje, očenaš, molitev, blagoslov in odslovitev. Primeren prostor za obhajanje je Cerkev ali kapela, kar pa ne pomeni, da ne smemo zakramenta obhajati drugje.

Koristno je za vzgojo občestva, pripravo otrok, katehumenov ...

Prilagoditve: Škofovske konference lahko obred prilagodijo (kateri prostori so primerni); poskrbeti morajo za prevode besedil in molitev – besedilo zakramentalne odveze naj se ohrani v celoti; škof ali duhovnik ne moreta spreminjati obreda. Škofje lahko opredelijo, kdaj je dovoljeno dati skupno odvezo. Duhovnik lahko prilagodi obred posameznim spovedancem.

Dobro se je zavedati, da mora biti duhovnik pri spovedi OČE, ki sprejema izgubljenega sina, SODNIK, ki pove kaj je prav in kaj ne in PRIJATELJ, ki sprejme človeka kakršen je in mu pomaga.

36. Zakrament ozdravljenja – bolniško maziljenje: Biblične osnove (Stara zaveza, Nova zaveza /Mk 6,7-13; Jak 5,14-16); Zgodovinski razvoj obreda (prva stoletja, Inocenc I v pismu škofu v Evgubijo; doba zakramentarijev; Obred Pavla V – 1614).

SP SZ govori o bolezni v okviru trpljenja, ki je večkrat predstavljeno kot moč hudega duha in znamenje Božje jeze (1 Mz). Trpljenje je prišlo na svet zaradi greha, sad trpljenja pa je bolezen. Trpljenje je za SP nekaj slabega, zdravje pa nekaj dobrega; je znamenje blagoslova. Edino v starosti, ki je znamenje blagoslova in modrosti, je trpljenje pozitivno omenjeno. Poseben primer je tudi Job, kjer ni nekaj slabega, ampak je trpljenje preizkušnja, ki krepi duha in prečiščuje vero ter poglobi odnos do sebe, da Boga in do bližnjega. Job odgovori ženi: *Govoriš, kakor govori omahljiva ženska! Tudi dobro smo prejeli od Boga, zakaj bi hudega ne sprejeli?* (Job 2,10).

NZ govori o trpljenju kot o nečem, kar omogoča prečiščevanje. Jezus se predstavlja kot zdravnik in vsa znamenja ozdravljenja so predstavljena kot zmaga nad zlom, kot znamenje osvoboditve. Temeljni odlomek o ustanovitvi bolniškega zakramenta je: *Poklical je k sebi dvanajstere in jih začel pošiljati po dva in dva ... in šli so ... izgnali so tudi veliko demonov in veliko bolnikov mazilili z oljem ter jih ozdravljali (Mr 6,7-13)*. Na poseben način pa je zakrament opisan v Jakobovem pismu: *Če je kdo med vami bolan, naj pokliče starešine Cerkve in naj nad njim molijo ter ga v Gospodovem imenu pomazilijo z oljem. In molitev vere bo rešila bolnika in Gospod ga bo obudil; če je storil grehe, mu bodo odpuščeni (Jak 5,14-16)*. Tu se omenja bolnik in ne umirajoči. Učinkovitost maziljenja je v tesni povezanosti z verno molitvijo. Delivec zakramenta je duhovnik in ne diakon. Mazili se na prsih in rokah.

Zgodovinski razvoj obreda

Iz 1. stoletja nimamo ohranjenega obreda, je pa ohranjenih precej zapisov o raznih blagoslovnih molitvah za olja. V Hipolitovem izročilu piše, naj se škof zahvali in moli: *Če kdo prinese k darovanju olja, naj se zahvali kot pri evharistiji, a z drugimi besedami ... to olje naj okrepi tiste, ki ga okusijo in ozdravi tiste, ki ga uporabljajo*. Hipolit je molitev postavil v evharistično molitev po anamnezi. V molitvi je poudarjeno:

- da je Bog tisti, ki posvečuje olje;
- da je maziljenje podobno maziljenju kraljev, prerokov in duhovnikov (dilema, ali ne gre za krizmo);
- da je to olje, s katerim maziljenci lahko prosijo in prejmejo duhovno in telesno ozdravljenje.

V 5. stoletju prinaša Serafinov evhologij zelo bogato blagoslovno molitev nad oljem, kjer je posebej poudarjeno odpuščanje grehov; verjetno zato, ker so ga dajali predvsem umirajočim.

V Gelazijevem in kasneje Gregorijevem zakramentariju imamo rimsko molitev, ki je še danes v rabi: *Pošlji iz nebes svojega Svetega Duha tolažnika v to olje, ki si mu dal priteči iz zelenega lesa, za naše dušno in telesno krepčilo. To nebeško krepčilo naj varuje na telesu, (duši in duhu) – včasih poudarek le na telesu – vsakega, ki bo z njim maziljen. Naj mu prežene vse bolečine in slabost. Gospod, naj bo to olje sveto, za nas blagoslovljeno v imenu Jezusa Kristusa ...* Zasledimo tudi posebno sporočilo, da se blagoslov vrši pri evharistični daritvi, ki je koncelebrirana.

Uporaba

Papež Inocenc I. v 5. stoletju piše škofu Decenciju v Evgubijo, da ne samo škofje in duhovniki, ampak tudi laiki sami lahko uporabljajo »krizmo«. Gre za razlago mesta Jak 5,14: *Brez dvoma je to treba razumeti o bolnih vernikih, ki jih je mogoče maziliti s svetim oljem krizme. To olje posveti škof in ga smejo v lastni stiski ali v stiski svojcev uporabljati ne le duhovniki, marveč vsi kristjani. Tisti, ki delajo pokoro, ne smejo biti maziljeni z oljem. Saj to maziljenje spada k zakramentom*.

Mazilili so različne dele telesa: ustnice, nos, oči, roke, noge, prsa. Formula je bila za vsako maziljenje posebej.

V srednjem veku (9. stoletju) so izrazu *unctio infirmorum*, dodali vzdevek *extrema unctio*. Hipolit je poudarjal, naj naznanijo škofu, če je kdo bolan, da ga obišče: *Res je v veliko olajšanje bolniku, če ga obišče veliki duhovnik ... naj moli nad njim, kajti Petrova senca je ozdravljala*. To je tudi prvo poročilo o obredu (polaganje rok!). Bolniku je olajšano zlasti, če moli nad njim s polaganjem rok ter ga mazili; to razume kot zdravilo, da bodo lahko spet šli v Cerkev – za bolne, ki pričakujejo, da bodo ozdraveli, ne pa maziljenje za umirajoče. Tudi Avgustin je zelo poudarjal, naj pokličejo škofa, da moli za bolnika.

Doba zakramentarijev prinese nove molitve in zahteve, ki združujejo bolniško maziljenje s spovedjo. Maziljenje opravlja včasih več duhovnikov (dobesedno po Jakobovem pismu), kar je stalna praksa na vzhodu, mazilijo pa na različnih delih telesa.

- najprej prepovejo v 9. stoletju, da bi verniki sami mazilili svoje;
- zakramentalno maziljenje je povezano s polaganjem rok;
- nastane cela vrsta prošenj, ki so jih molili ob bolniku, tako da je postal obred izrazito dolg (7 spokornih psalmov, litanije ... kar je vodilo k nastanku posebnega oficija, ki so ga menihi molili ob bolniku ali pa v cerkvi);
- pri bolniškem maziljenju naj bi sodelovalo več duhovnikov, ki polagajo roke in molijo, eden pa je istočasno mazilil, kropi naj se z blagoslovljeno vodo;
- združevanje s spovedjo in obhajilom.

V 9. stoletju poznamo različnost glede števila maziljenj in števila obrazcev molitev. Sočasno se razvijeta dve vrsti maziljenj: **a)** povsod, kjer bolnika boli (Ordo Romanus I.); **b)** le na petih čutilih ter rokah in nogah. Formularji so tudi različni; ponekod je vsako maziljenje svoja molitev, drugod (v rimskem vse do II. vatikanskega koncila) samo ena formula, le z omembo različnega uda (... *odpusti, kar si zagrešil z I.*).

V srednjem veku ni v ospredju telesna ozdravitev, ampak priprava na smrt.

Tridentinski obrednik Pija V. iz leta 1614 ima bolj ali manj prilagojen obred, ki so ga v 12. in 13. stoletju širili benediktinski menihi v Clunyju (poenostavljen obred). Clunyski obred so takoj prevzeli mlajši redovi in je tako prišel do Rima. Obred se je hitro razširil po Rimu in okolici, Pavel V. pa ga je uzakonil.

V uvodu je teološka in juridična razlaga obreda, nato pa je opisan potek:

- pozdrav: *Mir s teboj ...*;
- kajenje in kropljenje bolnika in hiše z blagoslovljeno vodo;
- molitev in spoved, ki se opravi, če se je bolnik sposoben spovedati;
- tri molitve nad bolnikom z iztegnjeno desnico nad bolnikovo glavo (polaganje rok);
- sledi sedem spokornih psalmov in litanije;
- maziljenje na petih čutih z isto formulo;
- Očenaš, vrstice;
- sklepne molitve (oracije) za telesno zdravje in rešitev duše.

Skupnost med maziljenjem poje psalme, potem gre duhovnik v cerkev in vzame obhajilo.

37. Novi obred zakramenta bolniškega maziljenja – 1973, slov. 1974: Apostolska konstitucija: »Sveto bolniško maziljenje«, Predhodna navodila /pomen bolezni v skrivnosti odrešenja, koga je treba maziliti in kdaj, kaj je potrebno za maziljenje, zakramentalno besedilo; delivci bolniškega maziljenja; obred obiskovanja in obhajila bolnikov; obred maziljenja; popolni odpustek za zadnjo uro; pogojno maziljenje; kaj je to priporočanje umirajočih; Sveta popotnica.

Prenovljeni obrednik, ki ga uvaja konstitucija *Sveto bolniško maziljenje* (povzema zgodovinski razvoj obreda), se oddalji od srednjeveške teologije (ni le zakrament za umirajoče). II. vatikanski koncil ne obsodi srednjeveškega izraza poslednje maziljenje, ampak je bolje, da ga imenujemo bolniško maziljenje. Primeren čas za podeljevanje zakramenta je, ko je vernik v smrtni nevarnosti zaradi bolezni ali starosti. Obred ostaja zvest Jak 5,14-16.

S svetim bolniškim maziljenjem in molitvijo duhovnikov vsa Cerkev bolnike priporoča trpečemu in povečičanemu Gospodu, naj jim olajša in jih reši in naj prispevajo svoj delež k blagru božjega ljudstva tako, da se svobodno zedinjajo s Kristusovim trpljenjem in smrtjo.

Zakramentalno besedilo:

- Obrednik prinaša obred z novim zakramentalnim besedilom, ki poudarja milost in delovanje Svetega Duha: »**Po tem svetem maziljenju in svojem dobrotnem usmiljenju naj ti Gospod pomaga z milostjo Svetega Duha. – Amen. Odpusti naj ti grehe, te reši in milostno poživi. – Amen.**«
- Zakrament maziljenja je zdravilo za dušo in telo (kot v 1. stoletju).
- Spokorni učinek maziljenja nadomesti spoved, ko ta ni mogoča (sicer je obvezna).
- Mazili se na čelu in na rokah z zgornjo formulo.
- Z novim obredom ni več predpisano le oljčno olje, ampak je lahko tudi drugo rastlinsko olje.

Pri obredih je več poudarka na božji besedi, polaganju rok (v tišini in ne več z molitvijo), sodelovanju bolnika, ki naj zato prejme zakrament dovolj zgodaj, pa tudi njegovih svojcev. Duhovnik naj rabi le tisto olje, ki ga je škof blagoslovil pri krizmeni maši; v sili lahko blagoslovi olje tudi sam. Polaganje rok pred maziljenjem ni konstitutivno, se pa predvideva. Obred je možno obhajati med mašo; takšna naj bi bila letna bogoslužja bolnih in ostarelih. Obrednik predvideva tudi obred, ki združuje tri zakramente: spoved, maziljenje in obhajilo (sveto popotnico).

Delivci: so samo duhovniki (škofje in prezbiterji).

Bolniško maziljenje je liturgično in občestveno obhajanje, ki se opravlja v družini, v bolnišnici ali v cerkvi, za enega samega bolnika ali skupino bolnikov. Primerno je, da ga vključimo tudi v obhajanje evharistije. Če okoliščine svetujejo, more pred bolniškim maziljenjem biti zakrament pokore, po maziljenju pa zakrament evharistije. Kot zakrament Kristusove velike noči bi morala biti evharistija vedno zadnji zakrament zemeljskega bivanja. Taka bogoslužja, naj bi bila letna bogoslužja vseh bolnih in ostarelih. Z novim obrednikom je povezan tudi nov obred, ki vključuje vse tri zakramente ozdravljenja.

Obhajanje obsega: »starešine Cerkve« (Jak 5,14) položijo – v tihoti – roke na bolnike; v veri Cerkve molijo nad bolniki: to je temu zakramentu lastna epikleza; izvršijo maziljenje z oljem, ki ga je, če je le mogoče, blagoslovil škof. Če je obred med mašo, je obred polaganja rok vedno za prošnjami, sledi blagoslov olja in potem obred maziljenja na čelu in rokah.

Obred obiskovanja in obhajila bolnikov: preprost obred prinašanja obhajila, ki ga lahko povežemo s sveto spovedjo.

Sveta popotnica je prejem evharistije kot zakrament prehoda iz smrti v življenje. V prenovljenem obredniku je s prejemom popotnice združen tudi blagoslov s popolnim odpustkom ob zadnji uri (papežev blagoslov), kar moli duhovnik po spovedi in odvezi.

Priporočanje umirajočih so molitve pri umirajočem: z njim in zanj prosijo božjega usmiljenja in zaupanja v Kristusa. Obred je sestavljen iz kratkih molitev in SP odlomkov, čemur sledijo litanije vseh svetnikov.

Pogojno maziljenje se uporablja, kadar duhovnik dvomi, ali bolnik še živi. Tudi formula maziljenja je temu prilagojena s pogojno obliko (*Če še živiš ...*).

38. Zakrament služenja občestvu – Zakrament svetega Reda (pomen besede »ordo«, »ordinatio«, »consecratio«); Hipolitovo izročilo (posvetitev škofa, duhovnika in diakona);

Zakrament služenja občestvu

Sveti red in sveti zakon sta zakramenta, ki sta naravnana na zveličanje drugih. Če obenem prispevata k osebnemu zveličanju, dosegata to prek služenja drugim. Sta posebna zakramenta za graditev božjega ljudstva (prim. KKC 1534). V teh dveh zakramentih morejo tisti, ki so že bili s krstom in birmo posvečeni za skupno duhovništvo vseh vernikov, prejeti posebna posvečenja. Tisti, ki prejmejo zakrament sv. reda, so posvečeni zato, da bi v Kristusovem imenu »bili pastirji Cerkve z božjo besedo in milostjo« (C11). Po drugi strani pa »krščanska zakonca poseben zakrament okrepi in tako rekoč posveti za dolžnost in dostojanstvo njenega stanu« (CS 28,2; KKC 1535).

Zakrament svetega reda

To je zakrament, po katerem se apostolsko poslanstvo, ki ga je Jezus zapustil svoji Cerkvi, vrši do konca sveta v treh stopnjah: episkopatu, prezbiteratu in diakonatu. V teh stopnjah se ujema z Vzhodno cerkvijo.

Ordo izvira iz rimske kulture in življenja ter označuje določen red funkcionarjev (senata, vitezov, posameznih skupin ...). **Ordinatio** je pomenilo imenovanje funkcionarjev. Vsakdo je bil v red sprejet in se ni sam imenoval. Ker ordinacija ni spominjala na poganstvo, so jo kristjani z lahkoto sprejeli. Prvotno je *ordo* pomenil vso duhovščino, šele kasneje pa posamezne stopnje (*ordo episcoporum*, *presbyterorum*, *diaconorum*). Tako ime dobivajo tudi druge skupine: device, katehumeni, zakonci, vdove ... Vključitev v eno teh skupin pa se vrši z *ordinatio*, ki pa je lahko posvetitev, blagoslovitev ali zakrament.

Danes je *ordinatio* pridržana podeljevanju zakramenta svetega reda. Imenuje se tudi **consecratio** (posvečenje). Polaganje škofovih rok skupaj s posvetilno molitvijo predstavlja vidno znamenje tega posvečenja. V slovenščini besedi red dodajamo sveti, kar je možno tudi v latinščini (*ordo sacer*). Obsega vse tri stopnje. Izraz mašniško posvečenje težko uporabljamo za vse tri stopnje, zato novi obrednik uporablja izraz posvetitev škofa, mašnika, diakona.

Apostoli so na ljudi polagali roke, Pavel pa svari Timoteja, naj ne polaga rok prenašlo. Tertulijan je poznal besedo *ordinatio*, kar je pomenilo od 4. stoletja dalje sprejem med funkcionarje. Hieronim že uporablja *ordinatio* za polaganje rok na klerike. Ignacij Antiohijski je že poznal vse tri stopnje svetega reda.

Apostolsko izročilo Hipolita

To je prvi dokument, ki vsebuje pravne določbe o ordinacijah in obrede z molitvami.

Škof: *Za škofa naj bo ordiniran tisti, ki ga je vse ljudstvo izbralo, proti komur ni očitka. Ko ga je ljudstvo sprejelo se zberejo s škofom v nedeljo. Ob soglasni pritrditvi vseh naj škofje položijo nanj roke, duhovniki pa naj pri tem nič ne delajo. Naj vsi tiho molijo, da bi prišel Sveti Duh. Eden od škofov pa naj mu položi roke na glavo in moli.*

Ta posvetilna molitev je prevzeta v novi obred. Poudarek je na prošnji Bogu, naj pošlje Svetega Duha, nato pa razlaga dolžnosti škofa: pastir cele črede, izvršuje duhovno oblast, obhaja obrede, vrši dolžnost odvezovanja grehov, itn. Potem Hipolit omenja še prinašanje darov in molitev, ki je sedaj naša druga evharistična molitev. V Rimu je posvečeval papež, drugod pa so morali biti vsaj trije škofje.

Duhovnik: *Ko ordinirajo duhovnika, naj položi škof roko na njegovo glavo, prav tako tudi duhovniki, potem pa moli posvetilno molitev.* Ima epiklezo, anamnezo, prošnjo k Svetemu Duhu in za kandidata. Danes ne uporabljamo več Hipolitove molitve, ampak tisto iz Veronskega zakramentarija (Gelazijevega???)

Diakon: *Izbere ga ljudstvo, proti njemu ni očitkov. Pri diakonovi ordinaciji samo škof položi roke, ker ni ordiniran za duhovnika.* Diakon ni član duhovniškega sveta, ampak je tisti, ki streže škofu, zato ne more duhovnik polagati rok nanj. Duhovnik ne postavlja klerikov, samo pri duhovniški službi polaga roke zaradi skupnega Duha in podobne službe. Danes uporabljamo molitev iz Veronskega zakramentarija, ki vsebuje anamnezo, epiklezo, prošnje in doksologijo.

V tisti dobi so verjetno še vsi ostali v svoji službi kar vse življenje. V dobi zakramentarjev pa je bilo že določeno, da mora prezbiter prej biti diakon, bodoči škof pa prezbiter. Takrat so še tudi spraševali ljudi, če so zadovoljni s kandidati, pred posvetitvijo (kvatrne vigilijske) so molili litanije vseh svetnikov, kandidati pa so ležali na tleh. Posvetilna molitev v Gelazijevem zakramentariju je bila polna spomina na starozavezne duhovnike, ni pa imela zveze s Hipolitovo ordinatio. Novoposvečeni so potem somaševali s škofom (drugače ni bilo somaševanja!). V Rimu je novega škofa posvečeval papež, drugod pa so morali biti navzoči vsaj trije škofje.

Durandus je v svojem pontifikalu dal velik poudarek na nagovorih ob začetku ordinacij, prav tako pa je poudaril izročanje predmetov, oblačenje, maziljenje (ljudje niso razumeli latinsko, so pa lahko opazovali!).

Potek obreda (ob nedeljah ali praznikih): poteka med mašo po evangeliju je najprej klicanje kandidatov, potem je nagovor, nato spraševanje kandidatov in obljuba pokorščine in zvestobe. Sledijo litanije vseh svetnikov, ki uvajajo prošnjo za božji blagoslov, polaganje rok in posvetilna molitev (*za diakonat je rahlo spremenjena iz Veronskega zakramentarja in Durandusa; za prezbiterat je popravljena iz Gelazijevega zakramentarja; za episkopat je najstarejša rimska Hipolitova*). Ponazorilni obredi so sedaj spet manj poudarjeni, novoposvečeni pa nadaljujejo svojo liturgično službo (somašujejo), škof pa v domači škofiji prevzame vodstvo somaševanja.

39. Novi obred posvetitve (Uvodni obredi, osrednji in ponazorilni obredi)

Posvečenje naj bo vedno med mašo (po evangeliju), ob udeležbi ljudstva, če se da, na nedeljo ali praznik. Obred ima tri dele:

• UVODNI OBREDI

Predstavitve kandidatov, nato škof vpraša: »**Ali veš, da so vredni ...**«, kar je ostanek tega, da je nekoč ljudstvo izbiralo kandidate.

Po predstavitvi se prebere **papeževo pismo**, s katerim je nekdo imenovan za škofa.

V obredniku je posebni **nagovor** ali pridiga, kjer gre za razlago njegovega poslanstva.

Pri diakonskem posvečenju sledi **sprejem celibata** (za redovnike je to ponavljanje obljub). Sledijo **vprašanja** (o svobodni volji, poslanstvu, za škofa še o poslušnosti papežu) ter **obljuba pokorščine in zvestobe**, da bo izvrševal poslanstvo in oznanjal.

Sledijo **litanije** vseh svetnikov, med katerimi kandidati ležijo na tleh. V velikonočnem času ljudstvo ne poklekne, ampak stoji.

• OSREDNJI DEL

1) Polaganje rok: pri diakonu samo škof; pri duhovniku pa škof in duhovniki, kot znamenje sprejema v duhovniški zbor; pri škofu pa samo škofje.

2) Posvetilna molitev: pri diakonskem in mašniškem posvečenju jo moli samo škof, pri škofovskem pa molijo epikletični del vsi škofje, ostalo pa samo škof posvečevalec. Pri škofovskem posvečenju držita diakona škofu nad glavo odprto evangeljsko knjigo. Ta obred razlaga škof Durandus v 13. stoletju: *Škofovsko čast bo breme, okusil bo tako žalost kot trpljenje, vendar naj vedno z veseljem oznanja evangelij.*

• PONAČILNI OBREDI

So predvsem navzven nagovorljivi, njihov namen pa je, da v njih iščemo duhovno sporočilo. Danes so veliko manj poudarjeni kot nekoč.

1) Liturgična obleka: diakon dobi štolo iz levega ramena na desno stran in dalmatiko; duhovnik štolo okrog vratu in mašni plašč.

2) Maziljenje s sveto krizmo po oblačenju: diakona ne mazilimo, ker je posvečen za služenje; duhovnika na dlaneh, škof pa je maziljen na glavi.

3) Izročitve: diakonom in škofom izročimo evangeljsko knjigo z besedami: *Sprejmi Kristusov evangelij, njegov glasnik si postal; glej, da boš veroval, kar boš bral; učil, kar boš veroval, in živel, kar boš učil.* Duhovniku pa se izroči kruh na pateni ter vino in vodo z besedami: *Sprejmi dar svetega ljudstva, da ga daruješ Bogu: umevaj, kar boš delal, ravnaj se po tem, kar opravljaš, in živi po skrivnosti Kristusovega križa.*

Škofu se izroči tudi znamenja škofovstva:

- prstan z besedami: *Sprejmi prstan, pečat zvestobe...*
- mitro (brez besed),
- pastoral pa z besedami: *Sprejmi pastoral, znamenje pastirske službe...*

Če je novi škof ordinarij, sledi še **ustoličenje**.

Po ustoličenju škofa je še **poljub miru**. Novi škof dobi ta pozdrav samo od škofov, duhovnik od škofa in duhovnikov, diakon pa samo od diakonov. Škof posvečevalec pozdravi vse. Ta pozdrav pomeni sprejem v posamezen red. Vsi posvečeni v nadaljevanju opravljajo službo, ki jim pripada. Novi škof ordinarij prevzame somaševanje (pri nas tudi če ni ordinarij).

V Vzhodni liturgiji ima posvečevanje preprostejšo obliko; ni maziljenja in izročitve posod, je pa polaganje rok in molitev: *Milost božja, ki krepi, kar je slabotno ... postavlja tega ... v službo subdiakona ali subdiakona v diakona ali diakona v duhovnika ali duhovnika v škofa.* Sledijo molitve in izročitev liturgične obleke.

40. Razlaga posvetilne molitve: škofa, mašnika, diakona
 Osnovna struktura je *anamneza, epikleza, prošnje* in *doksologija*.

DEL:	POSVETILNA MOLITEV Z RAZLAGO (posvetitev diakonov):	
A N A M N E Z A	Bodi pri nas, vsemogočni Bog! Ti daješ dostojanstva, razporejaš v redove in razdeljuješ službe.	Bog je tisti, ki kliče v službo.
	Sam v sebi ostajaš vedno isti, a vse prenavljaš in urejaš po svoji besedi, moči in modrosti, Jezusu Kristusu, svojem Sinu, našem Gospodu.	Velikonočna skrivnost
	V svoji večni previdnosti pripravljaš in v vsakem času deliš, kar je primerno.	Bog deluje v zgodovini odrešenja
	Kristusovemu telesu, tvoji Cerkvi, ki je okrašena z mnogoterimi nebeškimi milostmi, enotna v različnosti svojih udov, zedinjena po čudovitem zakonu svoje zgradbe, daješ rasti in se širiti v vedno večje tvoje svetišče.	Diakonat je v službi rasti cerkve
	Določil si, da tebi služijo in izvršujejo sveta opravila služabniki treh stopenj.	Omenja tri stopnje reda
	V začetku si izbral Levijeve sinove, da so opravljali službo v svetem šotoru in so v trajno dediščino imeli tvoj večni blagoslov.	Starozavezna predpodoba diakonske službe
	Prav tako so v prvem času tvoje Cerkve apostoli tvojega Sina po nagibu Svetega Duha izbrali sedem mož, ki so bili na dobrem glasu, da bi jim pomagali pri vsakodnevni službi, in bi se tako oni sami mogli bolj posvečati molitvi in oznanjevanju besede. Z molitvijo in polaganjem rok so tistim izbranim možem izročili službo strežništva.	Apd 6,16: novozavezna podoba izbire sedmih diakonov za službo: a) oltarju b) strežništvo c) oznanjevanje
	Prošnja Svetemu Duhu (del anamneze)	Prošnja Svetemu Duhu
EPI- KLEZA	Gospod, prosimo te, pošlji vanje Svetega Duha, da jih z darom tvoje sedmerovrstne milosti utrdi za zvesto opravljanje službe.	Klicanje Svetega Duha, ki edini ima polnost dobrin.
P R O Š N J E	Naj bodo vzor vseh kreposti: polni iskrene ljubezni, skrbni za bolnike in uboge, v oblasti ponižni, neomadeževano čisti in v duhovnem življenju urejeni. Iz njihovega življenja naj odsevajo tvoje zapovedi, da bodo z zgledom svoje čistosti božje ljudstvo privabili k posnemanju; dobro naj pričujejo s čisto vestjo, trdni in stanoviti naj vztrajajo v Kristusu. Ko bodo tako na zemlji posnemali tvojega Sina, ki ni prišel, da bi mu stregli, ampak da bi on stregel, bodo z njim kraljevali v nebesih.	Cela vrsta raznih vrednot, kreposti, ki naj jih diakon zares živi: -vzor kreposti (1 Tim 3,8) -iskrene ljubezni (Rim 12,9) -skrbni za bolnike in uboge (Apd 6,6) -odsev zapovedi – naj iz njihovega življenja prepoznamo božjo navzočnost -bodo ... tako posnemali... (Mt 20,28); gre za služenje
DOKSO- LOGIJA	Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.	Slavospev Sveti Trojici
VZKLIK	Amen.	Odgovor ljudstva (vseh)

DEL:	POSVETILNA MOLITEV Z RAZLAGO (posvetitev mašnikov):	
A N A M N E Z A	Bodi pri nas, Gospod, sveti Oče, vsemogočni večni Bog! Ti daješ časti in deliš vsa dostojanstva.	Bog je vir vsega duhovnega dostojanstva.
	Po tebi vse napreduje, ti vse utrjuješ in v primerno določenem redu človeški rod bogatiš z vedno večjimi in boljšimi darovi.	Vse kar je, je naravnano na človeka.
	Tako so se po ustanovi skrivnostnih znamenj razvile stopnje duhovništva in službe strežništva;	Poudarek na stopnjah posvečenja.
	postavil si velike duhovnike ljudstvu za voditelje; v pomoč in oporo pri delu pa si jim izbral može drugega reda in drugega dostojanstva.	Gre za drugi red, vsaka stop. ima svoje poslanstvo; ta je podrejena prvi – pomoč škofu.
	Tako si v puščavi po razumnosti sedemdesetih preudarnih mož povečal Mojzesu modrost, da je z njihovo pomočjo med ljudstvom zlahka vodil neštivilne množice. Na Aronova sinova si izlil obilje milosti, podeljenih očetu, da bi bilo dovolj duhovnikov in bilo poskrbljeno za stalno opravljanje daritve in svetih obredov.	Predpodobe iz SZ, ko si je Mojzes izbral sedemdeset mož, da so mu pomagali voditi ljudstvo. Posebej pa je izpostavljena služba Arona in njegovih naslednikov, kjer gre za opravljanje svetih obredov.
	Z isto previdnostjo si ti, Gospod, apostolom svojega Sina pridružil za spremljevalce učitelje vere, tako da so s pomočniki v oznanjevanju napolnili ves svet.	Jezus si je tudi sam izbral pomočnike za poučevanje – duhovnik je učitelj vere in oznanjevalec evangelija.
Prošnja Bogu; del anamneze	Zato te prosimo, Gospod, podeli takih pomočnikov tudi naši slabosti, saj jih potrebujemo toliko več, kolikor slabotnejši smo.	V naši slabosti nas bodo duhovniki poučevali in vodili.
EPI- KLEZA	Prosimo, vsemogočni Oče, podeli tem svojim služabnikom dostojanstvo mašništva; obnovi v njihovih srcih Duha svetosti, od tebe podeljeno službo druge stopnje duhovništva naj sprejmejo in s svojim zgledom spodbujajo h krepostnemu življenju.	Sveti Duh naj posveti izbrane za: a) vodenje, b) darovanje, c) obhajanje, d) oznanjevanje. Naj jim pomaga, da bodo mogli to izvrševati. Naj v moči njegove svetostosti bodo ljudstvu zgled.
PROŠ- NJE	Naj bodo skrbni sodelavci škofovskega zbora, da besede veselega oznanila pridejo v vse kraje sveta in da vsi narodi, združeni v Kristusu, postanejo eno samo sveto božje ljudstvo.	Duhovnik ni svoj pastir, ampak škofov sodelavec.
DOKSO- LOGIJA	Po našem Gospodu Jezusu Kristusu, tvojem Sinu, ki s teboj v občestvu Svetega Duha živi in kraljuje vekomaj.	Slavospev Sveti Trojici.
VZKLIK	Amen.	Odgovor vseh.

POSVETILNA MOLITEV PRI POSVETITVI ŠKOFA

ANAMNEZA

Ta del molitve moli samo škof glavni posvečevalec:

Bog in Oče našega Gospoda Jezusa Kristusa, - označuje jedro naše vere, je izpoved vere

Oče usmiljenja in Bog vse tolažbe, - Bog se tako razodeva, prim. 2 Kor 1,3: *Slavljen Bog... Oče usmiljenja...*

ki prebivaš na višavah in gledaš na vse, kar je nizko, - Ps 113: *Kdo je kakor Bog, ki prebiva ...*

ter poznaš vse, preden se rodi, - Ps 30 in Dan 13,42: *on nas pozna, preden smo rojeni.*

ti si uredil Cerkev z normami in besedo svoje milosti; - Apd 20,32: *zdaj vas izročam Bogu in besedi ...*

ti si od začetka v Abrahamu izvolil rod pravičnih; - anamneza vseh pravičnih začeni z Abrahamom

postavil si voditelje in duhovnike; - Mojzesa in Arona

svojega svetišča nisi pustil brez služabnikov; - svetišče je kraj srečanja z Bogom; duhovno Kristus

že od vekomaj si hotel, naj te slavijo tisti, ki si jih izbral. - vse je v službi božje slave

EPIKLEZA

Naslednji del molitve molijo s sklenjenimi rokami vsi škofje posvečevalci:

Izlij sedaj na tega izbranega svojo moč, - gre za prihod Svetega Duha na tega **od Boga** izbranega tistega Svetega Duha, ki si ga dal svojemu ljubljenu Sinu Jezusu Kristusu. - klicanje SD
Ta ga je podaril apostolom, - Cerkev je ustanovil Kristus po apostolih v moči Svetega Duha
ki so tebi v neminljivo slavo in čast
po vseh krajih ustanovili Cerkev kot tvoje svetišče. - Boga so častili Boga v duhu in resnici

PROŠNJE

Nadaljuje samo glavni posvečevalec:

Daj, Oče, ki poznaš naša srca, - Ps in Apd 1,24: *Gospod, ti poznaš srca vseh*
naj ta tvoj služabnik, ki si ga izbral za škofovsko službo, - Bog ga je izbral za škofovsko službo
pase tvojo sveto čredo; - nanaša se na Jezusa, dobrega pastirja: Jn 10 in Ezk 34
naj bo tvoj veliki duhovnik brez graje in ti služi noč in dan; - podoba vel. duhovnika; služiti noč/dan
naj si neprenehoma prizadeva, da nam boš naklonjen, - on mora prositi za svoje ljudstvo
in naj ti prinaša darove tvoje svete Cerkve. - ob molitvi, je duhovnik tisti, ki daruje
Kot veliki duhovnik naj ima v moči Svetega Duha
oblast odpuščati grehe, kakor si ti naročil. - njegova služba je služba in obenem oblast odpuščati grehe
Po tvoji volji naj razdeljuje službe in naj - škof posvečuje in deli službe; on je prvi vzgojitelj sodelavcev
vsako vez razvezuje s tisto oblastjo, ki so jo dal apostolom. - oblast, ki po apostolih izhaja od Krist.
Naj ti bo všeč zaradi krotkosti in čistega srca,
da se ti bo daroval v prijeten dar po tvojem Sinu Jezusu Kristusu. - on daruje, in tudi se daruje.
Po njem je tebi s Svetim Duhom v sveti Cerkvi
slava in oblast in čast zdaj in vekomaj. - slava, oblast in čast + hvalnica troedinemu Bogu.

VSI

Amen. - odgovor ljudstva, kot pritrditev.

41. Liturgične službe nekoč in danes (Hipolit; Galikanska cerkvenopravna zbirka »Statuta ecclesiae antiqua«; povatikanska preureditev: Apostolsko pismo Pavla VI. Ministeria quaedam 1972, obred postavitve v službo bravca ali akolita; sprejem med pripravnike za diakonat in prezbiterat; služba diakona, duhovno življenje stalnih diakonov).

Razen treh stopenj svetega reda so se v zgodovini izoblikovale različne nižje službe ali nižji redovi (ordines minores). Pavel VI. jih je leta 1972 z novim obrednikom ukinil, ostaneta le še dve službi.

Hipolit našteje naslednje službe, za katere pravi, da se vanje postavi, ne posveti (*instituitur, non ordinatur*):

- **Poznavalci**
- **Vdove**, ki so bile tudi **diakonise**. Skrbele so za red med ženskami: prinašale osculum pacis, poučevale katehumenke, pomagale pri krstu in prinašale sveto obhajilo bolnicam. Sprejete so s posebnim obredom blagoslova, ne posvetitve.
- **Bralci**: škof jim izroči knjigo, s čimer so postavljeni v službo.
- **Device**: njena lastna odločitev jo naredi za devico, brez polaganja rok.
- **Subdiakon** je tudi brez polaganja rok postavljen za pomočnika diakonu; sprejel pa je tudi obveznosti, kot so molitev brevirja in celibat.
- **Eksorcist**: tisti, za katerega dejstva izpričujejo, da ima res darove ozdravljenja.

Da so v Rimu res poznali vse te različne redove in službe nam pričuje pismo papeža Kornelija škofu Fabiju v 3. stoletju, kjer navaja, da imajo poleg škofa 46 duhovnikov, 7 diakonov, 7 subdiakonov, 42 alkolitov, 52 eksorcistov, bralcev in vratarjev in 1500 vdov. Eksorcisti in ostiarji so že v 7. stoletju izginili.

Galikanska cerkvenopravna zbirka (Statuta ecclesiae antiquae) s koncem 6. stol je oživila nekdanje rimske stopnje kot splošno obvezno normo. Štirje nižji redovi so ostali do pokoncilске preureditve: vratar, bralec, zarotovalec in strežnik. Obredno in disciplinsko jih je uredil rimsko-germanski pontifikal tako so stopnje spet prišle v Rim, kot stopnice do duhovništva.

Po tridentinskem koncilu poznamo le še štiri nižje redove:

- **Ostiarjat:** vratar, ki je simbolično ob umestitvi prejel ključ;
- **Lektorat:** služba bralca, ki je ob umestitvi prejel lekcionar;
- **Eksorcitat:** zarotovalec, ki je opravljal to službo tudi pred krstom;
- **Akolitat:** strežnik, ki je simbolično prejel svečnike ter vrčke za vino in vodo;
- **+Subdiakonat:** kateremu so kanonisti dali višjo stopnjo in je postal enak diakonu, vendar brez posvečenja.

Tonzura: sprejem v duhovniški stan. Škof je odrezal nekaj las, kar je pomenilo odpoved svetu in vstop v božjo službo. Naredili so obliko krone na temenu. Sprejel si Kristusovo krono in te čaka krona večnega življenja.

Apostolsko pismo – Ministeria quædam

Pokoncilska preureditev z apostolskim pismom Pavla VI. je določila, da šele diakon postane klerik, nižji redovi pa se imenujejo službe. Ostaneta le še **lektorat** in **akolitat**, ki sta skupaj prevzela tudi subdiakonovo službo. Slovenski izraz za akolita je mašni pomočnik, kar označuje njegovo glavno opravilo. Škofje smejo uvesti tudi drugačne službe, če so kje potrebne, vse pa lahko opravljajo tudi tisti, ki ne mislijo postati duhovniki. **Diakonat:** samo škof položi roke nanj, ker ni ordiniran za duhovnika, ampak streže škofu. **Prezbiteriat** je služba druge stopnje duhovništva. *Papež Pavel VI. je z Apostolsko konstitucijo dal obredom pravno veljavo in povzel njihovo zgodovino.*

Obred postavitve v službo bralca in akolita

Obred naj bo v nedeljo ob udeležbi ljudstva, nujno med mašo po besednem bogoslužju. Naprej je klicanje pripravnikov, nato je škofov nagovor, po njem pa povabilo in molitev za kandidate. Postavitev v službo se izvrši s ponazorilnimi obredi z izročanjem predmetov (*Sveto pismo* za lektorje in *patena/kelih* za mašne pomočnike).

Sprejem med pripravnike za diakonat in prezbiterat: Po besednem bogoslužju je škofov nagovor, nato je klicanje kandidatov in spraševanje (o zvestobi klicu, pripravi in služenju). Sledi sprejem: Škof s kretnjo (stisk roke) izrazi, da je sprejel pripravnikov sklep. Sledi povabilo k molitvi in prošnje ter sklepna molitev.

Služba diakonata: pomaga škofu, krščuje, pomaga pri obhajilu, verouku, streže pri mizi. Veže ga dolžnost molitve brevirja in celibat.

42. Zakrament služenja občestvu – Sveti zakon: Stara zaveza (Tob 7), Nova zaveza (Ef 5,32); Sv. Ignacij Antijohijski; Hipolit ...; Rimski civilni obred (zaroka in poroka); zakramentarij; obred »in faccie ecclesiae«; obrednik iz leta 1614; Novi obrednik iz leta 1969 (slov. 1970).

V Stari zavezi imamo opis obreda poroke v Tobijevi knjigi: *Raguél je poklical svojo hčer Saro. Prišla je k njemu, prijel jo je za roko, jo izročil njemu in rekel: »Vzemi jo po postavi in po sodbi, ki je zapisana v Mojzesovi knjigi, ki ti jo daje za ženo. Imej jo in jo srečno odpelji k svojemu očetu! In naj vama Bog na nebu nakloni svoj mir.«* Nato je poklical njeno mater. *Naročil ji je, naj mu prinese papir, in napisal je listino poročne pogodbe, da mu jo daje za ženo po sodbi Mojzesove postave. Šele nato so začeli jesti in piti* (Tob 7,13-14). Poroka ima torej tri dele: **a)** blagoslov, **b)** pisna sklenitev in **c)** gostija. Poudarek je na potrebnosti božjega blagoslova.

V Novi zavezi je zakonu za vzor razmerje med Kristusom in Cerkvijo, ki ga opisuje pismo Efežanom: *Iz strahospoštovanja do Kristusa se podrejte drug drugemu ... Ta skrivnost je velika; jaz pa pravim: glede Kristusa in glede Cerkve. Zato naj tudi vsak med vami tako ljubi svojo ženo kakor sebe, žena pa naj spoštuje moža* (Ef 5,21-33).

Krščanske poroke v najstarejši dobi obredno niso drugačne kot poganske, čeprav se kmalu uveljavi izraz, da se kristjani poročajo »v Kristusu« (in Christo) in po božji volji z blagoslovom ob navzočnosti škofa, oz. duhovnika. **Ignacijev pismo Polikarpu:** Ženinom in nevestam se spodobi, da se združijo v soglasju s škofom, da bo zakon v skladu z Gospodom, ne s poželenjem (Smirn 5,2). **Pismo Diognetu** pravi za kristjane: *Poročajo se kot vsi, rojevajo otroke, a rojenih ne izpostavljajo v smrt* (Diogn 5,6). **Hipolitov obrednik**, ki nima o poroki ničesar, tudi pričuje o tem, da je krščanski obred zelo podoben poganskemu. **Tertulijan** opozarja, naj se poročajo pred Cerkvijo in prejmejo blagoslov.

Rimski civilni poročni obred se deli na dve stopnji in je sklenjen z družinskim obredjem ter zunanjimi znamenji:

1. zaroka: v družinskem krogu, izročitev prstana nevesti in uraden poljub (odtod poznamo pred koncilom le blagoslov nevestinega prstana).

2. poroka: v dveh stopnjah:

- **velatio:** zagrnitev neveste, lahko je dobila tudi krono ali venec;
- **pisna pogodba:** izjava o privolitvi pred pričami in sklenitev rok;

Nato so zvečer v sprevedu peljali nevesto v ženino hišo in nato imeli rahanje.

Kristjani so te oblike sprejeli; v **zakramentariju** je poleg blagoslova novoporočencev tudi blagoslov spalnice, kar dokazuje, da so poroke obhajali tudi doma.

Po 12. stoletju imamo poročila, da so obhajali poroko na pragu cerkve (*in faciem ecclesiae*), tako da so že poročeni stopili pred oltar, kar je pomenilo poroko s poročno mašo v cerkvi in poročnim blagoslovom, ne pa v domači hiši. V tem času se izoblikujejo tudi posamezne sestavine: izmenjava privolitve pred pričami, izročitev prstanov in sklenitev rok. Oglejski obred je imel posebnosti: ovijanje rok s štolo, oklice tik pred poroko v cerkvi ... Slovenci smo imeli tudi blagoslov janževca, kar je salzburska posebnost.

Rimski obrednik iz leta 1614

Oklici se večkrat ponovijo, zaradi zadržkov. Župnik izpraša vsakega posebej, če hoče skleniti zakon. Jasna privolitev pred pričami in sklenitev rok, pri tem je značilno, da ju duhovnik združi v zakon in je s tem glavni dejavnik obreda (»Jaz vaju vežem ...«). Sledi blagoslov prstana, ki je namenjen samo ženi (do 1840).

OBRED DANES

Zakrament svetega zakona ne more biti zgolj ceremonija, niti sad socialnih ali kulturnih vplivov, niti obred pedagoškega značaja, ampak je dejanje, ki je poleg posvetitvi zakoncev, namenjeno tudi oblikovanju Cerkve, zato zahteva sooblikovanje vseh. Obhajanje pomeni integriranje skrivnosti v kultnem dejanju. To je predvsem epifanije, razodetje božje milosti, pred Cerkvijo. Liturgično obhajanje je končno priključitev tega, kar je Bog storil za ljudi, zato je dejanje resnične združitve med Bogom in ljudmi. Zato mora imeti obhajanje slovesen ton, še posebej, če sta oba katoličana. Poroka naj ne bi bila samo poroka, ampak z mašo, ali vsaj poslušanjem božje besede (Slomšek zato v homiliji naniza okoli 30 SP citatov), ki daje poroki slovesen značaj (danes imamo v obredniku na izbiro čez 30 SP odlomkov).

- **Sprejem:** poznamo dva načina: sprejem zaročencev pri oltarju ali sprejem pri cerkvenih vratih, ko naj bi bilo občestvo že prej v cerkvi. Svetuje se sprejem pri vratih. Duhovnik naj bi izrazil veselje Cerkve, ki se je zbrala skupaj z njima. Tu naj bi priključili v spomin tudi zakrament krsta, ki jima je odprl vrata v Cerkev. V ta spomin nekateri prekrizajo novoporočenca, v znamenje, da želita začeti z Bogom ali pa ju pokropijo z blagoslovljeno vodo – to dvoje pa ni obvezno.
- **Procesija k oltarju:** med katero starši spremljajo novoporočenca in ga na koncu izročijo sopotniku; starši lahko izročijo svoje otroke sopotniku že pred vrati in tako lahko novoporočenca skupaj stopata pred oltar. Občestvo je že v Cerkvi da ju sprejme, kar še dodatno poudari duhovnik, ki gre iz cerkve, iz občestva, k njima. Med procesijo je lahko poročna pesem ali koračnica. Ob prihodu k oltarju ponovno znamenje križa, kesanje lahko izpustimo. Lahko je tudi Slava. Mašna prošnja v slovesnem tonu mora dati občestvu zbranost in skrivnost.
- **Besedno bogoslužje:** dana je možnost dveh beril, psalma in evangelija, ki naj bi jih izbrala mladoporočenca in duhovnik, z namenom, da bi si tako izbrala moto svojega življenja. Svetuje se, naj tudi bereta, če ne, naj vsaj kdo od sorodnikov. Homilija naj bo na temo mladoporočencev. Svetuje se, naj ob koncu duhovnik pokliče mladoporočenca, da povesta, kaj ju je privedlo na to skupno pot in česa se mislita držati, kakšen moto sta si izbrala.
- **Obred poroke:** se začne z uvodom, ki govori, kako bo Bog s svetim pečatom pred občestvom potrdil njuno zvezo, in tremi vprašanji: **a)** o svobodnosti, ker je dejanje zakrament; če ni svobode, ni zakramenta; **b)** o zvestobi in **c)** o otrocih, kar je tudi namen zakona (za starejše se to vprašanje opusti).
- **Izjava in sprejem privolitve:** gre za novo formulo privolitve s katero sprejmeta drug drugega, z vso preteklostjo, zato naj bo tudi izgovorjena v slovesnem duhu. Formula je konstitutivni element zakramenta, je religiozno nevtralna, ker se sprejemata kot mož in žena; da pa gre za dejanje vere je očitno iz celotnega obreda. Temelj poroke ni vera, ampak ljubezen in preko tega, da je Bog ljubezen, gre za zakrament. Nova formula je vzeta iz anglikansko-katoliškega ekumenskega obrednika. Včasih ju je zvezal duhovnik, danes pa nima več glavne vloge, ampak samo v imenu Cerkve sprejme slovesno privolitev. Ni direktnega sklicevanja na vero, niti na Boga, je religiozno nevtralna, kar omogoča, da se morata poročiti tudi vernik in nevernik. Tudi besede privolitve so nove: **Jaz I. sprejemam tebe I. za svojo ženo/moža in ti obljubim ...**, ker so prejšnje besede ustvarjale mnenje, da duhovnik podeljuje zakrament, danes pa je jasno, da si onadva dasta oblubo.
- **Ovijanje rok s štolom:** je kretnja, ki spremlja besede privolitve (uporabimo dodatno štolo, ki jo damo nad plašč, razen če je že plašč tak, da ima štolo zunaj). Ob tem osrednjem dejanju privolitve morata biti obrnjena drug proti drugemu in ne k duhovniku, zato: **a)** da celotno občestvo vrši vlogo prič in celotno občestvo mora

sodelovati na tak način; **b)** onadva govorita drug drugemu in ne duhovniku; **c)** onadva si podeljujeta zakrament direktno in ne preko duhovnika.

- **Blagoslov in izročitev prstanov:** je znamenje zvestobe in ljubezni. Poznamo tri oblike I. je tako preprosta, da o slovesnosti niti ne govorimo; II. je vzeta iz tridentinskega obrednika in III. Osrednja misel teh obredov je ljubezen in kakor je prstan okrogel, tako naj bo tudi njihova ljubezen in zvestoba in darovanje brez začetka in konca. Pri podeljevanju prstanov naj bosta obrnjena drug proti drugemu.
- **Prošnje vernikov:** za vse potrebe, dajo ton sodelovanju in slovesnosti. Bral naj bi jih eden od staršev ali kdo izmed ožjih sorodnikov novoporočencev.
- **Maša:** kjer naj bi pri darovanju novoporočenca prinesla darove, kot znamenje, da bosta odslej pripravljala skupno mizo. Trije hvalospevi so vezani na obhajanje:
 - I. govori o dostojanstvu zakonske zveze in rojevanja otrok;
 - II. govori o zakonu kot veliki skrivnosti;
 - III. govori o zakonu kot znamenju božje ljubezni.

V evharistični molitvi se v spomine vključi imena mladoporočencev, da čutita, da se maša obhaja za njiju in v njima: *Spomni se ..., dal si jima doživeti poročni dan, daj da se bosta veselila potomcev...* Poročna maša je zato, ker sta onadva v ospredju, kar je še posebej poudarjeno v začetnem dialogu hvalospeva.

- **Blagoslov mladoporočencev:** dolgo so ga podeljevali samo med mašo, danes pa ga lahko podelimo tudi, če je poroka brez maše. Med mašo se blagoslov podeli takoj po očenašu, namesto embolizma; če pa je brez maše, pa takoj po prošnjah. Novoporočenca naj ob tem poklekmeta (to je po Slomšku; in sicer že od litanij naj klečita; s tem je hotel dati sveti zakon na raven svetega reda). Duhovnik naj ne bo ob oltarju, ampak bi šel k mladoporočencema in nadnju stegnil roke. Molitev naj bo v slovesnem tonu, duhovnik pa naj ne gleda samo v mašno knjigo, ampak naj vsake toliko pogleda tudi njiju. Blagoslovna molitev ni več le blagoslov neveste, ampak obeh zakoncev. Zakon je ustvarjen in blagoslovljen od Boga, zato duhovnik kliče blagoslova božje besede. Zakonska skupnost je podobna shemi Kristusa in Cerkve. Obrednik končno prinaša prošnjo za telesno in duhovno rodovitnost ter da ostaneta trna v veri in zvesta do konca.
- **Obhajilo** smeta mladoporočenca prejeti pod obema podobama. Če se odločita, da ne bosta prejela obhajila, se svetuje poroka brez maše. Povabimo ju k oltarju, da se obhajata, lahko pa gre tudi duhovnik k njima.
- **Sklepni blagoslov** ima tri formule, razčlenjene v štiri prošnjah nad novoporočencema. Duhovnik se pri tem obrne k njima in stegne roke nadnju od oltarja. Pri poroki je lahko tudi blagoslov vina (po prošnji po obhajilu) – obhajanje poroke mora izzveneti v eno samo veselje in k temu pripomore tudi vino.

Novi obrednik: izšel marca 1969 (pri nas 1970), leta 1991 pa tudi Nova editio tipica.

Predhodna navodila so povsem nova in vsebujejo štiri poglavja:

1. **poglavje: pomembnost in dostojanstvenost zakramenta svetega zakona:** gre za teološke in svetopisemske osnove poroke s poudarkom na zakramentalnem in epikletičnem značaju.
2. **poglavje: dolžnosti in službe:** je pravnega značaja; spregovori o nujni pripravi na zakon, ki je priložnost nove evangelizacije. Govori tudi o pogojih za sklenitev zakona, posebnih primerih, voditelju bogoslužja in kraju poroke.
3. **poglavje: bližnja priprava:** izbira svetopisemskih odlomkov, pesmi in molitev, sodelovanje župnijskega občestva, krasitev in krajevni običaji, obred brez maše, obred med katoličanom in nekatoličanom ter med katoličanom in nekristjanom.
4. **poglavje: prilagoditve:** ŠK lahko obrede prilagodijo; večja razpoznavnost med rimskim in navadnim obredom; nujno voditelj in poročni blagoslov.

POSEBNOSTI NOVEGA RIMSKEGA OBREDNIKA

Poroka z mašo

Navodila so jasnejša od prejšnjih; dodani so naslovi in podnaslovi, tako, da je večja razpoznavnost posameznih delov obreda. *Obredne spremembe*: dve različici kratkega nagovora za obe varianti sprejema. Obrednik prinaša tri svetopisemske odlomke, če jih slučajno ne izbereta mladoporočenca. Pri nagovoru so manjše vsebinske spremembe. Po vprašanjih pred privolitvijo so prilagojene litanije vseh svetnikov. Sprejem privolitve ima novo formulo. Sledi nov vzklík *Slavimo Gospoda. – Bogu hvala*. Za blagoslov in izročitev prstanov so na izbiro tri molitve. Ko si izročita prstana, je v formulo dodan vzklík ... *v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha* (ki se opusti, če eden od njiju ni kristjan). Nato je predvidena pesem ljudstva, s katero ljudstvo pritrdi dejanju novoporočencev, ta naj bo hvalnega značaja. Če ni bilo litanij so zdaj prošnje, sledi evharistično bogoslužje. Novoporočenca lahko prineseta kruh in vino ali poročno svečo (obred blagoslova sveče), ki jo novoporočenca prižgeta ob velikonočni sveči in postavita na oltar. Namesto embolizma po očenašu (Reši nas ...) je obvezno blagoslov novoporočencev, ki ima nov epikletični poudarek. Na koncu je dodan še blagoslov vina (prej je bilo pri darovanju).

Poroka brez maše

Vodi duhovnik ali diakon. Nagovor je isti kot v poroki z mašo. Določen je celostni obhajilni obred: očenaš, pozdrav miru, glejte Jagnje Božje, obhajilo.

Poroka v pričo laika

Povsem nov obred kot odgovor določbam cerkvenega prava; gre za samostojen obred, v kolikor ni duhovnika ali diakona. Besedila natančno določajo pristojnosti, kretnje in besedilo za laika. Od škofa mora imeti posebno dovoljenje, kar tudi pove v začetku obreda. *Obredne spremembe*: slovesni sprejem ni predviden. Voditelj lahko na koncu pove spodbudne besede ali bere homilijo, ki jo je odobril župnik ali škof. Pri blagoslovu prstanov laik ne naredi znamenja križa, lahko pa ju pokropi z blagoslovljeno vodo in prosi za blagoslov. Obrednik prinaša novi uvod v očenaš in novi blagoslov mladoporočencev, ki je sestavljen kot prošnja za blagoslov in klicanje Svetega Duha nad vodo; pri tem ljudstvo odgovarja: Hvaljen bodi Bog. Predvideno je obhajilo in celotni obhajilni obred. Po obhajilu se laik prekriža in ob tem moli prošnjo po obhajilu.

Poroka med kristjanom in katehumenom ali nekristjanom

Voditelj je lahko duhovnik, diakon ali laik, slednji mora upoštevati prilagoditve. Upošteva se poseben položaj katehumenov, ki so bili že maziljeni, ne pa še prerojen v krstni vodi. *Obredne spremembe*: uvodne besede vsebujejo pozdrav kristjanom in spoštovanje neverujočim. Zaradi okoliščin se lahko opusti blagoslov prstanov (če gre za katoličana se doda »v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha«, če ne se lahko opusti). Pri očenašu prosimo tudi za neverujoče. Predvideni sta dve obliki blagoslova novoporočencev, tako da jo lahko bere duhovnik ali laik. Prav tako sta dve obliki tudi za sklepni blagoslov. Pri slovesnem blagoslovu naj mladoporočenca poklekmeta, kar je novost – to je epikletični del molitve, kjer je prošnja in poudarek na Svetem Duhu. Novost je tudi, naj blagoslovno molitev duhovnik poje. Laik ne podeli blagoslova, ampak prosi za blagoslov. Na koncu obrednik svetuje pesem; potrebno je tudi podpisati zapisnik v pričo ljudstva, vendar nikoli na oltarju!

43. Zakramentali – blagoslovi (B 60-61; KKC 1668-1670); delitev zakramentalov; razlika med blagoslovitvijo in posvetitvijo; obrednik blagoslovov (1984 slov. 1989)

V teku stoletij je nastalo veliko blagoslovov, nekatere so uporabljali redno in povsod, nekatere pa le s posebnim škofovim dovoljenjem ali pa so bili privilegiji redovnih družb.

Nahajajo se v obredniku ali pontifikalu.

Zakramentali »so sveta znamenja, ki nekako posnemajo zakramente; označujejo duhovne učinke; pripravljajo na prejem glavnega učinka zakramentov; posvečujejo različne življenjske okoliščine« (B 60). »Liturgija zakramentov in zakramentalov stori, da pri dobro pripravljenih vernikih skoraj vse dogodke v življenju posvečuje božja milost, ki izvira iz velikonočne skrivnosti, kajti iz Kristusa dobivajo svojo moč vsi zakramenti in zakramentali« (B 61).

KKC 1668 Postavila jih je Cerkev z namenom, da bi posvečevala nekatere službe v Cerkvi, nekatere življenjske stanove, najrazličnejše okoliščine krščanskega življenja. Kakor tudi stvari, ki so za človeka koristne. Po pastoralnih odločitvah škofov morajo ustrezati potrebam, kulturam in zgodovini, lastnim krščanskemu ljudstvu kake pokrajine ali dobe. Vedno vsebujejo molitev, ki pogostokrat spremlja določeno znamenje, na primer polaganje rok, znamenje križa, pokropitev z blagoslovljeno vodo (spominja na krst).

KKC 1669 Spadajo h krstnemu duhovništvu: vsak krščenec je poklican k temu, da bi bil »blagoslov« in da bi blagoslavljal. Zato morejo laiki predsedovati nekaterim blagoslovitvam, čim bolj se kak blagoslov tiče cerkvenega in zakramentalnega življenja, tem bolj je predsedovanje pri njih pridržano posvečenemu nositelju cerkvene službe.

KKC 1670 Zakramentali ne podelijo milosti Svetega Duha na način zakramentov, marveč po milosti Cerkve pripravljajo na pojem milosti in razpoložijo za sodelovanje pri tem.

Zakramentale delimo na:

1. zakramentale stvari: voda, sveča, krizma, oltar ...

2. zakramentale dejanja: blagoslovitve, posvetitve (redovne zaobljube, cerkve ...) in eksorcizmi-zarotovanja.

Blagoslovitve so tisti blagoslovi, s katerimi Boga prosimo, naj določeno osebo, ali tistega, ki bo uporabljal določen predmet ali bival v določenem prostoru, posebej varuje in podpira (tako med blagoslove štejemo tudi zarotilne molitve).

Posvetitve pa so tisti blagoslovi, s katerimi določeno osebo (posvetitev opata, devic, redovne zaobljube), predmet ali kraj izvzamemo iz običajne rabe in ga določimo za bogoslužje, za sveto rabo, v božjo čast. Za stavbe in predmete uporabljamo izraz *dedicatio*, za osebe pa *ordinatio* in *benedictio*.

Zarotitve so molitve, da bi bila kaka oseba ali predmet, zavarovan zoper vpliv hudobnega duha in odtegnjen njegovemu gospostvu.

Novi obrednik blagoslovov

V obredniku iz leta 1614 je bilo zelo malo blagoslovov in zakramentalov dovoljeno izvajati duhovniku, diakonu ali laiku, večina jih je bila pridržana škofu.

V najnovejšem obredniku, pa so določila za izvajanje nekoliko drugačna. Škofu so pridržani blagoslovi, ki zadevajo veliko množico ljudstva ali celotno škofijo. Manj pomembne blagoslove in tiste, ki zadevajo župnijo, lahko opravlja duhovnik, diakon pa, kar mu določi duhovnik; more pa tudi opravljati vse blagoslove, kadar ni duhovnika. Če je prisoten duhovnik, naj ne vodi blagoslova diakon. V nekaterih primerih lahko opravljajo blagoslove tudi laiki, vendar je tu treba dati prednost lektorjem in akolitom pred drugimi laiki. Prav tako se zahteva, da je ta laik prejel zakramenta krsta in birme.

Obred blagoslovitve

1. začetni obred;
2. oznanilo božje besede (berila, pridiga, prošnje vernikov, očenaš);
3. blagoslovna molitev (hvala božji dobroti in prošnja za pomoč);
4. sklepni obred.

Obred lahko prilagodimo okoliščinam, nikoli pa pri tem ne smemo izpustiti božje besede in blagoslovne molitve. *Blagoslovi* vsebujejo vidna znamenja: znamenje križa, razprostrte roke, polaganje rok, pokropitev in pokaditev. Kažejo na povezavo z zakramenti in krepijo vero, spodbujajo pozornost in udeležbo. *Za obred so določena tudi oblačila*: duhovnik naj ima albo in štolo ali talar, koretelj in štolo. Za večje slovesnosti je potreben tudi večernični plašč. Barve obleke naj bodo bele ali pa se upošteva liturgični plašč. Laik naj ima dostojno civilno obleko.

Obred zarotovanja (eksorcizma)

Obrednik še ni izšel v slovenščini. Danes imamo zarotilne molitve, katere lahko moli duhovnik, diakon ali katehet. Delimo jih na *male* (pri uvajanju v krščanstvo; lahko moli tudi laik; gre za prošnjo, naj dobro v človeku zmaga nad zlim) in *velike* (samo duhovnik s škofovim dovoljenjem) zarotilne molitve ali eksorcizme. V vseh teh molitvah gre za prošnjo v imenu Jezusa Kristusa, da bi bila kakšna oseba ali predmet zavarovana zoper vpliv hudega duha oz. gre za izgon hudobnega duha. Vplive hudega duha moramo razlikovati od bolezni.

44. Redovne zaobljube: Psevdodionizij Areopagit (5.-6. stol.); Professio super altare; Professio in manibus; Professio super hostiam; značilnosti obredov redovnih zaobljub v 19. stoletju.

Psevdodionizij Areopagit (5.-6. stol.):

Prvič omenja obred redovnih zaobljub jih tudi opiše. Obred se vrši pred oltarjem in je zelo preprost:

- *epikletična molitev*: gre za posvetilno molitev, pri kateri kličemo Svetega Duha;
- *obljuba, ko duhovnik vpraša kandidata po volji*: spraševanje;
- *tonzura*: ostriženje las, preobleka, poljub miru (ni še evangeljskih svetov).

V zgodovini se razvijejo tri oblike redovnih zaobljub:

- **Professio super altare**: sv. Benedikt posebej poudarja povezanost zaobljub skupaj z evharistijo in oltarjem. **a)** Benedikt tudi predpiše enoletni noviciat, in **b)** pisno zaobljubo poslušnosti opatu in določenemu kraju – *stabilitas loci*. Listina se podpiše na oltarju, zato se imenuje *super altare*. Ves ta obred spremljajo s psalmi molitvami in na koncu dobijo habit, zato še danes velja, da so benediktinci zavezani liturgiji.
- **Professio in manibus**: je značilnost beraških redov. Poudarja poslušnost predstojniku kot osebno odločitev in nalogo posameznika, ki ni vezan na kraj, ampak je poslušen predstojniku, zato položi svoje roke v predstojnikove roke in se zaobljubi; odtod ime *professio in manibus*. Leta 1260 so prvič omenjeni trije evangeljski sveti kot obljuba: *Ego frater I. voveo et promitto Deo ... oboedientia, sine proprio et castitate* (pokorščina, uboštvo, čistost).
- **Professio super hostiam**: zaobljuba je značilna za jezuite; po Ignaciju Loyolskem. Zaobljube položi kandidat tik pred obhajilom; takoj po: *Blagor povabljenim ...* Obrednik temu nasprotuje (tudi tistim, ki že imajo tako, svetuje, naj nehajo uporabljati). Imajo dva načina zaobljube: **a)** trije evangeljski sveti; **b)** trije evangeljski sveti + zaobljubo razpoložljivosti papežu za misijone. To obljubo se naredi na skrivaj in celo sobratje za to ne vejo.

Značilnosti obredov redovnih zaobljub v 19. stoletju:

Ženski redovi so se naslanjali na obrede moških redov, bili pa so ustvarjalni in so vključevali razne nazornosti: pokrivanje z mrtvaškim prtom, kar je pomenilo smrt svetu, uporabljali so tudi krste, sveče, trnove krone ... Vsemu temu novi obrednik nasprotuje z zahtevo po preprostosti in dostojanstvu.

45. Obred redovnih zaobljub iz leta 1970 (slov. 1976), kaj pravi B 80; obred uvajanja v redovno življenje; obred začasnih zaobljub; obred večnih zaobljub.

PREDHODNA NAVODILA

Obred mora biti preprost in dostojanstven. Vsi naj bi sprejeli ta obrednik za vse redove.

B 80: *Prvi odstavek* govori o spremembi obreda posvetitev devic, ki se nahaja v pontifikalu. *Drugi pa:* »... Sestavi naj se tudi obred redovnih zaobljub in obnovitve zaobljub, ki naj bo bolj enoten in preprost in dostojanstven ...«

Načeloma novi obrednik velja za vse, ki izrekajo zaobljube med mašo, razen če posebno pravo drugače določa.

Obred uvajanja v redovno življenje (sprejem v noviciat) naj ne bo nikoli med mašo, ampak samo med opraviлом božje besede. Naj bo zelo preprost in namenjen samo skupnosti, v katero pripravek vstopa. Glavno je, da kandidat izrazi pripravljenost in dobi (če) habit.

Obred začasnih zaobljub se izvrši po noviciatu. Obhaja se med mašo, po besednem bogoslužju. Po evangeliju je klicanje in spraševanje, po nagovoru pa izrek zaobljub. Ob tem navadno sprejmejo tudi znamenja redovništva ali redovne konstitucije ... Sledijo prošnje vernikov; za tem pa se nadajuje maša z evharističnim bogoslužjem. Obred mora izražati karizmo posameznega reda, zato naj ga vsaka redovna družina prilagodi in da potrditi kongregaciji.

Obred večnih (slovesnih) zaobljub naj se opravi javno na nedeljo ali praznik, da se udeleži čimveč vernikov, ker so vsake zaobljube klic k novim duhovnim poklicem. Zaobljube naj se opravijo v glavni cerkvi kraja ali stolnici. *Potek obreda:* po besednem bogoslužju je klicanje kandidatov, homilija, potem pa spraševanje po volji. Temu sledijo litanije vseh svetnikov, med katerimi vsi pokleknejo, zaobljublenci pa se uležejo na tla. Sledi izpoved zaobljub, ki jih tudi vsak lastnoročno podpiše, vendar ne na oltarju, ker to ni dovoljeno (za poroko pa je prepovedano). Temu sledi slovesni blagoslov zaobljubljenega, za tem pa lahko še izročitev znakov zaobljub. Na koncu je lahko tudi poljub miru, lahko je pred obhajilom. Evharistično bogoslužje poteka normalno. Obhajilo je lahko pod obema podobama. Slovesen blagoslov.

Obred obnovitve zaobljub je lahko med mašo, če se redovni družini zdi primerno, predvsem pa naj bo obred skromen, sploh če se opravlja vsako leto. Če ni med mašo, je obvezno besedno bogoslužje, potem pa nagovor in obnovev zaobljub.

46. Obred posvetitev devic – 1970 (slov. 1976 v knjigi Redovne zaobljube): subjekt, voditelj, dan, kraj; struktura obreda.

Obred posvetitve devic je lasten pontifikalu, saj ga lahko vodi samo škof, vendar je danes zaradi podobnosti vključen v obrednik redovnih zaobljub.

Subjekt: obred je namenjen ženam, ki se hočejo posebej posvetiti Bogu: neporočene, niso javno živele v grehu in mlade. Primeren je tako za redovnice, kakor device v svetu.

Voditelj: obred lahko vodi samo škof.

Dan: obred naj bo vedno v velikonočni osmini ali na praznik devic.

Kraj: vedno naj bo v stolnici.

Struktura obreda: obred se obhaja med mašo po besednem bogoslužju. Pripravnice pokličejo, škof jih nagovori in vpraša po njihovi volji, vsi molijo litanije, sledi obljuba večne čistosti, nato je slovesna posvetilna molitev iz veronskega zakramentarija. Sklep je izročitev zunanjih znakov: pokrivala, prstana in knjige molitev (obred prevzame sestavine starega poročnega obreda *velatio*, bile so izenačene s poročenimi ženskami). Prenovljeni obredi so bolj preprosti kot nekdanji, naj bi bili bolj enotni, odpade dramatiziranje. Evharistično bogoslužje je običajno, na koncu pa je slovesen blagoslov.

Vloga devic v zgodovini: njihovo delo je dobrodelnost, služba pri krščevanju in kateheza odraslih žensk. Redovniški obredi so bili znani že v 5. stoletju, tako za device kot za menihe. Z odpovedjo svetu so nadomestili tisto, kar so v prvih stoletjih lahko dosegli z mučeništvom, zato jih imenujejo *vivi martyres*. Sprejemni obred so včasih imenovali *drugi krst*.

47. Blagoslov opata in opatinje - 1970 (slov.?).

Zgodovina: pojavi se v 6. stoletju v frankovskem zakramentariju (Benedikt, Gregor Veliki); v 8. stoletju imajo za ta obred različne molitve, pojavi se tudi polaganje škofovih rok. Zunanje znamenje opatove oblasti je ves čas pastoral.

Novi obred je občutno krajši od prejšnjega. Izšel je leta 1970, a ni bil preveden v slovenščino. Odvija se med mašo ob somaševanju redovnikov in drugih opatov, pod vodstvom opata ali škofa z novim opatom. Najprej je besedno bogoslužje, nato preberejo papeževo pismo potrditve opata. Temu sledi nagovor, spraševanje po volji in službi, izpoved zaobljub in litanije vseh svetnikov. Za tem je blagoslovna molitev in izročitev zunanjih znamenj: redovna pravila, prstan, pastirska palica, pa tudi mitra.

48. Obred posvetitve cerkve in oltarja nekoč in danes – 1977 (slov. 1979): predhodna navodila in struktura obreda (prve cerkve, galikanski obred, novi obred)

Prve cerkve: Že v 4. stoletju, ko so gradili cerkve, so bogoslužne prostore po posebnih obredih namenili izključno bogoslužju, vendar ne vemo, kakšni so bili blagoslovi teh prostorov. Verjetno so jih očistili z blagoslovljeno po zgledu krsta, posvetitev pa se dejansko izvrši z obhajanjem evharistije. Cerkev so gradili nad grobovi mučencev, zato so kasneje v oltarje vstavljali relikvije. Iz Rima so začeli nositi relikvije tudi ven in so imeli ob izročitvi prostora za bogoslužje, poseben obred vlaganja relikvij v oltar ali pod oltar. Sčasoma pride do predpisa, da mora biti v vsakem oltarju relikvija, tako da ni smelo biti bogoslužja v prostoru brez vlaganja in blagoslova.

Galikanski obred: Najstarejši obred je galikanski, ki poudarja očiščenje z blagoslovljeno vodo in maziljenje s svetim oljem (kot krst!). Cerkev niso dobile imena po relikvijah svetnika pri vlaganju, ampak po ustanovitelju (npr. Lateran po družini Laterani in šele kasneje v čast Kristusu odrešeniku in Janezu lateranskemu – evangelistu ter tudi Krstniku). Tako dobi cerkev titulus po ustanovitelju in določenem svetniku, ni pa nujno, da so tam tudi relikvije točno tistega svetnika.

Danes: *dedicatio* pomeni prvotno samo določitev prostora za cerkev, danes pa je s tem označen glavni obred – posvetitev.

Potek obreda: **a)** kropljenje cerkve z blagoslovljeno vodo; **b)** vzdajanje relikvij v oltar (neobvezno) **c)** posvetitev cerkve z maziljenjem sten (12 mest v cerkvi ali vsaj 4) in oltarja. Obred označuje, da je ta cerkev odslej namenjena izključno za liturgično rabo. Včasih je škof po vsej cerkvi potresel tudi pepel in napisal na tla α in ω , verniki pa so stali zunaj.

Potek prenovljenega obreda:

Pontifikal Janeza XXIII (1961) ohrani glavne stare sestavine rimskega in galikanskega obreda: kropljenje, maziljenje in vzdavanje relikvij. Obogateno je z branjem božje besede in sodelovanjem ljudstva. Poseben obred je že ob začetku zidave cerkve, blagoslovitev temeljnega kamna. Kristus je temelj te cerkve in cerkev kot stavba je simbol potujoče Cerkve in nebeške Cerkve. Cerkev naj bo dostojna, lepa in ne preveč razkošna. Če je mogoče, naj ima relikvije (avtentične in dovolj velike, da se vidi, zakaj gre), zavetnik in naslov naj bo le en, razen če gre za svetnike, ki jih že po naravi združujemo skupaj.

Sam obred: pozna tri načine vstopa v cerkev:

- iz bližnje cerkve,
- ljudstvo počaka pri vratih, da škof blagoslovi in
- ljudstvo je že v cerkvi.

Najprej gre za izročitev cerkve škofu s strani zastopnikov graditeljev, sledi blagoslovitev vode v spomin krsta in pokropitev ljudstva, sten cerkve in oltarja. Ta del sklenemo z glavno mašno prošnjo, kateri sledi besedno bogoslužje s škofovo homilijo. Sledijo litanije vseh svetnikov in obred vlaganja relikvij v oltar, če so na voljo; temu pa sledi maziljenje oltarja in sten cerkve. Po teh obredih cerkev razsvetlimo in pokadimo, pognemo oltar in pripravimo mizo za obhajanje evharistije. Sledi evharistična daritev, ki ima nekatera lasten hvalospoev. Tabernakelj je v stranski kapeli in ne sredi prezbiterija, ker je cerkev namenjena najprej soobhajanju in šele nato meditaciji. Po obhajilu je predvidena otvoritev kapele SRT s psalmi in molitvami.

Novi pontifikal ima tudi blagoslovni obred za kelih in pateno, ki pa ju lahko blagoslavlja vsak duhovnik med mašo, ko ju prvič uporabi. Za druge predmete v cerkveni rabi so blagoslovne molitve v knjigi blagoslovov. S tem da niso vključene v pontifikal, naj po starodavni praksi predvsem pravilna raba posvečuje predmete, ki so namenjeni za bogoslužje.

49. Pogrebni obred: Tob 4,18; običaji iz rimskega sveta; Ordo Romanus 49; Galikanski obred; Obred za otroke (15. stol.); Novi pogrebni obred - novosti, značaj in struktura.

Tob 4,17: *Svoj kruh razdajaj na pogrebu pravičnih, ne dajaj ga grešnikom!* V SZ so imeli svojstven pogrebni obred in odlomek nam govori o tem, kako so se po pogrebu sestajali. Kristjani pa so se glede pogrebcev držali **običajev rimskega sveta**:

- **refrigerium:** je spominski obed (ne obRed!) za rajnega na grobu, kjer je prazen sedež predstavljal navzočnost rajnega. Kristjani so temu obredu dali novo vsebino – to je predpodoba nebeške gostije, zato so namesto pojedine uvajali evharistijo ob grobu. Sčasoma so spet na istem kraju spet obhajali evharistijo 3., 7., 30. dan in na obletnico (3. stoletje).
- **novec:** Rimljani so dajali umrlim v usta novec (plačilo za večni počitek); po tem zgledu so kristjani dajali v usta umrlih hostije za zadnjo popotnico.

Ordo Romanus:

Najstarejši rimski obred iz časov zakramentarijev (7. stoletje) je popisan v Ordo Romanus in ima velikonočni značaj: rajni gre na svoj večni dom, pred smrtjo je predvideno obhajilo kot zagotovilo vstajenja. Ob smrti so prepevali **Ps 114:** *Ko je šel Izrael iz Egipta ...*, ki je velikonočna pesem. Peli so tudi pesem, pri kateri so prosili naj pridejo na pomoč svetniki (*Subvenite Sancti Dei*). Truplo so umili in položili v krsto, ki so jo ob petju velikonočnih psalmov nesli v cerkev. Ob pokopavanju rajnega so peli **Ps 117:** *Aleuja! Zahvaljujte se Gospodu ...* Ta obred ima predvsem velikonočni značaj.

Galikanski obred ima za osnovno misel: rajni gre na dolgo pot očiščenja, polno težav in nevarnosti. Zato so imeli obrede s prošnjo za očiščenje grehov. Rajnega so pokropili z blagoslovljeno vodo v spomin na krst. Maša ima tudi posebno pesem *Libera* (*Libera me, Domine* – Reši me, Gospod), ki je prošnja, osredotočena na greh, spokornost in strah. Namesto nje so vpeljali priporočanje pokojnika (le takrat, ko je navzoče pokojnikovo telo). V srednjem veku so za rajnega molili oficij, v 12. st. uvedejo pesem slednico *Dies irae* (Strašni dan bo dan plačila). Posamezne škofije se niso toga držale tega obrednika, ampak je vsaka imela svoj obred. Vedno pa gre za dolge molitve z rožnim vencem, litanijami in veroizpovedjo.

Za **pokopavanje otrok** so v 15. stoletju prvič uvedli poseben obred, ki poudarja, da je otrok že pri angelih.

Prenovljeni obrednik 1967, slov. 1970/71 je izrazito ekleziološkega in velikonočnega značaja. V navodilih je to jasno podarjeno – obhaja se velikonočna skrivnost (maša za pokojnega), obred se obhaja tudi za svojce (tolažba). S temi obredi Cerkev izpoveduje svojo vero v večno življenje; pri tem ne smemo prezreti čustev žalosti in krajevnih običajev.

Predvidene so tri oblike pogreba:

1. *oblika*: s tremi postajami/obredi (na domu, v cerkvi, ob grobu). V cerkvi ima pogrebno mašo za rajne, po njej pa obred slovesa in priporočanja. Ta maša ne sme biti v velikonočnem tridnevju, na slovesen praznik, na adventne, postne in velikonočne nedelje. Če je pogreb na tak dan, so evhološka besedila od dneva (praznika). Maša za rajne (ob pogrebu in ob spominu) ima posebno evharistično molitev.
2. *oblika*: se začne s slovesom na določenem kraju, nato je obred ob grobu. Če sledi maša, sta to dva ločena obreda.
3. *oblika*: le na domu pokojnika.

Če je telo upepeljeno, ni zadnjega priporočanja (čeprav ni povsem jasno). Navodila naročajo, naj Cerkev oznanja, da upepelitev ni najbolj zaželjena (Jezusa položili v grob in ga niso po rimski navadi upepelili). Zaradi tega se nekateri odločajo, da imajo slovo in priporočanje pred upepelitvijo. Obred raztrosa pepela je s tega vidika še težje umljiv.

Pogrebni obred ima posebne molitve za odrasle rajne (naj dosežejo blaženost pri Bogu), pri obredu za otroke pa se šteje, da so to blaženost že dosegli. Sledijo prošnje za svojce, ki so enake za oba primera.

Pokopava lahko diakon, škofovska konferenca pa lahko delegira tudi laike. Tudi tu velja B 32 – nobenih prednosti zaradi pokojnikovega položaja ali vloge.

Za nekrščenega so besedila priplagojena (prav tako za samomorilce, klerike ...). V novem obredniku so dodana tudi besedila za besedno bogoslužje.

50. Ljudske pobožnosti: pobožnost Angelovega češčenja; rožni venec; litanije; šmarnice; križev pot; procesije; romanja; pobožnost Božjega groba.

Ljudske pobožnosti ne spadajo med liturgična dejanja, ampak iz njih izvirajo in morajo nazaj k njim voditi. *Ločimo med zasebnimi in javnimi*, slednje sme moliti božji služabnik v cerkvi in ob navzočnosti božjega ljudstva (litanije, RV). Nekatere pobožnosti so združene z liturgičnimi dejanji (izpostavitev in molitvena ura), nekatere lahko molimo tudi zasebno. Največ pobožnosti se je pojavilo v času kleriške liturgije.

B 13: Ljudske pobožnosti se zelo priporočajo, če so v skladu s cerkvenimi postavami in pravili. Škofje jih lahko dajo v presojo liturgični kongregaciji, potrebno pa je da so usklajene z liturgičnimi časi, kajti *sveto bogoslužje* je daleč odličnejše od njih. Ljudske pobožnosti naj iz njega izvirajo in k njemu vodijo.

Razmejitev ljudskih pobožnosti od liturgičnih:

1. Ljudske pobožnosti lahko opravlja vsak sam, ne da bi bil potreben uradni voditelj. Voditelja javnih pobožnosti določi uradni zastopnik, lahko pa tudi ljudstvo nekoga določi.
2. Ljudske pobožnosti so podvržene stalnemu spreminjanju, hitro in brez zapletenih postopkov; liturgične pa se spreminjajo počasi in so potrebne odobritve.
3. Posamezne ljudske pobožnosti so znane le v nekaterih pokrajinah, drugod pa poznajo drugačne; liturgične pa pozna vsa Cerkev.
4. Tudi v isti cerkveni pokrajini poznajo različne ljudske pobožnosti, nekatere lahko krajevni škof predpiše za svojo škofijo.
5. Nobena od ljudske pobožnosti ni ukazana, udeležujemo se jih iz osebne vneme.

Ljudske pobožnosti so nastale večinoma v 2. krščanskem tisočletju in v domačem jeziku. Večina je s področja češčenja svetnikov, Marije in SRT. Z uvedbo domačih jezikov so mislili, da bodo izginile, pa niso.

Nekatere pobožnosti je Kongregacija za bogoslužje prepovedala (češčenje glave Jezusa, RV Marijinih solz, pobožnosti Jezusove izničene ljubezni ...).

Pobožnost in duhovnost: ju ne smemo med seboj ločevati. Duhovnost je notranji odnos do Boga, ki se kaže na zunaj kot pobožnost.

MARIJANSKE POBOŽNOSTI; Apostolska spodbuda Pavla VI.: CULTUS MARIALIS **Angelovo češčenje:**

Pavel VI. Uvršča to molitev med marijanske pobožnosti, ki jih je treba zelo spoštovati:

- pobožnost angelovega češčenja naj se ohrani;
- prenove ta molitev ne potrebuje, saj ima biblično osnovo;
- ta molitev s svojim liturgičnim ritmom posvečuje dele dneva;
- v njej se spominjamo učlovečenja, smrti in vstajenja božjega Sina – prosimo: ... *daj, da bomo po njegovem trpljenju in križu deležni večnega življenja.*

V 1. tisočletju so molili očenaš 3-krat na dan; to poznamo že iz Didacheja in molitvenega bogoslužja. Šele v 12. in 13. stoletju se namreč pojavi zdravamarija in to le prvi del. V 16. stoletju so tem besedam dodali še drugi del: *Sveta Marija* ... Vse troje je zaukazal moliti Pij V. leta 1568 v svojem misalu.

Moli se ves čas cerkvenega leta, v velikonočnem času pa lahko namesto tega: *Raduj se, Kraljica nebeška.*

Zvonjenje: V srednjem veku so z zvonjenjem zvečer oznanili, naj po hišah pogasijo ogenj. Sveti Bonaventura je na kapitlju leta 1269 bratom naročil, naj spodbujajo ljudi, da bodo molili tri zdravamarije, ko pozvoni za večerni kompletorij – zveza z oficijem je povsem jasna. V 13. stoletju so manjši bratje spodbujali ljudi, naj molijo 3-krat na dan zdravamarijo. Jutranje zvonjenje se je pojavilo v 14. stoletju, opoldansko pa so uvedli kot spomin na zmago nad Turki pri Beogradu leta 1456, ki jo je vodil Janez Kapistran, OFM. Leta 1572 je Gregor XIII. uzakonil večerno zvonjenje kot spomin na duše v vicah.

Danes je vse to v veljavi in ni posebnih predpisov.

Rožni venec:

Najprej so molili le očenaš. Menihi so prelagali kamenčke, drugi pa so imeli na vrvi vozle – venček na katerih so molili očenaš, zato se ta venček imenuje *paternošter* (3x50 na dan).

Po uvedbi zdravamarije so v 12. in 13. stoletju ob očenaših molili še 3x50 zdravamarij. To so dominikanci imenovali Marijin psalterij. Nepismeni bratje so z njo nadomestili molitev psalmov.

V 11.-12. stoletju so temu pridružili še spominjanje dogodkov iz Jezusovega zemeljskega življenja, ki so bistveno enake, po vsebini pa se razlikujejo. Sveti Elred (Bernardov sodobnik) doda očenašem dogodke na podlagi SP (Francišek, Dominik, Loyolski – vsak ima svoj rožni venec).

Šele v 15. stoletju se pojavi ime *rožni venec*, to je bil venec, ki so ga dajali ženini nevestam, Marijini čistilci pa Marijinim kipom. Za razvoj rožnega venca so zaslužni predvsem kartuzijani, ki v 15. stoletju zdravamarije razdelijo na 15 desetak in vsaki dodajo očenaš. 1402 dodajo kratek stavek po vsakem ... *sad tvojega telesa, Jezus*.

Prva bratovščina rožnega venca (spodbuja in širi) je bila ustanovljena 1475. Jeglič je pri nas ustanovil kar štiri. (Celo Valvasor omenja bratovščine v Ljubljani, N. mestu in Jesenicah v 1/2 17. stoletja.)

Sikst IV. 1479 potrdi rožni venec, 1483 izberejo 15 skrivnosti, Pij V. v 16. st. uzakoni obliko treh delov.

Papeži o rožnem vencu:

Pij V. zelo priporočal za odvrnitev turške nevarnosti, in ko so že leta 1571 dobili bitko pri Lepantu, je uvedel praznik Marije zmagovalke – 7. oktober.

Gregor XIII. ta praznik preimenuje v *praznik naše ljube Gospe rožnega venca*.

Leon XIII. je izdal 16 okrožnic in 6 odlokov, kjer razlaga vsebino in pomen RV. Oktober je razglasil za mesec rožnega venca. K litanijam dodal vzklik: *Kraljica rožnega venca*.

Pij XI. je ob nevarnosti II. svetovne vojne leta 1937 izdal okrožnico o rožnem vencu, v kateri vabi k molitvi: *Rožni venec je povzetek evangelija in krščanskega življenja, je najodličnejše sredstvo za pridobitev evangelijskih kreposti*.

Pij XII. je izdal 1 okrožnico in 8 pisem: *rožni venec je povzetek evangelija, premišljevanje skrivnosti, venec rož ...* Cerkev in ves svet je posvetil Marijinemu brezmadežnemu srcu in vsaj delno izpolnil naročilo fatimske Marije. Ker je ta čas v ospredju Fatima, kjer se je Marija razodela kot kraljica RV, je papež tudi zaukazal molitev, katero je Marija naučila otroke leta 1917: *O Jezus, odpusti...*

Janez XXIII. je dejal: »*Petnajst skrivnosti je petnajst oken, skozi katere gledam v božji luči vse, kar se dogaja nasvetu*«.

Pavel VI. v Cultus Marialis:

- RV je evangelijska molitev, saj so napovedi vzete iz evangelijskega življenja.
- V RV premišljujemo glavne odrešenijske dogodke
- RV je izrazito kristološka molitev in je nenehno hvaljenje Kristusa, saj molimo: ... *in blagosloven sad tvojega telesa, Jezus*.
- RV je čistilna, prosilna in premišljevalna molitev; če ne vsebuje vsega tega je podobna telesu brez duše.
- RV je podobno liturgično opravilo: je isto občestvena molitev, temelji na božji besedi in je povsem usmerjena v Kristusovo skrivnost, zato velja, da iz liturgije izhaja in v liturgijo spet vodi (tako je II. vatikanski koncil določil za ljudske pobožnosti).
- RV imenujemo tudi Marijin psalter.

Janez Pavel II. je izdal okrožnico **Rožni venec Device Marije** v katerem je uvedel nov del z novimi skrivnostmi. Gre za apostolsko pismo, ki ima tri poglavja:

1. *poglavje:* Rožni venec nas po Mariji vodi h Kristusu.
2. *poglavje:* Kristusove skrivnosti so tudi skrivnosti njegove Matere; to razloži na konkretnih skrivnostih.
3. *poglavje:* Meni je življenje Kristus; gre za različne napotke glede molitve rožnega venca; molimo ga ob upodobitvah, zraven beremo svetopisemske odlomke ali imamo nekaj tihote pred desetskami. Rožni venec je predvsem molitev za mir in za družine.

Sklep: RV moramo imenovati Marijina pot; razodeva nam kako sta Jezus in Marija med seboj povezana; vzgaja nas, da se izoblikujemo, kakor je ona vzgajala Jezusa – vodi nas na pot za Kristusom.

Litanije:

V grščini pomeni prošnjo. Gre za dialoško molitev, ki je zaradi ponavljanj vzklikov prošenj nekaj obče človeška. Tako vzklikanje poznamo že v predkrščanski dobi, osnovno obliko litanij pa smo srečali že pri uvodnem delu maše (Kyrie eleison) in v prošnjah vernikov. Prošnji dnevi se v latinščini imenujejo *litaniae*.

Litanije svetnikov so bile v Franciji v 8. st. glavna molitev prošnjih dni (3 dni pred vnebovходом). Karel Veliki jih je zaukazal za obvezne: ob posvečevanju cerkva, pri ordinacijah, redovniških obredih in pri umirajočih. Danes še vse to velja, poleg tega pa jih molimo še pri velikonočni vigiliji in krščevanju. Tako je prvotna ljudska pobožnost postala del liturgične pobožnosti, kadar je del uzakonjenega obreda, zato so te litanije izjema!

Leta 1969 smo dobili krajšo in daljšo obliko s prenovo koledarja, tako rabimo za prošnje pobožnosti **daljšo** obliko, za liturgične pa **krajšo**.

Sestava: najstarejši del litanij je zadnji, kjer so prošnje za Cerkev: **Vodi in ohrani svojo sveto Cerkev...**; mlajši je osrednji del, kjer so vzkliki h Kristusu; najmlajši del pa so imena svetnikov. Kot celota so nam ti trije deli znani že v 7. stoletju.

Pri prenovi so poskrbeli za večjo univerzalnost izbora svetniških imen, ki so razvrščena po stanovih v različne skupine:

- a) očaki in preroki;
- b) apostoli in Jezusovi učenci;
- c) mučenci, škofje in cerkveni učitelji;
- d) duhovniki in redovniki;
- e) laiki.

Znotraj vsake skupine pa so razporejena kronološko, po časovnem zaporedju. V krajšo obliko se lahko vnese imena kandidatov, vendar po vsebinskem in kronološkem vrstnem redu. **Vsebinska razvrstitev:** prošnja k Bogu, prošnja k Mariji in angelom, prošnje svetnikom, ponovno prošnji vzkliki k Bogu, sledi prošnja za Cerkev, na koncu pa vzklik Jahvetu.

Marijine litanije so iz 12. stoletja (najstarejše znane so iz okoli leta 1200). Sedanje besedilo lavretanskih litanij se je pojavilo šele 1531 in nosijo ime po božji poti Loreto, kjer so jih peli kot pesem. Najstarejši slovenski zapis je v šentviški pesmarici iz začetka 17. stoletja. Ne čisto slovenska posebnost je petje litanij na različne napeve z vmesnimi odpevi.

Litanije predragocene krvi uvede šele Janez XIII, so pa že starejše.

Litanije imena Jezusovega so znane že v 16. stoletju, slovenske imamo v lekcionarju iz leta 1741, odobril pa jih je šele papež Leon XIII. leta 1886.

Litanije Srca Jezusovega za vso Cerkev jih je uvedel Leon XIII. Leta 1887, pri nas jih je posebej pospeševal škof Jeglič.

Litanije sv. Jožefa so edine odobrene svetniške litanije; odobril jih je Pij X. in naj bi jih molili ob zadnji uri.

Litanije v čast Svetemu Duhu, ki pa niso odobrene za liturgično rabo.

Za zasebno molitev pa je nastalo seveda še veliko različnih litanij, ki izražajo usmerjenost pobožnosti določenega časa in kraja; npr: Litanije za umirajoče, Litanije Frančiška Ksaverija, Litanije Marije sedem žalosti, Litanije svete Lucije, Litanije svetih angelov...

Včasih je spadala odobritev k rimski cerkveni oblasti, danes pa jih lahko odobri krajevni škof.

Šmarnice:

Gre za pobožnost iz 18. stoletja, ki so jo poznali v Rimu in drugod po Italiji, imenovali so jo Mese di Maria ali Marijin mesec. Pij VII. je leta 1815 to pobožnost odobril in obdaril z odpustki. Iz Italije se je tako razširila v Francijo, Nemčijo in preko Avstrije tudi k nam. Pobudo za majniško pobožnost je dal bogoslovec četrtega letnika Jernej Lenček leta 1851. Na njegovo pobudo je spiritual Jurij Volč z majnikom tistega leta začel to pobožnost v semeniški kapeli. Poznana pa je bila že prej, saj je Davorin Trstenjak že leta 1842 iz francoščine priredil premišljevanja o Marijinem življenju z imenom Mesec Marije. Do leta 1856 so to pobožnost obhajali že po vseh ljubljanskih cerkvah in leta 1860 tudi v mariborskem bogoslovju.

Ime šmarnice se je uveljavilo, ko je Janez Volčič leta 1855 izdal knjigo *Šmarnice Mariji, naši materi darovane*. V Sloveniji so tudi pesmi, ki se ujemajo z majem in imenom šmarnic; v velikonočnem času pa se lahko pojejo tudi velikonočne pesmi.

So samostojna pobožnost, ki je ne združujemo z mašo, lahko pa jih beremo pred ali po maši.

Molitev Zdravamarija:

Zdrava Marija: veseli se, Marija je pozdrav angela Gabrijela. Bog sam pozdravlja Marijo po posredovanju svojega angela. V naši molitvi povzemamo pozdrav Mariji s pogledom, s kakršnim se je Bog ozrl na svojo ponižno deklo in se radujemo veselja, ki ga Bog najde v njej.

Milosti polna, Gospod je s teboj: obe besedi angelovega pozdrava druga drugo pojasnujeta. Marija je polna milosti, ker je z njo Gospod. Milost, s katero je napolnjena, je navzočnost njega, ki je vir vsake milosti. Marija je »prebivališče Boga med ljudmi« (Raz 21,3). Vsa je predana njemu, ki prihaja, da bi v njej prebival in katerega bo podarila svetu.

Blagoslovljena si med ženami in blagoslovljen je sad tvojega telesa, Jezus: po angelovem pozdravu naredimo za svojega Elizabetin pozdrav. Elizabeta, napolnjena s Svetim Duhom (Lk 1,41), je prva žena v dolgi vrsti rodov, ki blagrujejo Marijo. Marija je blagoslovljena, ker je verovala v spolnitev Gospodove besede. Po svoji veri je Marija postala mati verujočih, zaradi katere vsi narodi na zemlji prejemajo njega, ki je sam v sebi blagoslov Boga samega.

Sveta Marija, Mati Božja: z Elizabeto se čudimo: *odkod meni to, da prihaja k meni mati mojega Gospoda?* (Lk 1,43). Ker nam Marija daje Jezusa, svojega sina, je mati Boga in naša mati; zaupati ji moremo vse svoje skrbi in svoje prošnje. Marija prosi za nas, kakor je prosila zase: *Zgodi se mi po tvoji besedi* (Lk 1,38). Ko se izročamo njeni molitvi, se skupaj z njo prepuščamo Božji volji.

Prosi za nas grešnike zdaj in ob naši smrtni uri: ko Marijo prosimo, naj prosi za nas, se priznavamo za uboge grešnike in se obračamo k Materi usmiljenja, k povsem sveti. Izročamo se ji *zdaj*, v današnjem dnevu naših življenj. In naše zaupanje se razprostira tako, da ji že *zdaj* prepuščamo *uro naše smrti*. Naj bo Marija v njej navzoča kakor ob smrti svojega Sina na križu in naj nas ob prehodu sprejme kot naša mati, da nas popelje k svojemu Sinu, v nebesa.

ROMARSKÉ POBOŽNOSTI

Križev pot se je začel v sveti deželi – hodili so od postaje do postaje. K nam so ga prinesli frančiškovi varuhi groba. Najprej ga molijo na prostem po gričkih, v skrčeni obliki v cerkvi. Od začetka je znanih 14 postaj, v pomoč so slike in podobe.

Janzenistični/jožefinski križev pot, ki je imel manj postaj, se ni prijel. Danes je poudarek, naj bi bil križev pot bolj svetopisemski.

Križev pot se je pri nas posebej uveljavil v prvi polovici 17. stoletja (katoliška prenova), skupaj z ostalimi češčenji Jezusovega trpljenja. Tu gre za hvaležno češčenje Božje usmiljene ljubezni (Jezusovo srce).

Cerkvena določila o križevem potu:

- spada med javne pobožnosti, zato je urejen s predpisi krajevne Cerkve;
- sme se postavljati v vseh cerkvah ter javnih in poljavnih kapelah, kjer je tudi maša;
- petnajsta postaja (Jezusovo vstajenje) ni obvezna, je pa priporočena;
- bistveni so leseni križi, ki so lahko pozlačeni ali celi obdani s kovino, ne pa podobe;
- kdor opravi pobožnosti križevega pota (obhodi pravilno postavljenih 14 postaj; hodi od postaje do postaje; pobožno premišluje Jezusovo trpljenje) dobi popolni odpustek.

Kapele in pobožnosti Božjega groba: So nastale v zvezi z obredi velikega tedna (dramska uprizoritev). Spodbudili so jih romarji iz križarskih časov. To so bili predvsem laiki, kasneje pa tudi duhovniki. Verniki so se s potopisi romarjev (pasjonska literatura – Valvasor, 17 postaj) udeležili Jezusovega trpljenja, čeprav niso nikoli videli Svete dežele. Prvi Božji grob je postavil Konstantin, nato križarski romarji. V 10. stoletju prenašajo v grob tudi kip, v Salzburgu je slovesen prenos križa s tremi kadilnicami, svečami, na koncu zagradijo s kamni. V 16. stoletju prenesejo in izpostavijo SRT v monštranci (začnejo jezuiti). To je tudi v slovenskem obredniku v 17. stoletju – takrat so te pobožnosti prišle tudi k nam. Na Štajerskem imajo Kalvarije. Jožefinske reforme so postavljanje Božjega groba in pasjonske procesije odpravile, zato se pojavijo kulise.

V času latinskega bogoslužja in dramatičnega ponazarjanja dogodkov, o katerih poje pasijon, so nastale dramatizirane predstave trpljenja, a se je do naših časov ohranil le še sklepni prizor: polaganje v božji grob. Ker je celotno dogajanje evharistično obarvano, nesemo na koncu obredov Najsvetejše v monštranci, ki je zakrita s tančico, v tabernakelj, ki v tem primeru predstavlja Jezusov grob. Ker hočemo izraziti tudi vero v Jezusovo vstajenje, Najsvetejše v naslednjih urah, tudi še na veliko soboto, izpostavljamo v češčenju.

Svete stopnice v Sloveniji v 18. stoletju. Namen pobožnosti je zadoščevanje, vživiljanje v Jezusovo trpljenje.

Procesije: Splošna liturgična definicija: Procesije so obhodi od enega svetega kraja do drugega.

So splošno človeški običaj, tudi take z verskim značajem; nekaj obrednega imajo celo tiste, ki jih kot povorke organizirajo brez vsakega verskega namena (tudi v naših časih). Poznali so jih Judje, kristjani pa do Konstantinove dobe samo kot pogrebne sprevo. Romarka Silvija (Eteerija ali Egeerija) poroča o procesijah od enega do drugega svetega kraja med molitvijo in petjem v Jeruzalemu (procesije v zvezi z obredi velikega tedna, zlasti cvetne nedelje, kar je postalo priljubljeno tudi v zahodni liturgiji).

973 škof Ulrik v Augsburgu poroča o vstajenjski procesiji – hostije od božjega groba do oltarja. Danes je to slovesen prenos. Oglejski obrednik poroča o izpostavitvi monštrance v božjem grobu, nato o procesiji k oltarju.

Prošnje procesije so od 12. stoletja naprej s štirimi evangeliji. Kasneje so to vključili v telovsko procesijo. Pri nas to opisuje prvi slovenski obrednik v slovenščini (Slovesni obhod na praznik SRT). Naša velikonočna procesija je zadnji ostanek dramatičnih obredov v starih časih po oglejskem obredu.

Po rimskem in nekaterih drugih obredih so vsaj na slovesnejše praznike začenjali mašo s slovesno procesijo, pri kateri je imelo petje pomembno vlogo. Prenovljeni mašni obred pozna vsaj nekaj takih procesij: na svečnico, na cvetno nedeljo, ne velikonočno vigilijo, ob posvečenju cerkva in oltarjev, pri pogrebu.

Maša ima tudi sama procesije: pristop k oltarju, z evangeljsko knjigo, prinašanje darov, obhajilo (in odhod). Mašni obred predvideva slovesnejši vstop tudi za druge priložnosti (krst, birma, prvo obhajilo, poroka, redovniški obredi in podobno).

Nameni procesij:

- izpovedovanje vere,
- veselimo se prejetih darov in se zahvaljujemo,
- prosimo za pomoč v stiskah vseh vrst.

Ločimo *slavilne* (spredaj gre bandero ali aleluja/sveta podoba; SRT, velika noč, Brezje ...) in *prošnje procesije* (spredaj gre križ).

Navodila za obred procesije so v novem obredniku SRT. Med procesijo se moli litanije (obvezne so pri prošnjih procesijah; lahko so tudi na koncu), moli rožni venec, predvsem pa se poje. Procesija naj bo pred ali po maši, če je po maši, naj bo v monštranci hostija, ki je bila posvečena pri tej maši.

Telovska procesija ima 1-4 oltarje, predpisani sta dve kadilnici pred monštranco. Na koncu je blagoslov z najsvetejšim in zahvalna pesem.

Romanje:

Je ena izmed oblik procesij, ki lahko traja dlje časa, tudi več dni ali mesecev. T. Kempčan pravi: *Malokoga bolezen poboljša, kakor se tudi tisti, ki veliko romajo malokdaj posvetijo. Devotio moderna je odgovor na zunanost srednjeveških romanj in gre za ponotranjenje duhovnega življenja.*

Bistvo, oblika in pomen romanj:

V zgodovini najdemo sledove romanj pred že več kot 20.000 leti. V votlinah so namreč našli poslikave, h katerim so hodili mladeniči na prehodu v odraslo dobo. Poznejša zgodovina pa pričuje, da so romanja versko dogajanje. Krščanstvo je romanja povežalo s potovanji: **a)** v svete kraje; **b)** kasneje h grobovom svetnikov; **c)** v srednjem veku k svetim podobam, na V pa romajo k ikonam in **č)** danes pa največkrat na kraje čudežev. Pri Slovencih je romanje dobilo ime po poti v Rim, kamor so hodili že zelo zgodaj na grobove apostolov; znano pa je, da so hodili tudi k sv. Jakobu v Kompostelo in k sv. trem kraljem v Köln. Krščansko romanje je romanje v duhovnem smislu, ker se človek dojema kot potujoče bitje, ki roma skozi čas. Danes se romanja združujejo z molitvijo, pesmimi, spovedjo, prejemom obhajila in premišljevanjem božje besede, v okviru romanja pa gredo navadno še kaj pogledat.

Krščanska romanja lahko uvrstimo v okvir teženj, da se vršijo na svetem kraju, preko svetih znamenj in oseb, v svetem času, da bi ljudje prišli v stik z božjim. Nove razsežnosti daje krščanskemu romanju rojstvo Kristusa: njihov glavni cilj je poglobiti odnos s Kristusom, tako mora imeti vsako romanje kristocentričen značaj; preko Svetega pisma mora voditi h Kristusu, torej mora biti kristološko in tudi na Marijinih krajih, preko Marije k Jezusu. Boga smemo čatiti pred vsemi podobami, saj pomeni učlovečenje konkretizacija svetega; tako tudi v svetniških podobah častimo tistega, ki jih je naredil za svetnike. Krščanska romanja so tudi dejanja vere, čas poglobljenega življenja vere, ki dosežejo svoj višek v liturgičnem opravilu, saj je slednje središče in cilj romanj. Iz tega pa sledi: *Kdor pravi, da ostaja v njem, je dolžan tudi sam živeti tako, kakor je živel on (1 Jn 2,6).*

Svetopisemski temelji romanj:

Abrahamova pot je temelj in izhodišče, Mojzes je vodil ljudstvo v obljubljeni deželo, Izraelsko ljudstvo je šlo v Babilon in nazaj, Modri z Vzhoda so šli, da bi našli Kristusa, sam Jezus je romal v Jeruzalem, vendar je kritiziral hipokrezijo, saj mora biti zunanost odraz notranjega. Ps 39 pravi, da smo tukaj le tujci in pohodniki. Razsežnosti romanja nam lepo prikaže beg Jezusovih učencev v Emavs: **a)** zapustila sta kraj in šla na pot; **b)** na poti sta premišljevala o božji besedi; **c)** obhajali so bogoslužje; **č)** vrnila sta se nazaj in oznanjala, kaj se jima je zgodilo – poslanstvo.

Motivi za romanje:

- *spokorna razsežnost:* delati pokoro, da bi bili rešeni nesreče, ki jo povzroča moč greha
- *srečanje z Bogom:* na pot gremo zato, da bi srečali Boga po Jezusu Kristusu in da bi lahko v vsakdanjem življenju boljše živeli vero (spremenjenje na gori: Mr 9, 2-10)

Romanje mora ostati versko opravilo; moderna romanja so se namreč spremenila v verski turizem. Spominki se sicer priporočajo, vendar se tudi odsvetujejo, ko je med romarji prehuda poganška duhovnost.

V novem obredniku Blagoslovi so tudi molitve za blagoslov romarjev in razlaga pomena romanja. V blagoslovni molitvi gre predvsem za prošnjo za povezovanje, pomnožitev vere, utrditev upanja, vžig ljubezni in varovanje pred nesrečo, da se bodo obogatili vrnili domov.

1. Etimološka razlaga »liturgije« (grki, latinci, LXX, NZ/Apd 13, 2, cerkveni očetje, Vzhod) in poskusi definicije (Geuranger, Beaduin, Casel, Ušeničnik, Pij XII – MD 20) s poudarkom na B7.	2
2. Narava krščanskega bogočastja (anamnezis, zikkaron – 5 Mz 26, 12-18; subjekt krščanskega bogočastja; Jezusov odnos do judovskega bogočastja; eshatološka dimenzija bogočastja).	3
3. Zgodovina liturgije: doba improvizacije (do 4. toletja); doba nastajanja liturgičnih obrazcev – kateri so Vzhodni in kateri Zahodni obredi (4.-7. stoletje) in njihove posebnosti; Cerkevni razkol – Fotij (859 – pet zmot); Cerularij (1054 – 22 zmot)	5
4. Zgodovina liturgije (8.-12. stoletje): doba zbiranja in oblikovanja liturgičnih obrazcev, nastanek liturgičnih knjig; razlage svete maše; frankovski prispevek (romanizacija), Gregor VII/1073-1085).....	8
5. Zgodovina liturgije (13. stoletje do II. vcz): doba ustalitve liturgičnih obredov – liturgični doprinos beraških redov; Lutrova reforma in obredje v C. ordnungi (vpr. 17); Tridentinski koncil (1563) in nove liturgične knjige; poizkus Voisine-a in odgovor Aleksandara VII (12.01. 1661); liturgična znanost, Pistojska sinoda (1786); liturgično gibanje na slovenskem – svojsvenosti zborne maše in liturgije svetega Urbana.....	10
6. Slovansko bogoslužje: nastanek, najstarejši obliki, potrditev (Hadrijan II. in Janez VIII.), staroslovanski jezik (glagolica – cirilica), zgodovinski razvoj slovanskega bogoslužja in glagolice; navzočnost in pomen slovanskega bogoslužja pri nas.....	14
7. Zgodovina liturgije: liturgična prenova II. vatikanskega Cerkevnege zbora – pripravljalna komisija, prva konstitucija /1963/ in nove liturgične knjige. Posebnost novih liturgičnih knjig.	16
8. Liturgični jezik: (posebnosti slovanskih narodov – Janez VIII.: <i>Industriae tuae</i> leta 880, Gregor VII., Tridentinski koncil; dovoljenje uporabe domačega jezika leta 1920/21 (Benedikt XV.) – prevod obrednika; pripravljalna komisija II. vatikanskega cerkevnege zbora; konstitucija o bogoslužju št. 36, 54, 63 in 101).....	18
9. Govorica liturgičnih znamenj (syn-ballo); znamenja v odnosu do človekovega telesa in drugih stvari; naravna – konvencionalna – simbolična/mešana; liturgična/Kristus – Cerkev.	19
10. Pravna urejenost bogoslužja; zakonodajalec v liturgiji (B22, ZCP 838); običajno pravo v liturgiji (običaji), v čem je ustvarjalnost v bogoslužju? Kaj pomeni predsedovati bogoslužju? Vloga voditelja bogoslužja?	21
11. Duhovni vidik in zgodovinski razvoj Molitvenega bogoslužja (posamezne molitvene ure; Katedralna in meniška molitev; Frančiškovski brevir; brevir sv. Križa - Quignonez; brevir Pija V /1568/); Molitveno bogoslužje po II. VCZ: razdelitev, sestavine. O čem govori apostolska konstitucija Pavla VI. <i>Laudis canticum</i> ; splošna ureditev molitvenega bogoslužja (o čem govori?); kako združujemo molitvene ure z mašo ali med seboj?.....	23

12. Teologija bogoslužja: etimološki vidik (primerjaj C 11; M 9,2; 39,1; Š 30,2; D 2,4; 6,5; 14,2); teologija bogočastja predkrščanske dobe; teologija bogoslužja pri cerkvenih očetih; Liturgija časti Boga: kakšna je podoba Boga Očeta, Sina in Svetega Duha v bogoslužju, eklezialni vidik bogoslužja, liturgija kot zaklad vere.	27
13. Liturgična duhovnost (judovska, krščanska; načela liturgične duhovnosti).....	29
14. Liturgično petje: pomen gregorijanskega petja, duhovni in liturgični pomen posameznih glasbenih sestavin svete maše (proprij in ordinarij maše)?	30
15. Vsebina različnih imen za sveto mašo; struktura in pomen pashalne večerje; postavitve evharistije Mr, Mt, Lk, 1 Kor (kdaj, kako)? Mašni obred v prvih stoletjih: Apostoli, Didache 9.10.14; sv. Justin; Tertulijan; Hipolit Rimski – posebnosti njegove anafore.....	33
16. Viri in razvoj rimskega mašnega obreda (zakramentariji; ordo Romanus I./papeževa maša/lekcionariji/comes/antifonariji); Dejavno sodelovanje v prvih stoletjih (Egerija) Mašni obred v srednjem veku – posebnosti, razlage in novosti; doprinos beraških redov; kopičenje maš; napake in odpor Lutra;	35
17. Trubarjeva Cerkovna ordnunga 1564: katere zakramente obravnava; struktura svete maše oz. Večerje Kristusove (od str. 111 B dalje).....	39
18. Svojestvenost in obveznost mašnega obreda tridentinskega misala (1570), različnost obhajanja svete maše, mašni obred po misalu Pavla VI.: svojevrstnost in pomen misala, obveznost, maša brez diakona in maša z diakonom; kdaj in zakaj med mašo stojimo, sedimo ali klečimo? Kdaj se priklonimo z malim in kdaj z globokim priklonom? Primerjaj rimski misal RMu 2000.	40
19. Pomen začetnih obredov svete maše (priprava, vstopi spev/intoritus, vstop, poljub, pokaditev, križ, pozdrav, uvod v mašo, uvod v kesanje, različni načini kesanja, Kyrie /izvor, svetopisemske omembe, hvala in tožba, naslovljenec, podoba Boga v očeh prositelja/, vključevanje Molitvenega bogoslužja v mašo; Pomen in struktura slave in glavne prošnje).....	43
20. Struktura in pomen besednega bogoslužja; vzorec v sinagogi; izbor beril (kdaj jih smemo zamenjati z drugimi besedili), posebnosti novega lekcionarja, načini branja, značilni začetki odlomkov, pomen in namen psalma in traktata, pesmi slednice in aleluje.....	45
21. Služba bralca in psalmista ter njihova daljna in bližnja priprava, prostor za branje, znamenja spoštovanja evangelijski knjigi? Pridiga (nekoč in danes, prim. RMu 65-66); Izpoved vere (nekoč in danes, prim. RMu 67-68)? Prošnje vernikov (nekoč, ukinitve in posledice, danes – prim. RMu 69-71).....	47
22. Evharistično bogoslužje: pripravljane darov (sv. Justin, Avguštín, <i>pomen</i> darovanja, po 11. stoletje nove oblike, ustanovne maše, mašni štipendij; darovanski spev); snov za evharistijo; Pomen obreda pomešanja vode in vina (kakšno vino), umivanja rok, pokaditve kruha in vina, povabila »Orate fratres« in molitve nad darovi »super oblata«?.....	49

23. Evharistične molitve: pomen, število, svojstvenost, struktura; razlaga rimskega kanona in četrte evharistične molitve; evharistična molitev za maše z otroki: namen, svojstvenost, uporaba.....	51
24. Pravilnik za maše z otroki (I. poglavje: privajanje otrok na evharistično bogoslužje; II. poglavje: maše z odraslimi, ki se jih udeležujejo tudi otroci; III. poglavje: maše z otroki, ki se jih udeležujejo le nekaj odraslih).	55
25. Obhajilni obred: Očenaš, embolizem (prošnja za mir), pozdrav miru, lomljenje kruha, obred pomešanja (immixtio – fermentum), Jagnje Božje; obhajilo nekoč in danes; pod obema podobama, večkrat na dan, evharistični post za ostarele in bolnike, obhajilo nekatoliškim vernikom.	57
26. Delivec obhajila (redni, izredni), obhajilni spev, ablucija, svete posode (prim. RMu 329-334); shranjevanje posvečenih hostij nekoč in danes, prošnja po obhajilu, obhajilo izven maše. Sklepni obred (m. pozdrav, blagoslov in odslovitev), molitve po maši.	59
27. Kaj so zakramenti? Kaj pomeni »sacramentum« v klasičnih jeziki in kaj pri sv. Pavlu Ef 3,9 in Kol 1,26 (kaj pomeni svetstvo, mysterion, sacramentum v zvezi z vojaško službo, prvo tisočletje, sholastika, Lyon 1274, kako obravnava zakramente konstitucija o bogoslužju, Katekizem Katoliške Cerkve)?	62
28. Zakramenti uvajanja v krščanstvo: Nova zaveza (katehumenat, krst, birma obhajilo); sv. Justin - I. Apologija /okrog leta 150/ (katehumenat, krst, birma, obhajilo); Hipolit /+235/ (katehumenat, krst, birma, evharistija).....	63
29. Zakramenti uvajanja v krščanstvo v srednjem veku: Gelazijev zakramentarij (katehumenat, krst, birma, evharistija).	65
30. Uvajanje odraslih v krščanstvo – 1972 (slov. 1978): Priprava (predkatehumenat, katehumanat /kateri obredi/, bližnja priprava /kateri obredi/; tri stopnje), obred krsta odraslih.....	67
31. Obredi krsta otrok iz leta 1970 (kateri obredi in razlika med njimi; kdaj naj bo krst; kdo prinese otroka h krstu; vloga, število, pogoji in priprava otrov; potek obreda (sprejem, besedno bogoslužje, krstitev /maziljenje, ponazorilni obredi/ in sklepni del obhajanja)	70
32. Obred svete birme za otroke iz leta 1971 (slov. 1972): Apostolska konstitucija »Delež Božje narave«, Predhodna navodila	72
33. Obred svete birme za otroke iz leta 1971 (slov. 1972): Predstavitev, Besedno bogoslužje, Izpoved vere, Molitev nad birmanci s polaganjem rok; Podelitev zakramenta /formula, znamenje, maziljenje in njen pomen, pozdrav miru/.....	73
34. Zakrament ozdravljenja – Sveta pokora (različna imena in njih pomen), biblične osnove: Stara zaveza (dva načina), Nova zaveza /Jn 20, 21-23/, Zgodovinski razvoj obreda: I-VI stol.; VII-XI stol; obrednik iz leta 1614.	76
35. Novi obrednik – 1973: predhodna navodila /teološki poudarki sprave, vloga skupnosti, delivec, kraj, čas, liturgična obleka/, trije razl. obredi; spokorna opravila ...	78

36. Zakrament ozdravljenja – bolniško maziljenje: Biblične osnove (Stara zaveza, Nova zaveza /Mk 6,7-13; Jak 5,14-16); Zgodovinski razvoj obreda (prva stoletja, Inocenc I. v pismu škofu v Evgubijo; doba zakramentarijev; Obred Pavla V – 1614)	80
37. Novi obred zakramenta bolniškega maziljenja – 1973, slov. 1974: Apostolska konstitucija: »Sveto bolniško maziljenje«, Predhodna navodila /pomen bolezni v skrivnosti odrešenja, koga je treba maziliti in kdaj, kaj je potrebno za maziljenje, zakramentalno besedilo; delivci bolniškega maziljenja; obred obiskovanja in obhajila bolnikov; obred maziljenja; popolni odpustek za zadnjo uro; pogojno maziljenje; kaj je to priporočanje umirajočih; Sveta popotnica.....	82
38. Zakrament služenja občestvu – Zakrament svetega Reda (pomen besede »ordo«, »ordinatio«, »consecratio«); Hipolitovo izročilo (posvetitev škofa, duhovnika in diakona);	84
39. Novi obred posvetitve (Uvodni obredi, osrednji in ponazorilni obredi).....	85
40. Razlaga posvetilne molitve: škofa, mašnika, diakona.....	87
41. Liturgične službe nekoč in danes (Hipolit; Galikanska cerkvenopravna zbirka »Statuta ecclesiae antiqua«; povatikanska preureditev: Apostolsko pismo Pavla VI. Ministeria quaedam 1972, obred postavitve v službo bravca ali akolita; sprejem med pripravnike za diakonat in prezbiterat; služba diakona, duhovno življenje stalnih diakonov).....	89
42. Zakrament služenja občestvu – Sveti zakon: Stara zaveza (Tob 7), Nova zaveza (Ef 5,32); Sv. Ignacij Antijohijski; Hipolit ...; Rimski civilni obred (zaroka in poroka); zakramentarij; obred »in faccie ecclesiae«; obrednik iz leta 1614; Novi obrednik iz leta 1969 (slov. 1970).....	91
43. Zakramentali – blagoslovi (B 60-61; KKC 1668-1670); delitev zakramentalov; razlika med blagoslovitvijo in posvetitvijo; obrednik blagoslovov (1984 slov. 1989)	95
44. Redovne zaobljube: Pseudodionizij Areopagit (5.-6. stol.); Professio super altare; Professio in manibus; Professio super hostiam; značilnosti obredov redovnih zaobljub v 19. stoletju.	96
45. Obred redovnih zaobljub iz leta 1970 (slov. 1976), kaj pravi B 80; obred uvajanja v redovno življenje; obred začasnih zaobljub; obred večnih zaobljub.	97
46. Obred posvetitev devic – 1970 (slov. 1976 v knjigi Redovne zaobljube): subjekt, voditelj, dan, kraj; struktura obreda.	97
47. Blagoslov opata in opatinje - 1970 (slov.?)......	98
48. Obred posvetitve cerkve in oltarja nekoč in danes – 1977 (slov. 1979): predhodna navodila in struktura obreda (prve cerkve, galikanski obred, novi obred).....	98
49. Pogrebni obred: Tob 4,18; običaji iz rimskega sveta; Ordo Romanus 49; Galikanski obred; Obred za otroke (15. stol.); Novi pogr. obred (novosti, značaj in struktura).....	99
50. Ljudske pobožnosti: pobožnost Angelovega češčenja; rožni venec; litanije; šmarnice; križev pot; procesije; romanja; pobožnost Božjega groba.....	100